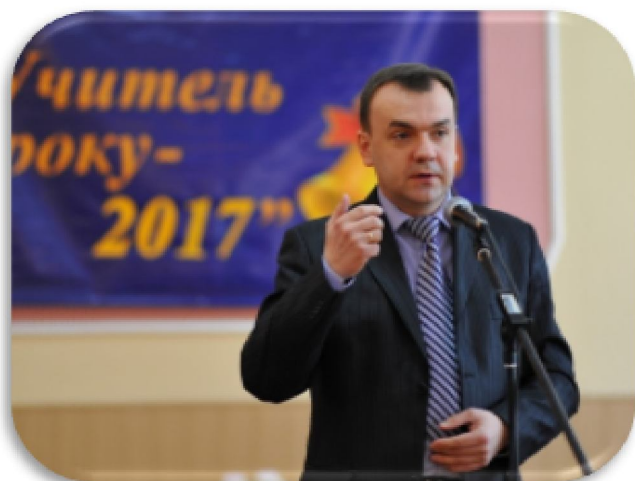

Педагогічний вісник

1 - 2017

**ПРОВЕДЕННЯ ОБЛАСНОГО ТУРУ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНКУРСУ
«УЧИТЕЛЬ РОКУ - 2017»
ФОТОКОЛАЖ**

ОСВІТА ХХІ СТОЛІТТЯ

Конкурс, що надихає на творчість. Інформація і кілька штрихів роздумів про обласний тур Всеукраїнського конкурсу "Учитель року - 2017"..... 2
Назаренко Г.А.Новий учитель нової української школи..... 4
Безпоясний Б.С. Перший регіональний турнір FIRST LEGO League в Україні..... 7

НАУКА - ШКОЛИ

Андрющенко Т.К. Впровадження в освітній простір Черкаської області науково-педагогічного проекту "Інтелект України"..... 8
Волощенко О.В. Дидактичні перспективи навчання через діяльність..... 10
Шляхова В.В. Україноцентричні пріоритети Івана Нечуя-Левицького. (на матеріалі епістолярію письменника)..... 12

ШЕВЧЕНКІАНА

Оскирко О.П. Історія України у поетичній творчості Тараса Шевченка: достовірність та особливості художнього зображення історичних подій..... 15
Шевченко Г.Ф. Великий Кобзар. Т. Г. Шевченко "Вітер з газем розмовляє..." "Садок вишневий коло хати." Розробка уроку-проекту для учнів 4 клас..... 18
Прокопенко Г.П. "Тебе не забува моя родина". Сценарій шкільного свята для учнів загальноосвітньої школи..... 19

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ, СПРЯМОВАНА У МАЙБУТНЄ

О.А. Захаренку - 80 років із дня народження

Криворот К.М. "Олександр Захаренко: жити за законами добра і краси"..... 22
Зоря Ю.М. Засади патріотичного виховання у педагогічній спадщині О. А. Захаренка..... 24
Логінов А.Ю. Олександр Захаренко та Золотоніщина..... 27
Худік Д. Л. Роздуми над "порадами... " добротворця..... 30
Ратушна Н.М. Світлий слід на землі. Розробка уроку з української літератури..... 32

МЕТОДИКА. ДОСВІД

Кудін В.С. Реалізація педагогічних інновацій у справі виховання соціальноактивного громадянина України. З досвіду роботи Ліги старшокласників Черкащини..... 37
Гончар О. Г. Дніпро - найбільша річка України. Навчальний проект з природознавства у початковій школі..... 41
Серватинська Н.В. "Дистанційна освіта школярів - освіта майбутнього". Засідання методичного об'єднання вчителів математики, фізики та інформатики..... 45
Командіренко В.М. Розвиток уваги у дітей та шляхи її формування. Фрагменти зборів для батьків..... 48
Босяцька Т. К., Забарна А. П. Компетентнісний підхід в організації навчання хімії. Розробка майстер-класу для учителів загальноосвітніх навчальних закладів..... 50
Чорногал В. О. "Тобі, мово, вічна честь і слава" методична розробка позааурального мовного КВК для учнів 9-11 класів..... 52
Нечаєнко А.А. Формування ключових компетентностей учнів 7-8 класів шляхом використання ігрових технологій навчання на уроках математики..... 55
Бардадим О.М. Педагогічні умови соціалізації творчої особистості засобами музично-естетичного виховання на уроках бандури та вокалу..... 58
Крамаренко О.О. "Зимуючі птахи Чорнобаївщини". Розробка проекту (біологія) для учнів 7 класу..... 61
Яцюк Л. В. Шляхи розвитку читацьких компетентностей учнів на уроках зарубіжної літератури (з досвіду роботи)..... 67
Негодуйко Н. С. "Прогноз погоди по-учнівськи". Сценарій телепередачі з географії для учнів 5-11 класів..... 71
Гетьман С.А. Довжина кола. Площа круга. Розробка уроку з математики..... 73
Перехрест А.В. Формування соціальної активності школярів та їх комунікативної компетентності через використання проблемно - ситуативних завдань..... 75
Шелест В. І. Порівняння чисел у межах 10. Складання і розв'язування задач на знаходження суми й остачі. Розробка уроку-казки з математики для учнів 1 класу..... 77

НАШІ ЮВІЛЯРИ

Чурчина В. А., Геліконова О. М. Перший свій поклін віддай батькам своїм, вони тебе зростили. А другий - дай учителям, вони тебе навчили... Сценарій святкування 125-ї річниці школи... 79

ВИХОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Гончар І. Й. "Україна у нас одна" Літературно-музична композиція до Дня соборності України..... 83
Грицай О.Д. Добре дошли в Б'юлгарія - ласкаво просимо до Болгарії (мистецтва вітальня)..... 84
Павлюченко Л.М., Бунь Л.Д. "Слава Україні - Героям Слава!" Розробка виховного заходу для учнів початкової школи..... 89

Засновники журналу:
 Черкаський обласний інститут
 післядипломної освіти педагогічних
 працівників
 Головне управління освіти і науки
 Черкаської обласної державної
 адміністрації

Реєстраційне свідоцтво
 ЧС № 417 від 15.01.2004

Журнал видається з березня 1995 року
 щоквартально

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Н.М.Чепурна, ректор КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради", кандидат педагогічних наук, доцент (головний редактор)

В.В.Данилевський, начальник Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації

К.М.Криворот (заступник головного редактора)
Г.А.Назаренко, проректор з наукової-методичної роботи інституту, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник (науковий редактор)

Н.І.Лісова, проректор з питань зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти інституту, кандидат педагогічних наук

Ю.І.Завалевський, заступник директора Інституту модернізації змісту освіти МОН України, доктор педагогічних наук, професор

Т.В.Черкашина, доктор педагогічних наук

Т.К.Андрющенко, доктор педагогічних наук

С.А.Гаряча, кандидат педагогічних наук

О.В.Волощенко, кандидат педагогічних наук, доцент

В.І.Коновальчук, кандидат психологічних наук, доцент

Н.М.Степанова, кандидат філософських наук

О.В.Крутенко, кандидат педагогічних наук

Ю.М.Зоря, кандидат педагогічних наук

Технічна редакція та комп'ютерна верстка

В.М.Шемшура

Відповідальний за друк **І.В.Фурник**

Фото **В.Ф.Богдана**

Думка редакції не завжди збігається з думкою автора

Редакція рукописів не рецензує і авторам не повертає

За достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей відповідають автори публікацій

Рекомендовано до друку
 вченою радою ОІПОП
 Протокол №4 від 30.12.2016
 Підписано до друку 17.02.2017
 Папір друкарський №1

Умовн. друк. арк. 5,4

Зам.№1475

Тираж 1000 пр.

Адреса редакції:
 18003, Черкаси, Бидгощська, 38/1,

КНЗ "ЧОІПОП ЧОР",

т. +380-472-64-21-78

e-mail: redaktor6@ukr.net

КОНКУРС, ЩО НАДИХАЄ НА ТВОРЧІСТЬ

ІНФОРМАЦІЯ І КІЛЬКА ШТРИХІВ РОЗДУМІВ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ОБЛАСНОГО ТУРУ КОНКУРСУ "УЧИТЕЛЬ РОКУ - 2017"

"... повторімося у наших вихованцях прекрасними рисами національної культури, патріотичним духом любові до свого народу, любові до вищої якості людини - творчості". Слова Народного Вчителя, видатного педагога-новатора Олександра Антоновича Захаренка влучно передають призначення вчителя. Зробивши вибір стати вчителем, людина перетворюється на незвичайну неординарну особистість. Адже щоб стати найкращим, наймудрішим, найрозумнішим, треба неабиякі вміння і надзвичайну силу духу.

Який ти сучасний Учителю? Чи не випадково вибрав ти цю благородну професію?

Кожного року учителі із усіх регіонів Черкащини підтверджують думку про те, що випадкових людей у цій професії не буває. Обласний тур конкурсу "Учитель року" збирає володарів безсумнівного педагогічного таланту, високого рівня професійних знань і надзвичайно цікавих неординарних людей.

Участь у конкурсі не залежить від великого педагогічного стажу, наявності публікацій і власних програмних розробок (хоча це теж, власне, враховується), а у бажанні показати уміння віртуозно провести показний урок, представити себе як особистість, підвищити свій статус і статус свого навчального закладу. І основне - ВИЗНАННЯ!

Визнання того, що Учитель працює і працює добросовісно і творчо, не дивлячись на якість життя і військову ситуацію на Сході. Що рівень його майстерності і духовних якостей надзвичайно високий. А ще - це можливість побачити, як працюють інші, показати свій особистий творчий доробок, відчувати себе фахівцем, працю якого шанують.

26-27 січня, здобувши перемогу у I і II етапах конкурсу, учителі прибули в комунальний навчальний заклад "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників" для проходження більш серйозних випробувань.

Зауважимо, що у II (обласному) турі Всеукраїнського конкурсу "Учитель року - 2017" взяло участь 92 вчителя початкових класів, біології, інформатики та музичного мистецтва із усіх районів та міст нашої Черкащини.

Під час відбіркового дистанційного етапу оцінювались авторські Інтернет-ресурси (педагогічні сайти) конкурсантів, телекомунікаційне представлення ними власного педагогічного досвіду. Крім цього, в

режимі он-лайн учасники конкурсу проходили тестування фахової компетентності. За результатами відбіркового етапу за рейтинговою системою визначено по три фіналісти у кожній номінації.

До визначення учасників фінального етапу були залучені не лише науковці й педагоги-переможці цього Конкурсу у попередні роки, а й представники районних (міських) методичних служб. Це дало змогу підвищити прозорість та об'єктивність оцінювання.

Протягом двох конкурсних днів учасники фінального туру презентували власну педагогічну ідею, розробляли та захищали авторські творчі проекти, проводили конкурсні уроки, демонстрували рівень володіння методикою інтерактивних форм роботи під час проведення майстер-класу "Я роблю це так".

**Учасниками фіналу стали:
Номінація "Початкові класи"**

1. Созонтова Алла Олексіївна, вчитель початкових класів Монастирищенського навчально-виховного комплексу "Ліцей - загальноосвітня школа I-III ступенів "Ерудит" Монастирищенської районної ради.

2. Сторожева Вікторія Вікторівна, вчитель початкових класів Ватутінської спеціалізованої школи I-III ступенів № 1 Ватутінської міської ради.

Номінація "Інформатика"

1. Животова Оксана Михайлівна, вчитель інформатики Золотоніської загальноосвітньої школи I-III ступенів №6 Золотоніської міської ради.

2. Мінченко Оксана Василівна, вчитель інформатики Канівської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1 імені Т.Г. Шевченка Канівської міської ради.

3. Соколюк Тетяна Юріївна, вчитель інформатики Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів №28 ім. Т.Г. Шевченка Черкаської міської ради.

Номінація "Біологія"

1. Забой Ольга Олександрівна, вчитель біології Кам'янського еколого-економічного ліцею Кам'янської районної ради.

2. Карпова Світлана Володимирівна, вчитель біології Родниківської загальноосвітньої школи I-III ступенів Уманської районної ради.

3. Рибачок Наталія Борисівна, вчитель біології Христинівської спеціалізованої школи I-III ступенів №1 ім. О.Є. Корнійчука Христинівської районної ради.

Номінація "Музичне мистецтво"

1. Куценко Наталія Вікторівна, вчитель музичного мистецтва Звенигородської загальноосвітньої школи-інтернату I-II ступенів - спортивний ліцею Звенигородської районної ради.

2. Пітенко Олена Федорівна, учитель музичного мистецтва Смілянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 10 Смілянської міської ради.

3. Яковенко Лариса Віталіївна, учитель музичного мистецтва Червонослобідської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 Черкаської районної ради.

За результатами конкурсних випробувань перших двох днів журі визначило переможців у кожній номінації.

Третього дня відбулося **суперфінальне шоу - нагородження**. На святі були присутні перший заступник Голови обласної державної адміністрації **Віталій Володимирович Коваль**; начальник Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації **Валерій Вікторович Данилевський**, заступник начальника управління - начальник відділу спеціальної, позашкільної освіти та виховної роботи **Оксана Іванівна Сімушіна**, ректор КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" **Наталія Миколаївна Чепурна**, голова Черкаського обкому профспілки **Ольга Дем'янівна Жалдак**; представники органів управління освітою, навчальних загальноосвітніх закладів області, регіональних ЗМІ.

Керівники органів влади і освіти привітали освітянську родину зі святом, подякували учителям за те, що вони в школі є "осердям доброго і світлого" (В. Коваль); за високий рівень професіоналізму, представленого на конкурсі, прагнення досягати кращих висот, бути Новим Учителем Нової Школи. Висловили сподівання, що переможці гідно представлять Черкащину на всеукраїнському рівні.

Під час проведення суперфінального шоу конкурсант мали змогу продемонструвати творчі грані власної особистості та завоювати чи не найважливішу нагороду - приз глядацьких симпатій. Для цього слухачам курсів підвищення кваліфікації були роздані бланки для голосування, у які необхідно вписати номер конкурсанта, що сподобався найбільше.

А для цього були проведені такі конкурси:

1. Творча візитівка "Новий учитель нової школи".
2. "Запитання від Чомучок".
3. "Щасливе число".
4. "П'ять порад молодому вчителю".

Творча візитівка - це домашнє завдання, яке готували вчителі для того, щоб представити себе як особистість і професіонала своєї справи. І це їм вдалося. Адже в залі звучали поетичні вірші, запальні пісні, РЕП, з'являлася "Мері Попінс", демонструвалися нові інноваційні технології, урок з відомими особистостями. Вчителі розмірковували над поняттями "Новий Учитель Нової школи", "Високе звання "Педагог". Висловлювали свої думки щодо призначення вчителя і його життя.

"Запитання від Чомучок", а це були вихованці загальноосвітніх закладів області, задавалися кожному вчителю у формі звертання - були надзвичайно оригінальними і разом з тим

вимагали від вчителів не тільки високого рівня знань свого предмета, а і дитячої психології, наявності почуття гумору.

Конкурс "Щасливе число" у цьому році був присвячений нашому видатному земляку, педагогу-новатору Олександр Антонівч Захаренку, 80-річний ювілей якого педагогічна громадськість України святкуватиме 2 лютого.

У мультимедійному режимі на екран проектувалося табло з цифрами від 1 до 15. За кожною цифрою, яка демонструвалася на екрані, було приховане одне запитання. За правильну відповідь на одне із запитань під "щасливим числом" конкурсант мав можливість отримати невеличкий подарунок.

Учителі упевнено відповідали на запитання, що стосувалися життя і творчості видатного педагога.

Конкурс - експромт **"П'ять порад молодому вчителю"**, на підготовку до якого був відведений невеличкий проміжок часу, показав що конкурсант - неординарні, творчі, креативні особистості з великим почуттям гумору і основною рисою, що притаманна їм всім, - Любов'ю до професії Педагога.

Протягом проведення шоу конкурсантів і всіх присутніх вітали запальною піснею і танцями вихованці Черкаської спеціалізованої школи № 20 Черкаської міської ради.

Конкурс закінчився визначенням володаря Призу глядацьких симпатій, а нею стала - **Наталія Борисівна Рибачок**, учитель біології Христинівської спеціалізованої школи I-III ступенів №1 ім. О.Є. Корнійчука Христинівської районної ради і основних фіналістів обласного туру конкурсу "Учитель року - 2017".

Для нагородження фіналістів були запрошені Валерій Вікторович Данилевський і Наталія Миколаївна Чепурна.

Вітаємо наших Переможців:

1. Соколюк Тетяна Юріївна, учитель інформатики Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів №28 ім. Т.Г. Шевченка Черкаської міської ради.

2. Рибачок Наталія Борисівна, учитель біології Христинівської спеціалізованої школи I-III ступенів №1 ім. О.Є. Корнійчука Христинівської районної ради.

3. Пітенко Олена Федорівна, учитель музичного мистецтва Смілянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 10 Смілянської міської ради.

4. Созонтова Алла Олексіївна, учитель початкових класів Монастирищенського навчально-виховного комплексу "Лицей - загальноосвітня школа I-III ступенів "Ерудит" Монастирищенської районної ради.

Конкурс відбувся, а позаду хвилювання і велика змістовна підготовка учасників конкурсу, допомога керівників закладу, методистів відділу освіти, обласного інституту.

А тепер вектор обласного туру спрямовано на всеукраїнські змагання.

Використано матеріали підготовки до конкурсу.

Г. А. Назаренко,

проректор з науково-методичної роботи КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради", доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник

НОВИЙ УЧИТЕЛЬ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Укотре перечитую Концепцію нової української школи й усвідомлюю важливість кожного окресленого в ній кроку реформування системи освіти для того, щоб наші випускники стали конкурентоспроможними особистостями, громадянами-патріотами та інноваторами, здатними забезпечити прогресивний розвиток рідної країни.

А ще постійно замислююсь над питанням: "А яким тоді має бути учитель нової української школи, щоб його учні були вмотивовані до активного навчання, вміли застосовувати отримані знання для вирішення життєвих проблем, були спроможними опанувати всі 10 ключових компетентностей та успішно самореалізуватись у суспільному житті?"

Не викликає сумнівів вимога щодо володіння учителем нової школи гнучкою системою усвідомлених та цілеспрямованих розумових і практичних дій, які дозволяють успішно виконувати навчально-виховні функції в умовах, що постійно змінюються. При цьому суб'єкт-суб'єкту взаємодію у процесі урочної, позакласної та позашкільної виховної діяльності, а також співробітництво з батьками учнів сучасний педагог повинен вміти здійснювати на засадах особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів, постійно пам'ятаючи про нову роль учителя - не як єдиного наставника та джерела знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини.

Цілком зрозумілою й актуальною є вимога до вчителя нової української школи опанувати й реалізовувати педагогіку партнерства між учнем, учителем і батьками, в основі якої - спілкування, взаємодія та співпраця між усіма рівноправними учасниками освітнього процесу, об'єднаними спільними цілями й прагненнями та відповідальними за результат. Для цього вчитель має широко застосовувати методи викладання, засновані на співпраці (ігри, проекти, групові завдання, дослідницька діяльність тощо), організувати спільну взаємодію, яка сприятиме соціалізації та успішному оволодінню суспільним досвідом на засадах поваги прав людини, демократії, доброзичливого й позитивного ставлення, підтримки добрих ідей, плекання національної та власної гідності усіх учасників партнерської взаємодії.

Безумовно, сучасний учитель має досконало володіти **інформаційно-комунікаційними технологіями** й активно використовувати їх у власній професійній діяльності, вміти досліджувати освітні проблеми за допомогою сучасних засобів, працювати з великими масивами даних, робити і презентувати висновки, спільно працювати он-лайн у навчальних, соціальних та наукових проектах. Високий рівень ІК-компетентності необхідний сучасному педагогу і для того, щоб у повній мірі використовувати у професійній діяльності електронну платформу (електронні підручники і навчальні курси, е-енциклопедії, мультимедійні та інтерактивні он-лайн-ресурси), якою буде підтримуватись нова українська школа, а також розробляти власні методичні та дидактичні матеріали.

А ще вчитель нової української школи має бути **одночасно і психологом**, оскільки необхідність забезпечення основних засад особистісно орієнтованої моделі освіти, в основі якої лежить орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, вимагає постійного вимірювання та максимального врахування здібностей, потреб та інтересів кожної дитини, практичної реалізації принципу дитиноцентризму для цілеспрямованого розвитку кожної особистості учня.

Для того, щоб зреалізувати академічну свободу, надання якої задекларовано у новому Законі України "Про освіту", затвердженому Верховною Радою у першому читанні, сучасному вчителю має бути притаманна **стійка мотивація до особистісного та професійного зростання**. Педагог повинен навчатись розробляти авторські навчальні програми, обирати доцільні методи, способи і засоби навчання, активно висловлювати, презентувати й популяризувати власну фахову думку.

До того ж, сучасний учитель має бути здатним не лише впроваджувати інноваційний досвід інших колег, а й розробляти й **реалізовувати власні новації, здійснювати пошуково-дослідну та дослідно-експериментальну діяльність, узагальнювати, презентувати та популяризувати власний педагогічний досвід**. А це, своєю чергою, вимагає систематичної діяльності вчителя щодо професійного та особистісного саморозвитку.

Приємно зазначити, що переважна більшість названих вище характеристик притаманні цьогогорічним переможцям II (обласного) туру всеукраїнського конкурсу "Учитель року - 2017".

Коротко окреслимо основні аспекти реалізації ними власних педагогічних ідей.

Олена Федорівна Пітенко, учитель музичного мистецтва Смілянської загальноосвітньої школи №10 Смілянської міської ради, успішно презентувала на обласному турі конкурсу результати власного дослідження проблеми національно-патріотичного виховання учнів засобами народної пісні.

Під час ознайомлення із змістом та манерою виконання народної пісні Олена Федорівна намагається формувати у своїх вихованців почуття любові до рідного краю, його минулого, звичаїв та традицій. Окрім вокально-хорової роботи, значну увагу вчителька приділяє інструментальному супроводу українських народних пісень, зокрема, навчає учнів грати на елементарних шумових, ударних та духових музичних інструментах - сопілках, гудках, свищиках, зозулях та інших.

Значні зусилля О. Ф. Пітенко спрямовує на організацію етнографічних експедицій рідним Смілянським краєм, у ході яких її учні мають змогу поглибити свої знання про традиції і звичаї нашого народу, безпосередньо спілкуючись з людьми, що зберігають народну мудрість. При цьому вихованці Олени Федорівни є активними учасниками етнографічних експедицій: вони записують пісні на диктофони, проспівують їх разом із літніми людьми, мешканцями сіл, які діляться з молодим поколінням пісенним скарбом рідного краю.

Усі зібрані матеріали завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій оформлюються у вигляді віртуальних фольклорних експедицій, які вчитель активно використовує на уроках музичного мистецтва.

Цікавим є досвід прищеплення любові до народної пісні завдяки співпраці з вокально-етнографічним гуртом "Шевченківці" із села Теклине Смілянського району. Результатом співпраці став випуск збірки "Народні пісні Смілянщини", під час презентації якої учні-учасники фольклорної експедиції мали змогу виступити на одній сцені разом з гуртом "Шевченківці".

Під керівництвом О. Ф. Пітенко шкільні ансамблі учнів і вчителів, шкільний хор "Діти - квіти", а також батьківський гурт "Родичі" активно популяризують народні пісні на різноманітних конкурсах та фестивалях.

Педагогічним кредом Олени Федорівни є вислів "Найкращий спосіб виховання - це виховання власним прикладом". Саме тому вчителька вдосконалює власну вокальну майстерність, співаючи у Народному гурті "Заграва", який надихає педагога на творчість, бажання донести багатство народної пісні до дітей. Як член ініціативної групи, О. Ф. Пітенко взяла участь в організації та проведенні флешмобу, присвяченому сторіччю "Щедрика" Леонтовича, що відбувся на залізничній станції ім. Шевченка та завдяки одному із центральних каналів телебачення транслювався на всю Україну. А поїздка в зону АТО з народними піснями, колядками та щедрівками підсилила віру О. Ф. Пітенко в те, що народні пісні якнайкраще сприяють вихованню свідомого українця, активного патріота своєї держави.

Алла Олексіївна Созонтова, учитель початкових класів Монастирищенського навчально-виховного комплексу "Ліцей - загальноосвітня школа III ступенів "Ерудит" представила власні напрацювання за результатами реалізації проблеми формування у молодших школярів здатності берегти і зміцнювати власне здоров'я.

Будучи активним учасником всеукраїнського педагогічного експерименту з теми "Педагогічна майстерня впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітньому просторі Монастирищенського району Черкаської області", який реалізовувався Університетом менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук України, Созонтова А. О. намагалась сприяти збереженню психічного та фізичного здоров'я дітей, впроваджувати в освітньо-виховний процес превентивні програми, здоров'язбережувальні педагогічні технології.

Значні зусилля педагога спрямовувались на створення здоров'язбережувального середовища шляхом організації здорового харчування своїх вихованців, дослідження впливу психоемоційного стану на здоров'я учнів, профілактики втомі під час освітнього процесу, підвищення педагогічної культури батьків з питань формування здорового способу життя, формування позитивної мотивації учнів початкових класів до здорового способу життя **завдяки впровадженню здоров'язбережувальних технологій, а саме:**

- здоров'язбережувальних технологій, що створюють безпечні умови, зокрема, обладнання класної кімнати, збалансоване раціональне харчування, оптимальна організація освітнього процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів;

- оздоровчі технології, які спрямовані на зміцнення фізичної складової здоров'я учнів, зокрема, фізхвилинки, ароматерапія, загартування,

масаж, фітотерапія, музикотерапія, арттерапія, сміжотерапія тощо;

- технології навчання здоров'ю - формування життєвих навичок на уроках фізичної культури та основ здоров'я;

- виховання культури здоров'я - формування в учнів ціннісного ставлення до свого здоров'я та оточуючих, посилення мотивації щодо ведення здорового способу життя.

Під час навчальної діяльності упровадження здоров'язбережувальних технологій Созонтова А. О. поєднує із застосуванням ігрових технологій на нестандартних уроках (уроки-ігри, уроки-змагання, уроки-конкурси, уроки-екскурсії та інші). Учителька переконана, що використання ігрових технологій у комплексі з іншими прийомами і методами організації навчальних занять не лише зміцнює мотивацію до активного вивчення предмета, а й допомагає викликати позитивні емоції, що сприяє покращенню психічного здоров'я.

У позаурочний час формування ціннісного ставлення до свого здоров'я здійснювалось у ході різноманітних форм виховної роботи (тренінги, змагання, квести, ранки, театралізовані дійства, конкурси, проекти, операції-рейди, акції, походи, прогулянки, екскурсії тощо).

Усі напрацювання, отримані у ході дослідження власної педагогічної ідеї, Созонтова А. О. висвітлила в авторському посібнику "Профілактика втомі у навчальному процесі" та успішно презентувала на Міжнародній науково-практичній конференції "Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю в Україні: стан і перспективи розвитку" (м. Київ, 26-29 березня 2013 року) та на науково-практичному семінарі "Збалансоване та раціональне харчування як здоров'язбережувальна система в закладах освіти України" (м. Київ, 11 квітня 2014 року).

Наталія Борисівна Рибачок, учитель біології Христинівської спеціалізованої школи I-III ступенів №1 імені О.Є. Корнійчука Христинівської районної ради, на обласному турі конкурсу успішно висвітлила результати дослідження науково-методичної проблеми "Сучасні технології формування стійкого інтересу до опанування природничих дисциплін".

Досягти ефекту в упровадженні власної педагогічної ідеї вчительці допомогло використання інтерактивних і мультимедійних технологій, а також технології навчання як дослідження.

До кожного свого уроку Рибачок Н. Б. готує доцільне навчально-методичне забезпечення, а також сучасні технічні засоби навчання, демонстраційний та авторський роздатковий матеріал.

Для мотивації навчальної діяльності вчителька застосовує такі методичні прийоми, як "Відстрочена відгадка", "Фантастична добавка", "Дивуй", "Світ професій", "Читаємо", "Зв'язок з практикою", "Проблемне питання" тощо.

На етапі актуалізації опорних знань Наталія Борисівна надає перевагу таким прийомам і методам, як-от: "Біологічна естафета", "Біологічний баскетбол", "Третій зайвий", "Лови помилку", "Незакінчене речення", "Мозковий штурм", "Асоціативний куц".

На кожному уроці Рибачок Н. Б. застосовує електронні засоби навчального призначення з усіх розділів шкільного курсу "Біологія", а також використовує методику інтеграції біології із суміжними навчальними предметами природничого циклу.

Значну увагу вчителька приділяє організації здійснення учнями домашнього експерименту, завданням на застосування учнями знань у повсякденному житті, розробці та реалізації ними

навчально-дослідницьких проектів, які з часом переростають в учнівські науково-дослідницькі роботи Малої академії наук у секціях хімії, біології та екології.

Саме такі методи і прийоми, за переконаннями Н. Б. Рибачок, дозволили їй сформувати в учнів стійкий інтерес до природничих дисциплін і, таким чином, досягти мети власного дослідження, що підтверджується перемогами її учнів. Так, за останні п'ять років 11 учнів Наталії Борисівни стали переможцями II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з біології і екології; 7 учнів перемогли у I етапі конкурсу-захисту учнівських науково-дослідницьких робіт МАН. Крім цього, четверо учнів стали переможцями III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з біології та екології, двоє учнів стали переможцями II етапу конкурсу-захисту учнівських науково-дослідницьких робіт МАН та отримали відзнаки.

Вихованці Н. Б. Рибачок - активні учасники та переможці Всеукраїнських інтерактивних біологічних конкурсів "В об'єктиві натураліста", "Зоологічна галерея", "День зустрічі птахів", Міжнародного конкурсу "Колосок", Всеукраїнського інтерактивного конкурсу "МАН-Юніор Ерудит", "Еколог" та Інтернет-олімпіад з біології. До того ж, її учні демонструють високі результати ЗНО, що дозволяє їм стати студентами найкращих вищих навчальних закладів України.

Цікавим є досвід Соколюк Тетяни Юріївни, учителя інформатики Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів №28 імені Т.Г. Шевченка Черкаської міської ради, яка на обласному турі фахових змагань представила результати реалізації авторської педагогічної ідеї "Інтелектуальний розвиток учнів засобами інформаційно-комунікаційних технологій", основну увагу зосередивши на способах розвитку алгоритмічного та критичного мислення.

Як взаємодоповнювальні, педагог використовує цілий комплекс технологій: інформаційно-комунікаційні технології у тісному поєднанні з технологією формування творчої особистості, проектною технологією та технологією розвитку критичного та алгоритмічного мислення.

Для досягнення кращих результатів Соколюк Т. Ю. на кожному уроці намагається створити ситуацію успіху, використовувати авторські компетентісно орієнтовані завдання, розглянути максимально наближені до життя проблеми, за допомогою комп'ютера й відповідних алгоритмів розв'язати їх. Учителю не лише ставить перед учнями конкретні знання, але й пропонує способи самостійного здобування інформації, а також методи розв'язання тієї чи іншої проблеми. Значна увага приділяється навчанню учнів поетапному розв'язуванню поставлених перед ними завдань. Крім цього, на кожному уроці за допомогою комп'ютерних технологій забезпечується активізація зорової, слухової та рухової видів пам'яті.

Розвиток потенційних можливостей образної пам'яті учнів, організація їхньої розумової діяльності, тренування окремих фізичних функцій (мислення, уваги) здійснюється вчителькою завдяки опорі на наочний матеріал (реальні предмети, моделі різноманітних об'єктів, таблиці, портрети, схеми тощо). З цією метою до кожного уроку готується ілюстративний матеріал, зокрема - комп'ютерні презентації.

Чітка структура навчальних занять представлена такими складовими:

1. Аналітична (повторення раніше вивченого матеріалу, його актуалізація).
2. Теоретична (вивчається, аналізується новий матеріал).

3. Алгоритмічна (складання алгоритмів роботи з тим чи іншим програмним середовищем для вирішення компетентісно орієнтованих завдань).

4. Практична (робота за комп'ютерами із дотриманням санітарно-гігієнічних норм; використання навчальних програм, які містять ігрові елементи, що розвивають уважність та пізнавальний інтерес до предмету; виконання обов'язкових практичних робіт, виконання творчих вправ, захист учнівських творчих проектів тощо).

При цьому використовуються різноманітні форми роботи учнів з комп'ютером: електронні тести, брейн-ринги, електронний "Морський бій", уроки-квести, уроки-конференції, уроки-подорожі, уроки-змагання, уроки KBK, перевернуте навчання, метод проектів тощо.

Соколюк Т. Ю. переконана: для того, щоб дійсно активізувати розумову діяльність учня, недостатньо поставити перед ним завдання, - необхідно створити такі умови, щоб завдання торкнулося, зачепило його внутрішній світ, щоб виникла особиста зацікавленість учня у його вирішенні. Саме тому вчителька використовує завдання, які носять практичний характер (компетентісно орієнтовані завдання) та значною мірою усувають відірваність навчання від життя. Такі завдання, на думку Тетяни Юріївни, завжди викликають живий інтерес до навчання, розвивають спостережливість, вчать учнів мислити, порівнювати та робити висновки. Вихованці Соколюк Т. Ю. на уроках завжди експериментують, аналізують і перевіряють власні гіпотези.

На власному сайті Тетяни Юріївни розміщені інтерактивні вправи до кожного уроку з курсу 5-11 класів, а також вправи, розроблені з використанням різних онлайн-сервісів для візуалізації навчального матеріалу (Learning Aps, Presi, Google-форми та ін.). Крім цього, представлені авторські інтерактивні вправи, розроблені за допомогою засобів технологій Word та QR-кодів. До того ж, вчителькою зібрано бібліотеку цифрових освітніх ресурсів, що складається із інструментальних, контрольних, допоміжних та тестувальних вправ; презентацій, методичних рекомендацій для учителів, розробок уроків тощо.

Реалізація авторської педагогічної ідеї Соколюк Т. Ю. продовжується і в позаурочній діяльності шляхом організації участі її вихованців у міжнародному проекті "Класна школа", в обласних та Всеукраїнських змаганнях європейської інтеграції "Свропа-ностра", під час інтелектуальних онлайн-ігор (міста, LingvaLeo, математичний космодром, кросвордоманія тощо).

Підсумовуючи, хочу наголосити, що цьогорічні переможці II (обласного) туру всеукраїнського конкурсу "Учитель року - 2017" під час фахових змагань намагались проявити всі якості власної творчої особистості: сучасний світогляд, глибину професійних компетентностей; спроможність ефективно представити власний професійний потенціал; здатність самостійно аналізувати, узагальнювати та презентувати свою професійну діяльність. Отже, маємо надію на успішну участь представників Черкащини на всеукраїнських фахових змаганнях.

Утім, все ж зауважу, що наші багаторічні спостереження дають підстави стверджувати, що на всеукраїнському рівні зазвичай перемагають педагоги, які не лише успішно презентують власні професійні здобутки, а й самі є творчими, яскравими, самобутніми особистостями, унікальними й неповторними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція Нової Української школи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://stepnezosh.ucoz.ua/load/koncepcija_novoji_shkoli_ukrajini/1-1-0-11
2. Матеріали з досвіду роботи учителів-конкурсантів.

Б.С. Безпоясний,

методист лабораторії-центру інформаційних технологій КНЗ
"Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних
працівників Черкаської обласної ради"

ПЕРШИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ТУРНІР FIRST LEGO LEAGUE В УКРАЇНІ

Щорічно в Києві проводиться науково-технічний фестиваль "Robotica", який збирає більше 500 талановитих та ерудованих дітей з усієї України. Головна подія фестивалю - Всеукраїнська олімпіада з робототехніки, яка є відбірковим етапом до World Robot Olympiad (WRO).

WRO - Всесвітня олімпіада з робототехніки, в якій беруть участь більше 20 тисяч учасників з 55 країн світу.

Також у межах фестивалю проводяться підготовчі категорії до WRO, яка включає змагання СУМО та СЛАЛОМ, конкурси роботів, архітектурні конкурси, робо-футбол та багато іншого.

У 2015-2016 рр. гості та учасники фестивалю разом будували з допомогою конструктора LEGO величезну 3D-мапу України.

Особливо приємно відзначити команди Черкаської області, які продемонстрували непересічні досягнення у своїх сферах та здобули низку здобутків та перемог на фестивалі Robotica у 2016 році, а саме:

- Золотоніська гімназія ім.С.Д.Скляренка Золотоніської міської ради;
- Смілянська загальноосвітня школа III ступенів №7 Смілянської міської ради;
- Гельмязівська загальноосвітня школа III ступенів Золотоніської районної ради;
- Сигнаївський навчально-виховний комплекс "Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа III ступенів" Шполянської районної ради.

Цього року фестиваль Robotica відбудеться 6 травня 2017 року в Київському палаці спорту. Учасники матимуть змогу взяти участь в олімпіаді WRO та підготовчих категоріях.

Повідомляємо, що змагання в олімпіаді WRO поділяється на 3 вікові категорії, а саме:

- Молодша ліга (до 12 років).
- Середня ліга (12-15 років).
- Старша ліга (16-19 років).

Щорічно завдання олімпіади пов'язані з темою енергозбереження та захисту навколишнього середовища. У 2017 році темами олімпіади є: екологічний туризм, нульовий вуглецевий слід та відновлювана та екологічно чиста енергія. Команда учасників має сконструювати роботу, який буде виконувати завдання на спеціальному полі відповідно до завдань, що мають екологічний характер.

Зауважимо, що розподіл трьох вікових категорій відбувся відповідно такого інформативного матеріалу:

Екологічний туризм (Молодша ліга)

Велика кількість різноманітних екосистем знаходиться в Коста-Ріці - країні, що є однією з найбагатших в сфері біорізноманіття. Її території відкриті для публіки: національні парки та водосховища, що охороняються, які були створені для захисту природних ресурсів. У країні з зеленими тропічними лісами в горах та блакитними океанами на тихоокеанському та карибському узбережжі зустрічається багато видів тварин, що знаходяться під загрозою зникнення. Дуже важливо зберегти ареал існування ягуарів та черепах, а також інших видів тварин, що знаходяться під загрозою вимирання, щоб запобігти їх зникненню.

Завдання Молодшої ліги полягає в тому, щоб створити роботу, який буде сприяти розвитку туризму та допоможе вченим та відвідувачам досліджувати чудеса природи, не руйнуючи її. Робот повинен доставити вчених та відвідувачів на територію, яку вони повинні відвідати. Маршрут залежить від кількості рідкісних тварин, що були виявлені на різних ділянках. Під час маршруту робот повинен повернути рідкісних тварин, що потрапили на туристичні шляхи, в їх зону снування - тропічний ліс або океан.

Нульовий вуглецевий слід (Середня ліга)

Парникові гази, такі як діоксид вуглецю, викидаються в атмосферу в наслідок діяльності людини (транспорт,

промисловість, виробництво електроенергії) та впливають на температуру нашої планети. Завдання полягає у створенні роботи, що допоможе одній компанії зменшити шкідливий вплив на клімат до нуля. Для того, щоб це зробити, потрібно використати відновлювані джерела енергії (наприклад - сонячні панелі), а також посадити дерева для поглинання діоксиду вуглецю, що викидається під час роботи виробництва.

Завдання робота полягає у зменшенні вуглецевого сліду компанії до нуля. Вуглецевий слід - це кількість діоксиду вуглецю, що викидається в атмосферу під час виробничого процесу компанії. Робот повинен встановити сонячні панелі та висадити дерева відповідних видів на рівні ділянки для врівноваження викидів від виробництва.

Відновлювана та екологічно чиста енергія (Старша ліга)

Потреба в електроенергії зростає кожного дня. Необхідно створювати більше потужностей, що виробляють електроенергію з відновлюваних та екологічно чистих джерел. Завдання полягає у створенні роботи, що допоможе збудувати вітрову електростанцію. Робот має обрати оптимальне розташування вітрогенераторів для забезпечення максимальної ефективності електростанції та мінімального впливу на довкілля.

Завдання робота полягає у будівництві 3-х вітрогенераторів, що входять до складу вітроелектростанції. Робот повинен побудувати вітрогенератори всередині 3 із 5 огорожених стінами будівельних майданчиків. Після завершення місії робот повинен повернутися у стартову зону.

Надзвичайною популярністю також користується підготовча категорія олімпіади: СУМО, СЛАЛОМ та нова категорія цього сезону: ЛОГСТИКА.

У вищевказаних категоріях команди Черкаської області мали змогу проявити свої таланти, ерудицію та наполегливість під час Черкаського регіонального турніру FIRST LEGO League, що відбувся 28 січня 2017 року.

Як зауважив голова Черкаської ОДА, проєкт із вивчення робототехніки й надалі поширюватимуть по школах області. Його реалізують завдяки співфінансуванню з обласного та місцевих бюджетів.

- Ми починали із чотирьох пілотних шкіл, - сказав Юрій Ткаченко. - Щодалі, то ініціатив більше. Важливо зацікавлювати дітей до навчання, і ми це розуміємо. Тому і працюємо над новачками. Саме задля цього ми торік ухвалили і програму "Інноваційні школи Черкащини".

Керівник програм FIRST в Україні **Тетяна Скаржановська** наголосила, що сьогоднішній день є особливим, оскільки вперше за історію "FIRST LEGO League" проводиться відбірковий турнір поза межами Києва! **Черкаси стали першим містом, де він відбувся.**

- Я задоволений тим, що діти в захваті. Роботи у всіх чудові. Дух змагань надзвичайний. Сподіваємося, що завдяки змаганням, у майбутньому країна матиме класних інженерів, - поділився враженнями начальник управління освіти і науки Черкаської ОДА **Валерій Данилевський.**

Зображення полів для виконання місії розміщено за посиланнями: goo.gl/0Mon7l, goo.gl/pR6Zqi, goo.gl/AS70P.

Бажаємо майбутнім учасникам Robotica 2017 натхнення та не зупинятися на досягнутому!

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Всеукраїнський фестиваль робототехніки [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://robotica.in.ua/>
2. Ліга юного інформатика [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://goo.gl/M05q15>
3. Сторінка "Robotica" у facebook [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.facebook.com/RoboticaInUa/>

Т. К. Андрющенко,

доктор педагогічних наук, завідувач кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУ "ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ"

Аксіологічним імперативом розвитку системи освіти України є її реформування відповідно до цивілізаційних та національних викликів сучасності. Домінантою змін в Україні є модернізація національної системи освіти на засадах компетентнісного підходу. Компетентнісний підхід в освіті визначається ідеєю оцінювання результату освіти за ступенем готовності людини до самостійного вирішення різних проблем у своїй практичній діяльності; принципом самостійної діяльності і особистої відповідальності [3].

У проекті Закону "Про освіту" ключовими для української школи визначено такі компетентності: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; компетентності у природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; уміння навчатися й впроваджувати життя; спілкування іноземними мовами; математична грамотність; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність; екологічна грамотність і здорове життя; підприємливість [5]. Вони відповідають потребам сучасного суспільства, оскільки майбутній випускник, опановуючи ключові компетентності, зможе **набути таких здатностей:**

- вміти адаптуватися в реальних умовах, критично мислити, виявляти проблеми, що постають, формувати гіпотези, знаходити альтернативні варіанти вирішення проблем, нести відповідальність за результати своїх дій;

- виявляти активність у пізнанні навколишнього світу, навчитися здобувати знання з різних джерел, аналізувати інформацію, вміти узагальнювати, формувати й аргументувати висновки, вміти застосовувати набуті знання на практиці в різних ситуаціях;

- володіти навичками спілкування, бути контактним у різних соціальних групах, вміти відстоювати власну думку, бути толерантним до думок інших, працювати в колективі у різних галузях, запобігати конфліктним ситуаціям, виконувати різні соціальні ролі;
- самостійно працювати над розвитком інтелектуального, фізичного, культурного рівня [2, с. 35].

Таким чином, реалізація основних положень компетентнісної освіти забезпечує розвиток функціональної грамотності школярів, навичок самостійного пошуку, критичного аналізу та оцінювання, тобто здійснення переходу від виховання "людини, яка знає" до "людини, яка здатна творчо мислити, діяти та розвиватися", сприяє розвитку творчих здібностей підростаючого покоління українців [2, с. 32].

Упродовж другої половини ХХ сторіччя, а особливо на початку нинішнього, усі розвинені країни опікуються проблемою ідентифікації інтелектуально обдарованих дітей та молоді, створення для них спеціальної системи освіти, а також залучення талановитої молоді з інших країн через всілякого роду грантові й інші програми. В Україні розуміють необхідність виховувати інтелектуальну еліту нації. Над проблемою виявлення та виховання обдарованих дітей та молоді працювали

вітчизняні вчені, є різні підходи до цього питання. Зокрема, певний час були популярними ідеї раннього розвитку, коли матеріал подається дитині в більш ранньому віці та в більших об'ємах.

У 2006 році команда провідних вчених Харкова на чолі з доктором педагогічних наук, професором І. В. Гавриш запропонували до впровадження власну концепцію виявлення, виховання й навчання обдарованих дітей, яка розроблена на основі як власних напрацювань, так і передових і найбільш ефективних відповідних методик. Було створено науково-педагогічний проект "Інтелект України". Науковими консультантами проекту є дійсний член Національної академії педагогічних наук України, директор Інституту проблем виховання НАПН України, доктор психологічних наук, професор І. Д. Бех та начальник відділу дослідження підготовки вчителів ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти", кандидат педагогічних наук С. В. Кириленко. Науковий керівник проекту - професор Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, доктор педагогічних наук І. В. Гавриш. Групу медико-психологічного супроводження очолює завідувач відділу гігієни дітей шкільного віку та підлітків Інституту охорони здоров'я дітей і підлітків національної академії медичних наук України, доктор медичних наук Г. М. Даниленко.

До творчого колективу проекту входять науковці, найдосвідченіші вчителі початкової, основної та старшої шкіл, директори і заступники директорів загальноосвітніх шкіл, медики, психологи, батьки.

Метою всеукраїнського науково-педагогічного проекту "Інтелект України" є впровадження у національний освітній простір системи ідентифікації, навчання та виховання здібних і обдарованих дітей та учнівської молоді.

Сутність проекту полягає не в насиченні дитини поглибленими знаннями, а у набутті нею, перш за все, необхідних навичок роботи з інформацією, аналізу, гнучкого творчого мислення, самоконтролю та самооцінки, швидких реакцій, раціональної організації навчальної праці; розвитку пізнавальних процесів - сприйняття, пам'яті, мислення, уваги й уваги; розвитку якостей особистості школяра - цілеспрямованості, працелюбності, організованості, охайності, наполегливості, волі тощо.

Програма розроблялася таким чином, щоб врахувати вікові особливості учнів, не лише зберегти, а й збільшити їх інтерес до навчання. У проектних класах учні навчаються за спеціально розробленими навчальними методичними комплектами, **у складі яких:** зошити на друкованій основі, методичні рекомендації для вчителя, наочність (плакати, картки, роздавальний матеріал для учнів, матеріали для проведення дослідів тощо), а також диски, з інформаційно-комунікаційним супроводженням кожного уроку (навчальні презентації, аудіофайли із записом науково-популярних та художніх текстів, що вивчаються; відеофайли з алгоритмом написання букв і

цифр, таблицями додавання, віднімання, множення й ділення, правилами з української мови, уривками з мультфільмів, художніх і науково-популярних фільмів, фізкультурних відео, добраних відповідно до теми уроків тощо) [1, с. 5].

Завдяки міжпредметним зв'язкам, засобам наочності та відео матеріалам, об'єкт вивчення стає більш зрозумілим та цікавим. Для прикладу, якщо на уроці "Читання" діти вивчали оповідання про соловейка, то на уроці "Я і Україна" вони дізнаються про класову та видову приналежність цього птаха, спосіб життя, проглядають відео фрагмент з соловейком,чують його спів.

Додатково до загальношкільних предметів, програма яких спеціально адаптована, введені нові: "Навчаємось разом", на якому діти розвивають пам'ять за спеціальними методиками, вчать працювати з інформацією, та предмет "Еврика", на якому учні розвивають творчі, винахідницькі якості, кмітливість, працюють над рішенням складних задач. Завдяки тому, що під час розробки й апробації програми проект мав медико-психолого-психіатричний супровід провідних вчених Інституту здоров'я школярів та підлітків Академії медичних наук України, вдалося побудувати програму так, щоб зберегти оптимальний баланс психофізичного стану дитини, не допускаючи, з одного боку, нервового перезбудження, а з іншого - втоми, втрати цікавості. Крім обов'язкових уроків фізичної культури, кілька разів впродовж кожного уроку учні беруть участь в музичних паузах з елементами фізичних вправ і танцювальних рухів, роблять вправи для очей, застосовують релаксуючі елементи.

Першим загальноосвітнім навчальним закладом, у якому в 2007-2008 навчальному році було започатковано науково-педагогічний проект "Інтелект України", стала гімназія № 169 Харківської міської ради (директор - відмінник освіти України Олександр Федорович Щербаков).

У 2016-2017 навчальному році до проекту "Інтелект України" долучилася Черкаська область. Мережа проектних класів охоплює наразі дванадцять перших класів у таких школах:

1. Городищенська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3 Городищенської районної ради Черкаської області (директор В. М. Сиченко).
2. Драбівський навчально-виховний комплекс "загальноосвітня школа І-ІІІ ст. ім. Степана Васильченка ? гімназія" Драбівської районної ради Черкаської області (директор Л. М. Бугай).
3. Корсунь-Шевченківська гімназія Корсунь-Шевченківської районної ради Черкаської області (директор І. А. Луц).
4. Лисянський навчально-виховний комплекс "загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №1 - гімназія" Лисянської районної ради Черкаської області (директор В. М. Мельничук).
5. Смілянська гімназія ім. Сенатора Смілянської міської ради Черкаської області (директор О. О. Дзевульська).
6. Уманська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 9 Уманської міської ради Черкаської області (директор І. І. Тенц).
7. Уманська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 11 Уманської міської ради Черкаської області (директор В. В. Сокирський).
8. Родниківська загальноосвітня школа І-ІІІ ст. ім. Т. Г. Шевченка, Уманської районної ради Черкаської області (директор О. І. Слупицька).
9. Дмитрушківська загальноосвітня школа І-ІІІ ст. Уманської районної ради Черкаської області (директор Н. І. Мовчан).
10. Верхняцька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 2 Христинівської районної ради Черкаської області (директор С. В. Солодкий).

11. Червонослобідська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 2 Черкаської районної ради Черкаської області (директор Т. А. Завалко).

12. Чигиринська загальноосвітня школа І-ІІІ ст. №1 ім. Б.Хмельницького Чигиринської районної ради Черкаської області (директор Т. І. Мирошниченко).

У залі Слави науково-педагогічного проекту "Інтелект України" представлено інформацію про учнів, якими пишається проект. Одне з почесних місць займають представники Черкаської області, а саме:

1. Балюра Роман, учень 1-А класу Драбівського НВК "ЗОШ І-ІІІ ст. ім. С. В. Васильченка - гімназія", класний керівник Яценко Олександра Олександрівна.
2. Битяк Данііл, учень 1-А класу Смілянського НВК "ЗОШ І ст. - гімназія ім. В.Т.Сенатора, класний керівник Богуславська Вікторія Леонідівна.
3. Ільченко Анастасія, учениця 1-А класу Смілянського НВК "ЗОШ І ст. - гімназія ім. В.Т.Сенатора", класний керівник Богуславська Вікторія Леонідівна.
4. Кучеренко Владислав, учень 1-А класу Уманської ЗОШ № 9, класний керівник Ніколіч Ірина Миколаївна.
5. Маруніч Олександра, учениця 1-А класу Смілянського НВК "ЗОШ І ст. - гімназія ім. В.Т.Сенатора", класний керівник Богуславська Вікторія Леонідівна.
6. Плевако Маргарита, учениця 1-А класу Уманської ЗОШ №11, класний керівник П'ятківська Алла Леонідівна.
7. Побережець Марія, учениця 1-А класу Уманської ЗОШ №9, класний керівник Ніколіч Ірина Миколаївна.
8. Совенко Артем, учень 1-Б класу Дмитрушківської ЗОШ І-ІІІ ст. Уманського району, класний керівник Драпоус Наталія Миколаївна.
9. Ткаченко Валерія, учениця 1-А класу Лисянського НВК "ЗОШ І-ІІІ ст. № 1- гімназія", класний керівник Пасічник Ірина Олександрівна.
10. Устенко Ліна, учениця 1-А класу Уманської ЗОШ № 9, класний керівник Ніколіч Ірина Миколаївна [4].

Розвинуті у школярів під час навчання за програмами науково-педагогічного проекту "Інтелект України" ключові компетентності дадуть їм змогу працювати зі "своїм особистим простором", тобто використовувати власні ресурси для самовдосконалення і успішної життєтворчості, спираючись на самосвідомість як динамічну систему уявлень про себе, усвідомлення своїх фізичних, інтелектуальних та інших якостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гавриш І. В. Інноваційні освітні проекти - кроки до світових стандартів освіти (науково-педагогічний проект "Інтелект України") / І. В. Гавриш, С. В. Кириленко // Рідна школа. - 2013. - жовтень. - С. 3-8.
2. Доценко С. Дидактичний потенціал компетентнісної моделі освіти у розвитку творчих здібностей учнів проектних класів "Інтелект України" / С. Доценко, В. Хайруліна // Рідна школа. - 2016. - квітень. - С. 32-38.
3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.11.2016 № 1319 "Про проведення Всеукраїнського експерименту за темою "Реалізація компетентнісного підходу в науково-педагогічному проекті "Інтелект України" на базі загальноосвітніх навчальних закладів. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/>
4. Науково-педагогічний проект "Інтелект України". - сайт: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/>
5. Проект Закону про освіту. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639

О.В. Волошенко,

доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педпгогічних працівників Черкаської обласної ради", кандидат педагогічних наук, доцент

**ДИДАКТИЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ
НАВЧАННЯ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ**

Останнє десятиріччя шкільної практики переконує все більшу частину освітян у необхідності оновлення сучасної дидактики на основі досліджень реальної ефективності змісту, форм, методів, прийомів, умов навчання.

Саме тому виникає потреба простежити можливі перспективи у дидактиці. Інформаційний тиск сучасного світу на людину спричиняє своєрідну реакцію значної частини учнів на навчальну інформацію. Найяскравішими проявами цих явищ є вивчення логіки у початковій школі. Співвідношення витрачених вчителем зусиль для того, щоб учні оволоділи знаннями, уміннями та навичками із логіки й одержаний кінцевий результат вражає... Реакція учнів на інформацію з екранів часто носить розважальний характер... У величезній кількості учнів взагалі відсутня навчальна мотивація. У частини учнів, що мають мотивацію - брак вольових зусиль щодо досягнення результатів у процесі навчання.

На мій погляд, однією із дидактичних перспектив шкільної практики є **навчання через діяльність**. Вперше знайомство із такою формою навчання відбулось у мене на практиці під час навчання на тренерських майстернях польсько-українського проекту "Школа сільського мікропідприємництва", а згодом я побачила результати навчання через діяльність у школі села Радово Мале (Польща). Саме тому, метою цієї статті є висвітлення окремих дидактичних аспектів навчання через діяльність та визначення місця такого навчання у педагогічному процесі.

Для того, щоб дійсно передати людині якісь знання чи/або сформувати вміння навчання має залучити у свій процес розум учня (для інтелектуальної освіти) або тіло (для фізичної підготовки). Отже, учень має бути залучений до такої діяльності, яка буде викликати у нього позитивні враження, спонукати й залучати до активних дій. При цьому важливу роль буде відігравати емоційна сфера. В останнє десятиріччя у світі активно розвивається економіка вражень. Люди все частіше прагнуть купувати не послугу, а враження. Певною мірою ця ідея може бути втілена і у сучасний дидактичний процес. Організація вражень - це не розвага, а залучення учнів до активної діяльності. Кожне враження виникає як наслідок "дотику" поставленої дії й стану особистості. При цьому враження лишаються значущими для внутрішнього світу особистості і таким чином утримують увагу учня на процесі діяльності.

Спробуємо трішечки абстрагуватися, й, не залежно від предмету, який ви ведете у школі, вийти у луг, сад, поле, город, ліс, парк чи на річку або став. Яку б діяльність ви запропонували учням, яких прагнете чогось навчити? Уявимо геометрію, а може літературу, а може хімію чи фізику, чи іноземну мову!.. А можливо затанцюємо

польку чи чардаш, менует чи гавот? А може здійснимо аудіоскрипцію простору? А може зробимо це на осліп (у масках для спання)? Простір і навчання через діяльність потребує співпраці, шани до чужих компетенцій, поєднання й гармонізації різних людей, досвіду, установок, експресії. Таким чином виникають нові враження, підсилюється інтерес до пізнання себе і світу, змінюється свідомість.

Всім відомий **Софіївський парк у місті Умань**. Їдемо туди на екскурсію, але сьогодні ми проведемо не звичайну екскурсію, а дослідницьку. Розіб'ємо дітей не декілька груп: філософи, математики, філологи, біологи, історики, психологи тощо. А потім дамо завдання подивитись на Софіївський парк "новими очима" й розповісти про свої враження, переживання, відкриття. Можливо, навіть, організуємо зустріч із справжнім екскурсоводом, щоб з'ясувати окремі математичні, історичні, біологічні чи інші деталі. А потім учні підготують розповідь про найбільш цікавий об'єкт Софіївського парку з точки зору історика чи психолога... Як вам така екскурсія?

Спробуємо ще один прийом навчання через діяльність - прогулянку з рамками. Суть такої прогулянки зумовлена навчальними цілями, яких ми хочемо досягнути. Учням видаються звичайні рамки для картин або фотокарток, через які вони мають побачити необхідні об'єкти і зробити їх фотографії на свої телефони чи фотоапарати. Далі до фотографій необхідно підібрати потрібні визначення або цитати чи питання.

Наприклад з екології: Чому це місце важливе? Що потрібно змінити?

Або з ботаніки чи географії, історії чи літератури.

Влітку, перебуваючи із візитом у школі села Радово Мале, я звернула увагу на те, як побудований шкільний простір, що просто захоплює тебе у свій полон й викликає бажання щось зробити. Класи у цій школі не звичні. Наприклад, клас подорожей у якому є всі речі, що потрібні для подорожі: від валізи до мап й опису різних місць як на Землі так і у космосі. Подорожувати можна скрізь. Мандруючи, нам доведеться поповнити свої знання із географії, історії, математики, фізики, мови, біології, хімії, економіки, образотворчого мистецтва, музики. Готові до мандрівки? Клас музики: у ньому є парти, але це не головне. Основними героями у класі є музичні інструменти у великій кількості: ударні, струнні, духові тощо... Ці інструменти можна не лише торкати, а й брати у руки й грати на них... А ще це клас має декорації у вигляді старовинних авто... Оскільки у вчителя музики є таке хобі - він добре знається не лише на своєму предметі, а й на старовинних автомобілях... Клас кулінарії... У цьому класі відбувається значна частина уроків математики. Готуючи страви, учням, навіть у голову не приходять те, що вони

вчать математику. Але розрахунок пропорцій, частин, відсотків, арифметичні дії, зважування йде весь час. Кожен учень виконує свою частину спільної роботи. Окрім математики у цьому класі може бути одночасно географія і біологія. Наприклад, мова зайшла про спеції та приправи. На стінах класу кулінарії є інформація про спеції: де ростуть, як виглядають, яку частину рослини споживають, у які страви додають тощо... Коріандр, орегано, базилік, ваніль, кориця... У такому класі можуть створюватися food-дизайнові композиції. Наприклад, серверування столу для вечери (сніданку чи обіду) на основі інтерпретації поетичних чи музичних творів. Для цього потрібні: стіл (чи столи) із віршем чи музичним твором та загальний стіл із продуктами. Учні самостійно добирають необхідні продукти й створюють із них істивну композицію із урахуванням змісту (сюжету чи мотиву) художнього твору. А потім обмінюються враженнями і пригощають своїми кулінарними композиціями учнів із інших груп.

Завдяки україно-польським проектам "Сільське мікропідприємство в Україні" та "Школа сільського мікропідприємства" У Черкаській області з'явилися тематичні села й пропозиції, де можна навчатись через діяльність й навчитись так навчати інших. У 2016 році з'явилися локальні осередки компетенцій у селах Гельмязеві (Золотоніський район), Головківці та Івківцях (Чигиринський район), Леськах (Черкаський район), Межирічі (Канівський район), Сорокотязі (Жашківський район).

Заглянемо у Головківку на "Картопляні розваги". Спочатку, мандруючи Отаманським парком, з'ясуємо як картопля потрапила до України. Який шлях і через які країни цей овоч здолав із Перу... Потім проведемо фізичні і хімічні досліди із крохмалем, добудемо струм із картоплі... Далі здобудемо сіль, виконаємо ще масу дій і, на завершення, скоштуємо власноруч смажені картопляні чіпси. Головківський локальний осередок є освітнім діамантом для вчителів біології, географії, історії, фізики тощо.

У Сорокотязі вам запропонують розваги "На воді, з водою і з води". Чого тільки варта естафета з перенесенням води у посудинах із деревини чи за допомогою звичайнісінької губки. Проте навіть ця "недоросла" справа не на жарт захоплює й розбухує змагальний дух і дітей, і дорослих. Окрім цього, учасники набувають навичок командної взаємодії. Організація цікавих хімічно-фізичних дослідів із водою завжди викликає безліч вражень. Виявляється, воду таки можна носити в ситі, а не проста шкільна наука може подаватися цікаво, оригінально і легко. Так, що її хочеться запам'ятати. А ще на воді можна малювати справжнісінькі яскраві й різнобарвні шедеври. У Сорокотязі можна потрапити на майстер-клас із виготовлення картин за допомогою спеціальних фарб - ебру.

У Леськах можна навчитись досягати різноманітних дидактичних цілей з допомогою різних видів діяльності, виявити й проявити власні типи інтелекту: лінгвістичного (word smart), логіко-математичного (number smart), візуально-просторового (picture smart), тілесно-кінестетичного (body smart), музичного (music smart), натуралістичного (nature smart), міжособистісного (people smart), інтраперсонального (self-smart), екзистенційного (problem solving smart) (за Гарднером), а ще оволодіти секретами "Веселкового щастя".

У Межирічі можна полювати на мамонта у "Мамонтландії", відвідати старовинну стоянку первісної людини, пройти квест, майстер-класи й випробувати свої фізичні сили під час полювання.

У Гельмязеві навчання через діяльність сприяє розширенню свідомості, баченню перспектив у досягненні навчальних та виховних цілей. У залежності від категорії учасників, програма локального осередку компетенцій може бути скорегована під будь-які дидактичні задачі. Оскільки цей локальний осередок розташовано на базі районного будинку дитячої та юнацької творчості.

Підбиваючи підсумки, хочу зазначити, що в основі навчання через діяльність мають бути захоплення самого вчителя. Чим вам подобається займатись? Чого б ви хотіли навчити ваших учнів? Що ви робите із задоволенням? Саме під час цих видів діяльності ви знаходитеся в найкращому психофізіологічному та енергетичному стані, щоб захопити учнів тим, що можете ви...

Під час навчання на тренерських майстернях, мені дуже сподобалась ідея польського аніматора культури та експерта Марека Штарка про те, що кожне місце, річ, людина має свою історію, про яке може розповісти... Ця стала поштовхом до того, щоб навчитись бачити нове у повсякденному й знаходити те, що колись ідесь сподівався зустріти, поруч і у теперішньому. Як висновок, сучасна дидактика потребує анімації. У перекладі із латинської "anima" - "душа", а дієслово "animate" означає "втілити в життя, оживити, вдихнути життя у щось, дати душу". Анімація може стосуватись різних сфер життєдіяльності людини. Так, освітня анімація (стимулювання вчителем особистої активності учнів, наповнення життям педагогічного процесу), комунікативна анімація (допомога у налагодженні контакту), інтегративна анімація (підтримка колективної роботи), культурна анімація (вплив на участь у культурному житті і розвиток власної творчості), соціокультурна анімація (допомога у розвитку різних форм соціального та культурного життя у даному місці), анімація вільного часу (створення відповідної атмосфери й середовища).

Отже, у педагогіці анімуємо те що є:

- Не працює.
- Без життя.
- Не відповідає потребам.
- Не приносить задоволення.
- Не зрозуміле.

Одним із дієвих засобів освітньої анімації є навчання через діяльність. Отже вчимося, впроваджуємо і отримуємо задоволення і насолоду від процесу навчання!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багатоаспектний туризм. Нестандартні ідеї для сільських мікропідприємств та розвитку сільських громад / За ред. О.Газізової, П. Фенриха. - К.: видавництво "Інтерконтиненталь - Україна", 2016. - 160с.
2. Вісник школи сільського мікро підприємства 2016. - №9 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://frdl.etechnologie.pl/szkola-przedsiębiorczosci-wiejskiej/>

В. В. Шляхова,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики навчання, стилістики та культури української мови Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

**УКРАЇНОЦЕНТРИЧНІ ПРІОРИТЕТИ
ІВАНА НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО****(НА МАТЕРІАЛІ ЕПІСТОЛЯРІЮ ПИСЬМЕННИКА)**

Інтелектуальна спадщина Івана Нечуя-Левицького, мабуть, приковуватиме до себе увагу українців завжди, особливо ж у періоди роздоріжж, вибору подальшої долі, коли український народ, обираючи майбутнє, муситиме вкотре осмислити своє минуле, оцінити періоди поступу та невдач, задуматися над своїми здобутками та прорахунками, прислухатися до слушних думок своїх попередників і сучасників. Нині нам належить докласти зусиль, аби втримати українську літературну мову в статусі державної, аби вона мала можливості розвиватись у різних стилях та жанрах, аби українське суспільство не лише вміло вправно послуговатися нею, але й відчувало до неї прихильність, відповідальність за її подальший розвиток як духовної основи нації. На жаль, незважаючи на те, що ось уже два десятиліття вона функціонує як державна, засоби масової інформації продовжують періодично ознайомлювати громадськість із зневажливими репліками окремих членів нашого суспільства про неї як "бидлячу". Проте, незалежно від обставин, нам "своє робить", діяти так, як в умовах російського самодержавства чинив наш земляк, справжній українець Іван Нечуй-Левицький, якого Іван Огієнко у книзі "Історія української літературної мови" відніс до когорти каменярів української літературної мови, зауваживши, що у своїй творчості він був першим, хто "однаково вільно веде й розмову дійових осіб, і малює широкі картини природи чи психічні глибокі переживання. Явно відчувається, вже з його 1 тому "Повістей" 1872-го року, що перед нами письменник з широким мовним розмахом європейського зразка" (1, с. 162).

Ознайомлення з епістолярною спадщиною **І. С. Нечуя-Левицького** переконує в тім, що, маючи багатолітній досвід успішної викладацької роботи на ниві російської словесності, письменник понад усе любив рідну українську мову, засмучувався від нав'язаної царатом політики "обрусіння", яка уповільнювала реалізацію розвивальної функції шкільного навчання українськомовних дітей, докладав зусиль, щоб народ мав можливість отримати художню рідномовну літературу, яка б сприяла становленню саме національного світогляду. У листах до своїх сучасників, так само людей патріотично налаштованих - Михайла Грушевського, Бориса Грінченка, Наталі Кобринської, Івана Пулюя, Ганни Барвінок, Михайла Коцюбинського - письменник вживає репліку "Це непедагогічно!", коли йдеться про факти, що шкодили унормуванню української літературної мови, наближенню пропонованого літературного варіанта її до загальнонародного та невмотивованого, неузгодженого з авторами втручання видавців у тексти оригінальних і перекладних текстів письменників Центральної України.

Отже, зупинімося детальніше на пріоритетах Івана Нечуя-Левицького, висвітлених у його листах до сучасників, ці матеріали позиціонують його як непересічну особистість - прогресивну, патріотично налаштовану, віддану справі просвіти свого народу, формування його українознавчого світогляду.

По-перше, незважаючи на несприятливі, а інколи й небезпечні для українолюбної особистості умови, Іван Семенович вірив у майбутнє свого народу, що засвідчує в листі до Бориса Грінченка: "А тим часом нам, добродію, не треба покидати надії та треба працювати, хоч би й

для майбутнього часу, як би воно й не було тяжко працювати для майбутнього..." (2, 287). У наступному листі до нього ж письменник взагалі виявляє свій мудрий оптимізм, завдяки якому тільки й могла розвиватися на теренах самодержавної Росії українська національна культура в 19 столітті: "В Ваших віршах розлитий якийсь сум, якась тяжка туга. Розвеселіться трохи й поглядайте на світ Божий з надією й з веселістю. Та веселість одіб'ється й в Ваших віршах. В житті, окрім суму та лиха, є багато ласкавого, веселого елементу, бо життя, як і полотно, виткана на сумній основі веселим підканням та веселими взірцями. Багато завжди було й буде на землі, але з нього лучче сміятись, ніж сумувати над ним" (2, 290).

У листах він нерідко намагався викликати позитивні емоції в читачів - іронізувати, тонко послуговуючись словесними засобами, жартувати. Так, у листі до Івана Пулюя, реагуючи на його розповідь про те, що перекладений ним на народну мову молитовник був спалений протоієреєм, письменник згадує аналогічну історію, додаючи свій коментар: "Було і в нас те саме, як ще в шестидесятих роках послали в святий синод український переклад життя святої Варвари. Синод звелів спалити цей переклад, неначе якусь непотріб. І свята Варвара перетерпіла раз муки од свого навісного татуня Діоскора, а це вже в новіші часи ... святого російського синоду" (2, 439). Бачимо, наскільки тонко письменник відчуває мову, як майстерно послуговується стилістичними її засобами, коли в одному реченні наповнив повторюваний прикметник "святий" антонімічним змістом: "свята Варвара", зазнавши повторних випробувань, викликає співчуття, а ось "святий синод" - іронію, оскільки його вчинок - розправа над українськомовним перекладом - аж ніяк не засвідчує про духовність та святість церковників.

Болісно сприймаючи втручання галицьких видавців у мовне оформлення текстів своїх творів, що дуже відрізнялося від традицій граматики та орфографії Центральної України, письменник у листах до Петра Стебницького іронізував: "Де ж моє останнє слово?" - питаєте Ви. І справді, перечитає мої книжки, хто не знає, що і як, як оце Ви (бо Ви, певно, не бачили, що зробив "Вік" з показаними творами), і подумає, що це якісь "Записки сумасшедшего" в Гоголя, як я зву всімішки видання нашої "Спілки" (2, 450), а далі "Як бачите, маю право сказати, що мене в моїх книжках мало" (2, 455), або ж - "А Ви кажете, що "українська філологія буде йти своїм шляхом, установить граматику мови, випустить словарі з п е в н и м и формами (?! А то ще є й н е п е в н і форми?)" (2, 452).

Саме ці риси характеру: уміння споглядати життя оптимістично, із позитивними сподіваннями, хист тонко зіронізувати, що домінує й у художній творчості письменника-ювіляра, виразно проступає в його епістолярії, - засвідчують його делікатність у спілкуванні, прагнення розраяти й підтримати співрозмовника.

По-друге, епістолярій виявляє серйозне, відповідальне ставлення письменника до унормування української літературної мови. Із його листів довідуємося, які випробування належало пройти тогочасному українському письменнику. Так, у 1880 році петербурзьке Головне управління справами друку дозволило Іванові Семеновичу надрукувати повість "Бурлачка" лише

"общепринятым русским правописанием", використовуючи російські букви ы та и. Розуміючи, що він пише творю про життя простого народу, тому що знає його щонайкраще, цікавиться ним ширше, має можливість щоліта занурюватися в сільську стихію своєї батьківщини - Стеблева та місця проживання родичів - Білоцерківщини, спілкуватися в Києві з прочанами, які з різних куточків України прибувають до церковних святинь, Нечуй-Левицький усвідомлює, що і твори його призначені для простого народу, а тому мають бути йому зрозумілими та цікавими. Письменник бере на себе відповідальність вивчати лексичні, граматичні, орфоепічні особливості мовлення мешканців різних куточків України. Розуміє він потребу постійно прислухатися до голосу народу, аргументуючи несхитність своєї позиції в мовному питанні: "Я живу формами живої народної мови нашого часу усюди центральної України, та й взагалі усюди України, окрім Чернігівщини, та Галичини, та Поліської (невеличкої смуги) підмовою. Я знаю од прочан, де і як говорять люде живою мовою. Ви кажете, що я своєю дувінницею хочу прикувати ланцюгами свої сучасні форми до 1905 року. А то ж як? Не буду ж я їх ланцюгами прив'язувати до 1798 року на сто год назад, як робе "Вік", або до форм 12 повітів Чернігівської губернії" (2, 452). Майстер слова розумів значення потреби створення словників, але так само наполягав, що вони мають містити перевірені дані: "А словарі та граматика робляться на живій народній мові та творах авторів, йдуть за ними слідком, як їх тінь, для науки й школи, і служать потім (словарі) для справок, як купа мовного матеріалу. Та й філологи не видумують же літературної мови, а видумують нові слова усі автори - і вчені, і поети, і т.д., а філологи тільки роблять наукові усякі висліди" (2,452).

Листи Нечуя-Левицького своїм кореспондентам засвідчують велику зацікавленість письменника у становленні норм української мови та відповідальність за цей процес, оскільки він знав про негативний досвід тогочасної практики використання надуманих, малозрозумілих мовних одиниць, яка позбавляла тиражів періодики, тому що читачі Центральної України втрачали інтерес до текстів, які містили незнайомі їм галицизми. Як застерігав письменник, "читальники спротивляться і ще й одкинуться од книжок", повчав Бориса Грінченка, що "народні книжки - це все одно, що учебники, в котрих доконечно треба приспособлятися до школярів" (2, 456), Панаса Мирного, що "добре зробіте, коли будете держатися сільської простої мови, бо ... літературна, книжна мова з новими словами, та й ще й з галицькими, може одіпхнути од нас широку публіку, навіть налякати..." (2, 458). Оскільки публікувати українськомовні твори на теренах України, що перебувала під владою російського самодержавства, було заборонено, українські письменники зверталися до галицьких видавництв, які, за словами письменника, видавали твори в "галицько-чернігівському правописі та формах", на таке втручання письменник реагував болісно: "Мене вже склонила ця химерна "академія наук" (2, 445). "Як я довідався про орфографію, "Вік" і досі не покинув потягу - видавати на Україні книжки з галицькими формами - сей, отсе, насінне і т.д., щоб зеднати усіх письменників, завести загальні форми на ... галицький спосіб, а не на український народний" (2, 445). Він порівнює практику книговидавництва в Італії, Німеччині, де письменники пишуть книжною мовою, але література для народу видається зрозумілою для простолюду - венеціанською та неаполітанською; на саксонському, познанському та швабському діалекті. В Україні, бідкається він, все навпаки: письменники, зокрема Карпенко, Коцюбинський, Кримський, пишуть живою українською мовою, а "Вік" видає для народу з стародавніми формами мови.

Іван Нечуй-Левицький, отримуючи листи від сучасників, звертав увагу не лише на зміст, але й на стиль прочитаного, не забував поділитися своїми враженнями

з автором. Так, Михайла Грушевського благословляв до літературної творчості: "У Вас є талант; це Вам кожний скаже, хто прочитає Ваші проби. Та й лист Ваш написаний дуже добрим, чистим, легким українським язиком, що мене навіть дуже вдивило. З Вас вийде і белетрист добрий. Це вже я чую духом..." (2, 295), Борисові Грінченкові зауважив, що "язик Ваших листів добрий, літературний, вироблений стільки, скільки могла його виробити невеличка купка українських літературних діячів" (2, 289), до Івана Белея звертається з рекомендацією: "Нащо Ви пишете в "Ділі" болгаре? Треба писати по-народному: болгари, цигани, міщани, селяни" (2, 305). Тонкий стиліст, він дає характеристику стилістичним умінням своїх кореспондентів. Скажімо, про стиль Михайла Грушевського написав йому: "Прозаїчний язик легкий, плавкий, хоч мова трохи розтягнута" (2, 296), до Олександра Кониського: "Оповідання чудове, щодо стилю - дуже гладеньке і читається з великим смаком" (2, 298), до Петра Стебницького присіпався: "Це не Ви самі писали лист. Я бачу по стилю. Початок і кінець Ваш, решта - не Ваша" (2, 455), хоча в наступному листі просить вибачення за таке враження, аргументуючи тим, що, очевидно, лист писано не за один раз.

Ознайомлення зі зразками слів та граматичних форм, вживання яких обстоював "каменяр літературної мови", сьогодні можна сприймати по-різному, оскільки натрапляємо серед них на такі, які на сучасному етапі вважаються ненормативними. Скажімо, йому не подобалися форми давального та місцевого відмінків іменників жіночого роду однини із закінченням -ій (зеленій), на зеленій траві), які він кваліфікував як архаїчні, а перевагу надавав формам на зелені траві, на сирі землі, "бо так говорять"; дієслівні форми на -ся радив записувати за фонетичним принципом (робисся, лаєсся, а не лаєшся), бо так промовляли селяни, бо, як сам писав, держитись живих форм живої мови. Можна не погодитися з його переконанням про те, що "бгати під граматику живу мову - це помилка, і помилка шкідлива. Граматика - це рабіння живої мови, що повинна слідком ходити позади своєї пані, а не пхатись поперед батька в пекло та псувати живу мову", що "смішки-смішками, а воно й справді може збігатися якийсь теоретик язичник, що йому прийде на думку підвести логічно під один ранжир усі такі форми. Усього буває на світ" (2, 405). Це тепер ми розуміємо, що літературна мова - це надмова, яка виконує об'єднавчий характер, сприяє консолідації нації, що вона не може збігатися із загальнонародним варіантом, що засвоєння носіями літературного її варіанта можливе лише в умовах систематичного його опрацювання в освітніх закладах. Нечуй-Левицький жив і творив у часи, коли літературний варіант проходив етап становлення, а нашому народові не дозволено було ані вивчати систематизований курс рідної мови, ані навчатися нею.

І.С. Нечуя-Левицького можна зрозуміти, хоча сучасники по-різному ставилися до його різкої реакції на втручання в мовне оформлення, адже він дбав про загальноукраїнські культурні пріоритети. Так, у листі до Михайла Коцюбинського в 1903 році зауважує про свої враження від читання чернігівського альманаха "Дубове листя": "Читаю "Дубове листя" і мені таки зовсім уявляється, що я читаю будлі-яке галицьке видання, неначе Галичина виїхала в Чернігівщину й на Україну і там вселилася, тоді як повинно бути навпаки...Тим часом це видання читатиме не одна ж Чернігівщина, а вся Україна" (2, 404).

По-третє, І.С. Нечуй-Левицький у своїй громадській діяльності не залишав поза увагою процес шкільного навчання мови в Україні, оскільки за життя був учителем словесності в Полтавській духовній семінарії, учителем російської мови, історії та географії Росії та Польщі в гімназіях Варшавського навчального округу та учителем російської мови у гімназії Одеського навчального округу. У листі до Ганни Барвінок він виливає свій жаль про те, що доля України так нещасливо склалася, що Давня

Москва у 17 - 18 століттях так нещадно винищувала українську культуру, забираючи до себе, по-перше, найбільш освічених людей (учених, перекладачів з європейських мов, співаків), котрі "заводили на півночі школи і несли просвітність", та, по-друге, культурні цінності - книги ще киево-могилянського часу. За таких обставин згасала українська наукова мова, процес становлення якої на основі церковнослов'янської та української народної мови тривав понад двісті років, з часів Івана Вишенського. Згадує з прикрістю Катерину П, яка в 1783 році завела в Україні панщину, поробила поміщиками козаків, котрі, запанівши, почали вважати, що "просвещать крестьян не следует". У листах до Павла Житецького та Миколи Костомарова в 1880 році повідомляє, що в Одесі побачила світ стаття, яку він розцінює як правдиву та сміливу, про те, щоб у народних школах розпочати вивчення української мови, і що таку думку підтримало і Чернігівське земство (2, 282). У 1881 році з радістю повідомляє Іванові Белею, що "в українських школах буде заведений український преподавательський язык. Даруй, боже!" (2,286).

По-четверте, приковує увагу особливе ставлення до релігійної тематики видатного письменника - сина та онука священників, який сам навчався в духовних навчальних закладах, став співавтором українськомовного перекладу "Біблії". Так, добре знаючи життя студентів духовної академії, він закидає одному з авторів повісті: " Де він набрав тих студентів духовної академії - анахоретів та ідеальних безкорисливих попів? Їх в нас нема в житті! Він їх вдумав, і вийшло і чудно, і смішно для того, хто знає правдиве життя на Україні (2, 353). Відразу пригадується його повість "Старосвітські батюшки та матушки", загальна іронічна тональність реалістичного зображення життя Проте Іван Семенович залишався людиною справді віруючою, яка долучилася до співпраці з Пантелеймоном Кулішем та Іваном Пулюєм для українськомовного перекладу Біблії. Беручись за справу, він усвідомлював її суспільне значення. У листі до Ганни Барвінок писав, що заборона українського перекладу Святого Письма пов'язана з давнім переконанням владарів, по-перше, що народ просвіщати не треба, і, по-друге, що досить для народу церковнослов'янського та великоруського перекладів Біблії. Однак як фахівець у царині духовної літератури Іван Семенович стверджує, що для простого народу ті тексти недоступні через засилля церковнослов'янських слів, при цьому посилається на власний життєвий досвід: " Я був тоді студентом, як вийшов той переклад "Біблії", і навіть студенти академії казали, що то був переклад на російську мову тільки наполовину. Перекладали "Біблію" професори єврейської мови в чотирьох академіях. Їм треба б було, як і Ломоносову та Кантемирові, утворювати нові церковно-релігійні слова з народної великоруської мови замість слов'янських - церковних, а вони чи не вміли, чи не насмілились та й закидали переклад церковщиною" (2, 413). Аналізуючи попередню практику українськомовного перекладу Євангелії 16 століття Тяпінського, Петра Многогрішного та пересопницького, так само називає цю перекладну продукцію напівперекладом, оскільки третина слів залишилася в первинному, церковнослов'янському варіанті (див.: 2, 412-413). В одному з листів до Івана Пулюя пише про виснажливий процес видання релігійної книги в Росії: "... духовного змісту книги мусять переходити ще через другу цензуру - духовну, а ця цензура ще консервативніша од світської: в неї скуплюється традиційна релігійна і національна нетерплячість..." (2, 403). В іншому, довідавшись, що український переклад Біблії вже надрукований за кордоном, широкердно дякує: "Великий спасибі Вам од мене та й спасибі буде од кожного українця за Ваші труда по виданню Біблії(2, 409). Нечуй-Левицький звертається до Івана Пулюя з проханням, щоб Британське біблійне товариство надіслало один примірник до російського святого синоду з проханням дозволити

продавання української Біблії в Росії, хоча сам мало вірить у позитивну реакцію останнього: " Я добре тому відомий, що завсідні культура й наука йшли поза синодами і проз їх, що, починаючи з візантійського періоду, коли була знехтувана й одкинута наука як якась непотріб", проте без надії сподівається, що "може, в владик вже змінились погляди на перекладання Біблії на усі людські мови й підмови, бо й владики змінюються, як і все в світі змінюється" (2, 409). Проте Івана Нечуя-Левицького чекало велике розчарування після того, як він отримав це видання, надруковане в 1903 році у Відні під керівництвом галичанина, професора Празького політехнічного інституту Івана Пулюя. У своїй заяві до Британського біблійного товариства він із розпачем писав, що створений ним та Кулішем переклад був неігнорований. Текст, написаний "чистою українською мовою", було перероблено за зразком галицького правопису Желеховського, який за життя не підтримав співавтор перекладу Пантелеймон Куліш, лексеми були замінені галицькими одиницями, які, на думку автора, будуть сприйматися читачами України як іноземні. Розуміючи, що Пулюй орієнтувався на свою читацьку аудиторію - мешканців Галичини та тих із них, що емігрували до Америки, - Нечуй-Левицький просив друге видання подати в тому вигляді, який був запропонованим ним та Кулішем (2, 474). Благодійна діяльність письменника теж відбита в його епістолярії. Гроші за переклад Біблії, 500 крб., він одписав у духовниці на убогих студентів-русинів Львівського університету, закликав до такої добродійної справи і дружину вже покійного та той час Пантелеймона Куліша Ганну Барвінок.

По-п'яте, епістолярна спадщина нашого земляка має і красназвучу цінність. З неї ми довідуємося про наш край, особливості побуту та мовлення наших предків. Так, він із теплотою згадує свого товариша Олексія Львовича Гулака-Артемовського, небожа автора твору "Пан та собака", називає його сіячем, бо він долучався до української ідеї, займався проповідницькою діяльністю, поширював серед народу твори Шевченка "Сон" та "Кавказ", брав участь у таємному створенні в Києві двох українських школок, де навчання велось українською мовою (2, 441). Про те, що 1915 року в Черкасах діяло Товариство видавниче і йому письменник передав для друкування свої твори - "Миколу Джерю" та, як він знову пожартував, "обидві бабі" - "Біда Бабі Парасці" та "Біда бабі Палажці" (2, 502). Про те, що під Черкасами в селі на дачі літували Старицький і Кониський (2, 341). Про те, що недалеко від Черкас, в селі Балаклеї, наприкінці 19 століття мешкало півсела старовірів, які "чисто змалорусіли", вони забули свою мову, носили українські свити, однак трималися старої віри (2, 344). Він стверджує, що назва села Деренківце, яке й досі існує недалеко від його рідного Стеблева, пов'язана з тим, що там було багато дернових садів, тобто там ріс кизил, бо саме такий турецький відповідник подає у тлумаченні і радить не сплутувати дерену із дерном - шматком землі, викопаної з травою, котрими обсаджують доріжки в квітниках (2, 337).

Отже, епістолярна спадщина **Івана Семеновича Нечуя-Левицького** засвідчує, що не даремно Іван Огієнко образно назвав його каменярем української літературної мови, бо саме він, разом зі своїми однодумцями-адресатами створював міцний підмурівок ідеям про національну самодостатність українців, про багатство української мови, про її здатність задовольняти естетичні та духовні потреби народу, про необхідність навчання українських дітей у рідномовних школах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / І. Огієнко. - Київ: Либідь, 1995. - С. 162 - 163.
2. Нечуй-Левицький І.С. Зібрання творів у десяти томах / І.С. Нечуй-Левицький - Т. Х. - Київ: Наукова думка, 1968. - 587 с.

О. П. Оскирко,

учитель української мови і літератури Ліщинівської загальноосвітньої школи I - III ступенів Христинівської районної ради

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА: ДОСТОВІРНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ЗОБРАЖЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ

Перше видання творів Тараса Шевченка - невеличка книжечка під назвою "Кобзар", яка з'явилася коштом Петра Мартоса у Петербурзі. **Надруковано в ній 8 поезій:** "Думи мої, думи мої, лихо мені з вами...", "Перебендя", "Катерина", "Тополя", "Нащо мені чорні брови, нащо карі очі", "До Основ'яненка", "Іван Підкова", "Тарасова ніч". Небагато, а все ж таки як багато! Важко знайти другу книжечку в світі, щоб для долі народу мала таке велике значення, як "Кобзар" для України. Це було щось таке несподіване, нове, щось так глибоко з душі народу добуте, що годі було опертися його силі. "Кобзар" сонних будив, збитих із народного шляху на праву дорогу наvertsав, старим грішникам приспану совість розбурхував, ерихонською трубою гримів.

Дійсно, кріпко лягають на душу народу твори Шевченка, а волосся на голові ще й нині піднімається, нам і ворогам нашим. Ворогам - на думку, що вони з Україною робили, нам - через те, що ми так багато не зробили з того, що робити велів Кобзар.

Придивимось до цього першого "Кобзаря" ближче.

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами! [16,с.51]

Це неначе літературне кредо молодого поета. Тут маємо і генезу його літературної праці, тут бачимо його ціль і високе завдання. Йому байдуже, як чужинці поставляться до його творів, він співає для своїх. Поет уважав свої вірші як дарунок рідного краю: В Україну ідіть, діти! / В нашу Україну... / Там знайдете шире серце / І слово ласкаве, / Там знайдете щиру правду, / А ще, може, й славу" [16,с.51].

А до України звертається: " Привітай же, моя ньенько, / Моя Україно, / Моїх діток нерозумних, / Як свою дитину" [16,с.51].

В "Кобзарі" ми зустрічаємо перші історично - патріотичні твори Шевченка. Це "Іван Підкова" і "До Основ'яненка".

В них, за словами Єфремова, "поет платить ще велику подать художньому романтизму та оспівуванню минулого України під впливом загального напрямку в тодішньому письменстві та специфічних обставин українського життя тих часів" [3,с.141]. Це яскраві, колоритні малюнки з української історії, з яких чутно жаль за тим, що було та минуло, чутно протест проти того, що над дітьми козацькими поганці панують, чутно гнів до ворога, який знущається й сміється над нами: " Смійся, лютий враже! / Та не дуже, бо все гине, - / Слава не поляже"[16,с.51].

Минувшина не верне, але живую зостанеться дума про неї, свідомість, чим ми колись були. З неї зродиться нова сила народна, нова доба нашої історії. Молодий поет не вдовольняється мрійливою тугою за минулим свого народу, він зараз - таки в

перших творах стремить до історичної програми, пробує в давні мінорні акорди наших пісень втрутити нові, "мужеські", надійні звуки.

В пам'яті його живе ще Бантиш - Каменський, "Історія русів", "Українські мелодії" Маркевича, але перед ним дзвенять вже якісь нові мелодії історичних просторів.

Це його власне добро, його питомий поетичний доробок, бо у Петербурзі не було тоді нікого, хто б глибше й ясніше дивився на минуле й сучасне України. Суцільного, певного й повного світогляду, ясна річ, Шевченко ще тоді не мав. Бачив лихо, але до коріння його не вмів дібратися (пора на це наспіє, що лиш пізніше). Взаємини до Польщі і її шляхетсько-феодалного устрою і до Росії з її кріпацько - деспотичним ладом у нього ще лише зарисовуються як важкі питання без відповіді, але цілий корпус української справи вже в першому "Кобзарі" поставлений куди ширше й виразніше, ніж у всіх попередників Шевченка разом.

Деякі дослідники - шевченкознавці закидали Шевченкові слов'янофільство, вони вказували на те, що деякі мотиви ранньої творчості Шевченка начебто зближують його зі слов'янофілами. Це - поетизація минулого, шукання в минулому уроку й докору сучасності, неперехідних цінностей; національний біль, протест проти національного приниження і плекання національної гордості; заперечення чужої мудрості, картання "куцого німця" тощо; пояснення причин слов'янського розбрату; заклик до об'єднання слов'ян та інші. Справді, всі ці мотиви вищою мірою притаманні і слов'янофілам. Але придивимось до їхнього змісту й характеру у Шевченка. В ранній період творчості йому дійсно властива була деяка ідеалізація минувшини свого народу, власне періоду козаччини. Але що в ній цінував поет, що ідеалізував? Насамперед волю, боротьбу за волю, відчайдушність і самопожертву, великість вдач і доль, які народжувалися в обороні рідної землі, нескореність і незмиреність - усе те, чого, на його думку, бракувало сучасникам. Це був урок минулого сучасності, але з того уроку видобувалися зовсім інші цінності. У Шевченка набагато тверезіший і глибший підхід до історії, гіркіше і мужніше її розуміння. Він не втішає себе ілюзіями, він розуміє, що все минає не для того, щоб повернутися. І народ ніколи не поверне собі втраченого в тому самому вигляді. Відчуття неповоротності руху від самого початку було властиве поетичній філософії Шевченка. Шевченко хоче нової України, а в минулому шукає традицій волі й героїзму, щоб знайти надію, приклад, силу для боротьби за цю нову Україну, зрештою - історичне право на неї.

"Кобзарем" і "Гайдамаками" добув собі Шевченко відоме ім'я по всій Україні, розуміється, зразу і головним чином серед інтелігентів. Шевченко із козачка - кріпачка виріс у поета - велетня. Процес

росту кожного великого чоловіка - річ незвичайно трудна для історика, у Шевченка тим трудніша, бо він вирис неймовірно скоро, серед виняткових обставин.

Річ ясна, що побачив він не зовсім ту саму прекрасну й безталанну Україну. Завжди по - селянському тверезий, він зайвих ілюзій не мав ніколи, надто ж тепер, ставши людиною вільною, освіченою і свідомою історичної трагедії України.

В період 1843 - 1845 років Шевченко залишив зшиток, затитулований "Три літа", в якому започаткував нову добу української історії, новий історично - національний процес, що триває з перервами вже біля віку, потужніючи з кожним десятиліттям.

Звертаючись в творі "І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє", Шевченко докоряє своїм землякам за те, що вони утримують кріпацький устрій, що не люблять рідного краю, що на чужині шукають для себе вдоволення, значить, не творять власної культури, не вчать так, як треба, що не мають свого власного погляду на рідну справу, що фальшиво тлумачать історію власного народу, що гірше ворога свою власну матір розпинають.

Характерно, що Шевченко в посланні "І мертвим, і живим..." своє гостре викриття фальшивої ідеалізації історії України, надто гетьманства, розгортає в контексті загальної саркастичної характеристики слов'янофільської моди. Дуже точно і справедливо визначає він її панську природу і книжне, теоретичне походження - на відміну від свого народного почуття України. Не приховує іронії і щодо захоплення панів - українофілів (чи то українських слов'янофілів) проблемами, кажучи по - сучасному, зарубіжних слов'ян. Справді: так бідкаються клопотами далеких братів, наче в себе немає клопотів; так їм співчувають, що й свого реального становища не бачать.

Шевченко, як ніхто, знав історію своєї України, яка з могил, гір і рік промовляла до нього нечутною іншим мовою. Бачив він, що з його країною хоче зробити російське самодержавство, московський уряд.

Своє ставлення до російського самодержавства Шевченко висловив **в містерії "Великий льох"**. Це найчільніший твір 1845 року. Протягом часу публікації цієї поеми супроводжувалися фальшивими примітками, коментарями, в яких викривлено, фальсифіковано тлумачився її ідейний зміст. І все це тому, що поема "Великий льох" має виразно антимосковське політичне спрямування й перейнята глибоким болем поета за втрату української державності. Причина того - **Переяславська угода**, колоніальна політика російських царів та зрада національних інтересів частиною правлячої еліти.

Як у "Сні" дає нам Шевченко поетичний образ своєї поїздки з України в Петербург, так "Великий льох" є наслідком того перебування поета віч-на-віч з українською старовиною, того оглядання і малювання руїн і могил, того дотику його теплої руки до зимної, трухлої домовини, у якій похована наша минулість.

Шевченко здавна прислухався до голосу могил і руїн. І в містерії "Великий льох" промовив до нас образами й враженнями, які вони йому нав'яли.

У "Великому льоху" поховав Хмельницький не свої маєтки, свідомість національної самостійності, угодою Переяславською він згасив ту пожежу, яка зайнялася на Україні, втішив велику бурю народного гніву, помсти й завзяття. Москва своїми насильствами, грабежами, своїми русифікаційними й централістичними безправствами доведе до того, що народ знову повстане, знову розбудиться його самостійницька свідомість - буде розкопаний "Великий льох" України: / Встане Україна / І розвіє тьму неволі [16,с.268] .

Щойно тоді історичні гріхи нашого простонароддя знайдуть своє прощення, і три душі увійдуть до раю.

Не три було їх, а багато, дуже багато лірників сліпих, кривих і таких горбатих, що їх навіть домовина не могла випростати. Який влучний, який невмирущий символ!

Шевченко підніс образ кобзаря до символу - як виразника національного болю України, як захисника знедолених і глашатая волі й незалежності рідної України.

А Москва все одно копає. Ісправник піклується, щоби хто не завадив, спроваджує мордате начальство, кричить, вештається. Це знову характеристика праці чиновництва на Україні.

І докопалися, але до чого? До черепка, гнилого корита й кістяка в кайданах. Що ж це знову за добро? Це ті частини українського народу, що пішли під московський заступ, ті зрусифіковані українські пани, генерали, ті дворяни - собачники, трухло нашої минувшини, кістяки в кайданах.

Закінчення містерії має в собі щось пророчє. Незабаром сталося дійсно щось таке, що описав Шевченко наприкінці "Великого льоху". Не одно з тих, що москалям приспівували при їхній роботі, випарено в московській бані - прохолоді. Жоден з українців, які зрікалися ідеї самостійності і незалежності державної, обмежуючи своє українство до етнографії, до народної пісні й мови (для домашнього вжитку), не дїждався сподіваної нагороди. Навіть "тоже малоросів" не щадив московський режим.

"Великий льох" був новаторським твором в нашій літературі. Це твір оригінальний, добре обдуманий і старанно викінчений, оригінальний думкою і формою. Думкою про незалежність і волю України, які приховані у свідомості широких кіл нашого простонароддя. Хоч московський лад на Україні розкопав "малий льох" Хмельницького (себто здеморалізував наше панство, а почасті й інтелекгенцію), та докопався у ньому тільки до черепка, гнилого корита й до кістяка в кайданах, а "великий льох" себто свідомість своєї окремішності, бажання волі й незалежності в широких колах народу зосталися незатруненими. На цей скарб покладає поет свою сильну надію, надію, що "встане Україна і розвіє тьму неволі". На свідомості народній, він сподівається, буде збудована нова церква (вольна Україна), а стара, Богданова церква (Переяславська угода) розпадеться.

Неначе доповненням "Великого льоху" є тої самої днини написаний вірш "Стоїть в селі Суботіві", який закінчується сильним акордом надії, що: Церков - домовина / Розвалиться ... і з-під неї / Встане Україна. / І розвіє тьму неволі, / Світ правди засвітить, / І помоляться на волі / Невольничі діти!.. [16,268] .

Тією **"церквою-домовиною"** називає поет не що інше, як Переяславську угоду, яка ґрунтувалася на фальшивій вірі, що москаль буде з козаком добром і лихом ділитися. Шевченко вірить, що та домовина порохом розсипеться і що Україна виб'ється на волю й заживе як самостійна держава.

Визвольні ідеї Шевченка виростили з глибин народного болю, і це зумовлювало нове художнє бачення, нову естетику. Тим-то, говорячи про народність Шевченка і зіставляючи її з народністю інших поетів, які свого часу були поіменовані народними тільки тому, що писали про життя соціальних низів, не можна іґнорувати цього фактору. Головним критерієм у порівнянні має бути ступінь заглибленості в докорінні процеси народного життя і прозірання шляхів до волі, до

кращого майбуття. "Немало було на Заході, - писав О.І.Білецький, - і до Шевченка і в роки його діяльності поетів, які обстоювали інтереси трудящих мас. А тим часом більша частина їх тільки заклікала до співчуття, і ніхто з них-ні поети чартистського руху, ні французькі поети липневої революції-не піднімалися до висоти такого гнівного, пристрасного протесту проти ладу, заснованого на експлуатації людини людиною, як Шевченко" [1, с. 23].

Найбільше схожості виявляється у вихідних позиціях, а шляхи, методи, результативність у досягненні мети у кожного поета були свої. Одну з найважливіших типологічних рис Шевченка проникливо визначила Полін Бенглі: "У жодній іншій європейській літературі немає такого протесту проти рабства, немає й такого геніального поета, вихідця з кріпаків, який би показав потворність рабства з такою різкою силою, як Шевченко... Його заклик до братерства й любові, до правди й справедливості, а над усе-до волі має всевітнє значення" [13, с. 97].

Поет бачив Україну в постійній боротьбі за свободу. Вся її історія сповнена героїзму, проявленого народом під час захисту рідної землі від татарських орд, турецьких яничар, польсько-шляхетських загарбників, які постійно знущалися над ним, несли йому сльози і горе. Тому однією із головних тем творчості Шевченка усіх періодів була історія України.

У минулому України Шевченка передусім приваблювала героїчна боротьба народу проти польської шляхти, турецьких і татарських поневолювачів.

Звертаючись до минулого України, Шевченко оспівує визвольну боротьбу, що відбувалася в минулому, показує сучасникам, як треба захищати свої інтереси, намагається збудити в них соціальну і національну свідомість і спонукає поневолений народ до активних дій. Поет глибоко цікавився історією України, знав чи не всі опубліковані на той час історичні праці й козацькі літописи (деякі з них читав у рукописах), думи й історичні пісні. Характерно, що, не маючи на засланні жодних друкованих історичних джерел, він використовував їх по пам'яті і припустив при цьому дуже мало фактичних помилок.

До історичної тематики Шевченко звернувся в казематі і на засланні загалом з тих причин, що й у попередні роки: поезії історичного змісту давали вихід його громадянським і патріотичним почуттям. Треба зважити й на психологію поета-засланця, який тужив за рідним краєм і якого не полишали думки про долю України не тільки в її сучасному, а й у минулому. В його історичних поезіях - і спроби якось угамувати тугу за батьківщиною, малюючи в своїй уяві романтичні картини її славного минулого, і гіркі роздуми над драматичними подіями її історії, і голос громадянина, звернений до тих, які "оглухли".

Першим історичним твором, написаним Шевченком на засланні, є поема **"Іржавець"**. У монолозі, зверненому до України, Шевченко говорить про долю України в минулому і сучасному: Боже мій з тобою! / Мій краю прекрасний, розкішний, багатий! / Хто тебе не мучив? Якби розказати / Про якого - небудь одного магната / Історію-правду, то перелякати / Саме б пекло можна. А Данта старого / Полупанком нашим можна здивувати. / І все то те лихо, все, кажуть, од бога! / Чи вже ж йому любо людей мордувати? / А надто сердешну мою Україну / Що вона зробила? За що вона гине? / За що її діти в кайданах мовчать? [16, с. 359-360].

З "Іржавця" бачимо, як критично і як сміливо ставився Шевченко до історичних подій. Коли українські письменники до Мазепи й Петра ставилися дуже обережно або й ставали проти Мазепи, то Шевченко не боявся сказати правду. Він назвав Петрових воввод собаками, котрі рвали і

гризли Україну. Тим, що Петро творив з бідним українським народом після Полтавської битви, можна б довести їх до того, що вони, п'яні небораки, оніміли б з переляку!

Наступна поема, написана в **Орській кріпості**, - це безсмертний **"Чернець"**: У Києві на Подолі/Було колись... і ніколи/Не вернеться, що діялось, / Не вернеться сподіване, / Не вернеться... А я, брате, / Таки буду сподіватись, / Таки буду виглядати, / Жалю серцю завдавати[16, с. 362-363],- каже поет у вступі, заявляючи таким чином свою непохитну віру у поворот минулого, в поворот української волі, самостійності, власного свого державного устрою. І сподівання свої в'яже він з постаттю Семена Палія, запорожця. В першій частині поеми малює нам Шевченко живий, колоритний образ, як старий запорожець іде в монастир спасати душу. В другій-ставить нам перед очі велику постать патріота, який навіть у монастирських мурах, навіть тоді, коли йому смерть зазирає в очі, не кидає турботи про рідну землю. Він не годен для спасіння душі забути рідної України: " До утрени завив з дзвіниці / Великий дзвін. Чернець мій встав, / Надів клобук, взяв патерицю, / Перехрестився, чотки взяв... / І за Україну молитись / Старий чернець пошкандибав." [16, с. 365]

Оцей портрет Палія в монастирі-це безперечно один з найвеличавіших, з найбільш артистичних малюнків Шевченка. Без сильного артистичного зворушення українець не годен читати "Чернця", хоч би читав його разів сто.

Такі прекрасні твори писав Шевченко у неволі. Невольницькі твори Тараса Шевченка - це дорогоцінні архітвори української поезії, і не тільки української, бо і в світовій літературі мало таких гарних, щирих, таких безпосередніх творів. Поет, відправлений в заслання, відтятий від свого товариства, від літературного світу, не маючи певності, чи його поезії попадуться коли-небудь у руки ширшого читацького загалу, пише їх неначе з іншого світу, залишивши за собою ген далеко всяку увагу на критику, на смак літературний, на різні життєві порахунки. Це розмова з власним своїм серцем і з Богом, душевна сповідь, поезія і більш нічого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Белецкий А.И. Мировое значение творчества Тараса Шевченко// А.И. Белецкий. -Москва, 1962.- 123с.
- 2 Дзюба І.М. У всякого своя доля: літературно - критичний нарис / І.М. Дзюба. - Київ, 1989. - 261с.
- 3 Донцов Д. Вогонь з Холодного Яру// Дивослово / Д.Донцов. - №3.-1994.- С. 3-12.
- 4 Коцюбинська М.Х. Етюди про поезію Шевченка / М.Х. Коцюбинська.- Київ, 1990. - 270 с.
- 5 Лепкий Б. Про життя і твори Тараса Шевченка / Б. Лепкий. - Київ, 1994.-125 с.
- 6 Маланюк Є. Три літа // Дивослово / Є. Маланюк. - №3.- 1993.- С.8-11.
- 7 Мойсеїв І. Національний ідеал: ідеалізм і прагматизм / І.Мойсеїв // Слово і час.-№9.-1995.-С.105-115.
- 8 Мушкетик Ю. Вічно з нами / Ю. Мушкетик //Голос України. - №39.-1993.-С. 12.
- 9 Неділько Г.Я. Тарас Шевченко: життя і творчість / Г.Я. Неділько. - Київ, 1988. - 245 с.
- 10 Павлів І. Поема - містерія "Великий льох" Тараса Шевченка / І. Павлів// Слово і час. - №1.-1991.-С.25-35.
- 11 Полін Б. Український поет свободи / Б. Полін // Світова велич Шевченка.-Київ, 1964.-Т.3. - 97с.
- 12 Чамата Н.П. Розрита могила / Н.П. Чамата // Слово і час.- №3.- 1991.- С. 8-15.
- 13 Шевченко Т.Г. Кобзар / Т.Г. Шевченко. - Київ, 1987. - 503с.

Г.Ф. Шевченко,

учитель початкових класів Васютинського навчально-виховного комплексу "Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа I-III ступенів" Чорнобаївської районної ради

ВЕЛИКИЙ КОБЗАР. Т. Г. ШЕВЧЕНКО "ВІТЕР З ГАЄМ РОЗМОВЛЯЄ...", "САДОК ВИШНЕВИЙ КОЛО ХАТИ.."

РОЗРОБКА УРОКУ-ПРОЕКТУ ДЛЯ УЧНІВ. 4 КЛАС

Мета: розширити знання дітей про життя і творчість Т. Шевченка - великого поета і художника; зосередити увагу на образних засобах створення поетичних картин рідної природи; формувати комунікативну компетентність; розвивати дослідницькі вміння, вміння виразно читати вірші; виховувати патріотичні почуття, любов до рідного краю.

Обладнання: портрет Т.Г. Шевченка, стеки-квіточки, мультимедійна презентація, аудіозапис пісні "Садок вишневий коло хати...", картки зі словами, чарівна торбинка.

Тип уроку: урок-проект

Тип проекту : навчальний, короткотривалий.

Координатор проекту : учитель початкових класів.

Керівники груп: 1 група "Дослідники", 2 група "Журналісти", 3 група "Художники".

Хід уроку

Підготовчий етап.

Організація класу (слайд 1).

Учитель. Стежечка - мережечка привела всіх в клас Стежечка - мережечка тишила всіх нас, Дарувала людську красу і весняний цвіт Йі запросила нас у чарівний світ. Іди цією стежкою, дитино, Даруй любов і тепло, І пам'ятай: ти - людина, Вчись, думай, твори добро!

II. Вправи для вдосконалення читацьких навичок.

1. Гра "Плутанина".(слайд 2).

Відновіть порядок слів у рядках відомого вірша Т. Шевченка,

*вода, з-під, Тече, явора,
на, яром, долину,
над, водою, Пишається,
калина, Червона.
калинонька, Пишається,
молодіє, явір,
їх, верболози, кругом, а,
зеленіють, Йі, лози.*

2. Читання акровірша. (слайд 3).

*Ти мусиш нам співця назвати,
Адже умів лиш він один
Рабів німих так захищати.
А хто так оспівав, як він,
Садок вишневий коло хати?*

Дмитро Білоус.

3. Читання слів на картках "блискавках".

Поет, земляк, художник, патріот, українець, Кобзар - Що це за слова? (слова, що характеризують людину). Яку ж саме людину вони характеризують дізнаємося, виконавши наступне завдання?

4. Читання анаграм, (слайд 4)

(Тасар гороГричви енШевчок)

Ясне сонячне проміння нам освітило ім'я величної людини (слайд5)

"Він був сином мужика і став князем у царстві духа. Він був кріпаком і став велетнем у царстві людської культури. Найкращий і найцінніший скарб

доля дала йому лише по смерті: невмирущу славу і всерозквітаючу радість, яку у мільйонах сердець усе збуджуватимуть його твори..." І. Я. Франко

III. Повідомлення теми, мети уроку. (Вчитель повідомляє тему уроку) (слайд 6), мету формулюють учні самостійно в ході вправи "Очікування") Вправа "Очікування" (слайд 7),

- Що ми очікуємо від сьогоднішнього уроку?(діти записують свої очікування, озвучують і прикріплюють віночок біля портрета Т.Шевченка).

Творчий етап

IV. Ознайомлення з життєвим і творчим шляхом Т. Шевченка.

1. Презентація 1 групи "Дослідники".

Розповідь про життя і творчість Т. Шевченка, (слайд 8- 13)

2. Гра "Чарівний чобіток" (діти дістають цікаві запитання з чарівного чобітка і дають на них відповіді)

- Коли народився Т.Г.Шевченко?
- Де народився поет?
- Що ви знаєте про дитинство поета?
- Як було звати старшу сестру Т.Шевченка?
- Скільки років виповнюється від Дня народження Т.Шевченка?

- Як називається книга, що написав поет?

3. Робота над віршем "Садок вишневий коло хати...", (слайд 14).

1) Показове читання поезії вчителем напам'ять.

2) Словникова робота.

Хрущі - червоно-бурі жуки (демонстрація малюнка); зіронька встає - з'являється на небі.

3) Перевірка первинного сприймання вірша дітьми. Яка пора дня зображена у вірші?

- Хто подає вечерю?
- Звідки повертаються дівчата?
- Де вечеряє сім'я?

4) Читання вірша учнями мовчки та вголос .

5) Вправа для розуміння прочитаного.

6) До поданих іменників дібрати прикметники з тексту.

Садок (вишневий)
Зіронька (вечірня)
Діточки (маленькі)

7)Робота за змістом вірша.

- Зі скількох строф складається вірш?
- У яку пору року відбуваються описані події?
- Як змальовує поет весняний сільський вечір в Україні?

- Назвіть предмети, зображені у вірші, які ви сприймаєте зором, а потім - ті, які відчуваєте слухом.

8) Прослухування аудіозапису пісні "Садок вишневий коло хати..." (слайд 15) (муз. М. Лисенка).

9) Фізкультхвилинка.

4. Робота над віршем " Вітер з гаєм розмовляє..." (слайд 16).

- 1) Словникова робота. Скіпка - велика хвиля.
- 2) Читання поезії вчителем.

- 3) Читання вірша учнями.
- 4) Робота над образними висловами.
 - Про що розповідає поет у вірші? (Про одинокий човен)
 - Як ви розумієте вислови: "вітер з гаєм розмовляє", "погратися гори-хвилі", "скіпок не стало"?
- 5) Робота над виразністю читання.
 - Визначте темп читання кожної строфи. \
 - Які почуття слід передати інтонацією?
- 6) Конкурс "Кращий читач віршів Кобзаря"

V. Творча робота.

1. Словесне малювання (Презентація 2 групи " Журналісти").

Презентація творів - есе "Мої враження від прочитаних віршів .(слайд 17).

2. Художнє малювання (Презентація 3 групи "Художники") (слайд 18)

Презентація ілюстрацій, виконаних учнями за змістом віршів Т.Шевченка. Підсумковий етап

VI. Підсумок уроку.

1. Вправа "Очікування - рефлексія"
- Чи справдилися ваші очікування?

2. Метод "Дрід"(слайд 19). Дайте відповіді на запитання :

Д - досвід (що робили, що пам'ятаєте ?)

Р - рефлексія (які відчуття, емоції?)

І - інформація (яку інформацію одержали, які висновки зробили?)

Д - дії (як будете діяти в майбутньому?)

VII. Оцінювання навчальних досягнень учнів. (оцінювання проводять керівники груп)

VIII. Домашнє завдання (слайд 20).

Вивчити вірш "Садок вишневий коло хати..." напам'ять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Програма для середньої загальноосвітньої школи 1-4 класи. - Київ: Видавництво "Початкова школа", 2006. - 127с.
2. Савченко С.Я. Читанка: підручник для 4 класу / С.Я. Савченко. - Київ: Освіта, 2004. - 140 с.
3. Шевченко Т.Г. Кобзар / Т.Г. Шевченко. - Київ: Радянська школа, 1987. - 606 с.
5. Вікіпедія [Електронний ресурс]. - Режим доступу: ukr.wikipedia.org/

Г.П. Прокопенко,

учитель української мови та літератури Чигиринського НВК I-III ступенів №3 Чигиринської районної ради

"ТЕБЕ НЕ ЗАБУВА МОЯ РОДИНА"

СЦЕНАРІЙ ШКІЛЬНОГО СВЯТА ДЛЯ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Мета: на основі матеріалу рідного краю показати духовну єдність поезій Т.Шевченка та О.Петриченка у вихованні любові до України, до рідного краю, бережливого ставлення до матінки-землі.

Перебіг заходу

(На екрані слайди із життя сучасного міста Чигирина).

Ведучий. *Стежками я знайомими іду
По Чигиринщині преславній,
Тут скрізь вбачаю древності ходу
І чую невмирущу славу.*

Ведуча. *У Суботіві бачу той майдан,
Де вже заклично піднімає
свою гетьманську булаву Богдан
за долю і майбутнє краю.*

Ведучий. *Схилили низько голови свої
Живі сьогодні ветерани
У лісі, там, де пам'ятник стоїть
Холодноярським партизанам.*

Ведуча. *Вернись, щоб ще стежками
цими йти
В теплінь і в зимову негоду,
Аби у серці вічно зберегти
Історію мого народу.*

(На сцену виходять учні. На фоні спокійної мелодії звучать слова)

Учень. *Квітує щедра Черкаська земля. Ряди
яблунь і абрикос вклоняються до землі рясними
плодами. Золотаві пшениці колишуть між
колосками думи. Гаї, вибалки, село. "Неначе
писанка село...". Оновлена земля наших прадідів!
Чи то не вони з голубої імлі зорять на нашу земну
красу?*

Учениця. *Черкащино! Зоря моя єдина!
Струмочок чистий, як струна, бринить.
Мій краю рідний! Пісне тополина!
Хіба тебе я можу не любити?*

Учень. *Твої вітри крилаті, світанкові
Мене вели по тисячі доріг.
Шевченкові слова добра й любові,
Як слово батьківське, в душі своїй беріє.*

(Показуються кадри з документального фільму "Дитячі роки Шевченка")

Ведучий. Черкащина дала планеті генія - великого поета, художника, мислителя, гуманіста, провісника сім'ї єдиної, вільної Тараса Григоровича Шевченка, що став символом нації.

Учениця. *Цікавий погляд вдаль сяга малечий,
Збивають ноги куряву дорожну,*

*Здивований і теплий літній вечір
Також іде слідом за кроком кожним.
Залізні є стовпи за небокраєм -
Тарасику їх треба розшукати,
І він обов'язково їх пізнає,
Тоді й додому вернеться, до хати.*

Учень. *Навстріч воли ступають круторогі,
Вози протяжно тихо зарипіли,
То чумаки верталися з дороги
Й маля добром і ласкою зігріли.
Коли стрічаєся з ніччю вечір синій,
Хлопчину скрізь уся рідня шукала,
В дворі сестра зустріла, Катерина,
І обняла й "приблудою" назвала.*

Ведуча. Тарас ріс надзвичайно цікавою й допитливою дитиною. Тож саме допитливість і привела його ще малим хлопчиною на Чигиринщину, оповиту легендами, бувальщинами. Разом із сестрою Катериною приходив до Мотронинського монастиря, де гайдамаки святили ножі. На цвинтарі поруч з монастирем читав написи на гайдамацьких могилах. Оглядав зруйновані гайдамацькі льохи в урочищі Гупалівщина коло Будищ. Бачив червінець, який подарував гайдамаці підлітку з Керелівки сам Залізник. А ще захоплювався розповідями діда Івана про гайдамаччину.

Учень. *Ой, славно погуляли ми колись,
Вогню пекельного панам завдали,
Завзято і хоробро кожен бивсь
Неначе блискавка летіла слава.*

Учениця. *Отут, з тобою, внучку, де пройшли,
Стояв будинок панський, мов із криці.
А навкруги - укріплення, вали,
І смертю дихали із стін бійниці.*

Учень. *Вони були нам зовсім не страшні,
Страшнішою була ляхів сваволя,
І козаки, і кріпаки в ті дні
Боролися і за життя, й за волю.*

Учениця. *Безстрашно йшли на штурм у битві тій,
Крізь полум'я гаряче й чорний дим,
Повстанців віє на справедливий бій
Герой народний залізник Максим.*

Ведучий. Швидко промайнуть роки, залишать у Тарасовій душі незагоєні рани, нестерпний біль і вічні спогади, у яких він буде повертатися в щасливі хвилини дідових розповідей. Наприкінці 1841 року, коли Шевченкові було всього 27, коли ще посправжньому не розправилися плечі від кріпацької неволі, його творчий геній сотворив найоб'ємніший, найскладніший, найсуперечливіший твір "Гайдамаки".

(Інсценізація уривку з поеми "Гайдамаки", "Свято в Чигирині")

Поет. *Гетьмани, гетьмани, якби то ви встали,
Встали, подивились на той Чигирин,
Що ви будували, де ви панували!
Заплакали б тяжко, то ви б не пізнали
Козацької слави убогих руїн.
Базари, де військо, як море червоне,
Перед бунчуками, бувало, горить,
А ясновельможний, на воронім коні,
Блисне булавою - море закипить...*

Гайдамака 1-ий. *Із-за лісу, з-за туману,
Місяць випливає,
Червоніє круглолиций,
Горить, а не сяє,
Неначе зна, що не треба
Людям його світу,
Що пожари Україну
Нагріють, освітять...*

Гайдамака 2-ий *І смерклося, а в Чигирині,
Як у домовині.
Сумно-сумно.
(Отак було по всій Україні
проти ночі Маковія,
Як ножі святили.)*

Поет. *Молітеся, діти! страшний суд
Ляхи в Україну несуть -
І зарідають чорні гори.
Згадайте праведних гетьманів:
Де їх могили? де лежить
Останок славного Богдана?
Де Остриянина стоїть
Хоч би убогая могила?
Де Наливайкові? нема!*

Ведучий. Спогади поета весь час переносять у рідну Україну. Ні слава, ні визнання, ні зустрічі з відомими людьми не могли затьмарити хоч би на мить любов до рідного краю.

*Сидить поет в кімнаті за столом,
"Зимовий вечір" Пушкіна читає,
Хоч Петербург весняний за вікном,
Йому весь світ ще хуга закриває.
Усе навколо снігом замело,
Із жалем буря плаче, як дитина,
До батьківської хати у село
Тарас і думкою, і серцем лине.*

Ведуча. Понад 14 років Тарас не був в Україні. Покидав її кріпаком, а повернувся вільною людиною, художником і знаменитим поетом. Велике бажання мав - відвідати історичні місця, удихнути дух козаччини, сколихнути земляків від сну. Побував на Хортиці, відвідав Київ, Переяслав і, звичайно ж, не оминув Чигирин (фото "Пам'ятний знак на честь перебування Т.Г.Шевченка в Чигирині. Підніжжя Богданової гори).

Ведучий. З болем і гнівом у листі до Я. Кухаренка 26 листопада 1844 року Шевченко напише: "Скрізь був і все плакав. Сплюндрували нашу Україну катової віри німота з москалями, щоб вони переказилися".

Учень. *Ой, кучері у верб - остання мода,
Бо на побачення із гарним днем спішать,
І Тясмин тихо котить деревні води,
Господар з гостем генна березі стоять.
Розповіда поетові Лютенко
Всю щирю правду наших славних місць,
І жадібно все слухає Шевченко -
Його і чигиринці жданий гість.*

Учениця. *У резиденції, що під горою
Богдан приймав з усіх усюд послів,
Хоробро звідси він водив до бою
Відеажних чигиринських козаків.
Пізніш посунула, як чорна хмара,
На нашу землю ворогів орда.
Давали відсіч туркам і татарам, -
Аж червоніла в Тясмині вода.*

Учень. *Нерівними були в бою тім сили,
Гуляла над захисниками смерть,
Орда лише руїни залишила,
Зруйновано було фортецю-місто вщент.
До бідної Лютенкової хати
Увечері і вдень, і рано на зорі,
Поета думи-вірші заспівати
З усюди шкандибали кобзарі.
Із Чигирини у простори сині
Летіли славні думи мудрого митця,
По всіх дорогах й селах України,
Знедолених торкаючи серця.*

Ведуча. Думки і почуття переповнювали душу поета. Як бути? Змиритися з становищем, у якому він побачив Україну, улаштувати для себе благодать і не помічати того, що діється навкруги? Це не для Шевченка. Він відчував велику відповідальність за долю свого народу. І це яскраво прозвучало в його віршах "Чигрине, Чигрине", "Розрита могила", "Стоїть у селі Суботові" та поемі-містерії "Великий льох". (Інсценізація частини "Три ворони").

Учень. *Із Україною прощається він знов
І підневільницький важкий
прослався шлях.
Замовк уже той теплень Горшков -
Спокійна усмішка в Шевченка на устах.
Жура здійснюється із серця, з глибини,
Щомить із болем стишує її,
Бо подих відчува щедротної весни,
А в серці заспівали солов'ї.
Та і кріпацьке пригадав життя своє.
Згадалися рідні сестри і брати,
Уста шепочуть: "Доки Україна є,
Мене не переможете, кати !".*

Ведучий. *Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос - більш нічого.
А серце б'ється - ожива,
Як їх почує!... Знать, од Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть меж люди!...*

Ведуча. *Слово Великого Кобзаря мало
і нині має велику силу.
Вклоняються йому і кручі, і поля
Та голубе і чисте небо над Дніпром,
І спить Шевченко вічним і
безсмертним сном.*

*В шанобі Україна голову схиля.
Бо кожне його слово - світ ідей,
З якими нам у майбуття іти,
Здобутки пращурів оберігають завжди,
Бо їм дарує світлий промінь Прометей.
Усі учасники свята виходять на сцену. На фоні
кадрів із фільму звучать слова.*

Учень. *По тих стежках, де бродив Тарас,
Хлоп'ята інші бігають до школи.
Не підкорити, не вблагати час.
Та є рядки, що не умруть ніколи.*

Учениця. *Черкащино! Знегод розтане мла,
Бо до снаги тобі орлині злети.
Я гордий тим, що світу ти дала
Великого народного поета.*

Учень. *Я часто душу віршеві звіряв,
Відкрию книгу, коли біди душать -
І незабутнє слово Кобзаря
Зігріє серце і зігріє душу.*

Учениця. *Як ненавидів він людську біду!
Як зміг він від страждань всіх не
зломитись?!
І я на гору Канівську іду,
Щоб до землі поетові вклонитись.*

Учень. *Черкащино! Знегод розтане мла,
Бо до снаги тобі орлині злети.
Я гордий тим, що світу ти дала
Великого народного поета.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Даник В. Шевченків край у пісні і в серці / В.Даник. - Черкаси: Кобзар, 1992. - 124с.
2. Пахаренко В. Шкільне шевченкознавство: навчальний посібник / В.Пахаренко. - Черкаси: Брама, 2007. - 234с.
3. Петриченко О. Тебе не забува моя родина. Поезії / О.Петриченко. - Монастирище, 2004. - 128с.
4. Ушита І.І. Стежками Холодного Яру / І.І. Ушита. - Київ, 1988. - 127с.
5. Шевченко Т. Кобзар / Т.Кобзар. - Київ: Дніпро, 1982. - 606с.

"ОЛЕКСАНДР ЗАХАРЕНКО: ЖИТИ ЗА ЗАКОНАМИ ДОБРА І КРАСИ"

2 лютого відбулися Всеукраїнські наукові читання пам'яті Олександра Антоновича Захаренка з теми "Олександр Захаренко: жити за законами добра і краси".

З метою вшанування світлої пам'яті Великого вчителя організаторами всеукраїнських наукових читань стала **плеяда установ високого рангу, а саме:**

1. Міністерство освіти і науки України.
2. Національна академія педагогічних наук України.
3. Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації.
4. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.
5. КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради".
6. Черкаський обласний комітет профспілки працівників освіти і науки України.
7. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

У програмі заходу передбачався такий регламентований спектр подій:

- робота секцій наукових читань;
- відкриття меморіальної стели О.А. Захаренку;
- пленарне засідання.

На наукових секціях "Спадщина О.А. Захаренка у світлі концептуальних засад реформування середньої освіти "Нова українська школа"; "Продуктивні ідеї педагогіки Олександра Захаренка", "Педагогіка О.А. Захаренка в контексті реалій сучасної освіти" пропонувалися для висвітлення і обговорення **такі основні теми:**

- Особистісно-професійне самовдосконалення суб'єкта педагогічної діяльності на засадах самопізнання (в контексті педагогічної спадщини О. Захаренка).
- Упровадження ціннісних засад педагогіки О. Захаренка (на прикладі діяльності навчальних закладів Городищенського району).
- Сільська школа як духовно-інтелектуально-культурний центр середовища.
- Використання ідей родинного виховання О. Захаренка у діяльності соціального педагога.
- Соціально-психологічний контекст педагогіки співробітництва О.А. Захаренка в сучасних реаліях українського суспільства.
- Використання управлінського досвіду діяльності Сахнівської школи у роботі сучасних навчальних закладів.

Церемонія урочистого відкриття меморіальної стели О.А. Захаренку відбулася біля четвертого корпусу Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, де були присутні представники Міністерства освіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України, Черкаського національного університету, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради", Черкаської обласної державної адміністрації, Черкаської обласної ради, голови районних рад, заступники голів районних державних адміністрацій, міських голів, керівники органів управління освітою, завідувачі методичних кабінетів, голови районних, міських організацій Профспілки працівників освіти і науки України, керівники професійно-технічних, вищих навчальних закладів, педагогічні працівники, представники громадськості, засоби масової інформації.

Протягом святкового відкриття лунали слова про важливість і актуальність цих дій, адже у 1959 році Олександр Антонович закінчив Черкаський педагогічний інститут, фізико-математичний факультет. Відкриття меморіальної стели засвідчило визнання заслуг і вшанування пам'яті українського педагога-гуманіста сучасності і всі запрошені з особливим ставленням віднеслись до меморіальної стели.

Урочистості продовжилися в Будинку вчителя м. Черкас.

В актовій залі відбулося пленарне засідання з участю вищезазваних представників освітянської громади області, керівників місцевої влади, представників Міністерства освіти і науки, науковців Національної Академії, учителів і учнів Сахнівської школи.

У президії почесне місце посіли дружина Олександра Антоновича **Віра Петрівна Захаренко**, академік-секретар Відділення загальної середньої освіти НАПН України, дійсний член НАПН України **Олександр Іванович Ляшенко**; заступник директора Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України **Тамара Вікторівна Панасюк**; перший заступник Голови обласної державної адміністрації **Віталій Володимирович Коваль**; перший заступник голови Черкаської обласної ради **Валентин Петрович Тарасенко**; ректор Черкаського

національного університету імені Богдана Хмельницького, доктор економічних наук, професор **Олександр Володимирович Черевко**; начальник Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації **Валерій Вікторович Данилевський**; голова Черкаського обласного комітету Профспілки працівників освіти і науки України Ольга Дем'янівна Жалдак.

Відкрив пленарне засідання **Олександр Володимирович Черевко**, який привітав присутніх із значенневою подією, зауваживши, що вона відбувається під час загострення подій в АТО, зокрема режиму надзвичайного стану і повідомив про загибель трьох черкащан в Авдіївці. Присутні вшанували пам'ять загиблих хвилиною мовчання.

Засідання відбувалося в урочисто-робочому режимі під схвальні оплески присутніх.

Олександр Іванович Ляшенко передав освітянському загалу вітання від Президента Національної академії педагогічних наук України **Василя Григоровича Кременя**.

Олександр Іванович зауважив, що вся сукупність творчих поглядів О.А.Захаренка на освіту, розвиток освітнього процесу свідчать про те, що він сповідував інноваційний підхід і не боявся змін.

Тамара Вікторівна Панасюк зачитала лист від Міністра освіти і науки України Лілії Михайлівни Гриневич.

Із захопленням слухали присутні в залі виступ доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена Національної академії педагогічних наук України, академіка-секретаря Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України **Ольги Василівни Сухомлинської**, яка запевнила що "гарний жайночок його старанно засіяної, добре виплеканої, дуже цікавої і своєрідної педагогічної ниви ще довго зорітиме на обрії не тільки Сахнівки, адже він став надбанням Черкащини і всієї нашої України".

Гості із Сахнівки, а ними були директор Авторської О.А. Захаренка загальноосвітньої середньої школи с. Сахнівки **Іван Леонідович Рибалка і учні**, звернулися зі словами глибокої вдячності до шановних науковців, які кожного року віддають данину пам'яті Олександрові Антоновичу і висловили надію на те, що сахнівська школа буде збережена. У свою чергу **Віталій Володимирович Коваль** запевнив присутніх, що " цього року вирішено взяти школу під опіку бюджету".

Віталій Володимирович, висловивши слова пошани творцю Авторської школи, вручив квіти Вірі Антонівні Захаренко.

Валерій Вікторович Данилевський у своєму виступі зробив акцент на аналіз діяльності

навчальних закладів Черкащини щодо впровадження ідей Олександра Антоновича в навчально-виховний процес, функціонування в черкаському регіоні опорних закладів з питань вивчення і популяризації педагогічної спадщини видатного земляка. Про те, що педагогічна ідея Олександра Антоновича є "джерелом натхнення та творчості для тих керівників шкіл, які здійснюють дослідно-експериментальну роботу, адже станом на січень 2017 року налічується 75 закладів освіти, які проводять експерименти всеукраїнського рівня, 50 беруть участь в експериментах регіонального рівня".

На пленарному засіданні педагогічним працівникам Черкащини вручені нагороди і відзнаки.

- **Сергій Олександрович ЗАХАРЕНКО**, доцент кафедри загальної педагогіки і психології Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (син видатного педагога), нагороджений Медаллю Національної академії педагогічних наук України "Ушинський Костянтин Дмитрович";

- **Василь Миколайович МОЙСІЄНКО**, перший проректор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, - Медаллю Національної академії педагогічних наук України "Григорій Сковорода".

- **Марина Вікторівна КОВАЛЕНКО**, директор Гладківщинського НВК "загальноосвітня школа I-III ступенів - дошкільний навчальний заклад" Золотоніської районної ради, - Орденом Княгині Ольги III ступеня ;

- **Павло Володимирович ЯРОШЕНКО**, учитель трудового навчання Черкаського колегіуму "Берегиня" Черкаської міської ради, - Почесним званням "Заслужений вчитель України".

- **Василь Іванович ПАХАРЕНКО**, професор кафедри української літератури та компаративістики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького - відзнакою Президента України, - ювілейною медаллю "25 років незалежності України".

Нагороджені освітяни також подяками Міністерства освіти і науки та відзнакою "За відданість справі", а також Премією імені народного вчителя Олександра Антоновича Захаренка обласної організації Профспілки працівників освіти і науки України.

Багатьом педагогам вручені Почесні грамоти Національної академії педагогічних наук України, обласної державної адміністрації і обласної ради.

Використані матеріали програми наукових читань

Катерина Кримова (Криворот)

Ю. М. Зоря,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ЗАСАДИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ О. А. ЗАХАРЕНКА

У період становлення української державності проблема патріотичного виховання особистості набуває особливої значущості. Це обумовлено тим, що патріотизм є ціннісною основою будь-якого суспільства і виступає не лише чинником інтеграції нашої нації, а й істотним мотивом саморозвитку і розкриття всіх потенційних можливостей кожної людини у духовній, економічній і соціально-політичній сфері.

Визначаючи необхідність розробки суттєво нової моделі освіти XXI століття, яка б відповідала на виклики сьогодення, у документах всесвітньої організації ЮНЕСКО основними напрямками реформування освітніх систем визначені такі: глобалізація суспільних процесів, гуманізація і демократизація освіти; її орієнтація на безперервний розвиток особистості, а також формування її національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розвитку держави, готовності її захищати. За таких умов пріоритетним завданням сучасного навчально-виховного процесу є виховання патріотизму учнівської молоді [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Теоретичні аспекти виховання патріотизму як однієї із пріоритетних якостей особистості висвітлені у працях видатних просвітителів і педагогів Г. Г. Ващенко, А. І. Волошина, О. В. Духновича, О. А. Захаренка, М. І. Костомарова, П. О. Куліша, І. І. Огієнка, С. Ф. Русової, К. Д. Ушинського, Я. Ф. Чепіги, які велику увагу приділяли проблемі виховання любові до своєї землі, рідної мови, формування національної свідомості та самосвідомості особистості, поваги до історичного минулого.

Значна увага вихованню патріотизму дітей та молоді приділяється у сучасних наукових дослідженнях. Зокрема, розробляються теоретико-методологічні засади та методика виховання цього феномену в умовах модернізаційних суспільних змін (І. Д. Бех, К. О. Журба, В. А. Киричок, К. І. Чорна), висвітлюється сучасний зміст патріотичного виховання (Г. В. Агапова, Д. Ю. Арабаджиев, А. О. Афанасьєв, О. І. Вишневський, О. С. Духовна-Кравченко, В. В. Карлова, О. В. Киричук, Г. В. Корж та інші); розглядаються педагогічні засади формування патріотичних почуттів учнів різних типів навчальних закладів (О. В. Абрамчук, Т. М. Гавлітіна, В. А. Датський, В. А. Дроговоз, В. І. Мірошніченко, П. В. Онищук, Р. Р. Петронговський та інші); визначаються сучасні підходи до організації й підвищення ефективності патріотичного виховання (М. І. Дубина, О. Г. Коркішко, Н. В. Мазикіна, А. Л. Монахов, В. П. Матяшук, П. В. Онищук, Г. В. П'янковський, Є. В. Ширекіна та інші); презентується методика підготовки педагогів до здійснення патріотичного виховання в сучасних умовах (Т. О. Анікіна, Т. В. Мельник, Г. А. Назаренко та інші).

Сьогодні, у період національного відродження України, перед нашою державою стоїть завдання - виховання у молодого покоління почуття патріотизму, формування особистості на засадах духовності, моральності, толерантності, забезпечення створення умов для інтелектуального, культурного та фізичного розвитку, реалізації науково-технічного та творчого потенціалу молодих громадян.

Слово "патріотизм" (від "patris") - грецького походження, у перекладі означає "батьківщина, вітчизна". Патріотизм - соціально-історичне явище, саме тому у різні епохи зміст цього поняття, у залежності від різних підходів, тлумачився дещо по-іншому.

Я. А. Коменський, який першим у педагогіці найбільш послідовно висвітлював проблему виховання у дітей патріотизму, визначив це поняття як любов до рідної землі, до місцевості, де народилася людина [2]. Пізніше сутність цього феномену розширив К. Д. Ушинський, який до основних засад формування патріотизму відніс вивчення середовища, де дитина народилася, рідної мови та народного фольклору, звичаїв і традицій [3].

Продовження цих ідей знаходимо у працях вчених, діячів культури, педагогів, письменників України Х. О. Алчевської, Г. Г. Ващенко, М. П. Драгоманова, М. М. Коцюбинського, І. І. Огієнка, С. Ф. Русової, Я. Ф. Чепіги та інших, які велику увагу приділяли проблемі виховання любові до своєї землі, рідної мови, формування національної самосвідомості, поваги до історичного минулого свого та інших народів. У працях цих дослідників патріотизм розглядається як почуття, яке об'єднує різні народи (етноси) навколо спільної ідеї служіння Батьківщині.

Історики, філософи та літературознавці М. О. Бердяєв, М. С. Грушевський, С. Ф. Єфремов, Ян Колар, Г. С. Сковорода, Д. І. Чижевський визначали основні компоненти патріотичного виховання свідомого громадянина. Зокрема, чеський філософ минулого століття Ян Колар схилився до того, щоб орієнтувати патріотичні почуття не лише на Батьківщину, а й на народ, націю. На думку вченого, протиставлення в патріотичних почуттях спрямованості на батьківщину і народ ніколи не приносило і не принесе добра. Ці обидва складники патріотизму повинні поєднуватися і підсилювати один одного.

На важливому аспекті патріотизму акцентував увагу М. С. Грушевський: "Україна - не тільки для українців, а для всіх, хто живе на Україні, а живучи, любить її, а люблячи, хоче працювати для добра краю і його людності, служити їй, а не обирати, не експлуатувати для себе" [3].

Видатні педагоги ХХ століття О. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський [4] радили прищеплювати

учнівській молоді високі почуття вірності й відданості Батьківщині, пошани до її трудівників.

У різних словниках зміст поняття "патріотизм" тлумачиться як принцип та/або як почуття:

- любов до Вітчизни, відданість, прагнення своїми справами служити її інтересам;

- одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури;

- моральний і політичний принцип, почуття, змістом якого є любов до Вітчизни, відданість, гордість за її минуле й сучасне, прагнення захищати інтереси Батьківщини.

Таким чином, у сучасній філософській, політичній та педагогічній літературі патріотизм трактується як глибоке громадянське почуття, змістом якого є любов до свого народу, Батьківщини, усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури свого народу, вболівання за його майбутнє. Патріотизм виявляється у практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів.

Унікальний взірць патріотичного виховання громадянина саме в умовах модернізаційних суспільних змін презентує педагогічний колектив Сахнівської середньої школи Корсунь-Шевченківського району Черкаської області, який очолював видатний український педагог **Олександр Антонович Захаренко**. І не дарма цей досвід названий "Сахнівським чудом". Його засновником, організатором, генератором ідей був талановитий педагог, чудова людина, справжній патріот - Олександр Антонович Захаренко. Він майже 40 років свого життя присвятив Сахнівській школі, пройшовши шлях від учителя до академіка АПН України.

Постать Народного Вчителя, геніального педагога-новатора Олександра Антоновича Захаренка, чий розум займав ледь не всі області людського знання, постійно привертає до себе увагу все нових і нових шанувальників його педагогічної спадщини. І це не дивно, адже Олександр Захаренко увійшов у духовність нашого народу як педагог нового типу. Нас досі вражає надзвичайна панорамність педагогічного мислення педагога, його глибоке бачення основ українського педагогічного буття, основ громадськості у контексті загальноєвропейських освітніх процесів кінця ХХ - початку ХХІ століття.

Народився педагог 2 лютого 1937 р. у с. Кам'янка Черкаської області у сім'ї службовця. Після закінчення фізико-математичного факультету (1959) О. А. Захаренко їде за призначенням до с. Сахнівки Корсунь-Шевченківського району Черкаської області. Його доля до кінця життя була пов'язана з цим невеликим селом і зі школою, у якій пропрацював близько 40 років від звичайного вчителя до директора школи, у якій до останніх днів життя невтомно працював над визначенням стратегічних ідей школи, розвитком творчого потенціалу вчителів, формуванням інноваційної педагогічної культури [5].

У результаті багаторічних пошуків О. А. Захаренка і педколективу Сахнівської школи викристалізувалась ефективна система виховання особистості громадянина-патріота, яка базується на:

- переконанні, що виховний потенціал школи буде не значний, якщо не створити інтегроване культурно-виховне середовище (школа, сім'я, громадськість, колективне господарство) і не педагогізувати його;

- визнанні цінності кожної людини (учня, випускника, вчителя, селянина, воїна) і культивуванні поваги до прав дитини і дорослої особистості;

- залученні учнів до найпотужнішого засобу виховання - реальної, а не іграшкової щоденної продуктивної праці;

- постійній постановці нових, перспективних, складніших за попередні цілей від особистої зацікавленості дітей, учителів, батьків до великих справ державного значення;

- систематичному ознайомленні учнів з історичним минулим народу, його культурою, традиціями, опоетизуванні природи рідного краю; прищепленні в учнів бажання насолоджуватись життям (мало лише працювати, варто вміти жити красиво, але не коштом інших);

- культивуванні в підростаючій особистості потреби робити добро;

- демократизації виховного процесу в поєднанні з високою вимогливістю до дитини, компетентною турботою про її здоров'я та спосіб життя;

- вивченні й пробудженні природної обдарованості кожної дитини, її індивідуальності, стимулюванні реалізації сутнісних сил;

- моральному і матеріальному заохоченні ентузіазму педагогів і школярів;

- розвитку творчості педагога, співтворчості з дітьми, постійному пошуку і вдосконаленні форм і методів взаємодії (створення чотирьох музеїв, енциклопедії шкільного роду, шкільної малотиражки, обсерваторії, планетарію, картингу, дельтаплану, телескопа, літнього і зимового басейнів, стадіонів, спортивних майданчиків, теплиці, фонтану, автодрому, космодрому, профілакторію, дендропарку та ін.) [4].

Задля осмислення педагогічних ідей педагога-новатора нами виокремлено основні джерела його педагогічної діяльності. У ході дослідження встановлено, що основною рушійною силою, яка впливала на формування поглядів О.А. Захаренка на громадянсько-патріотичне виховання були саме родинні стосунки, у яких домінували надбання народної педагогіки - повага до старших, любов до рідного краю, відповідальність за доручену справу. А ще передові ідеї вітчизняних та європейських педагогів П.П. Блонського, Я.А. Коменського, А.С. Макаренка, Г.С. Сковороди, В.О. Сухомлинського, К.Д. Ушинського, які О.А. Захаренко не лише сприйняв, а й розвинув на засадах гуманізму та дитиноцентризму. Свідченням цього є епос роду Захаренків "Люби і знай свій рід і край" [6], підготовлений батьком Олександра Антоновича. Тут зібрані дані про 250 членів родини, починаючи від засновника Оксентія Захаренка (1770 р.н.), перекази, перекази з переказів - чим займалися, як відпочивали, що цінували понад усе. Цей родинний доробок дає нам чітке уявлення про систему передачі знань, загальнолюдських цінностей, ідеалів, поглядів від покоління до покоління.

Отже, доходимо висновку, що базовою інституцією формування поглядів директора Сахнівської школи щодо патріотичного виховання була родина з її традиціями та звичаями. Саме там, на думку педагога, народжується найбільш загадкова субстанція - людська душа, вагомою складовою якої є почуття любові до своєї землі, до людей, які тебе оточують. А школі належить згуртувати навколо себе всі засоби впливу на особистість, щоб виховати, навчити, підготувати до життя у громадянському суспільстві. Ось як говорив про це Олександр Антонович: "Людина велика чи то мала схожа завжди на струмок, що має два

найперші джерела. Ті джерела - сім'я і школа. І якщо в них вода чиста, прозора, освячена вічними ідеалами, ріка буде повноводна і дужа, а в пору зрілості атестат про середню освіту стає ще й громадянським документом з гарантією для суспільства на довгі роки" [7].

По-особливому розглядає О. А. Захаренко особистість учителя як головного носія національно-патріотичних почуттів. Педагог має бути схожим на кристал, що постійно сяє гранями людяності, доброти і любові до дітей, гранями вічних ідеалів і переконань. "Нам, вчителям, - писав Олександр Антонович, - належить робити все можливе, щоб кожна сім'я жила без фальші, підлості, чесно. Жила так, щоб поважали друзі, колеги, пишалися діти. Чисте серце і чесні руки народжують собі подібних" [8].

Оригінальною у поглядах О.А. Захаренка є ідея виховання почуття любові до своєї землі. Він вважав, що високі громадянсько-патріотичні почуття мають свої корені у національних традиціях, рідній мові та національній культурі, в стінах батьківського дому і на стежці серед живої, не скаліченої природи. Навчити розуміти це - значить виховати громадянина, світогляд якого базується на ідеалах миру, дружби, взаємодопомоги, співчуття до чужої біди. Це так само важливо, як змалку навчати радіти успіхам друзів, сусідів, рідних. Підтримуючи і розвиваючи ідею видатних попередників про первинність рідної мови у формуванні особистості, у далекому 1983 році на зустрічі з виборцями він говорив: "Впевнений, що громадянсько-патріотичні почуття завжди мають джерела в батьківському домі, рідній мові, національній історії. Стою за державність мови в нашій республіці, за збереження і розвиток національної культури нашого громадянського дому" [9].

Реалізацію проблем громадянського виховання ми пов'язуємо з новаторським методом "Педагогіка конкретної мети", вперше застосованим директором Сахнівської школи у 70-90-х роках минулого століття. Його визначають як "заснований на ідеях О. А. Захаренка метод педагогічного впливу, за допомогою якого участь дитини у виробничому, культурному і громадському житті здійснюється шляхом спільного формування вчительсько-учнівських ідеалів-задумів та їх подальшої реалізації у системі "школа-учень-родина" [10].

Засіб їх реалізації - щоденна посиљна продуктивна дитяча праця, яка, на думку вченого, є найпотужнішим чинником становлення громадянина-патріота. Це стрижень його педагогічної діяльності. Він наголошував: "Громадянин народжується, перш за все, у трудовому колективі - і ним має бути школа" [9].

Вважаючи, що не може бути виховання поза працею і без праці, педагог залучав школярів до створення навчально-матеріальної бази школи. Отже, вони безпосередньо взаємодіяли із суспільством, переймалися його проблемами з упевненістю, що вони роблять щось значне, потрібне іншим.

Любов до Батьківщини в українського патріота поєднується з вірою в неї, в її покликання, прекрасне майбутнє, що обов'язково відбудеться. Справжній патріот, керуючись сучасним досвідом і героїчним минулим народом, вірить, що він здолає всі історичні випробовування, виїде з них міцнішим. Втім, свідомий патріот бачить не лише духовну красу свого народу, а й його слабкості, помилки і недосконалості, розуміє, що в історії Вітчизни є й темні, важкі сторінки. Любити свій народ не означає улещати його чи приховувати від нього слабкі

сторони, а чесно і мужньо викривати їх і боротися з ними. У цьому полягає вияв громадянської мужності, яка, безсумнівно, була притаманна великому Вчителю. О. А. Захаренко не побоювся зробити категоричний висновок: "У менталітеті, притаманному нашій нації, є риси, які не прикрашають наш народ, не ставлять його в ряд цивілізованих націй. І чекати, склавши руки не годиться, бо зміни на краще не впадуть з неба. Подумайте, колеги, як це зробити в масштабах держави. Відгукніться на святу мету школи, яка ставить майже непосильне завдання - удосконалювати національний менталітет". [10]

У період сучасної трансформації українського суспільства, період значного зростання вимог до особистості, до її моральних якостей, освіченості, культурного рівня, роль патріотичного виховання, на нашу думку, зростає в геометричній прогресії. Саме Олександр Антонович Захаренко створив цілісну, самодостатню систему громадянсько-патріотичного виховання, складовими якої є умови, принципи, методи, шляхи вирішення завдань формування громадянина-патріота. Ефективність її доведена часом. Це дає підстави для всебічного вивчення педагогічної спадщини академіка-практика, наукові праці й досвід діяльності якого допоможуть нам вирішувати сучасні проблеми виховання людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року // Офіційний вісник України : зб. нормат.-прав. актів. - 2013. - № 50. - С. 56-72.
2. Бех І. Педагогічна творчість О. А. Захаренка та її подальший розвиток / І. Бех // Школа О. А. Захаренка як модель сучасної сільської школи. - Черкаси, 2006. - С. 9-15.
3. Орлова Н. Формування духовних цінностей дітей і молоді в творчій спадщині О. Захаренка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / С. О. Захаренко. - К., 2008. - 20 с.
4. Чорна К. І. Патріотичне виховання школярів в умовах модернізаційних суспільних змін у контексті педагогічного доробку О. А. Захаренка / К. І. Чорна // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. - Кіровоград: ТОВ "Імекс-ЛТД". - 2010. - Вип. 14, кн. І. - С. 603 - 612.
5. Прокопенко Л. Педагогіка конкретної дії / Л. Прокопенко, О. Біда, Н. Орлова // Педагогічний вісник. - 2007. - № 1. - С. 23-26.
6. Суховершко Г. В. Повість про Олександра Захаренка / Г. В. Суховершко. - Черкаси : Вертикаль, 2010. - 168 с
7. Академік із Сахнівки / Під ред. Кузьминського А. І. - Черкаси, 2008. - 448 с.
8. Захаренко О.А. Слово до нащадків / Олександр Антонович Захаренко. - К.: СПД Богданова А.М., 2006. - 216 с.
9. Захаренко О. А. Школа над Россю / О. А. Захаренко, С. М. Мазурик. - К. : Радянська школа, 1979. - 154 с.
10. Захаренко О. А. Поради колезі, народжені в школі над Россю : Роздуми педагога / О. А. Захаренко. - Черкаси : "Ваш дім", видавець Дикий О. О., 2005. - 92 с.

А.Ю. Логінов,

методист методичного кабінету відділу освіти Золотоніської районної державної адміністрації

ОЛЕКСАНДР ЗАХАРЕНКО ТА ЗОЛОТОНІЩИНА

Нерозривні, міцні зв'язки з рідною землею, з українським народом, його історією відігравали провідну роль у педагогічній спадщині нашого славного земляка Олександра Антоновича Захаренка. На Золотоніщині інтерес до ідей та думок видатного педагога - гуманіста виникає з 1976 року, коли фахові та обласні видання "Черкаська правда", "Радянська освіта", "Правда України", "Радянська школа" починають друкувати його роботи. Саме у той час виходять книги О. А. Захаренка та С. М. Мазурика "Становлення громадянина" (1976) і "Школа над Россю" (1979).

Заслужений учитель України, ветеран педагогічної праці Піщанської загальноосвітньої школи I-III ступенів **Олександр Олександрович Василенко згадує:** "Захаренкова енергетика вперше торкнулася мене, ще студента Черкаського педінституту, на початку 70-их років минулого століття. Захаренко був на трибуні, я ж - у залі... Потім пішли газети, журнали, радіо та телебачення. Нарешті столичний палац України, Перший педагогічний з'їзд: Захаренко - на трибуні, я ж - у залі... Я - вчитель математики. Роками накопичую те, що в моєму баченні має робити навчальний предмет емоційним, схожим на пісню чи казку, який можна опанувати зі щастям у душі, у який можна закохатись.

У 1995 році **Олександр Антонович** ознайомився з моїми матеріалами і схвалив їх. Він закликав: "Друже! Колега! Використовуй у своїй роботі японську систему: пізнай у дитині природні задатки, тоді її зарахуєш до тих, що ошчасливить себе вірним вибором шляху".

З метою вшанування світлої пам'яті О. А. Захаренка вийшли у світ збірка **"Квадрати дозвілля"**, а у всеукраїнському громадсько-політичному тижневику "Освіта" в липні 2003 року - спецвипуск добірки "Серенада математиці". Усі ці матеріали були подані у свій час на виставку "О. А. Захаренко у діалозі з сучасністю" до Педагогічного музею Академії педагогічних наук України [1,с32].

У 70-тих роках ХХ століття на Золотоніщині з'явилося чимало послідовників Олександра Антоновича. Серед них і вчитель образотворчого мистецтва Вознесенської середньої школи В.П. Пархоменко. Його серце не могло змиритися з одноманітністю коридорів. Його душа бажала сонячних кольорів. В.П.Пархоменко створив у школі гурток юних художників і оформив з учнями актовий зал, їдальню, коридори. Діти працювали у двох бригадах за техніками гіпс, мозаїка, розпис, ліплення.

Міністр освіти УРСР О. М. Маринич у 1973 році, розмовляючи з кореспондентом РАТАУЮ, щодо успішної діяльності освітян нашого краю зазначав: "В школах десятків міст і районів уже сьогодні практично завершено перехід до загальної середньої освіти. Це - Золотоніський район

Черкаської області, Ставищенський - Київської..." [2,с.1]. Отже, вчителі Золотоніського району були у ті часи серед творчої когорти освітян не тільки області, але й району. Досягнення золотонісців та сахнівського директора впроваджувалися у практику

У 1979 році вчитель історії Г. М. Голиш Чапаєвської середньої школи (нині Благодатнівська) з юними дослідниками вивчав минуле кутків свого села, проводив розкопки в ярах, урочищах. Згодом в школі були відкриті музеї, засновано дендропарк. Григорій Михайлович практично запроваджував і поширював досвід Олександра Антоновича, який вже мав звання "Заслужений учитель УРСР", орден "Знак пошани", медалі А.С.Макаренка та "За доблестный труд", у своїй сільській школі.

Олександр Захаренко приділяв значну роль трудовому вихованню Він добре знав про досвід роботи Гельмязівської школи - комплексу нашого району, що був схвалений в області у 1980 році. Добре проведена спільна робота місцевої влади, соціально - культурної сфери села Гельмязів по зміцненню навчально-матеріальної бази середньої школи викликала особливу увагу. школі обладнано 24 навчальні кабінети, 2 спортивних зали, 5 майстерень, кабінети тракторної справи, сільськогосподарських машин, профорієнтації, створено трактородром. Організований школа-комплекс об'єднує на правах навчально-виховних підрозділів загальноосвітню школу, яка є основою комплексу, дитячий дошкільний заклад, будинок культури, музичну школу, будинок школяра, філіали районної бібліотеки та спортивної школи. Головою координаційної ради був директор місцевої школи Д.А. Ярош. Школа- комплекс ставила за мету розвиток здібностей учнів, забезпечення морального, естетичного, фізичного виховання, підготовку юнаків та дівчат до життя, до свідомого вибору професії. У 1981 році в Гельмязові побувало 12 делегацій із різних районів, серед них і Корсунь-Шевченківська.

О. А. Захаренко порівнював Сахнівську школу з іншими. Він розширив базу виробничого та трудового навчання, а навчально-матеріальна база знайшла своє втілення у п'яти центрах. Для збагачення і удосконалення соціокультурного середовища складався "Комплексний план виховної роботи", як і план координаційної ради в Гельмязові.

У 80-тих роках минулого століття педагоги Золотоніського району та Сахнівської середньої школи по впливу на дитину, її батьків, сімей, перебудову змісту праці, народознавчого аспекту у вихованні були серед лідерів Черкащини. Яскравий приклад тому є обласна конференція педагогічних працівників народної освіти 1987 року, коли серед великого списку виступаючих, на початку заходу особливий тон своїми виступами

задали народний учитель СРСР О. А. Захаренко та завідувач районним відділом народної освіти Золотоніського району, заслужений учитель УРСР В. Ф. Клименко. Вони наголосили, що реформа школи вимагає критичного переосмислення діяльності педагогів усіх навчальних закладів, бойовитості та принциповості, творчого підходу [3, с. 1.]

Олександр Антонович Захаренко знаходився у 80-ті роки минулого століття на висоті освітянської діяльності: депутат Верховної Ради СРСР (1984), член-кореспондент Академії педагогічних наук СРСР (1989).

Золотонісці ж отримали перехідний Червоний прапор Міністерства освіти СРСР, ЦК ВЛКСМ, ЦК профспілки працівників освіти, вищої школи і наукових установ у 1981 році за підсумками Всесоюзного змагання за поліпшення умов роботи сільських загальноосвітніх шкіл. Коробівське шкільне лісництво у 1982 році було першим за підсумками республіканського змагання. На базі Золотоніського району в 1983 році проводилися обласний та республіканський семінар завідувачів районними і міськими відділами народної освіти. Перше місце вибороли педагогічні працівники Золотоніщини в 1984 році на огляді-конкурсі трудових об'єднань школярів серед міст і районів області.

У **1990-1991** навчальному році на Золотоніщині була запроваджена форма педагогічних екскурсій, до загальноосвітніх навчальних закладів, де працюють вчителі-новатори. Методичний актив побував у Сахнівській одинадцятирічці, Старинській та Щасливських школах Бориспільського району Київської області.

На виконання наказу Голови Черкаської обласної адміністрації від 31 січня 2006 року № 27 **"Про відзначення 70-річчя від дня народження О. А. Захаренка"**, враховуючи велике значення його ідей та творчої спадщини для сучасної освіти, в Золотоніському районі було створено районний пункт - лабораторію "Культурно-виховує середовище сучасної сільської школи в контексті Авторської школи О. А. Захаренка". Для реалізації педагогічних ідей видатного педагога на Золотоніщині були розроблені заходи на 2007-2010 роки: при кожному начальному закладі створено творчі групи, банк ідей, оформлено дійовий стенд "Ідеї О. А. Захаренка: вивчаємо та впроваджуємо", реалізуються: шкільні лінійки за прикладом Сахнівської школи, районна фотоестафета волонтерів "Добрі справи", конкурс на кращу методичну розробку уроків СОВІСТІ, ДОБРОТИ, МИЛОСЕРДЯ, ГІДНОСТІ.

Іван Володимирович Малий, директор Ковтунівського навчально-виховного комплексу розповідає: "Завжди залишився враженим від того, що зробив колектив школи, яку очолював Олександр Захаренко, величні будівлі, дбайливо доглянута територія, чудові квітники - все це свідчило про те, які люди створили це диво. Взяти за основу ідею Захаренка, у 2005 році підготували до 50-річчя першого випуску місцевого навчального закладу "Енциклопедію шкільного роду". Перегортаючи сторінки книги, кожен випускник побачить своє прізвище, прочитає про

свою шкільну родину. Тепер кожна дитина знає свої предків до 4-го коліна".

Ольга Миколаївна Савісько, голова профкому, вчитель зарубіжної літератури Кропивнянської загальноосвітньої школи I-III ступенів продовжує: "Люди йдуть до школи, як до додому. Особливо дорогим і рідним місцем для усіх створений музей. У ньому живе пам'ять про кожну родину. Він - святиня для всіх. Це справжня школа високої громадськості. Тут навчають цінувати людей, бо поряд з музеєм гіпсове погруддя дівчини - школярки Олі Лисенко, яка загинула, але врятувала життя однокласниці".

У педагогічних та учнівських колективах Золотоніщини осмислюються та відпрацьовуються на відповідних вікових рівнях творчі колективні заходи, справи конкретної дії, радіо лінійки та інш. [4, с. 2].

У **2006 році** з роботою педагогів Золотоніщини ознайомилася О. В. Крутенко, завідувач лабораторії виховної роботи Черкаського ОІПОП. З 2007-2008 навчального року в районі рекомендовано перший тиждень вересня вважати тижнем Пошани школи та ветеранів педагогічної праці, а останній місяць грудня - тижнем пам'яті заслуженого вчителя України, завідувачого районним відділом освіти (1954-1992рр) Володимира Федоровича Клименка, а січень - місяць творчих ідей О. А. Захаренка. Ідеї цих Тижнів найкраще втілено у Крупському, Подільському, Гладківщинському, Ковтунівському, Домантівському навчально-виховних комплексах, Гельмязівській, Вознесенській, Кропивнянській загальноосвітніх школах.

Начальник Головного управління освіти і науки Черкаської **ОДА О. В. Феценко** у своїй статті "Із джерел живої педагогіки Олександра Антоновича Захаренка" пише: "Завітаймо... у Вознесенську школу Золотоніського району і там побачимо багато того, що є основою навчально-виховного комплексу Авторської школи О. А. Захаренка" [6, с. 3].

У травні 2008 року вчитель зарубіжної літератури Вознесенської загальноосвітньої школи **А. Ю. Логінов** на VI Всеукраїнських педагогічних читань "Добротворення як визначальний принцип педагогіки Олександра Антоновича Захаренка" поділився думками щодо осучаснення досвіду видатного земляка. Саме у цьому році в районі було розпочато проект "Маленькі шедеври на шкільному подвір'ї". У Сахнівці це було будівництво обсерваторії, теплиці, фонтану "Колосок" На Золотоніщині - це казкова галявина у Подільському навчально-виховному комплексі, куточок рідного села - у Кропивнянській школі, зимовий сад - у Скориківській школі, чудові куточки на площадках дитячого дошкільного закладу "Кристалик".

Олександр Антонович все життя прагнув, щоб виховна робота йшла не лозунгово, а по-діловому. Важливим засобом виховання громадянськості є музейна педагогіка та краєзнавство.

Мешканці села Коврай називають себе нащадками видатного філософа Григорія Сквороди, адже студент Києво-Могилянської академії провів тут шість років у місцевого поміщика Степана Томари. Він навчав панського сина. На честь 250-річчя дня народження Г.

Сковороди в школі було відкрито літературно-краєзнавчий музей. Завдяки наполегливій праці вчителів, учнів, батьків створено природно-історичний комплекс площею 14 га. Комплекс включає територію колишнього маєтку Томар, Кравцеву гору, погріб, річку Ковраєць, погруддя Г. Сковороди, парк-пам'ятник садово-паркового мистецтва.

2012-2013 навчальний рік запропонував впровадження ідей О.А. Захаренка в контексті гуманної педагогіки. У школах району на видному місці розмістили 12 виховних Захаренкових постулатів, за ними організовували практичну дію. Наприклад, постулат 10 "Вчить дітей бачити красу світу. Жити за законами добра і краси". За ним **пропонується такий план дій:**

1. Загальношкільна лінійка "Живи за законами добра і краси".

2. Виховні години (години спілкування), або 20-30-хвилинок морально-етичних бесід за темою "Душі людської доброта": індивідуальні бесіди(1-2особи), індивідуально-групові бесіди (2-6 осіб), групові бесіди(6- 12осіб).

3. Загальношкільний захід вшанування волонтерів, видатних і знаних людей міста(села),району(області) на тему " Світ не без добрих людей".

4. Виставка учнівських та вчительських робіт "Живимо за законами добра і краси".

5. Уроки. У межах уроку вчителі разом з учнями створюють доступні прийоми та методи для мотивації успіху. Найкращі з них заносимо до шкільної збірки " Жива педагогіка О.А.Захаренка".

6. Екскурсії з використанням матеріалів шкільних куточків " Сім чудес мого села".

2014- 2016 роки - робота над думкою Олександра Антоновича про те, що кожен навчальний заклад повинен мати свій стиль, характер, зовнішність оформлення, тобто власну інноваційну провідну ідею (на сьогодні вона своєрідно втілюється у реалізації цільової обласної програми "Інноваційні школи Черкащини", дослідно-експериментальній роботі різного рівня). У районі вже формують і працюють Школа поваги (Крупський навчально-виховний комплекс), Школа радості (Подільський навчально-виховний комплекс), Школа здоров'я (Драбівецький навчально-виховний комплекс), Школа музейної педагогіки та філософської думки Г.Сковороди (Коврайський навчально-виховний комплекс імені Г. Сковороди), Школа громадянськості (Богуславецький навчально-виховний комплекс імені М. Максимовича).

Інноваційний простір дозвіллевої діяльності Подільського навчально-виховного комплексу "загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів-дошкільний навчальний заклад" ґрунтується на творчому використанні педагогічних ідей Олександра Захаренка. У жовтні 2015 року на базі цього закладу відбулося виїзне засідання послідовників О. А. Захаренка з проблеми "Школа - духовно-інтелектуально-культурний центр соціокультурного середовища села". Директор школи Тетяна Іванівна Гончаренко розповіла, що дитячий колектив активізувався навколо однієї мрії - створити казкову галявину на пришкільному подвір'ї. У результаті спільної роботи батьків, учнів та вчителів на галявині виникло Чарівне озеро, де розташувалися

лебеді, царівна-жаба, черепаха, колобок, вовк, лисиця, лелека, їжачок. Відтепер ця галявина стала улюбленим місцем відпочинку не лише для учнів школи, дітей дошкільної групи, а й мешканців села. На Всеукраїнському конкурсі "Добра справа для рідного села", який проводився агропромисловою компанією "Кернел", проект "Казкова галявина" отримав перше місце. Методом народної будови була вирішена гостра проблема школи - побудована огорожа. Для її будівництва учні влаштували благодійний концерт.

Шкільний розарій, алея Пам'яті, спортивний майданчик, куточок символіки, вернісаж дитячих робіт, куточок зоряного неба - це ті колективні справи, які спрямовані на вдосконалення та "педагогізацію" соціокультурного середовища школи і села.

Районний пункт-лабораторія Золотоніського району щодо впровадження ідей О. А. Захаренка за свій 10-річний шлях з гордістю підсумовує, що ми маємо:

- 11 лауреатів премії обласної організації Профспілки працівників освіти і науки України імені О. А. Захаренка;

- 6 статей вчителів та директорів району щодо реалізації творчої спадщини О. А. Захаренка надруковано протягом 2007-2012 років у науково-методичному журналі " Педагогічний вісник";

- на традиційних Різдвяних педагогічних зустрічах, присвячених пам'яті О. А. Захаренка, представлено досвід Подільського, Драбівецького, Коврайського навчально-виховних комплексів;

- 74 матеріали уроків, виховних годин, шкільних лінійок зберігається в районному банку творчих ідей;

- 18 загальноосвітніх навчальних закладів випускають свої шкільні газети,

- до обласної творчої групи щодо впровадження ідей О.А. Захаренка входять директори Гельмязівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів, Крупського та Подільського навчально-виховних комплексів;

- у рамках районного проекту "Сім чудес мого села" написано 210 учнівських краєзнавчих досліджень.

Найкращою мотивацією діяльності педагогів Золотоніського району стали слова Олександра Антоновича: "Створювалось все це не заради зовнішнього ефекту, а від необхідності зайняти ...цікавою, корисною справою. Зайняти так, щоб вирости у них крила,засяяли очі від бажання здійснити мрію, а потім - подарувати її людям"[5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Логінов А. Натхненник дивовижних педагогічних ідей // Лівобережна. - 2007. - 18 січня(№3),[312]. - С. 32.
2. Педагогічні ідеї Олександра Антоновича Захаренка [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://knowledge.allbest.ru /pedagogos>.
3. Пролунав дзвінок нового навчального року// Черкаська правда. - 1973. - 02 вересня(№206),[11764] - С. 1.
4. Савісько О. Як кропивнянські вчителі в Сахнівку їздили // Вісник Золотоніщини - 2006. - 10 листопада(№ 132), 1102. - С. 2.
5. Феценко О. В. Із джерел живої педагогіки Олександра Антоновича Захаренка //Педагогічний вісник. - 2007. - № 7. - С. 3.

Д. Л. Худік,

учитель із зарубіжної літератури Пугачівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Жашківської районної ради

РОЗДУМИ НАД "ПОРАДАМИ..." ДОБРОТВОРЦЯ

"Якщо ще не все погано в освіті, то це завдяки мудрості, вірі і впевненості нашого вчителя, якого не зупинити і не залякати ні кризами, ні модними реформаціями. Любов'ю до дітей він жив, живе нині і довгі роки сяятиме ясною зорею у серцях тих, хто робить перші кроки боротьби за життя в новому світі...Зніміть перед ним шапку і прислухайтесь, як нерівно б'ється його серце". Це слова відомого педагога сучасності **Олександра Антоновича Захаренка**, який створив власну Авторську школу, що стала взірцем для багатьох поколінь вчителів та учнів. Незабутнє враження залишається у кожного, хто хоч раз побував у цій школі. Шкільний народний музей, Планетарій, криниця Совісті, алея Троянд, басейн - це пам'ятники творчості і копійкою праці Великої людини. Хто хоч раз доторкнувся до живильних джерел цього величного досвіду, той через все життя пронесе пам'ять і шану до педагога-творця, який залишив по собі стільки. Хочеться прагнути використати і в своїй роботі зерна цього досвіду.

Його "Поради колегам ..." щодо загальнолюдських цінностей я намагаюсь повсякчас впроваджувати на своїх уроках та у позаурочний час. Працюючи учителем зарубіжної літератури над проблемою "Виховний потенціал нестандартних уроків", я користуюсь невичерпними джерелами його досвіду. Скромність, толерантність, порядність, совість, культура, турбота, соціальна справедливість, культ знань, культ книги - ці поняття, пояснені ним так просто і зрозуміло, стали провідними в моїй роботі з дітьми, адже сторінки книг мають розказати нащадкам про сьогоднішній день, про те, як ми прокладали "тунель", у кінці якого видно світло надії на завтрашній день...Знай, учителю, від тебе залежить, чи сформований у дитини культ книги, смак до літератури, поезії, культури побуту, культури взаємин між людьми." О. А. Захаренко навчає нас виховувати всебічно розвинутих дітей. Серцем всього освітнього процесу є, звичайно ж, наше спілкування з учнем. Цей Всесвітній закон "Учитель-Учень" став для нас, педагогів, передачею духовного досвіду народу, до якого ми належимо. А за цим законом поруч із дитиною має бути завжди хтось мудрий, який несе дещо більше за знання. У кожного вчителя повинен бути вчитель вищого рівня. Для мене такими мудrimi наставниками стали К.Ушинський, В.Сухомлинський і, звичайно ж, О.Захаренко. Адже О.Захаренко завжди розглядав дітей як центр Всесвіту... Дитяча душа схожа на пуп'янок, який тільки починає розпускатися. І цей пуп'янок не можна засипати потоком сухих знань - йому потрібен благодатний дощ любові. Захаренко стверджував, що без любові вчителя до своїх учнів не народжується зворотна любов і довіра. Потенціал енергії цього почуття - в серці кожного вчителя. Потрібно тільки відкрити його-на основі любові й добра зростуть всі інші гуманні прояви. Більшу частину свого "я" учитель будувати

твердженні: "Діти - це маленький Всесвіт, ставитись до якого треба дуже бережливо, з максимальною повагою". Звертаючись до учнів, О.А.Захаренко писав:

"Пам'ятайте, що ви завжди були і будете центром Всесвіту!" - такою, і тільки такою має бути позиція вихователя, вчителя: глибоке усвідомлення унікальності кожної особистості...Ми покликані формувати в учнів найвищі особистісні цінності, які "утворюють внутрішній стрижень особистості." Тому ми і звертаємось в цьому питанні до педагогічної системи Авторської школи О.А.Захаренка.

"В Сахнівській школі, - пише він, - виховний процес базується на усвідомленні глибокої поваги до загальнолюдських цінностей, прав дитини і дорослої людини, та й зустрічає школа своїх дітей давнім єдиним гаслом: "Поспішайте робити добро людям". Саме цей вислів великого Добротворця хочеться перетворити на своє життєве кредо.

Його "Закопи життя школи" я повсякчас нагадую своїм вихованцям та молодим колегам. Хочеться нагадати деякі з них:

- Домагайтесь, щоб в основі стосунків між учнями були добро і справедливість, милосердя і гуманність.
- Уміє сприймати красу світу і життя за її законами.
- Поважай школу так, як вона навчає тебе.
- Ніколи не забувай говорити слова подяки.
- Поважай людей, то й тебе поважатимуть.
- Будь скромним, бо скромність-то найкраща риса людини.
- Турбота й милосердя-твій головний принцип життя.
- Немає найдорожчого скарбу, який подарувала природа людині, ніж сім'я.
- Вчіться, щоб ні ви, ні ваші діти не були рабами ні в себе вдома, ні за кордоном.
- Розумій і відчувай красу природи, красу людини.
- Поважай усіх людей, не забувай, що особистістю не народжуються, а стають.

Я намагаюсь керуватися у своїй роботі порадою талановитого педагога: "Якщо хочеш змінити світ на краще, зберегти його чисту красу, незайману святість, починай це робити з себе. І не завтра, а сьогодні, з цієї хвилини".

Ще один важливий аспект досвіду О.А.Захаренка заслуговує наслідування. Адже він розширив стіни школи до розмірів села і тим самим залучив батьків до педагогічної орбіти школи. Його школа стала духовним центром села, і не тільки тому, що всі були задіяні в реалізації його ідей, а й тому, що виховний вплив школи поширився і на батьків. Вечірні телепередачі, підготовлені учителями і дітьми, дивилися в кожній хаті. Хіба не цікаво послухати пораду, взяти участь в прямому ефірі для батьків? А щоденна шкільна лінійка, яку можна було по радіо почути в кожній хаті. А каверзні питання "Що?" "Де?" "Коли?", що

традиційно були складовою лінійки і змушували все село азартно шукати відповідь...Олександр Антонович, пояснюючи власну філософію виховання, говорив: "Школа без мрії - що птах без крил. Треба відшукати таку мрію, таку ціль, якою б захопились діти, батьки і вчителі. Тоді цікаво жити, навчатися, творити". І далі: "Ми, наприклад, щорічно ставимо перед учнями яку-небудь мету, точніше-готуємо їх до неї. Вона має надихати дітей, вчителів, батьків і, якщо діти звикають жити в постійному прагненні-вирішувати певні великі завдання, то життя наповнюється глибоким змістом. І врешті-решт дитина навчиться жити цілеспрямовано."

Форми роботи з батьками Захаренко використовував **традиційні: звіти** школярів і вчителів перед батьками, щоденні лінійки, вітання з днем народження дітей і дорослих, ранкова радіопередача "Говорить школа", шкільна газета "Дівочі гори". А батьки, відчувачи увагу і повагу до себе з боку школи, відповідають тим же. Чим не добрий досвід, який можна постійно переймати, творчо розвивати і продовжувати. Батьки розуміють, що наші дії спрямовані на розвиток дітей, на дитяче благо, і намагаються всіляко допомагати школі. Не можна скрити, що зараз наша школа дуже потребує всебічної батьківської підтримки. І на банальні батьківські та дитячі запитання: "Як правильно звертатись до батьків: "ти" чи "Ви", - можна знайти відповідь у Захаренка: "Спірне питання, одні думають так, інші-інакше. А правильніше-як батьки вирішать. Як захочуть, як змалку дітей привчать. Як на мій погляд, дітей треба привчати говорити "Ви". Це не педагогічна видумка, а тимчасова міра. У наш бурхливий час необхідна особлива повага до людей похилого віку. Та ще й не просто дід і баба, а дідусь і бабуся. Звичка переросте в норму людських стосунків, де повага посяде домінуюче місце...В Україні звичкою було називати своїх рідних батьків, бабусь, дідусів та прародичів красивим словом "Ви", а не тикати, немовби однолітку-ти, ти, ти! Звичайно, "Ви" - це не лише прояв уваги, турботи, любові до старших, до своїх мами і тата, це-вимушена міра приучення дітей бути слухняними в сім'ї. Слово "Ви" спонукає дитину подумати: "Хто я в цьому світі? Хто мої батьки? Чи заслуговую я, щоб мене одягали, годували? Чи пробачать мені мої недоречності?" А втім, колего, сам вирішуй. Правильно чи неправильно це. Тобі видніше. Моя думка - "Ви".

Співпраця сім'ї та школи у вихованні дітей - це аксіома виховної системи О.А.Захаренка. Він зауважував, що через батьків діти вчаться розуміти і поважати інших людей. Водночас зароджується інтерес до знань і любов до вчителя як носія цих знань. Авторитет нас, учителів, стає для дитини важливішим, ніж авторитет батьків. Останні ж, відчувачи це, готові виконувати всі побажання вчителів. З цього і починається співпраця, взаєморозуміння та взаємоповага вчителів і батьків у вихованні дітей. Головне ж, на мою думку, зберегти цю батьківську активність від першого аж до одинадцятого класу. Повірте: життя стане набагато цікавішим, і ніхто від такої співпраці не програє. Яскравими діями стали в нашій школі спільні з батьками свята: "Добро й краса врятують світ", "Родинне українське свято", змагання батьківської та учнівської команд на День захисника Вітчизни, Новорічне свято, Свято

козацької каші, Випускний бал. Про нього окремо. Адже щорічно мені доводилось готувати сценарій цього завершального свята в школі. Не приховую, що використовую досвід своїх колег, методичні розробки різних передплатних видань, шукаю нові ідеї в своїй голові...Але і тут не обожуюсь без підказок великого Захаренка. На останніх сторінках своїх "Порад..." він емоційно розповідає, як святкувався в їх школі День Останнього дзвоника. Урочиста лінійка, ...шана випускникам..., першокласники... квіти..."А потім через коридор з живими квітами 1-й клас і випускники ідуть на визначене місце для проведення лінійки. Виступи вчителів, гостей змушують хвилюватись і тих, і інших, які були в центрі уваги села. Потім зачитується традиційний наказ про допуск 11-класників до складання іспитів. У другому параграфі цього наказу напутні слова школи до випускників...!Цей святий наказ я часто використовую для оформлення "Куточка випускника", у своїх виступах перед випускниками на святі Останнього Дзвоника. А минулого року я включила їх до "Клятви випускника", складаючи сценарій випускного вечора. Пропоную зміст цієї "Клятви...", запозиченої із наказу по Сахнівській школі

ПАМ'ЯТКА ВИПУСКНИКА

(за О.А.Захаренком)

1. Скільки б років тобі не було: чи то 30, чи то 45, чи 60 - вчись, вчись, вчись, бо лише в пізнанні світу і себе-сенса життя.

2. Де б я не був, як далеко не був, якщо кличе рідна домівка, мама, школа-примчу, прилину до рідного порога, зайду у рідну школу, де пройшли моє дитинство і юність.

3. Через все життя я пронесу пам'ять про друзів, про шкільні роки, про своє село і стежку, по якій я ішов колись до школи.

4. Протягом усього мого життя я буду Патріотом, буду працювати для своєї Вітчизни, турбуватись про неї, розділю з нею горе і радість.

5. Пам'ятаю заповідь школи. Істинний патріотизм починається з батьківської хати, любові до свого роду, до якого я належу, з лелечиноного гнізда, яке примостилося на старенькій батьківській хаті або на стовпі, що стоїть біля хати...

6. Якщо я зраджу Вітчизну, своїх батьків, своїх друзів, нехай школа село зітруть з пам'яті моє прізвище, приймуть мою фотографію.

Чи згоден ти, колего, зі змістом цієї клятви?!...

"Поспішаймо робити добро. Духовне добро. Воно устократ цінніше від матеріального", - такий заповіт залишив нам Учитель. І, вивчаючи його спадщину, воістину переконаєшся, що неоціненний скарб прометеївської праці-ідеї його гуманістичної педагогіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Захаренко .О.А. Слово до нащадків / О.А. Захаренко. - Київ: Черкаси, 2006. -120 с.
2. Захаренко О.А. Поради колезі, народжені в школі над Россю. Черкаси, 2005.
3. Захаренко О.А.Поспішайте робити добро. - Черкаси,1997. - 47с.
4. Захаренко О.А. Візитна картка школи //Шкільний світ. - 1997. - №4. - с. 14-18.
5. Кузь В.Г. Школа О.А.Захаренка - центр виховання //Педагогічний вісник. -2004. - №2. - С. 14-16.

Н.М. Ратушна,

учитель української мови і літератури Лукашівського НВК "Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа I-III ступенів" Чорнобаївської районної ради

СВІТЛИЙ СЛІД НА ЗЕМЛІ

РОЗРОБКА УРОКУ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Мета: ознайомити учнів з життям і творчістю видатного педагога, мудрою людиною, досвідченим керівником, вмільним наставником, тонким психологом О.А.Захаренком; розвивати в учнів пізнавальний інтерес, творчу уяву, комунікативну активність, виховувати любов до рідного краю, бажання виховати кращі моральні риси людини: людяність, доброту, чуйність, щедрість, чесність, творчість і благородство, гідність, порядність, скромність, доброзичливість, патріотичні почуття.

Обладнання: портрет О.А.Захаренка, світлини про його життя і діяльність, книги О.А.Захаренка "Слово до нащадків", "Школа над Россю", "Починаймо робити добро", "Енциклопедія шкільного роду" - 4 томи, "Поради колезі, народжені в школі над Россю", "210 шкільних лінійок"; вислови колег про нього, карта Черкаської області.

Тип уроку: урок - відкриття.

*Живе лиш той, хто не живе для себе,
Хто для других виборює життя.*

Василь Симоненко

I. Вступне слово учителя.

Дорогі діти! Сьогодні у нас незвичайний урок - урок-відкриття, на якому ми відкриємо для себе непересічну особистість - Добротворця, гуманіста і просто людину - Олександра Антоновича Захаренка. Саме сьогодні, 2 лютого, йому виповнилося б - 80.

Він жив і радів, посміхався і любив цей багатограний світ, безмежний у пізнанні світу істини, іноді затишний, іноді жорстокий і холодний. Цей подвижник педагогічної праці був Великим і Добрим. На превеликий жаль, був...

Але такі люди, як О.А.Захаренко не вмирають, вони вічно живуть в пам'яті вдячних нащадків.

На сьогодні чиста криниця спадщини великого педагога - гуманіста невичерпна багатством і глибиною досвіду, тому що О.А.Захаренко не міг горіти наполовину, він віддавав освіті всього себе, розуміючи, що ніколи не загнівас вода в колодязях, звідки її черпають; чим більше із серця виймеш, чим більше віддаси іншому, тим більше в ньому залишається...

Диву даєшся, скільки встигла зробити за своє життя ця людина з тихим, лагідним голосом, з добрими, розумними очима. Звідки черпав великий учитель оту безмежну любов, справжню доброту, що переливав із свого великого серця в маленькі довірливі дитячі сердечка?

За досвідом в Сахнівку Корсунь-Шевченківського району, де директором школи працював Народний учитель, Заслужений учитель України Олександр Антонович Захаренко їздили зі всього світу, з Канади і Німеччини, з Китаю і Японії. Знали про Сахнівську школу і в Сполучених Штатах Америки. Чому б і нам, землякам, не завітати до Сахнівки?

Гадаю, кожному цікаво буде дізнатися про цю людину. Тож запрошую вас у заочну мандрівку, щоб пройти тими стежками, якими ходив він, приторкнутися серцем до всього, що було пов'язане з Олександром Антоновичем.

II. Заочна мандрівка до Сахнівки.

Сьогодні можуть багато хороше розповісти про Прометейя учительського роду, сахнівчани, випускники школи - його вихованці, але найбільше, звичайно, це зможуть зробити його колеги, що працювали свого часу з ним, і ті, що й нині працюють в школі, продовжуючи розпочату справу їхнім мудрим керівником.

За роки директорства Захаренка Сахнівська сільська школа (слайд із зображенням школи) перетворилася в унікальний навчальний заклад. З перших своїх кроків на освітянській ниві педагог вважав, що школа - це не просто споруда, не приміщення і навіть не клас з модернованим обладнанням і комп'ютерами. Це, передусім, - храм знань, високої моралі і необмеженої творчості вчителів і їх вихованців.

Нашу увагу привертають квіти, що буяють різнобарв'ям навколо школи, їх так полюбляв мудрий педагог. Як гарно про це сказала в своїй поезії Л.М.Білозерська:

*Он квіти як буяють біля школи,
Така врочисто-неповторна ця краса...
Колего мій, згорілий передчасно цвіте,
Це ж вам безсмертна яса!*

Переступимо поріг цього храму наук, зайдемо до вестибюлю школи. Нас зустрічає (слайд із зображенням портрета) вдумливим поглядом з портрета мудра людина, досвідчений керівник, вмільний наставник, тонкий психолог Олександр Антонович Захаренко.

Вдивляємося у цей портрет, і хочеться звернутися до нього перефразованими поетичними рядками Ю.І.Мальованого:

*Очі блакитні, як небо,
Думка, як постріл, вціля,
Кілька вже років без тебе
Журиться школа твоя.
Та, що твоїми руками,
Гуртом усього села
Зведена... й стала...
Символом честі й добра.
Скільки отут пережито,
Вкладено праці й тепла,
Долей людських обігріто
Стільки, що ліку нема.
Стала вона, мов цар-птиця,
Центром духовним села.
Ідуть до твоєї криниці,
П'ють із твого джерела.*

Кожен куточок в школі і біля школи, кожен кущик, дерево, квіточка - це спомин про великого Вчителя. Спогади...їх так багато...

III. Спогади про О.А.Захаренка.

(Учні розповідають від імені колег О.А.Захаренка заздалегідь підготовлені розповіді про нього)

I учениця від імені О.В.Кособродової, вчителя початкових класів.

"Безкінечно можна говорити про його доброту, щедрість, щирість, мудрість. Всі хороші

риси вклялись в характері однієї людини, яка жила не лише своїм життям, а життям усього колективу. Мабуть, такі серця не довговічні і до цих пір не віряться, що ми втратили таку дорогу і неоцінну людину. Як хочеться, щоб всі зернинки його доброти залишилися не лише в душах наших дітей, а й внуків і правнуків. Він привчав учнів до самостійності в житті, вміння вижити в скрутну хвилину. Він жив життям кожної дорослої людини і дитини. Розумів, як дорослих, так і дітей, і в кожному бачив особистість, навчаючи цього нас, вчителів".

II учениця від імені М.В.Проценко, педагога - організатора.

"Він з нами завжди. З усім своїм талантом, мудрим розумом, роботячими руками, гарячим серцем, відданим дітям. Хоча він і пішов із життя, але залишився жити у наших серцях, серцях своїх вихованців, яким він намагався дати не тільки хороші знання, а й виростити їх справжніми, людьми: чесними, працелюбними, відданими синами і дочками своєї Батьківщини".

III учениця від імені Л.І.Рибалки, вчителя початкових класів:

"В житті не все буває легко. Зі своїми проблемами часто до Олександра Антоновича приходили односельці, та й не тільки. Він допомагав, чим міг: словом, телефонним дзвінком до винувника, як депутат. Приходили люди не тільки за порадою, а і як на сповідь.

Із боєм згадую. Як за два роки з мого життя пішли найдорожчі - батьки. Він підтримав добрим словом, простим людським ставленням до людини, в якій горе.

Ми його любили, поважали, переживали за здоров'я, бо хворіє. Одного разу, коли Олександр Антонович перебував на лікуванні в Кончі Заспі, ми всім колективом поїхали до нього. Скільки радості було в його очах. Він весь час говорив, говорив, все розпитував про шкільні справи, село. Все його цікавило. Думками він був дома, і хоча був хворий, та між серйозними розмовами жартував.

Олександр Антонович любив своїх вихованців. Він жив ними і для них. Такі люди не йдуть у небуття. Він серед нас, він з нами".

IV учениця від імені Л.В.Кириленко, вчителя хімії.

"Спогади про Олександра Антоновича завжди живуть в моїй душі. На мою думку, в нашому селі і на хвилину ніхто не забуває Великого Вчителя. Скільки добрих справ ним зроблено не тільки для села, району, навіть для області. Такі люди народжуються раз на століття, але ніколи не помирають... Думаючи зробити ту чи іншу справу, я завжди обмірковую, як би зробив це він..."

V учениця від імені Н.В.Тищенко, вчителя біології.

"Я дуже вдячна долі, що звела мене з цією людиною, до якої кожен із нас ішов ніби на сповідь, йому можна було довірити всі таємниці, проблеми, він завжди, вислухавши, давав слушну пораду. За своє життя Олександр Антонович робив людям тільки добро. Особисто для мене він був геніальною людиною, яких на землі не так і багато. Любив директор квіти, хоча і чоловік. Він хотів, щоб кожен клаптик землі не гуляв, щоб був засіяний. Тож щорічно, коли із дітками висаджуємо на клумби квіти, намагаюся у кожну рослинку вкласти душу, щоб прижилася, зацвіла, милуючи людське

око. І мені здається, що Олександр Антонович весь час спостерігає за цим. Тому подвір'я нашої школи потопає у розмаїтті квітів, які цвітуть до перших заморозків.

Людське життя відходить у вічність, але пам'ять про людину лишається серед живих. Спасибі Олександру Антоновичу за те, що зумів часточку свого завзяття передати і нам, вчителям. Ми пишаємося і гордимся великим учителем, з яким нам довелося працювати, його справи вічно житимуть у нас, а ми будемо їх передавати майбутнім поколінням.

Олександр Антонович став взірцем не тільки для нас, сахнівчан, а й для всієї України. Пам'ять про нього житиме вічно у наших серцях".

VI учениця від імені В.О.Мелешко, вчителя української мови і літератури.

"Любили ми свого директора, завжди дослухалися до його порад, з точністю виконували його доручення. Шанував і цінив він роботу своїх колег. Не забував подякувати за виконану справу, підхвалити. На недоліки вказував обережно, щоб не образити. Нам всім було зрозуміло і так, що він хотів і вимагав. Директор скрізь був першим: і в праці, і на відпочинку. Любив Олександр Антонович українську пісню, гарний танець, відверту розмову. Горнувся до нього колектив, відчував надійне плече друга і наставника. Цінували учні його уроки людяності і доброти. До нього йшли за знаннями, порадою, допомогою. А він наділяв усіх дорослих і малих своєю добротою, теплим мудрим словом і усміхненим примруженим поглядом.

Мрійником і добротворцем залишився він у нашій пам'яті. Кожен сільський куточок, стежечка, деревце нагадує нам про великого Вчителя і мудрого Наставника, невідомого Помічника і справжнього Творця, Скульптора дитячих душ. Він вічно житиме в нашій пам'яті".

VII учениця від імені Р.В.Перенесенко, вчителя початкових класів.

"Кожен раз, коли згадую Олександра Антоновича, цю Велику людину і мудрого вчителя, серце стискається від болю, що більше немає його серед нас, а на очі набігають непрохані сльози. Але світить сонечко. Чути веселі дитячі голоси в коридорах школи. Через кожні 45 хвилин лунає шкільний дзвінок... Життя продовжується.

Майже 30 років я працювала поряд з Олександром Антоновичем. Будучи понад 10 років старшою піонервожатою, з ранку й до вечора була поряд з нашим директором. Ніде правди діти, важко було. У ті роки майже кожного дня ми зустрічали в школі по 2-3 делегації гостей. Але, працюючи з такою людиною, я ніби заряджалась його енергією і не відчувала ні втоми, ні перевантаження. Свята. зустрічі, екскурсії, вечори, КВК, змагання, гуртки... І так кожний день до пізнього вечора.

І от зараз, згадуючи ті роки роботи, я так вдячна Олександру Антоновичу за розумні, виважені професійні поради, після яких хотілося ще більше і краще працювати.

На все життя запам'ятаю і буду вдячна Олександру Антоновичу за підтримку мене як вчителя. Мудрою був людиною наш директор.

Спасибі за науку, говорила йому я, працюючи пліч-о-пліч.

Спасибі, говорю й зараз, бо не раз доводиться користуватися порадами, даними Великим

учителем ніби й давно, але яких ніколи не можна забути. І ніколи не можна забути шановану всім педагогічним колективом мудру людину, нашого Олександра Антоновича".

VIII учениця від імені С.В.Святенко, вчителя початкових класів.

"Я часто спостерігала за тим, як директор завзято працював: проводив уроки, сам сідав за кермо трактора, трудився біля землі на шкільних ділянках, спілкувався з односельчанами, виступав перед авторитетною аудиторією, тощо. Приходив до школи раніше від усіх, а йшов додому останнім. Сам працював до "сьомого поту" і вчив колег: отримуючи солодку втому, отримуєш радість.

Не звертаючи уваги на невдячність, умів любити дітей, село, людей і землю, на якій жив.

Скільки б не минуло років, я завдячую долі за те, що на моєму життєвому шляху був мудрий педагог і наставник, Людина з великої літери, який завжди робив добро людям і вчив цьому всіх нас".

IX учениця від імені К.І.Косенко, вчителя історії.

"Лише зараз розумію, яким він був мудрим, передбачливим, жив і мислив категоріями 21 століття. У той час, коли кожне слово перевірялось в управлінських кабінетах, коли радили що і як казати, він, виходячи на трибуну, говорив те, що думав, і те, чого чекали люди.

Все, що було зроблено, коштувало йому здоров'я , нервів, інфарктів ".

X учениця від імені А.М.Сергеєвої, вчителя української мови і літератури.

"Олександр Антонович Захаренко - найбільше знана і шанована людина Корсунщини. Здавалось, для нього ніколи не існувало власних проблем, а були шкільні, сільські, депутатські і т.д. Його двері відчинялися навстіж навіть і серед ночі, коли комусь потрібна була негайна допомога. Я знаю дівчинку, яка постійно носить квіти на могилу Олександра Антоновича, бо тільки завдяки йому вона залишилась живою. А скільком людям він допоміг викинути моральні "недуги", скількох випускників виховав справжніми людьми, віддаючи кожному частинку свого серця!

Трикутник - Олександр Антонович - школа - діти здавався настільки міцним, надійним, таким звичним, адже Олександр Антонович пропрацював у школі більше 40 років, та, на превеликий жаль, виявився не вічним.

Мабуть, в наш "бізнесовий" вік вже важко знайти людину, яка б так щиро, так безкорисливо переймалась долею односельчан, підтримувала у біді знедолених, проявляла милосердя до стареньких і беззахисних, так гаряче і беззавітно любила дітей.

Для Олександра Антоновича віддавати тепло серця людям стало сенсом життя. Тому і топтав близько піввіку стежку до школи, більше 20 разів на день, хоча міг би облюбувати затишне міністерське чи професорське крісло в столиці. Та це не в його стилі, за кар'єрою він ніколи не ганявся.

А от бути людям, доброзичливим, порядним, чуйним, толерантним намагався сам і вчив цього інших. Не міг терпіти фальші, грубощів, несправедливості. І коли вже Олександр Антонович осудить чи покритикує чийсь необдуманий вчинок, то й десятому тоді винуватець закаже, щоб так не робив, настільки переконливо вмів вести розмову вчитель, що сором пік вуха нерадивцю.

Не передати словами тієї вдячності вчителю, талановитому педагогу, дорогій людині від усіх-усіх, хто відчув на собі його турботу й підтримку.

Пам'ять про таких людей зігриває душу, спонукає бути добрим і щирим".

XI учениця від імені Л.І.Мельникової, вчителя зарубіжної літери.

"Запам'яталося, як Олександр Антонович повертався із 24, 25 з'їздів. Кожен член колективу отримав подарунок. Старші колеги - цілющі ліки із-за кордону, молодші - різні креми, помади, лосьйони, а всі разом екзотичні фрукти - банани, ананаси, фініки. І ми дивувалися, що він не забув нікого: ні техпрацівника, ні завгоспа, ні працівників їдальні. Такої вже щедрої душі була ця людина. Він був лицарем честі, людиною глибоко відповідальною, тому що відчував себе хазяїном на своїй землі. Адже Олександр Антонович був не тільки директором школи, він був одночасно і "директором села". І це звання найкращим чином відображало сутність його людської природи. Яка б біда не трапилась у когось із односельчан, чи то вдень, чи вночі бігли зразу ж до домівки О.А.Захаренка. І він завжди допомагав, чим міг і як міг.

Він мав безумовну духовну владу над душами, свідомістю своїх односельчан. І саме за його доброту, чуйність, щедрість, чесність, творчість і благородство його щиро поважали і любили в селі.

Він був глибоко переконаний у тому, що бездуховна людина нічого не може створити. Вона може тільки руйнувати. І таких людей він найбільше боявся".

Учитель. З усіх прослуханих спогадів про Олександра Антоновича ми можемо зробити для себе висновок, що всі, хто близько знав О.А.Захаренка, до цих пір не можуть змиритися з тим, що його немає. Але пам'ять про нього жива, вона живе в серцях колег, живе в їхніх справах, у його вихованцях - учнях, бо справа його невмируща.

Бризки любові

Очі чарують льонови.

Золота злитки

Сяють з душі і щедроти,

Плеться потоком горіння святе до роботи...

Задумів творчих, ідей повелитель -

Істинно мудрий й безсмертний

Народний учитель.

Л.М.Білозерська

І хоч його літературна спадщина невелика - це його книги : "Школа над Россю", "Починаймо робити добро" , "Енциклопедія шкільного роду" - 4 томи, "Поради колезі, народжені в школі над Россю", "210 шкільних лінійок", "Слово до нащадків", та і вони можуть стати дороговказом у житті кожного із нас. У ній кожен може почерпнути відповіді на всі запитання, знайти поради для всіх категорій людей.

Він був директором, академіком, письменником, проте він був і люблячим, мудрим батьком двох чудових синів - Сергія і Владислава , був і вірним чоловіком, другом для дружини Віри Петрівни, вчительки математики, вірного товариша, соратника.

Із спогадів дружини В.П. Захаренко:

"Авторитет серед учнів у Олександра Антоновича був величезний. Весь вільний час він проводив у школі, а діти не відходили від свого

вчителя. Не пам'ятаю, щоб коли-небудь він був у відпустці. Часто запитують: чому він відмовився від посади міністра освіти? Гадаю, що Олександр Антонович занадто любив школу, дітей".

Із спогадів сина.

"Часто згадую батька, і кожного разу перед очима постають картини мого дитинства. Може, тому, що саме в той час я свідомо почав розуміти напутнє батьківське слово, яке пізніше стало кредом мого життя: не роби, боляче іншому, не нашкодь іншій людині. Батько був відданий школі, у якій завжди все кипіло: і не тільки на уроках, перервах, а й до самісінького вечора. Запуски повітряних куль, ракет, авіамоделей...

Він був чуйний до людського горя, ніколи нікому не відмовив, готовий був прийти на допомогу у будь-який час".

(Екскурсія продовжується до шкільного історико-краєзнавчого музею "Моя маленька Батьківщина", музею Миру, ігрового і танцювального залів, музикального салону, профілакторію, зимового і літнього басейнів, спортивного і борцівського залів, кімнати для гурткової роботи, фонтану "Колосок", Криниці совісті, планетарію, обсерваторії, стадіону, дендропарку, навчально-господорського поля, невеличкого машинно-тракторного парку, відеосалону у списаному літаку Як-40).

До останніх років життя Олександр Антонович був, без сумніву, щасливим і в особистому житті, і в професійному.

Помер О.А. Захаренко 30 квітня 2002 року. Похований на цвинтарі в Сахнівці.

(слайд із зображення могили)

Вчитель. Повернемося до класу і продовжимо нашу розмову про духовне багатство, людські чесноти, притаманні О.А.Захаренку.

Духовне багатство... Воно справді єдине, гідне людини. Бо морально-етичні норми, вироблені народом протягом віків, становлять його суть.

Ось чому дедалі більше уваги ми надаємо не тільки нагромадженню матеріальних благ, а й насамперед формуванню таких рис характеру особистості, які б сприяли її активній участі у будівництві життя. Тобто, ми говоримо про світогляд людини, її знання, переконання, ідейну стійкість, політичну і емоційну культуру. Вони по суті й становлять духовне багатство людини, а отже, і духовне багатство всього суспільства.

- Яку ж людину ми сьогодні називаємо духовно багатою?

- Передусім ту, у якої широко розвинені духовні потреби у перетворюючій діяльності, у праці на благо Батьківщини, прагненні до етичного і естетичного самоудосконалення, у спілкуванні з духовно багатими людьми. Саме такою людиною і був О.А.Захаренко.

- Які людські чесноти, притаманні Олександрові Антоновичу, ви хотіли б мати в собі?

- **Гідність.** В Олександра Антоновича вона невіддільна від гідності громадянської, від потреби постійно відчувати себе часткою Батьківщини, носієм усіх її найвищих моральних цінностей. Це визначало його ставлення до всього, що оточувало, це стало основою його вчинків, його, так би мовити, лінією життя.

Вчитель. Людська гідність - поняття широке, всеосяжне. Вона й у тому, щоб, не зважаючи на власне службове становище, з глибокою повагою ставитися до гідності інших, щоб навіть ненароком

не образити, не принизити їх. Вона - й у нашому ставленні до жінки: чоловіча гідність диктує представнику сильної статі потребу користуватися цією силою в стосунках з прекрасною половиною людства тільки для того, щоб узяти на себе найважчі турботи, захистити, оточити її увагою й піклуванням. Вона й у тому, щоб юні дівчатка завжди пам'ятали про свою дівочу гідність - одну з найпрекрасніших їхніх рис. Вона, наша людська гідність, повинна незримо бути присутньою, коли мова йде про міжособистісні стосунки, про наші вчинки й діла наших рук, нашого серця і розуму.

Будьмо ж завжди й в усьому гідними високого звання Людини!

- Чи можна назвати О.А.Захаренка порядною людиною?

- Чи хотіли б ви наслідувати цю рису? (відповіді учнів)

- Що ви вкладаєте в зміст слів "порядна людина"? Яка вона, порядна людина?

Вчитель. Порядна людина ніколи не дозволить собі пліткувати і заохочувати пліткарів тим, що вислуховує їх, вона ніколи не скористається недостовірними відомостями, не донесе на товариша, знаючи, що донощики в усі часи зневажалися чесними людьми.

Людська порядність найчастіше випробовується в екстремальних обставинах, коли на ваги часом кладеться налагоджене життя, благополуччя, здоров'я. Але що б їй не загрозувало, порядна людина не поступиться почуттями честі, обов'язку, гідності, які й є основою порядності.

Всі ми не можемо не помітити, що саме порядні люди відзначаються доброзичливістю, терпимістю до дрібних вад інших, не категоричні у словолюваннях, їм не властиві такі риси, як славолюбність, впертість, підлабузництво, переоцінка власних заслуг. Зате властиві скромність, ввічливість, принциповість, вміння спілкуватися з людьми, готовність визнати власні помилки, взяти на себе тягар відповідальності.

- Чи може кожен із нас тут присутніх гордо сказати: "Я порядна людина"?

- Яких рис характеру мені не вистачає, щоб бути порядною людиною?

(Відповіді учнів)

Вчитель. Майже всі колеги О.А.Захаренка вказали на таку його моральну якість, як скромність. Прочитаємо в словнику з етики, що таке скромність.

Скромність - це моральна якість, яка характеризує особистість із точки зору її ставлення до довкілля й самої себе, і проявляється в тому, що людина не визнає за собою ніяких виняткових достоїнств чи особливих прав, добровільно підпорядковує себе вимогам громадської дисципліни, обмежує свої власні потреби відповідно до матеріальних умов життя народу, ставиться до всіх людей із повагою, проявляє необхідну терпимість до дрібних недоліків людей, якщо ці недоліки зачіпають лише її власні інтереси, і одночасно критично ставиться до своїх власних заслуг.

Скромність - це форма усвідомлення своїх обов'язків перед суспільством, колегами, товаришами, сім'єю.

Скромна людина, яку б посаду вона не займала, завжди є невибагливою в своїх потребах, не терпить славолюбства, вихвалень, зарозумілості, жорстоко карає спроби

відірватися від народу, поставити себе вище за інших, вважаючи скромність в особистому і громадському житті однією з найважливіших вимог людської моралі.

В " Заповіді діда і баби" Олександр Антонович, звертаючись до онуків - Саші і Оксани , писав : " Є риса, яка притаманна і політикам , і керівникам, і бізнесменам, і простим людям. Це - скромність. Як на мене, вона найкраще характеризує людину.

Крім скромності, на перший план я висуваю чесність і правдивість. Я зневажаю тих керівників, які кажуть неправду, причому вони так звикають до брехні, що вона стає стилем їхнього життя і керівництва.

А ще хвилюють мене люди, в яких чесне слово - пустий звук. Не зробив того, що сказав, і зразу ж втратив віру до себе. Це стосується і керівників, і кандидатів, і депутатів, і простих смертних".

- Чи задумувалися ви, чому скромна людина не надає особливого значення своїм позитивним якостям? (Тому, що вона вважає їх для себе обов'язковими, само собою зрозумілими. Для неї це просто норма, природна властивість)

Вчитель. Є така гарна риса людського характеру, притаманна О.А.Захаренку, - доброзичливість.

- Чи є у нашому колективі доброзичливі однокласники ?

Доброзичливим треба бути не тільки в колективі, де тебе знають, не тільки в установі, коли до тебе звертаються як до службової особи, доброзичливим треба бути до всіх, навіть зовсім сторонніх, незнайомих людей. В автобусі, коли він переповнений, а ми спішимо, бо запізнюємось на роботу. Від злих поглядів і недобрих слів автобус швидше не поїде і людей у ньому не поменшає. На зупинці, коли треба допомогти чи поступитись хворій або старій людині. Зробіть це приязно, і сонячніше стане на душі. У вас, і в тих, кому допомогли.

На вулиці, в їдальні, на вокзалі, в гуртожитку, театрі, вдома, - всюди і всі чекають нашої доброзичливості. Бо й що, як не зичення добра означає це, таке миле, таке, здається, старомодне слово.

А ще в давнину наші предки говорили - Добротолубіє. Воно, добротолубіє, потрібно всім нам і нині. За всякої життєвої погоди.

Я не випрошую у долі лише пресвітлих фарб.

За всякої пори з добром іду до люду -
У цьому для душі спасіння.

Ці слова належать нашому сучасникові - поетові Григорію Діхтяренку.

Що ж, виходить і від нас із вами залежить, щоб слово те з моди не виходило ніколи, а було одним із найпопулярніших і найпрестижніших у людському вжитку.

- Про яку людину ми можемо сказати : " Вона доброзичлива"?

Доброзичливі люди завжди скромні, уважні до докільця, розмовляють з вами тактовно, з притаманною їм делікатністю. Вони уміють вислухати людину, почути її (до речі, уміння вислухати, а головне - почути людину - це також мистецтво, яким ми володіємо далеко не всі).

Ви, певне, відчували, як після зустрічі з доброзичливою людиною стає легко і радісно на серці, хоч не завжди нашу біду можна руками розвести. Але їхнє усмінене обличчя, оті уважні співчутливі очі! Вони, як мамина долоня, приту-

лена в дитинстві до твоєї голови, знімають біль, розвіюють смуток. І дотик їх чуєш досі.

Я б хотіла, щоб кожен із вас був доброзичливим.

"Поспішайте робити добро", - закликав Олександр Антонович, а Василь Симоненко додав своє:

*Не шкодуй добра мені, людині,
Щастя не жалій моїм літам -
Все одно ті скарби по краплині
Я тобі закохано віддам.*

Повернемося до епіграфу уроку.

"Живе лиш той, хто не живе для себе, хто для других виборює життя",- поетичними рядками промовляє до нас Василь Симоненко. Відкривши для себе великого Вчителя і мудрого Наставника, невідомого Помічника і справжнього Творця, Скульптора дитячих душ, ми розуміємо, що він жив не для себе, а виборював його для інших - наступних поколінь, тому то й залишив після себе світлий слід на землі.

Людське життя відходить у вічність, але пам'ять про людину лишається серед живих. Такі люди не йдуть у небуття . Мрійником і добротворцем залишився він у пам'яті колег, односельчан , вихованців. Пам'ять про нього зігриває душу, спонукає бути добрим і щирим.

Підсумок: Сьогодні ми доторкнулись до духовних скарбниць О.А.Захаренка і, гадаю, що його життєва дорога осяє далекими зорями вашу стежину, наповнить новим змістом ваше життя прагненням до творчої праці, негасимою енергією, бажання іти до перемоги, якими б крутими не виявилися життєві дороги. Бо хто ж може краще переконатися, в чому сенс і щастя буття, як не людина своїм життєвим , особистим прикладом, своїм людським щастям ?

" Вічність жива, бо в ній час від часу спалахує життя. Інколи напрочуд яскраве. А бува й сіре, буденне. Тільки завжди надзвичайно коротке. Все не встигаєш до чогось дожити, щось зробити. Адже Людина живе мить у часі, а тим більше у вічності. Отож, друзі! Залишайте після себе хороший слід, щоб пам'ятали вас і ваші добрі справи хоч кілька поколінь...", - так звертався з напутнім словом до односельчан О.А.Захаренко.

Перечитуємо ці слова, і мимоволі спливають думки, що слід Олександра Анатолійовича помітний. Хочеться вірити, що його добрі справи пам'ятатимуть багато поколінь і запевнити, що

*Очі блакитні, як небо,
Справа не вмерла твоя
Пам'яттю серця про тебе
Повниться рідна земля.*

Ю.І.Мальований

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Алексеева В.І.Облагороджуємо собори дитячих душ / В.І. Алексеева // Педагогічний вісник. - 2007. - №1. - С.39-40.
2. Захаренко О.А. Поспішайте робити добро / О.А. Захаренко. - Черкаси,1997.-28с.
- 3.ЗахаренкоО.А.Слово до нащадків / О.А. Захаренко. - Київ: Богданова А.М., 2006.-216 с.
- 4.Спогади вчителів Сахнівської школи про О.А.Захаренка // Педагогічний вісник.-2007.-№1. - С.77-85.
5. Шитова Л.П.Наш моральний вибір / Л.П. Шитова. - Черкаси, 2011.-180 с.

В.С. Кудін,

завідувач лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ У СПРАВІ ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНОАКТИВНОГО ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

З ДОСВІДУ РОБОТИ ЛІГИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЧЕРКАЩИНИ

Гуманізація українського суспільства, зростання соціальної ролі особистості вимагають пошуку нових шляхів удосконалення виховної роботи на засадах ефективної взаємодії педагога і вихованця. Створення оптимальних умов для самовираження і самоутвердження кожної дитини як індивідуальної й самобутньої особистості у сфері виховання неможливе без посилення ролі учнівського самоврядування, дитячих та юнацьких громадських організацій. Саме тому з метою формування соціально-активного громадянина України, суб'єкта власного життя та соціальної творчості, а також для згуртування дітей та юнацтва на суспільно корисні справи патріотичного, екологічного, культурного, соціального спрямування, виявлення, розвитку і підтримки здібностей, талантів, лідерських якостей старшокласників у 2005 році була створена Ліга старшокласників Черкащини як орган учнівського самоврядування області.

Патріотично спрямовані справи стали основою діяльності усіх районних, міських та шкільних осередків Ліги старшокласників, адже любов до Батьківщини є однією із визначальних рис справжнього соціально-активного громадянина, і саме патріотизм складає найважливішу ціннісну основу будь-якого суспільства і виступає суттєвим внутрішнім мотивом для саморозвитку і розкриття всіх потенційних можливостей кожної особистості у духовній, економічній і соціальній сферах життя суспільства.

З метою модернізації змісту, форм і методів діяльності Ліги старшокласників Черкащини використовується не тільки виховний потенціал об'єктивно існуючого середовища, а й створюється цілеспрямований, педагогічно доцільний виховний простір як необхідна умова становлення особистості школяра не лише в освітньому закладі, а й за його межами. Сформований на Черкащині соціально-предметний простір, який вміщує систему взаємопов'язаних факторів, умов, можливостей, засобів, об'єднаних зусиль суб'єктів виховного процесу у різних видах громадянської діяльності, здійснюється інтегрований вплив на розвиток особистості старшокласника, що сприяє його соціалізації та забезпечує можливості для ефективного особистісного самовизначення, самореалізації та самовдосконалення.

Об'єднання зусиль осередків Ліги старшокласників області навколо спільних справ стало можливим завдяки широкому використанню інформаційно-комунікаційних технологій та створенню на цій основі патріотично спрямованого інформаційно-комунікаційного виховного простору,

технологічним центром якого став сайт Ліги старшокласників.

Основними розділами сайту є Інтернет-проект "Ми - патріоти Черкащини"; форум Ліги старшокласників; Інтернет-газета "Патріот", он-лайн-опитування, експрес-діагностика, розділ "Інтернет-заходи".

Інтернет-проект "Ми - патріоти Черкащини" містить 10 підпроектів:

- На цій землі я народився (історія мого села, міста - в історії моєї Батьківщини);
- Сім духовних святинь малої Батьківщини;
- Добро починається з тебе" (милосердне, доброзичливе, толерантне ставлення до співвітчизників на рівні міжособистісних стосунків);
- Щоденник корисних справ (патріотично спрямовані справи старшокласників у громаді та довіклілі);
- Квіти біля школи (турбота про рідний навчальний заклад);
- Пишаюся тобою, рідний краю! (висвітлення старшокласниками сучасних регіональних подій, які, на їхню думку, підвищують авторитет Черкащини в Україні та світі);
- Народні та родинні традиції мого краю (народознавча творчо-пошукова діяльність);
- Знаю та реалізую свої права (розповіді старшокласників про прояви власної активної суспільної позиції);
- Мій ідеал громадянина-патріота (портрети сучасних земляків-патріотів, які є для старшокласників прикладом прояву патріотичних почуттів у повсякденному житті);
- Здоровим бути модно (висвітлення старшокласниками фізкультурно-оздоровчої роботи у канікулярний та у вільний від навчання час).

За кожним з цих напрямків всі районні, міські осередки Ліги старшокласників мають змогу поділитися інформацією та враженнями від участі у патріотично спрямованій соціально-активній діяльності.

Підсумки роботи в Інтернет-проекті підводяться за рейтинговою системою. Активісти районних/міських осередків Ліги старшокласників оцінюють результативність участі всіх інших осередків шляхом виставлення балів від 25 (максимальний, з їхньої точки зору, результат) - до 1 (найменш ефективний, на їхній погляд, результат).

Форум Ліги старшокласників Черкащини - це дистанційна форма колективного обговорення актуальних проблем виховання, яка базується на обміні думками, сприяє глибокому розумінню старшокласниками проблеми, виробленню

самостійної позиції, вчить оперувати аргументами, критично мислити, краще розуміти іншого, висувати слушний аргумент; сприяє становленню патріотичних переконань та усвідомленню старшокласниками себе як громадян-патріотів України.

Учні старших класів мають змогу вільно, не боячись осуду з боку старших та однолітків, висловити свої думки з таких тем: "Кого можна вважати патріотом України?", "Яким я хочу бачити майбутню мою державу" та ін. Прочитавши думки однолітків з актуальних питань формування патріотичних почуттів особистості, старшокласники мають змогу здійснити рефлексію, самооцінку і самовизначитись у даному аспекті.

Інтернет-газета "Патріот" надає можливість розмістити у мережі Інтернет результати літературної творчості старшокласників патріотичного спрямування (вірші, оповідання, легенди, літературні репортажі про патріотично спрямовану діяльність тощо).

Експрес-діагностика - розділ сайту Ліги старшокласників, який дає змогу учням продіагностувати себе як громадянина-патріота України й окреслити шляхи для самовдосконалення власної особистості у даному аспекті.

Он-лайн-опитування - це розділ сайту, де у режимі реального часу відбувається опитування старшокласників з різних аспектів патріотичного виховання.

Крім того, активно працює сайт для старшокласників **"Вчимося демократії разом"**

Протягом вересня - жовтня 2015 року з ініціативи Черкаської обласної Ліги старшокласників тривав Всеукраїнський збір старшокласників у віртуальному режимі під гаслом "Вчимося демократії разом" на порталі Черкаської обласної Ліги старшокласників (Режим доступу: <http://democracy.ippro.com.ua/>). У рамках зазначеного заходу відбувся регіональний конкурс на кращу емблему Всеукраїнського збору з метою вивчення громадської думки, зокрема існуючих уявлень дітей, підлітків та молоді про діяльність Всеукраїнської ради старшокласників за допомогою постановки творчого завдання по візуалізації ідеї емблеми, що відображає тематику та пріоритети, якості, вміння, принципи поведінки лідерів (Режим доступу: <http://liga.ed-sp.net/>).

Проведено конкурс на кращий гімн учнівської молоді.

Участь у зазначених заходах є цілком добровільною, що дає підставу говорити про високий рівень розвитку демократичних засад в учнівських об'єднаннях. Чималий досвід в організації цієї роботи продемонстрували обласні, районні, міські та шкільні організації учнівського самоврядування з різних областей. На сайті для старшокласників "Вчимося демократії разом" є можливість пройти дистанційний спецкурс "Вчимося демократії", написати свої міркування з означеної теми в електронну газету, розмістити фото у фотогалерею, завантажувати свої напрацювання **у восьми Інтернет-проектах**, а саме:

1. Досліджуємо особливості громадянського суспільства свого регіону.
2. Вчимося захищати свої права і свободи.
3. Вчимося поліпшувати життя місцевої громади.
4. Співпрацюємо з інститутами громадянського суспільства.
5. Вчимося взаємодіяти з владою.
6. Вчимося обирати.
7. Вчимося контролювати діяльність влади.
8. Я пропоную.

Всього станом на 15 жовтня 2015 року було завантажено **157 матеріалів** у різних Інтернет-проектах.

У фотогалереї "Активність, самостійність, відповідальність" можна розмістити матеріали та фото з досвіду роботи у цьому напрямку (38 матеріалів). Цим скористались старшокласники з Черкаської (17), Полтавської (4) та Херсонської областей (1).

Підсумки діяльності рад старшокласників у віртуальному зборі були підбиті на Всеукраїнському зборі у м. Києві 29-30 жовтня 2015 року.

Розділ сайту **"Інтернет-заходи"** призначений для організації он-лайн-спілкування та консультування старшокласників і представників регіональних осередків Ліги старшокласників, розгляду актуальних проблем патріотично спрямованої діяльності та надає можливість для проведення онлайн-інтерв'ю, відео-конференцій, телемостів та он-лайн-засідань віртуальних клубів старшокласників.

У ході проведення виховних заходів Ліги старшокласників ми рекомендуємо використовувати пошукові системи Інтернет, за допомогою яких можна одержати безкоштовний доступ до мультимедіа-документів, які зберігаються на Інтернет-серверах всього світу. Це і відвідування віртуальних музеїв та художніх виставок, і використання матеріалів міжнародних щоденних газет і журналів, і віртуальна мандрівка по світу за допомогою інтерактивних географічних мап тощо.

Визнаючи величезні потенційні можливості ІКТ у координації спільної взаємодії всіх осередків Ліги старшокласників, ми не відмовляємось і оптимально використовуємо й інші форми і методи роботи.

Так, добре зарекомендували себе такі ефективні форми роботи з лідерами учнівського самоврядування області, як: флешмоби, квести, веб-квести, акції, "Speech Time", "Круглі столи", семінари, тренінги, конференції, проекти, конкурси.

Щороку (двічі на рік) проходять обласні ліги старшокласників, на яких підбиваються підсумки проведеної роботи, обмін цікавим досвідом діяльності та нагородження кращих осередків Ліги старшокласників.

А звітувати є про що. Так, матеріали з досвіду роботи старшокласників області з теми "Сім духовних святинь малої Батьківщини", подані у 2009 році на започаткований Міжнародним благодійним Фондом **"Україна - 3000"** конкурс благодійних проектів "Добро починається з тебе", у номінації "Культурологічний проект", були нагороджені Дипломом I ступеня, Сертифікатом на отримання 4-х путівок до Міжнародного дитячого центру "Артек", Сертифікатом на отримання книг до бібліотеки на загальну суму 2 тисячі гривень та мультимедійним проектором.

У 2010 році осередки Ліги старшокласників шкіл-інтернатів Черкаської області представили для участі у III Всеукраїнському конкурсі благодійних проектів у номінації "Соціальний проект" матеріали під назвою **"Хай проростають паростки добра"** - і стали лауреатом конкурсу.

За результатами діяльності у 2009-2010 роках Ліга старшокласників Черкащини отримала Диплом учасника Всеукраїнської виставки **"Юна Україна"**, яка проходила у Педагогічному музеї Національної академії педагогічних наук України.

У 2011 році був проведений обласний етап Всеукраїнського конкурсу на кращу організацію діяльності органів учнівського самоврядування. Переможець обласного етапу - районний осередок Ліги старшокласників "Росичі" Корсунь-Шевченківського районного Центру дитячої та юнацької творчості Корсунь-Шевченківської районної ради - отримав перемогу і на III всеукраїнському етапі названого конкурсу.

Надзвичайну активність виявили осередки Ліги старшокласників в обласному конкурсі **"Легенди, притчі та міфи мого краю"**, результати якого підбивались за трьома номінаціями: літературний твір; дослідницька робота; відео- або слайд-фільм, презентація театралізованої вистави.

Надовго запам'яталась присутнім проведена Лігою старшокласників у квітні 2011 року обласна науково-практична конференція **"Славетна Черкащина в історії державності України"**, присвячена 20-річчю незалежності України.

У 2012 році проходили тренінги для старшокласників **"Усвідомлене батьківство - запорука щасливої долі"** у співпраці з лабораторією початкової освіти.

Президент Ліги старшокласників **Олександра Салоух** виступала на Всеукраїнському Форумі **"Батьки і діти"** у 2011 році.

Успішною є співпраця з лабораторією центром практичної психології та соціальної роботи нашого інституту. Постійно залучаються працівники до проведення конференцій Ліги старшокласників для проведення тренінгів для старшокласників та координаторів учнівського самоврядування у районах та містах області. У грудні 2015 року було проведено презентаційну зустріч по програмі виховних заходів **"Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція"**. Лідери з цікавістю пройшли інтерактивний курс за цією програмою та відмітили актуальність та дієвість такої форми роботи.

А екскурсія лідерів районних, міських осередків Ліги старшокласників до Верховної Ради України, яка відбулась 29 березня 2012 року під час якої Голові Верховної Ради Володимир Литвину старшокласники області передали вишитий рушник зі словами О.Захаренка **"Поспішайте робити добро"**, думаю, запам'ятається надовго.

Лігою старшокласників Черкащини організовано та проведено благодійну виставу для старшокласників міста Черкаси **"Нам болить за Україну, або не дитячий погляд на війну"** 13 травня 2015 року, у ході заходу лідери зібрали кошти у сумі більш ніж 3 тисячі гривень на лікування онкохворої дівчинки Софійки Стельмах.

Протягом 2014-2015 років тривав обласний квест **"Прапор добротності"**, який пройшов по всіх районах і містах області. Прапор лідери отримали з рук голови Черкаської ОДА Ткаченка Ю.О. та голови Черкаської обласної ради Коваленко В.М. Він передавався від району до району за допрочинні справи такі як: посадка дерев, збирання коштів для воїнів АТО, надання благодійної допомоги, проведення різноманітних патріотичних акцій, волонерська діяльність та ін. Інформацію про цей квест розміщена на сторінці Ліги старшокласників. Куратором сайту Зорею Ю.М. була розроблена інтерактивна карта даного квесту і по ній можна відслідкувати рух Прапора добротності по нашій області. У 2016 році, за ініціативи обласної Ліги старшокласників Черкащини, Всеукраїнська естафета учнівської молоді **"Прапор добротності"** прийнята до реалізації Всеукраїнською радою старшокласників, тобто відбувається передача прапора від області до області.

Флеш-моб "Рушник єднання молоді України" об'єднав не тільки старшокласників міста Черкаси, а й усієї області.

Проведення таких заходів як **"Міні модель ООН: крок до дипломатії"** (ІМА м. Черкаси) стимулює не тільки старшокласників до соціально-активної громадянської позиції, а й їхніх наставників шукати нові форми взаємодії у суспільстві. Адже на таких зустрічах старшокласники обговорюють важливі аспекти життя суспільства, зокрема: проблеми

біженців в Європі, екологічні, проблеми відходів та ін.

На кожній своїй конференції лідери Ліги старшокласників пропонують своїм одноліткам об'єднатись навколо патріотично спрямованих справ.

Так з метою пошанування наших земляків учителів-учасників АТО Черкаської області, у грудні 2015 року лідери Ліги старшокласників ініціювали обласну акцію під назвою **"Випробування мужністю: освітяни Черкащини на варті миру"**. Завдяки підтримці учнів і педагогів області, їхній пошуковій роботі і творчості, організаторам заходу вдалося зібрати надзвичайно цікаві й цінні матеріали про воїнів-освітян: біографії, вірші, звернення, інтерв'ю, нариси, оповідання, присвяти. Зібрані матеріали були розміщені на сторінці Інтернет-проекту Ліги старшокласників у підрозділі **"Конкурси Ліги старшокласників"**. Протягом березня-травня цього року осередки Ліги старшокласників Черкащини та всі небайдужі у форматі **"Speech Time"** режиму онлайн писали **"Відгук серця"**: поетичні, прозові рядки, враження, вірші, присвяти вчителям-учасникам АТО на форумі Черкаського освітянського порталу.

Результатом кількомісячної колективної праці стала книга-проект **"Шикувалися Воїни Світла... Оповідь про героїв"** у якій розповідається про учасників АТО, учителів - воїнів Черкаської області, справжніх захисників Вітчизни. Це перша в області робота такого формату, вона засвідчує повагу і вдячність нашим землякам-педагогам за світле небо над хмарочосами й пшеничними полями, за спокій батьків і дитячий сміх, за радість жити на своїй землі.

Презентація книги відбулася 26 серпня 2016 року під час обласної серпневої конференції працівників освіти Черкащини. Завершальним етапом акції стало відкриття експозиції **"Воїни світла"** в Музеї історії освіти Черкащини 20 вересня 2016 року. Експозиція зали представляє інформацію про 30-ох педагогів з усіх регіонів Черкащини, учасників бойових дій та трьох осіб, які не повернулись з АТО. У музеї представлені речі, малюнки дітей, вірші, документи учасників бойових дій та волонтерів.

17 листопада 2016 року в Черкаському обласному інституті післядипломної освіти педагогічних працівників відбувся нестандартний захід у формі **патріотичних діалогів "Шляхом омріяної Свободи"**. Приурочений цей захід святкуванню Дня Гідності і Свободи. У коло односторонніх зібралися представники обласної влади, управління освіти і науки Черкаської облдержадміністрації, обласного інституту, освітянської громади області, Ліги старшокласників. Почесними гостями стали воїни АТО.

Присутні згадали пам'ятні сторінки боротьби українського народу за волю і свободу до Незалежності. Представники обласної Ліги старшокласників розповідали про свою благодійну та волонтерську роботу. У рамках проведення патріотичних діалогів відбулася панельна дискусія **"Гідність і свобода - найвищі ідеали демократії"** і підписання **Меморандуму про співпрацю між управлінням освіти і науки Черкаської державної обласної адміністрації та Лігою старшокласників Черкащини**. Проведення патріотичних діалогів стало **"початком великого маршу патріотів"** у всіх регіонах Черкаської області, в ньому взяли участь учні, учителі, представники громадських організацій Черкаської області.

Надзвичайно дієвою формою роботи з старшокласниками є зустрічі з депутатами, секретарями міської, районних рад, головами районних адміністрацій залишають слід у поведінці та вчинках лідерів. У місті Золотоноша створена

Молодіжна рада, яку очолює молодіжний мер, він обирається шляхом таємного голосування за результатами презентації своїх програм. У зазначених програмах лідери пропонують своє бачення розвитку міста та ролі молоді у цьому процесі. Вони запрошуються до роботи сесій міської ради. Міський голова проводить круглі столи з представниками молодіжної ради, що у свою чергу заохочує старшокласників до активної життєвої позиції. У Золотоніському районі вибори президента районної Ліги старшокласників відбуваються у кабінеті голови районної ради. То ж і поїдка до **Президента України** у червні 2015 року та розмова у дружньому колі з уповноваженим з прав людини **Миколою Кулебою** для лідерів учнівського самоврядування області стала справжньою школою громадянства. У жовтні 2015 року делегація старшокласників Черкащини на чолі з Президентом Неділею Віталієм взяла участь у проведеному Всеукраїнському зборі Рад старшокласників у м. Києві де відбулась передача "Прапора доброчинності" від Черкащини до всієї України, саме старшокласники Черкащини започаткували всеукраїнський квест "**Прапора доброчинності**" і з 2016 року наш прапор буде передаватися від області до області за доброчинну діяльність обласних Рад старшокласників.

До Дня захисту дітей делегація лідерів Черкащини взяла участь у Всеукраїнському Форумі "**Діти змінюють світ**" (2016 р.), де зустрічались з Президентом України **Петром Порошенком**. Понад 200 лідерів учнівського самоврядування зі всієї України були присутні на цьому заході, головною метою якого було створити майданчик для ефективної комунікації між дітьми та владою, надати можливість дітям висловити власні думки та пропозиції щодо вирішення проблем, які стосуються їх життя. Другий день старшокласники провели у Українській академії лідерства. Там вони спілкувались у групах, а також мали можливість поспілкуватись з **Блаженнішим Любомиром Гузаром**. Після таких поїздок л і д е р и Черкащини активно включаються до роботи у всеукраїнських проектах та акціях. Цього року долучились до проведення акції "Книга дітям сходу" (було зібрано 283 книги), провели благодійний бал "Допоможи сходу" та благодійний концерт "Від серця до серця". У районах та містах області пройшли благодійні ярмарки та концерти. 23 квітня на всій території України відбулася наймасштабніша щорічна Всеукраїнська соціально-екологічна акція "Зробимо Україну чистою разом!", яка проходила під патронатом дружини Президента України Марини Порошенко. Метою заходу є формування екологічної культури, дбайливого ставлення до довкілля, правильного поводження з відходами, прибирання та благоустрій засмічених зелених зон, а також місць громадського відпочинку. У 2016 році акція охопила понад 5 тисяч різноманітних локацій та близько 700 тисяч волонтерів по всій території України. лідери України також долучились до проведення такого заходу, а тому оголошена всеукраїнською радою старшокласників акція "Зробимо Україну чистою" не залишила осторонь жоден район та місто області. Старшокласники Черкащини активно включаються у проведення суботників та благоустрій пришкольніх територій, адже і обласний підпроект "Квіти біля школи" Інтернет-проекту "Ми - патріоти Черкащини спрямований на цю діяльність. Результати цієї роботи можемо переглянути на сторінці сайту Ліги старшокласників Черкащини.

У грудні 2016 року відбувся Всеукраїнський збір лідерів учнівського самоврядування України. На цьому зібранні було прийняте рішення про реалізацію низки проектів у наступному 2017 році, зокрема:

- Реалізація Всеукраїнської акції "Прапор доброчинності" (започаткованої Лігою старшокласників Черкащини).
- Проект "Справжній лідер".
- Проект "Книга досвіду он-лайн".
- Проект "Історія від "А" до "Я".
- Проекти патріотичного спрямування.
- Проект "Лідери єднаймо Україну".
- Проект "Ключ до суспільства".
- Фестиваль творчих справ "Україна для нас, ми - для України".

Безумовно, організація такої виховної діяльності учнів підвищує вимоги до рівня компетентності педагогів у цьому аспекті. І, на сьогодні, не можливо не говорити про цю проблему. Адже підготовка наставників до роботи з дітьми також надвичайно важлива. Про це йшла мова і на зустрічі лідерів з Президентом України, і на всіх учнівських тренінгах, які присвячені питанню учнівського самоврядування. Проведення Всеукраїнського конкурсу "Класний керівник" тому доказ. На курсах підвищення кваліфікації ми пропонуємо такі лекції як: "Організація учнівського самоврядування у закладах освіти", "Педагогічне забезпечення діяльності учнівського самоврядування", "Проектна діяльність Ліги старшокласників", "Сучасні методики національно-патріотичного виховання у закладах освіти", "Сучасні вимоги до проведення виховного заходу", "Сутність організаторської роботи в соціумі", "Виховання учнівського колективу", "Професійна характеристика та особисті риси педагога" та ін. Розроблені спецкурси: "Використання можливостей Інтернет-технологій у виховній роботі загальноосвітнього навчального закладу" (для заступників директорів з виховної роботи, педагогів-організаторів та класних керівників загальноосвітніх навчальних закладів), "Впровадження принципів освіти демократичного громадянства та освіти прав людини в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів" (для директорів та заступників директорів загальноосвітніх навчальних закладів).

Для покращення роботи з органами учнівського самоврядування на курсах підвищення кваліфікації проводяться сертифіковані семінари-тренінги з упровадження гендерної освіти у навчально-виховний процес, тренінги "Освіта для сталого розвитку: Навчання для змін", відбулись семінари-тренінги для вчителів області, які впроваджують курс "Кроки до порозуміння". Команда лідерів Черкащини взяла участь з цього питання у дебатовому турнірі у м. Бердянську. Систематично проводяться майстер-класи методистів, заступників директорів з виховної роботи, педагогів-організаторів. Кращі із цих відео-майстер-класів розміщені на Інтернет-порталі КНЗ "Черкаський ОІПОП Черкаської обласної ради".

З метою популяризації кращих зразків з організації виховної роботи педагогічним працівникам області пропонуємо брати участь в Інтернет-конференціях та розміщувати на Черкаському освітянському порталі у розділі "Науково-методичне забезпечення". Крім цього перспективний досвід з означеного питання розміщений на сайтах "Педагогічна скарбничка" та "Творча майстерня".

Сподіваємось, реалізація цих та інших педагогічних інновацій, підтримка дитячих ініціатив сприятиме підвищенню ефективності виховної роботи навчальних закладів у справі виховання соціально-активного громадянина-патріота України.

О. Г. Гончар,

учитель початкових класів Ропотуського НВК Уманської районної ради

ДНІПРО - НАЙБІЛЬША РІЧКА УКРАЇНИ

РОЗРОБКА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЕКТУ З ПРИРОДОЗНАВСТВА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Мета: розширювати знання учнів про природу та історію рідної землі, найбільшу річку України - Дніпро; ознайомити з історичним минулим та сучасним Дніпра; значенням його для господарської діяльності людей; закріпити знання про значення водних ресурсів для людини; розкрити естетичне, пізнавальне і практичне значення водних просторів Дніпра; збагачувати словниковий запас учнів; розвивати просторові уявлення дітей, зв'язне мовлення та образне мислення, творчі здібності дітей, пізнавальний інтерес, спостережливість, увагу; прищеплювати любов до національного колориту; розвивати прагнення бути справжніми українцями; виховувати любов до Батьківщини; екологічну культуру, бережне ставлення до водойм.

Обладнання: фізична карта України; фотовиставка "Краєвиди Дніпра"; репродукції картин Олексій Куденко "Дніпро. Хортиця", Олексій Артамонов "Дніпро", Михайло Сватула "Старий Дніпро"; презентація; вірші українських поетів про Дніпро.

Термін дії проекту: 10 днів.

Характеристика проекту:

- за домінуючою діяльністю: навчальний;
- за тривалістю: середньої тривалості;
- за кількістю учасників: колективний;
- за характером контактів: у межах класу.

Міжпредметні зв'язки: природознавство, читання, образотворче мистецтво, позакласна робота.

Учасники проекту: учні, бібліотекар, класний керівник, батьки.

Етапи роботи над проектом

I. Підготовчий етап.

Визначення та обговорення з учнями теми та завдань проекту.

- Яке історичне минуле Дніпра?
- Яке значення водних ресурсів Дніпра для людини?
- Як зображений Дніпро у творах українських митців?

Завдання:

- формувати читацьку активність учнів початкової школи;
- формувати загальнонавчальні компетентності учнів, зокрема вміння самостійно шукати нову інформацію в різних джерелах;
- розвивати особистість дитини, розкриваючи її індивідуальність;
- формувати в учнів уміння та навички працювати з літературою та іншими джерелами інформації.

II. Планування діяльності.

1. Обґрунтування актуальності проблеми, вибір форм і методів її розв'язання.
2. Обговорення та визначення ключових питань.
3. Визначення складу учасників.
4. Об'єднання учнів у творчі групи. Розподіл обов'язків між учасниками.
5. Визначення джерела потрібної інформації (бібліотека, енциклопедія, Інтернет).
6. Висловлення пропозицій щодо форми представлення результату (виставка малюнків, усний журнал, урок-презентація).
7. Індивідуальні та групові консультації дітям.
8. Звіт учасників про проведену роботу.

III. Завдання для груп

1. Збір інформації про історичне минуле Дніпра.
2. Збір інформації про використання водних просторів Дніпра.
3. Вірші та пісні українських поетів про Дніпро. Збір інформації та фотоматеріалів.
4. Дніпро у творах художників України. Збір інформації та фотоматеріалів.
5. Підготувати фотовиставку мальовничих куточків Дніпра.

IV. Шляхи реалізації проекту

1. Об'єднати дітей класу в групи за інтересами для пошуку інформації та матеріалів під час роботи над проектом.
2. Залучити учнів 1 класу до пошуку інформації про найбільшу річку України - Дніпро.
3. Читати вірші та оповідання, легенди про річку Дніпро
4. Ознайомитися з картинами художників України, які на своїх полотнах зображували Дніпро.
5. Провести урок-презентацію проекту у 1 класі, пов'язаних із темою проекту.
6. Оформити проект:
 - узагальнити та оформити зібрану інформацію в папку "Дніпро - найбільша річка України";
 - оформити фотовиставку мальовничих куточків Дніпра;
 - створити презентацію "Дніпро - найбільша річка України";
 - підбити підсумки роботи над проектом.

Хід уроку

I. Організація класу.

*Пролунав уже дзвінок,
Починається урок.
Усмішками один одного зустрічаємо,
Посміхаючись, обіцяємо:
Будемо уважні,
Активні і старанні.*

II. Актуалізація знань.

1. Загадка.

- Не кінь, а бжить,
Не ліс, а шумить. (Річка)
- Де в природі є вода? (В річках, морях, струмках, океанах, озерах)
- Як можна назвати одним словом моря, річки, озера? (Водойми)
 - Які річки, які протікають в Україні, ви знаєте? (Дніпро, Десна, Рось, Ятрань)
 - Річка може починатися з... (джерела).

2. Вірш

ДЖЕРЕЛЬЦЕ

*Тече річечка чудова
І водичка аж блищить.
Це - джерельце у діброві
Її повнить, веселить.
А водичка чиста-чиста
Швидко так біжить-біжить.
Ну, а хвилька, як намисто,
Душу веселить.
Бережить джерельце, люди,
І воно напоїть вас,
Хай дзюрчить джерельце всюди,
Закликає третій клас.*

(В.Гребенюк)

III. Повідомлення теми і мети уроку.

1. Загадка.

*Давно ця річка славна
Народи три єднає
І в Чорне море плине,
Простори України
Розкішно прикрашає,
Очиці милує дитині.*

(Н.А.Скоропльот)

- Діти, про яку річку ми відгадали загадку?

У нас сьогодні незвичайний урок - урок-проект. Готуючись до проекту, ми багато читали, ознайомилися із творами українських митців на яких зображений Дніпро, створили фотовиставку мальовничих куточків Дніпра, збрали багато різної інформації про найбільшу річку України.

IV. Вивчення нового матеріалу.

1. Робота з картою України.

Дніпро - найбільша річка України; тече територією Росії, Білорусі та України. Протяжність - 2201 км, з них 981 км - територією України, площа басейну - 504 тис. кв. км. До того ж Дніпро має 1424 притоки.

Дніпро починається у північній частині Валдайської верховини у Смоленської області Росії, біля села Бочарово Сичевського району, неподалік від озера Гаврилівське, а впадає у Дніпровський лиман Чорного моря в Україні. Дніпро має більше 15 тис. притоків. Найбільші з них: Воль, Друпь, Березина, Прип'ять, Тетерів, Ірпінь, Рось, Базавлук, Інгупець, Десна, Оріль, Псел, Ворскла, Самара, Сож.

Дніпро - ріка рівнинна, течія переважно швидка, але зустрічаються тихі плеси й вири зі зворотною течією. Глибини різні - існують перекати, де глибина може досягати 0,5 м, а є ще ями глибиною 20-30 м; добре розвинута водна рослинність.

Хвилинка-цікавинка

З 2003 року у Києві щорічно у першу суботу липня відзначається День Дніпра.

Дніпро - головний постачальник води в Україні. Водними ресурсами Дніпра користуються біля 30 млн. мешканців України (це фактично дві третини від усього населення).

Дніпро - третя річка в Європі після Волги і Дунаю.

Разом з потужними потоками цих річок Дніпро прискорює свою течію на територіях України, поступово щедро роздаючи свої неосяжні води степових і лісових районах. На цих територіях частіше змінюється рельєф річки, а ширина її іноді досягає від 14 км до 18 км.

Найбільш високий, крутий обривистий берег річки - правий.

Дніпро - річка, умовно розділена на 3 частини. Там, де починається річка Дніпро, і весь її шлях до самого Києва - протягом верхне. Довжина цієї ділянки становить 1 км 320 м. Ділянка між Києвом і Запоріжжям - середня течія. Його протяжність - 555 км і остання ділянка, від Запоріжжя до гирла, який становить 326 км, - нижня течія.

В середній течії Дніпра розташований ряд водосховищ, і лише в нижній частині течії збереглося його природне русло.

У середній і нижній течіях Дніпра розташовані каскадом кілька водосховищ: Кременчуцьке, Київське, Каховське, Дніпродзержинське, Дніпровське, Канівське.

2. "Історія річки Дніпро".

Дніпро - не тільки головна водна артерія України. З ним пов'язано багато історичних подій. А чи знаєте ви, як називали Дніпро інші народи?

Походження назви річки до цього часу не з'ясоване. У давні часи річка згадувалася під іншими назвами. Так давньогрецький історик Геродот називав її у своїх історичних трактатах Борисфеном (що означає "ріка, яка тече з півночі"). Римські історики називали річку іменем Данапріс, яке через століття перетворилося на Дніпро. У період Київської Русі річку

називали Славутичем (ріка слов'ян), у ті часи вона була частиною торговельного шляху, що з'єднував Прибалтику з Причорномор'ям.

На Дніпрі за порогами, між сучасними Дніпропетровськом і Запоріжжям, у дніпровських плавнях була народжена славна козацька Запорізька Січ.

По обидва боки Дніпра розташований Київ - столиця України.

3. "Характер" річки.

Річка... хіба вона не живе то спокійно, то лагідно, то воюючи із своїми берегами? Хіба буває вона завжди однакова? Аж ніяк! Весною повноводна і часто розливається, влітку міліє, а взимку ховається під крижану ковдру і спить до весни.

Багато на світі річок і всі вони різні. Немає такої, щоб точнісінько повторювала якусь іншу. У кожній своїй "характер" і є цілий ряд тільки їй притаманних рис і особливостей.

Послухай, як Дніпро шумить -

Дніпро до моря лине, -

З тобою всюди, кожну мить

Говорить Батьківщина.

(П.Осадчук)

- Чи завжди наш Дніпро є тихим і лагідним? (Ні, трапляється, що він грізно хвилюється, гнівається, вирує, навіть скаженіє). Мабуть, в свій час таким Дніпро побачив і наш Кобзар - Т.Г. Шевченко:

Рече та стогне Дніпр широкий,

Сердитий вітер завива.

Додолю верби гне високі,

Горами хвилю підійма.

А ось інша характеристика Дніпра:

Дід Дніпро розплющив очі,

Чоло зморщує чогось,

Серед ночі шаблю точе

І гуде крізь зуби щось.

(Олександр Олесь)

4. Річки - народне багатство.

З давніх-давен люди селилися біля річок. Брали з них воду, ловили рибу. І тепер річки служать людям. На великих річках побудовано електростанції, які дають електричний струм заводам, фабрикам, фермам, житловим будинкам. По річках перевозять пасажирів, різні вантажі. Значно збільшується також використання вод Дніпра для зрошення і обводнення посушливих земель південних районів України.

Багата територія Дніпра мінералами і корисними копалинами. Розвинена тут металургійна, нафтохімічна та енергетична промисловості. Завдяки зрошенням водами великого Дніпра на родючих землях вирощується сільськогосподарська продукція: цукровий буряк, зернові, картопля, коноплі, льон, хміль, тютюн.

І крутить турбіни Дніпра вода,

Й несе на собі пароплави й човни,

І скрізь напуває зелені лани...

(Н. Забіла)

Давайте на хвилинку повернемося в літо і згадаємо, як ми відпочили на річці.

Біля річки завжди свіже повітря. Тому тут добре відпочивати.

НА РІЧЦІ

Посмалилися носи,

Загоріли плічка,

Ми щодня тепер усі

Ходимо до річки.

Тече річка крізь лісок,

Блискотить сріблисто,

А на березі пісок

Золотий та чистий.

І на цьому бережку

За одну хвилинку,

Можна з вогкого піску

Збудувать будинки.

Насадить круг них сади,

Викопать озереце,

*З річки в озеро води
Наносить відерцем.
Хвильки плещуть на пісок,
Сміх веселий плетється
А на березі лісок
Дивиться й сміється.*

(Н. Забіла)

5. Фізкультхвилинка
6. Екологічна сторінка
Сценка "Пригоди на річці"

1-а дитина.

Де б від спеки заховатись?
Може, підемо купатись?

2-а дитина.

Що це з річкою?
Вона - непривітна і сумна.

3-а дитина.

Дивись, мертва рибка,
а вода бензином пахне.

4-а дитина.

Справді, в такій воді купатись не будеш.

5-а дитина.

*Ти ж була колись глибока,
Швидкоплинна, світлоока
Чом же стала каламутна?
Чом хлюпочуть хвилі сумно?*

Річка.

*Як мені не сумувати?
Всі отрутохімікати
Постікали в мою воду.
Зіпсували чисту вроду.
Вже течу між болотами,
Заросла очеретами,
Зникла риба, навіть раки,
Поховались, небораки.*

Діти (разом).

*Ой ти, річко синьоока,
Ти була колись глибока,
І сумуєм ми з тобою
Під плакучою вербою.*

Сьогодні, на жаль, наш Дніпро вже не чистий і не цілющий. Він отруений байдужими господарниками, що забруднювали і забруднюють його води й береги. У зв'язку з таким інтенсивним використанням вод Дніпра виникають серйозні екологічні проблеми. Відбувається катастрофічне промислове і побутове забруднення вод річки. Сьогодні Дніпро, як ніколи, чекає вашої допомоги, вашого слова на його захист, вашого небайдужого серця. І коли ви візьметесь "лікувати" свою річку, то вона нестиме чистішу воду в Чорне море.

- Як же нам зберегти Дніпро? (Відповіді учнів.)

Заповідні зони.

До Дніпра прилягає більше 10 заповідних зон України.

Найбільші з них :

1. Канівський природний заповідник - створений в 1923 р, площа 2049 га.

2. Дніпровське - Орільський природний заповідник - створений в 1990 р, площа 3766 га.

3. Національний заповідник "Хортиця" - створений у 1965 р, площа 2386,6 га.

На жаль, все частіше ми чуємо, що вода у Дніпрі не така чиста, як слід, і що стає її все менше.

Дорослі повинні зберегти Дніпро, а ми - допомогти їм. Відпочиваючи влітку на пляжі, треба бути акуратними. Не потрібно залишати після себе залишки їжі, паперу, пляшок, консервних банок. Не можна все це закопувати в пісок. Його потрібно викинути в урну або загорнути і викинути вже вдома.

Якщо ви приїхали відпочивати автомашиною, ні в якому разі не можна мити її на березі. Злитий бензин, масло потрапляють у пісок, а потім у воду.

Коли ми катаємось по Дніпру, не можна кидати у воду сміття. На воді потрібно поводитись так, як хороша господиня в своєму домі.

Щоб берег Дніпра не руйнувався, його потрібно обсаджувати деревами й кущами.

Вода - справжнє диво природи.

Але часто люди не вміють цінувати його. Можливо тому, що, на перший погляд, води у нас дуже багато.

7. Поети про Дніпро.

Гарний наш Дніпро, красиві його зелені береги. Про Славутич написані оповідання, вірші, співають пісні.

Дніпру присвячували і присвячують свої твори поети, письменники, художники, фотографи, музиканти, режисери.

ДНІПРОВСЬКА ВОДА

*А Дніпровська вода,
Мов дівоча хода,
Плескіт хвиль,
Наче шеліт липневий.
В ній і радість, і сум,
Осокоровий шум,
І любов, наче цвіт яблуневий,
Я з доріг повернусь,
Над тобою схилюсь,
Освіжиш, приголубиш, напоїш.
Як заплачу в біді,
Ти, як мати, тоді
Заколишеш мене, заспокоїш.
Між ярів і долин
Віковічний твоїй плин.
Тануть дні, як від сонця тумани,
Най мине тебе біль,
Хай щастить звідусіль,
Путь-дорога добрішою стане.
Але чиста вода там давно вже була,
А сьогодні він стогне від болю.*

(М.С. Дубина)

ДНІПРО

*В піснях прославлений Дніпро,
Немає меж красі природи.
Неначе вчора це було:
Ревіли і стогнали води...
Тепер Дніпро неначе зник,
І береги всі обміліли,
Гусей все менше чути крик,
І ряска з комишем змарніли.
Що ж буде далі? Хто це знає?
Війна? Чорнобиль? Хіросіма?
Ти все ж не дай в біду Дніпра,
Де тебе мати породила.
Живи з надією в добро
І пам'ятай всі заповіді,
Люби і бережи Дніпро -
Найкращу річку в цілім світі!*

(Л.В.Заїка)

ВОДА

*У хвилини сум'яття пройду до Дніпра,
Та Дніпро вже мені не допоможе.
Не напиться більше - отруйна вода,
Темне плесо з руїною схоже.
Де ті лицарі степу, надія твоя,
Що тебе берегли від набігів?!
Та на цей раз, мій друже, навала своя
Повела себе гірш печенігів.
Від руйнівних частинок мертвіє вода
І заводи страшні, і Чорнобиль.
Плаче, стогне, здригається хвиль череда,
Перший крок до рятунку хто зробить?!
У хвилини сум'яття прийду до Дніпра,
Він надійний, він все ж допоможе.
О, святого народу святая вода!
Ти на долю змарнілую схожа.*

(Т.С. Шепінько)

"Чудовий Дніпро у тиху погоду, коли вільно і плавно мчить крізь ліси і гори повні води свої. Ані ворухнеться, ані загуркотить Дивисься на нього і здається, наче плине і в'ється блакитний дзеркальний шлях.

Любо тоді сонцю глянути з височини й опустити промені у холод скляних вод, і прибережним лісам яскраво відбитися у водах.

Зеленокудрі! Вони припали разом із польовими квітами до вод і схилилися, дивляться у них - і не надивляться, і не намилуються світлим образом своїм, і посміхаються до нього, і вітають його, киваючи гіллям.

Усерединою Дніпра вони не наважуються глянути: ніхто, крім сонця й блакитного неба, не дивиться туди. Не будь-який птах долетить до середини Дніпра. Немає рівної йому ріки на світі". (М.Гоголь. Пер. М.Рильського)

8. Перегляд репродукцій картин про Дніпро.

Олексій Куденко "Дніпро. Хортиця",
Олексій Артамонов "Дніпро",
Михайло Сватула "Старий Дніпро";
"Лід на Дніпрі" Іван Айвазовський, 1872 р.;
"Місячна ніч на Дніпрі" Архип Куїнджі, 1880 р.

9. Дніпро в легендах.

Дніпро і Десна

Дніпро і Десна - це брат і сестра. Вони були колись людьми. Як вирости вони, батько й мати поблагословили їх у дорогу. Змовились брат і сестра вийти ранком і полягати спати. Десна любила спати і проспала ранок, а Дніпро проснувся на зорі, порозвертав гори, порозчищав гирла, Десна прокинулася - аж брата немає. Вона тоді пустила ворона вперед і побігла слідом. Летить ворон, і як тільки наздожене Дніпро, так і крекоче. Багато разів Десна підвертала до Дніпра, багато разів повертала він убік. Тому він такий і кручений.

На ворона напав рябець і давай битись. Чи довго бились, чи ні, а Дніпро добіг до моря. Як почула Десна од ворона, що Дніпро далеко - прихилилась до брата і злилась з його руслом. Тепер вона тече лівою стороною, а Дніпро правою.

Де є острови і скелі серед річки, там розходяться Дніпро з Десною. Коли ясний день, то видно, де Дніпро, а де Десна: в Дніпрі синя вода, а в Десні - мов жовта. Десна тече тихо, а Дніпро - прудко.

Легенда Дніпро та Десну

Жив у стародавні часи могутній богатир Лиман, і було в нього двоє дітей - дочка Десна та син Дніпро. Десна була старшою, а Дніпро молодшим. От вирости діти, настав час Лиману передавати їм свої володіння. Каже батько:

- Діти мої любі, приходьте завтра до мене за благословенням. Хто першим прийде, тому й спадок мій залишу.

Полягали Десна та Дніпро спати. Та не спиться Дніпрові, сон не йде до нього. Хоче син першим батькове благословення взяти. І ранком, як тільки зоря зійшла, Дніпро прийшов до Лимана.

- Благословіть, тату!

- Добре, сину,- каже Лиман,- Та чому ж не прийшла Десна, адже вона старша за тебе і більше прав має на мій спадок?

- Вона ще спить, батьку,- відповідь Дніпро.

Благословив Лиман сина, і той пішов батьківську землю міряти, господарювати на ній.

Проспала Десна вранішню зорю. Прокинулась - а молодшого брата вже немає. Прибігла до батька:

- Благословіть, тату!

Лиман благословив дочку, а потім каже:

- Дніпро першим від мене благословення взяв, але якщо випередить його і першою землю мою зміряєш - пануватимеш на ній по праву.

Побігла Десна за братом, а попереду себе сокола пустила, щоб він дорогу їй показував. Але як не намагалась, усе одно випередити Дніпра не змогла. Раптом побачила Десна братів слід: "Якщо не випереджу його, то разом із ним отримаю батьківську спадщину".

Ступила Десна у слід Дніпра - і вмить обидва стали ріками, потекли разом. Це батько вирішив примирити дітей своїх.

Проте Дніпро з тих пір усе одно вважається головною річкою України. Як розрізнити, де вода сестри, а де брата? Просто - в Десні вода світліша, а в Дніпрі темнувата.

Камені Богатирі в порогах Дніпра

Нижче Лоханського порога, з правого і з лівого боку Дніпра, стоять два величезні камені, які зветься Богатирі. Правий Богатир стоїть у воді, не доходючи 20 сажнів до самого берега Дніпра. Лівий Богатир стоїть на сухому, на 10 сажнів одходячи од берега Дніпра. Назва каменів вийшла від суперечки татар та запорожців між собою за межі володіння землею.

Запорожці казали, що земля по лівому березі Дніпра, проти Лоханського порога, споконвік була козацька; татари, наепаки того, казали, що та земля була татарська. Після довгого спору суперечники вирішили зробити так: запорожці виставлять од себе богатиря, а татари виставлять од себе богатиря, і нехай кожний з тих богатирів візьме по каменю і кине його через Дніпро - татарський з лівого боку на правий, запорозький з правого боку на лівий, і де саме впаде чий камінь, там і буде того земля.

Ото взялися ті богатирі за камені. А камені ж були такі, рятуї боже, величезні, що не можна того й умислити, скільки в них пудів! Так ото запорозький богатир як ухопив каменя та як розмахав його в руці, та як киднув од себе, так він перелетів через увесь Дніпро й гелнувся далі лівого берега Дніпра. І так же гарно він, той запорозький богатир, посадив свого каменя, що його й досі не замулила вода. І коли добре придивитися до нього, то можна на ньому побачити й глибокі вдавлини від пальців того запорозького богатиря, який держав його в руці. І шумів же воно, мабуть, той камінь, коли летів через Дніпро! Десь ауділа від нього вся земля!.

Ну, а татарський богатир, який кидав камінь з лівого боку на правий, не здолав перекинути його на правий бік ріки: він посадив його в воду, не доходючи до берега Дніпра. У велику воду цей камінь увесь заливається й замулюється мулом.

Од тих ото суперечників-богатирів і самі камені почали зватися Богатирі. Оце так казали колись запорозькі діди. А тільки, як казати по правді, то запорозькому богатиреві легше було кидати свого каменя, бо він шпурнув його з високого берега вниз, а татарському богатиреві прийшлося кидати свого каменя супроти гори, через що він і посадив його в воду.

V. Підсумок уроку.

Діти, ви підготували безцінний матеріал про Дніпро. І наше з вами завдання не забруднювати і очищати береги наших річок.

- Що вас вразило в історії про Дніпро?
- Чому ми повинні пишатися найбільшою річкою України Дніпром?
- Що запам'яталось найбільше?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дипетист О.В. національно-патріотичне виховання молодших школярів / Дипетист О.В., Чала В.В., Ярова Н.А.- Харків: Вид. група "Основа", 2011.- 128 с.- (Бібліотека журналу "Початкове навчання та виховання"; вип..6)
2. Садовнича В.В. Велика книга маленьких українців / В.В.Садовнича.- Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2015.- 128 с.
3. Атлас України для школярів / І.О.Тернопільська - Харків: Промінь, 2011. - 64 с.
4. Телячук В. П. Інноваційні технології в початковій школі: [посібник] /В. П. Телячук, О. В. Лесіна. - 2-ге вид. - Харків : Основа, 2008. - 233 с. - (Педагогічні інновації. Майстерня).

Електронні ресурси

Розповідь про річку Дніпро [Електронний ресурс]: (Довідник цікавих фактів та корисних знань.) Режим доступу до сайту: <http://dovidka.biz.ua/rozpovid-pro-richku-dnipro/>

Н.В. Серватинська,

учитель математики, голова методичного об'єднання вчителів математики, фізики та інформатики Смілянської ЗОШ I-III ступенів №11 Смілянської міської ради

"ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА ШКОЛЯРІВ - ОСВІТА МАЙБУТНЬОГО"

ЗАСІДАННЯ МЕТОДИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ВЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ, ФІЗИКИ ТА ІНФОРМАТИКИ

Мета: окреслити потенціал дистанційного навчання на рівні школи, визначити, які формати дистанційного навчання підходять різним категоріям учнів, які ускладнення можуть виникнути у ході впровадження окремих елементів дистанційного навчання у шкільній практиці, узгодити діяльність вчителів, учнів та батьків з метою налагодження оптимального та ефективного процесу дистанційної освіти.

Форма проведення: телеміст.

Автор і розробник ідеї: СЕРВАТИНСЬКА Н.В., вчитель математики, голова методичного об'єднання.

Учасники круглого столу: члени методичного об'єднання, шкільний психолог, шкільний соціолог, батьки.

Хід проведення круглого столу

Вступне слово (виступає голова методичного об'єднання, вчитель математики - Серватинська Н.В.).

У сучасному інформаційному суспільстві знання - сила, а вміння ефективно вчитися самостійно - найбільш бажана навичка, що надає надзвичайних конкурентних переваг у професійному та особистому житті. Впровадження комп'ютера та пов'язаних з ним технологій у повсякденне життя, а пізніше поява Інтернету призвели до революції у передачі та обробці інформації та відкрили нові горизонти для освіти на усіх етапах навчання.

На часі в Україні масово впроваджуються новітні онлайн-технології для вирішення різноманітних питань та отримання інформації у електронній формі. Від Інтернет-банкінгу до оформлення субсидій - тисячі операцій стали виконуватись набагато швидше й простіше завдяки наявності комп'ютера чи планшета з доступом до Інтернету.

Освіта теж не стоїть на місці. Перша всеукраїнська Інтернет-платформа "Prometheus" (Прометеус) об'єднала викладачів, студентів та усіх бажаючих вчитися за допомогою своїх циклів онлайн-курсів з цілої низки важливих предметів. Ці курси надають можливість усім бажаючим отримати якісну освіту програміста чи підвищити кваліфікацію економіста чи бухгалтера незалежно від місця проживання чи фінансового стану. Усе що потрібно - це комп'ютер, Інтернет і, найголовніше, - бажання вчитися.

Масові відкриті онлайн-курси називають найбільшою революцією в освіті з часів появи друкованої книги. Сотні провідних університетів світу створюють власні масові онлайн-курси, а найпопулярніші курси збирають аудиторію понад 1 000 000 слухачів! Масові онлайн-курси в якості надзвичайно ефективного інструмента поширення знань використовують такі найбільш авторитетні міжнародні організація як Міжнародний валютний фонд, а також провідні світові компанії серед яких Google та Microsoft.

Варто навести лише самий недавній приклад - слідом за Великою Британією, Україна стала однією

з перших країн у світі, що створила державний масовий онлайн-курс! Міністерство економічного розвитку і торгівлі України та команда ProZorro спільно з Проектом ЄС "Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС" запускають на платформі "Прометеус" перший в історії України державний масовий онлайн-курс "Публічні закупівлі"

Курс призначено для спеціалістів-закупівельників, а також всіх, хто цікавиться як правильно проводити закупівлі та ефективно витратити кошти платників податків. У слухачів курсу буде можливість отримати сертифікати як базового, так і поглибленого рівнів. Відеолекції, додаткові текстові і графічні матеріали, слайдові презентації, завдання та форум будуть доступні в будь-який час, в тому числі після завершення курсу.

В Україні ця форма дистанційної освіти лише набирає популярності, а засновники платформи вже отримують запити від вчителів та школярів, та їх батьків, чи будуть впроваджуватись курси за шкільною програмою. Як зазначає один із засновників платформи "Прометеус" Іван Примаченко, знання, які можна отримати на курсі, цілком ефективні й для школи, а не лише для університетів. А створювати масові онлайн-курси зі шкільної програми в наших планах, хоча й не найближчих. Варто зауважити, що батьки, які опікуються своїми дітьми та їх розвитком, готові сприяти розповсюдженню цих курсів щоб заохотити дітей до навчання й самостійного пізнання світу.

Наступний крок, запланований засновниками "Прометеус" - це запуск безкоштовного онлайн-курсу про те, як створювати якісні масові онлайн-курси і інтегрувати їх в навчальний процес, щоб усі, хто має знання та бажання ними поділитись, могли це зробити ефективно та з користю для великого кола слухачів.

Саме тому сьогодні питання запровадження форм та елементів дистанційної освіти у шкільному навчанні стоїть як ніколи гостро. Вже давно не обговорюється аспект "навіщо?", сьогодні найактуальніше завдання педагогів у тісній співпраці з батьками та психологом - це визначити, як навчити дитину навчатись самостійно, виховати в неї навички пошуку інформації та планування власного часу і допомогти зорієнтуватись у онлайн-просторі при пошуку необхідних онлайн-курсів та матеріалів.

Тому я сьогодні запрошую до дискусії досвідчених вчителів-предметників, батьків, психолога та соціолога, щоб у спільній роботі визначити перспективні напрями впровадження компонентів дистанційної освіти у шкільному навчанні.

Виступає вчитель математики з теми "Дистанційне навчання школярів має ряд відмінних характеристик, які виділяють його серед інших форм, підкреслюють його інноваційність та актуальність":

- Основна частина навчального процесу не вимагає безпосередньої взаємодії вчителя і учня.
- Електронні засоби обміну інформацією мають перевагу.
- Інтерактивна взаємодія носить регулярний характер, а не епізодичний.
- Найбільша відповідальність за продуктивність роботи покладається на рівень мотивації, самоконтролю і відповідальності самих учнів.

Переваги дистанційного навчання для школярів:

Дистанційна форма навчання шкільних дисциплін характеризується цілою низкою переваг:

- Дистанційна освіта дає можливість навчатися на всіх етапах - від початкового до вищої освіти, не обмежуючи учнів за віком.
- Надає великі можливості у виборі дисциплін.
- Використовує широкий спектр методів.

Хто обирає дистанційну освіту за шкільною програмою:

- діти з обмеженими можливостями здоров'я;
- бажачі здобувати освіту в певних навчальних закладах, що не мають можливості через територіальні умови отримати висококваліфіковану педагогічну допомогу;
- для отримання додаткової освіти;
- обдаровані діти, які потребують індивідуального темпу навчальної діяльності і які готові до засвоєння значних обсягів нової інформації;
- діти, що за станом здоров'я тимчасово не можуть відвідувати школу.

Форми навчання

У даний час освіта в школі передбачає великий вибір форм і видів дистанційного навчання:

- Дозволяє реалізовувати навчальний процес індивідуально (за допомогою електронних курсів, відео-уроків та ін.).
- Дозволяє реалізовувати навчальний процес колективно (через вебінари, відеоконференції, чат-класи, телестікування та Інтернет-тестування та інші форми).
- Взаємодія учасників організовується як синхронно, тобто у режимі онлайн, так і асинхронно, коли учасники в різний час отримують доступ до матеріалів, залишають свої питання, роботи і чекають зворотного зв'язку.

Групова форма навчання стає все більш затребуваною, але її головною проблемою залишається забезпечення якісного і безперебійного зв'язку між усіма учасниками. До цього важко прийти через відмінності умов зв'язку учасників (індивідуальні особливості, технічні характеристики комп'ютера, територіальна віддаленість).

Організація дистанційного навчання в школі будується за традиційною моделлю:

- Учні спілкуються з викладачем.
- Виконують вказівки викладача.
- Задають питання.
- Відповідають на питання викладача.

Виступає вчитель математики з теми "Складності організації дистанційного навчання в школі".

Як будь-яка інша справа, дистанційна шкільна освіта пов'язана з рядом труднощів:

- Інформація, яка надається учневі в дистанційній формі, вимагає від нього більш ретельної обробки.
- Підвищена трудомісткість у порівнянні з традиційною формою навчання.
- Обмежені можливості для безпосередньої педагогічної імпровізації в дистанційному режимі,

адже алгоритм презентації інформації продумується заздалегідь.

- Жорсткий часовий режим - діти повинні моментально отримувати завдання і відправляти їх виконаними, не втрачаючи часу, оскільки у педагога обмежений часовий ресурс для роботи.

- Низька мотивація учнів - в режимі роботи через Skype діти часто відволікаються, втрачають нитку ходу уроку і збивають темп заняття, що погано позначається на їх успішності і знаннях, оскільки навчальних годин у них значно менше, ніж при традиційному навчанні.

Виступає вчитель фізики з теми "Умови для ефективної реалізації дистанційної освіти".

Для успішної реалізації проекту необхідно дотримуватися таких умов:

- Дистанційна освіта для школярів має бути представлена в системі;
- Має бути організоване єдине електронне освітнє середовище, яке буде забезпечувати:
 - а) взаємодію всіх користувачів;
 - б) зберігання, регулярне оновлення і систематизацію навчально-методичних ресурсів;
 - в) підтримку учасників навчальної діяльності за допомогою дистанційних технологій;
 - г) моніторинг дистанційного навчального процесу та його ефективності.

Крім того, навчальний процес повинен реалізовуватися на основі навчальних планів, адаптованих з позиції кількості годин і з урахуванням специфіки організації навчання;

- Всі навчально-методичні матеріали повинні проходити обов'язкове рецензування (професійну експертизу);

- Навчання має поєднувати аудиторні та дистанційні заняття, самостійну роботу учнів, а також включати традиційні навчально-методичні матеріали;

- Необхідно враховувати індивідуальні особливості кожного учня;

- Навчальний процес повинен реалізовуватися на різних режимах (як в режимі online, коли навчальні заходи і взаємодія з педагогом проводяться в режимі реального часу з використанням ІКТ, так і в режимі відкладеного часу, який надає дитині можливість освоєння навчального матеріалу в будь-який зручний для нього час) ;

- Навчальний процес з використанням технологій дистанційного навчання повинен забезпечувати висококваліфікований педагогічний колектив, постійно підвищує свою кваліфікацію.

Вчитель математики зауважив, що на сьогоднішній день підвищення кваліфікації педагогічних працівників у режимі онлайн є ефективним та перспективним методом. Він сам має досвід проходження онлайн-курсів, які діють при ЧОІПОПП. Вчитель успішно завершив навчання і отримав відповідне свідоцтво. У нього лишилось позитивне враження від такої форми навчання, тому що він мав змогу повноцінно навчатись і отримувати завдання без відриву від місця роботи та підвищувати кваліфікацію у зручний для нього час.

Вчитель математики, голова методоб'єднання: У рамках підготовки до нашого круглого столу ми провели анонімне опитування серед учнів, батьків та вчителів.

- На питання "Чи відомо вам щось про дистанційну освіту?" серед учнів 5-6 класів тільки 1% відповіли "так", серед учнів 7-9 - 10% відповіли "так", і серед 10-11 класів 50% відповіли "так".

- На питання "В якій формі ви отримуєте інформацію у режимі онлайн?" більшість опитованих у 7-9 та 10-11 класах назвала форму "відео-уроки". 5-6 класи таку форму навчання не знають. Діти, що

користуються відео-уроками, зауважили, що їм хотілося б мати постійний доступ у першу чергу до відео-уроків своїх вчителів-предметників, а потім до відео-уроків, представлених висококваліфікованими педагогами шкіл України.

- Серед предметів, з яких дітям потрібні додаткові матеріали та відео-уроки, на першому місці знаходяться математика, фізика та інформатика. Серед гуманітарних дисциплін це українська та англійська мови.

На питання "У якій формі ви б хотіли отримувати основну освіту?" усі респонденти відповіли "у традиційній очній формі, на уроках у школі, у свого вчителя-предметника".

Запитання було поставлене батькам: "Якій формі освіти ви віддали б перевагу для власної дитини: щоб вона ходила до школи чи навчалась дистанційно з дому?" Усі батьки одноставно відповіли, що тільки у школі, у очній формі, у свого вчителя-предметника.

Усі опитані школярі назвали дві основні причини, з яких вони прагнуть ходити до школи: спілкування з вчителем-предметником, та спілкування з однолітками, з чого можна зродити висновок, що і батьки, і діти довіряють школі та вчителю.

Виступає шкільний психолог:

Було проведено психологічне анкетування дітей, яке показало, що в основній своїй масі учні 5-9 класів не здатні сконцентруватись самостійно у процесі дистанційного навчання. Вони пояснили, що будуть постійно відволікатись від навчального процесу на ігри, спілкування з однолітками, соціальні мережі та веб-серфінг. Для забезпечення нормального навчального процесу з ними поруч має постійно знаходитись хтось із дорослих, тому вони обирають навчання у школі під наглядом свого вчителя-предметника.

В ході дослідження було також встановлено, що батьки часто не залучаються безпосередньо в освітній процес. Вибудовування чіткого алгоритму взаємодії з батьками, залучення їх до процесу дистанційного спілкування в процесі навчання розглядаються як значимий ресурс для підвищення якості освіти школяра.

Саме тому батьки обирають для навчання своєї дитини щоденне відвідування школи та безпосередній контакт з вчителем-предметником.

Виступає шкільний соціолог:

Потрібно усвідомлювати, що відмова від дистанційної освіти може бути спричинена цілком об'єктивними причинами, що не залежать від самої дитини. Багато дітей походять з малозабезпечених родин, які часто не мають доступу до Інтернету, а іноді не мають навіть і найпростішого комп'ютера. Тому для цієї категорії дітей традиційна шкільна освіта залишатиметься єдиним можливим варіантом, допоки не буде вирішене питання матеріального становища їх родин та забезпечення дітей необхідним обладнанням.

Слово мають батьки учня 7 класу - мати пояснила, що її син навчається у індивідуальному режимі на дому, до нього двічі на тиждень приходять вчителі-предметники. Вона зауважила, що дистанційна освіта пішла б на користь її дитині, тому що і син зміг би отримати доступ до навчальних матеріалів та вчителів у більшому обсязі, ніж це передбачено обмеженою навчальною програмою. Це допомогло б йому отримати більш ґрунтовні знання та забезпечило б його більш успішну інтеграцію у соціум у майбутньому. Тому загалом вона схвально ставиться до такої форми освіти.

Голова батьківського комітету школи наголосила, що дистанційне навчання стало б у

нагоді тим дітям, які за хворобою пропускають заняття. Дистанційні уроки й матеріали допомогли б їм більш успішно надолужувати пропущений матеріал або ж засвоювати його майже у одному темпі з однокласниками.

Вчитель інформатики зауважила з власного досвіду, що дистанційне навчання є особливо корисним для обдарованих дітей, які потребують індивідуального темпу навчальної діяльності і які готові до засвоєння значних обсягів нової інформації. Дистанційне навчання дозволяє вести комунікацію між вчителем і учнем при поглиблених заняттях у більш тісній та ефективній формі, забезпечуючи додатковий стабільний канал зв'язку, що є дуже важливим при постійній нестачі часу та завантаженості вчителів та учнів.

Підсумки:

Виходячи з вищесказаного, стає зрозуміло, що вчителям потрібно через роботу на уроках, формулювання завдань та введення елементів творчої роботи залучати дітей до самостійного пошуку інформації та її опрацювання та засвоєння. Це допоможе їм поступово набувати вміння самостійної освіти та потім полегшить роботу у форматі дистанційної освіти, оскільки зараз ці навички в них знаходяться на початковому рівні. Крім того, критично важливою умовою є активне залучення батьків до співпраці з вчителями та дітьми. Батьки повинні більше часу приділяти спілкуванню з власними дітьми, контролювати їх навчальну поведінку та досягнення і заохочувати до самостійної пізнавальної та творчої діяльності.

Вчителям також потрібно підвищувати свою обізнаність у сучасних можливостях дистанційної освіти та ресурсах, де можна її отримати безкоштовно та на професійному рівні, і надавати цю інформацію учням з поясненням, які елементи таких курсів вони можуть додатково залучати для більш повного та систематичного засвоєння шкільної програми, а для учнів старшої школи - ще й для підготовки до ЗНО та подальшого навчання у ВНЗ.

З іншого боку, віртуальні навчальні платформи та ресурси також готові активно співпрацювати не лише зі студентами, а й за школярами середньої та старшої ланки. Представники освітньої онлайн-платформи "Прометеус" вже зараз заохочують вчителів використовувати онлайн-уроки під час роботи з учнями у класі. Необхідні матеріали вже розроблено і вони можуть вільно й безкоштовно використовуватись під час уроків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зроби сам. Український проект дистанційної освіти Prometheus запустив онлайн-курс зі створення масових онлайн-курсів // Новое Время. 15 лютого 2016. URL: <http://nv.ua/ukr/techno/made-in-ukraine/zrobi-sam-ukrajinskij-proekt-distantsijnoi-osviti-prometheus-zapustiv-onlajn-kurs-po-stvorennyu-masovih-onlajn-kursiv-97415.html>
2. Кучерява, Н. Іван Примаченко, Prometheus: "Масові онлайн-курси стануть серйозною альтернативою університетам". // Platforma. 12 березня 2015. URL: <http://pb.platfor.ma/prometheus/>
3. Перспективи дистанційного навчання. // Освіта.Ua. 9 жовтня 2013. URL: http://osvita.ua/abroad/higher_school/distance-learning/37268/
4. Сконнрад, А. Тренди освітніх технологій 2015 року. // Освіта.Ua. 16 лютого 2015. URL: http://osvita.ua/abroad/higher_school/distance-learning/45903/
5. Школа дистанційного навчання. // Харківська спеціалізована школа I-III ступенів №132 Харківської міської ради. URL: http://school132.edu.kh.ua/navchaljnovihovnij_procen/distancijne_navchannya/

В.М. Командіренко,

учитель початкових класів Чернобаївської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1 Чернобаївської районної ради

РОЗВИТОК УВАГИ У ДІТЕЙ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ**ФРАГМЕНТИ ЗБОРІВ ДЛЯ БАТЬКІВ УЧНІВ 1 КЛАСУ**

Мета зборів: підвищення психолого-педагогічного рівня розвитку батьків; формування поняття про увагу як найважливішої діяльності, необхідної в навчальному процесі.

Форма зборів: бінарна лекція.

Основне правило зборів: вміти слухати і чути один одного.

Хід зборів

I. Теоретичні відомості про увагу.

Увага у дітей починає проявлятися досить рано. У перші місяці життя для дитини характерно тільки мимовільна увага (світло - тьма, зовнішня сторона предмета - вивчення іграшки). Задатки довільної уваги виникають до кінця 1-го року життя. Вона з'являється під час спілкування з дорослими і формується в процесі виховання. Велике значення для розвитку довільної уваги має гра. В іграх дитина стикається з необхідністю координувати свої рухи згідно з завданнями, направляти свої дії відповідно до певних правил, підкоряючись вимогам групи. Ігри виробляють здатність навмисно зосереджувати свою увагу на певних предметах.

Високі вимоги за всіма видами і властивостями уваги дитини пред'являє навчальна діяльність. Особливо велике значення навчальної діяльності для виховання довільної уваги.

Велику роль у залученні та підтримці уваги учнів на уроках, а тим самим і в вихованні їх уважності як властивості особистості має правильна організація навчального процесу.

Одна з основних причин неувagi - недостатня розумова активність учнів. Постійна розумова діяльність, підтримувана в молодших класах і в підлітків різноманітними практичними діями, має велике значення для організації уваги. Одноманітна, тривала, нетворча робота послаблює концентрацію уваги. Тому необхідно, особливо в молодших класах, застосовувати різноманітні види і форми роботи. Слід враховувати, що тривале слухове зосередження більш важко, ніж зорове.

Звичайно, розвиток уваги залежить від багатьох факторів: здоров'я дитини, морально-психологічної обстановки в родині, типології особи і т. д. Найбільш частою причиною відставання учня в школі є несформованість пізнавальної діяльності, слабкість пізнавальних процесів, відсутність мотивації.

II. Практичні завдання для батьків (проводяться у формі ділової гри для батьків).

(Інструкція: у завданнях, які додаються нижче, пропонуються основні процедури корекційної роботи з розвитку уваги. Цю роботу можна проводити в ігровій формі як вдома з дитиною, так і в колі однокласників, друзів).

"Коректура"

Ведучий пише на листку паперу кілька пропозицій з пропусками і перестановкою літер в словах. Учневі дозволяється прочитати цей текст тільки один раз, відразу виправляючи помилки кольоровим олівцем. Потім він передає лист другому учневі, який виправляє залишені помилки олівцем іншого кольору. Можливе проведення змагань в парах.

"Хто швидше?"

Учням пропонується якомога швидше і точніше викреслити в колонці будь-якого тексту будь-яку часто зустрічається букву, наприклад, "о" або "е". Успішність оцінюється за часом виконання і кількістю допущених помилок.

Мета такого тренування - вироблення звичних, доведених до автоматизму дій, підпорядкованих певної, чітко усвідомлюваної мети. Час залежить від віку (молодші школярі - до 15 хвилин).

"Пальці"

Сидячи в колі, тримаємо на колінах зчеплені руки, залишивши великі пальці вільними. За командою ведучого повільно обертаємо великі пальці один навколо іншого з постійною швидкістю, намагаючись не стикатися ними. Необхідно зосередити увагу на процесі. За командою "Стоп!" вправу припинити. Тривалість - 5 - 15 хвилин. Деякі відчують збільшення або відчуження пальців, хтось відчуває сильне роздратування або неспокій. Це пов'язано з незвичайністю об'єкта зосередження.

"Муха"

На ігровому полі розміром 3Х3 клітини знаходиться який - небудь предмет, що виконує роль мухи. Гра починається з центру поля. Муха робить ходи по команді (вліво, вправо, вгору або вниз). Гравці закривають очі, а "виліт мухи" провокує ведучий, він же веде "муху" по заданому шляху. Як тільки "муха" покинула поле, гравці піднімають руки.

Для батьків можна провести тренувальні вправи "Муха" і "Коректура", приготувавши завчасно ігрове поле для 1-ого завдання і тексти для роботи в парах для 2-го.

III. Підбиття підсумків практичних вправ.

IV. Рефлексія.

Батькам були поставлені запитання: "Як ви зрозуміли сенс сьогоднішньої бесіди? Що нового дізналися? "

Сподобалося батькам самим пограти на зборах. Також була запропонована слухачами ще одна ситуація на увагу: Мама з сином їде в автомобілі. Син вивчає маршрут по карті, шукаючи і називаючи вулиці, по яких вони їдуть. Назвати вулиці свого маршруту "Школа-дім", "Дім-школа".

Підбиваючи підсумок зібрання, нагадуємо, що **довільна увага** - основне в навчальній діяльності, і від того, як ми зможемо її розвинути, залежить в більшій частині майбутнє вашої дитини, її можливість добре працювати, чітко виконувати доручене завдання, бути зібранішою і дисциплінованою.

Батькам на замітку

Якщо:

- дитину постійно критикують, вона вчиться ненавидіти;
- дитину висміюють, вона стає замкнутою;
- дитину хвалять, вона учиться бути шляхетною;
- дитину підтримують, вона вчиться цінувати себе;
- дитина росте в докорах, вона вчиться жити з відчуттям провини;
- дитина росте в терпимості, вона вчиться розуміти інших;
- дитина росте в чесності, вона вчиться бути справедливою;
- дитина росте в безпеці, вона вчиться вірити в людей;
- дитина живе у ворожнечі, вона вчиться бути агресивною;
- дитина живе в розумінні та дружелюбності, вона вчиться знаходити любов у цьому світі.

Ці поради виникли на базі життєвих практичних спостережень, осмислення педагогічної практики. Висловлені положення можуть використовуватись у практичній роботі з батьками, а також як теми зборів і бесід з ними.

Фрагмент зборів для батьків учнів 4 класу

Тема. "Чи любите ви свою дитину?" (з використанням елементів соціокультурного досвіду).

Мета зборів: формувати уявлення у батьків про дитину як цінності і допомогти їм навчитися сприймати дитину такою, якою вона є.

Форма зборів: ділова гра.

Основне правило зборів: з повагою ставитися до чужої думки.

Оформлення: малюнки дітей "Портрет мого тата (моєї мами)".

Хід зборів:

I. Початок.

Батьки заходять в клас і беруть кольоровий квадратик, потім сідають за стіл відповідного кольору. Таким чином формуються групи (від 4 до 5 осіб).

II. Приєднання до теми.

Звучить пісня "Топ, топ, тупотить малюк". Ведучий говорить: "Закрийте очі і уявіть, що ваша дитина прийшла зі школи. Скільки звуків заповнило вашу квартиру: вона розповідає про події шкільного життя, ділиться відкриттями ..."

III. Ресурсне коло.

(Можна передавати один одному іграшку - символ дитинства).

Батьки продовжують фразу: "Я думаю, що люблю свою дитину, тому що ..."

Висновок: всі наші діти - улюблені. Несвідомо ми використовуємо принцип безумовного прийняття дитини, тобто любимо його за те, що він є.

IV. Індивідуальна робота з картками.

Із зазначених нижче словосполучень вибрати ті, які прийнятні для вас, продовживши речення: "Любити свою дитину - значить ...": потурати примхам, все прощати, вчити бути добрим, поважати його думку, проводити з ним вільний час, не втомлюватися відповідати на всі його питання, бути в курсі його проблем і т.п.

V. Групова робота (відповіді готує кожна команда).

1. Виберіть і залиште 5 найбільш значущих відповідей, з якими згодні всі і проранжуйте їх.

2. Знайти вихід з ситуації (кожній групі пропонується вирішити проблемну ситуацію).

Можливі варіанти: час спати, а уроки не зроблені (спати дуже хочеться) - що робити? Ви виявили в дитини чужу річ - як вчинити? Виявили захований щоденник з поганими оцінками і зауваженнями вчителя - що робити? і т.п.

VI. Попереднє підбиття підсумків.

На яких принципах буде утворюватися батьківська любов? На дошці пишемо або розміщуємо заздалегідь надруковані слова: доброта, терпіння, турбота, допомога, любов.

VII. Рефлексія.

Батьки письмово відповідають на питання: "Що сподобалося на зборах і які теми ви хотіли б обговорити на наступний раз? "

VIII. Загальний підсумок зборів.

1. Післядія.

Рекомендації батькам: прийшовши додому, поставте себе на місце своєї дитини і тільки потім прийміть рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амонашвілі Ш. А. Баллада о воспитании. - Донецк: Ноулидж, 2008. - 176с.
2. Бардин К. В. Чтобы ребёнок успешно учился / К.В. Бардин. - Москва, 1988. - 126с.
3. Беркинблит М. Б. Фантазия и реальность / М.Б. Беркинблит, А.В. Петровський. - Москва: Политиздат, 1968. - 56с.
4. Гейко В. А. Роль семьи в развитии школьных успехов ребенка / В.А. Гейко // Начальная школа. - 1999. - №3. - С. 59- 61.
5. Гильбух Ю.З. Внимание: одаренные дети / Ю.З. Гильбург. - Москва: Знание, 1991. - 108с.
6. Ибрагимова В. Н. Работа воспитателя с родителями учащихся 1 класса. // Начальная школа. - 1988, №10. - С. 57 - 60.
7. Лейтес Н. Бывают выдающиеся дети // Семья и школа. - №3. - 1990. - С. 33- 35.
8. Лейтес Н. Возрастная одаренность. // Семья и школа. - №9. - 1990. - С. 23- 45.
9. Лейтес Н. Воспоминания, размышления, беседы // Психологический журнал. -№ 1. -1992. - С. 147-165.
10. Савицкая Д. В. Психологическая готовность детей к школьному обучению / Д.В. Савицкая // Начальная школа. - 1999. - №3. - С. 59-64.
11. Смолко Е. Воспитывать вместе / Е. Смолко // Семья и школа. - 1985. - № 9. - 98с.
12. Сухомлинский В. Мудрость родительской любви / В.Сухомлинский. - Москва, 1990. - 85с.
13. Эфроимсон В. П. Загадка гениальности / В.П. Эфроимсон. - Москва: Знание, 1991. -76с.

Т. К. Босецька,

учитель хімії і біології Костянтинівської спеціалізованої школи I-III ступенів Смілянської районної ради Черкаської області:

А. П. Забарна,

завідувач РМК відділу освіти Смілянської районної державної адміністрації Черкаської області

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ХІМІЇ

РОЗРОБКА МАЙСТЕР-КЛАСУ ДЛЯ УЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Мета: ознайомити вчителів з принципом складання компетентнісних задач, показати значимість компетентнісного підходу в організації навчання хімії.

Оформлення аудиторії.**На дошці слова про компетентність:**

- "Компетентність - це використання знань, умінь і навичок на практиці"
- "Компетентність - це спроможність особистості сприймати індивідуальні потреби та відповідати на них, кваліфіковано будувати діяльність у будь-якому напрямі, виконувати певні завдання або роботу."

О. Пометун

- "Бути компетентним-означає уміння мобілізувати в даній ситуації отримані знання та досвід".
- "Компетентнісний підхід передбачає вміння вирішувати задачі, безпосередньо не пов'язані з певними навчальними предметами, тобто задачі, які часто зустрічаються в реальному житті й потребують комплексного застосування набутих у школі знань та умінь з різних галузей наук".

А. В. Хуторський

Обладнання: флаєри різного кольору, цукерки "Рошен", папір, ручки, буклети

Перебіг заходу

Кожному учаснику прикріплюється флаєрок різного кольору або роздаються цукерки "Рошен".

Ведучий. Вітаю всіх присутніх!

Існує три підходи до розвитку освіти на сучасному етапі:

- **з точки зору змісту освіти** - знаннєвий підхід, для якого важливими є знання, які учні здобувають у школі;
- **з точки зору особливостей процесу навчання** - важливим є питання організації навчання, як учні вчать, яку інформацію застосовують, як їх вчать вчителі, як побудована пізнавальна діяльність. Головними виступають питання - що вчити, як вчити, що засвоюється?;
- **з точки зору отриманих результатів** - компетентнісний підхід, який націлює освіту на формування та розвиток ключових і предметних компетентностей (знань, умінь, навичок, ставлень, тощо), якими мають володіти учні після закінчення школи.

Серед ключових компетентностей, які сьогодні визначені як орієнтири для виявлення результативності освітнього процесу в Україні, визначається навчальна (тобто здатність навчатися упродовж всього життя), соціальна, компетентність з інформаційних та комунікаційних технологій, економічна (підприємницька), загальнокультурна, здоров'язберігаюча та громадянська.

Про компетентнісний підхід до формування змісту освіти зазначено в нових Державних стандартах початкової, базової і повної загальної середньої освіти. Основною особливістю нового Державного стандарту є орієнтація вимог до рівня підготовки випускників на досягнення компетентностей. Крім цього, одним з компонентів Концепції нової української школи є новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві.

Таким чином, головним питанням під час визначення стану сформованості компетентності є: "Чи володіє учень необхідними знаннями, вміннями і навичками з певних предметів для повноцінного функціонування в суспільстві?".

Отже, наше завдання побудувати так навчально-виховний процес, щоб вводили вправи, задачі, знання, які б учні могли використовувати на практиці.

Сьогодні наша мета заходу - навчитися створювати завдання, вправи, які будуть формувати в учнів предметні і ключові компетентності.

Наприклад, візьмемо таку тему як "Вода". Ми знаємо, що ця тема вивчається у 7 класі, у 8 класі в темі "Оксиди" та у 9 класі у темі "Розчини". Давайте проведемо мозковий штурм і запишемо разом всі можливі ситуації, в яких учні можуть використати знання, уміння, навички з теми "Вода"?, набуті в школі.

Нагадуємо правила мозкового штурму.

1. Висловлювати всі ідеї, які приходять на думку.
2. Не обговорювати відповіді.
Мозковий штурм.
Складається список ситуацій "Знання про воду у житті людини". Цей список записується на дошці у вигляді ситуацій.

Ведучий. А зараз я пропоную вам об'єднатися у пари та вибрати 3 цього списку 3-5 найважливіших для людини ситуацій, або такі, які найчастіше використовуються в нашому житті.

Робота в парах.

Учасники обирають по три ситуації. Після цього проводиться ранжування - встановлення пріоритетності. Для подальшої роботи обирається 3-5 ситуацій, які набрали найбільшу кількість голосів.

Ведучий. Тепер ми приступаємо до найважливішого етапу нашої зустрічі - створенню компетентнісних задач. Для цього я пропоную вам об'єднатися у малі групи згідно кольору флаєрів або цукерок. Кожна група отримує свою ситуацію і завдання - скласти компетентнісну задачу до цієї ситуації. А перед початком роботи пропоную вам

ознайомитися з кількома варіантами компетентнісних задач. Ці задачі подані в нашому буклеті.

Учасникам роздаються зразки текстів компетентнісних задач.

Ведучий. Зверніть увагу, кожна з цих задач розпочинається з якоїсь життєвої ситуації, а потім підключаються хімічні знання.

Ведучий. Прийшов час приступати до складання власних задач. А для початку давайте пригадаємо, що для роботи в групі необхідно розподілити ролі і вибрати:

- **спікера** (лідера) - виступає із захистом своєї ситуації;

- **секретаря** - записує думки, ідеї, судження;
- **тайм-кіпера** - слідкує за часом.

На роботу в групах вам відводиться 20 хвилин.

Робота в групах.

Учасники працюють над складанням своїх компетентнісних задач.

Ведучий. Час для роботи в групах вичерпано. Пропоную вам поділитися з усіма присутніми з результатами вашої групової роботи. Ми будемо надавати слово кожній групі, решта присутніх будуть уважно слухати виступаючого. Після виступу я буду задавати кожній групі питання: чому саме ця задача дійсно буде формувати компетентність. Будьте готові до відповіді на нього. Після виступу групи ми будемо надавати слово слухачам: будьте готові висловити свою думку щодо почутого. Розпочинайте своє речення так: якби у вас було більше часу, то можна було б скласти таку задачу ... (або удосконалити дану задачу наступним чином)

1. Інші групи уважно слухають кожного спікера, який виступає із захистом своєї задачі.

2. Слово буде надаватися кожній групі. При цьому інші групи слухають і виконують вправу "Критичне слухання".

Орієнтовне питання для обговорення:

- Якби у вас було більше часу, то як би ви хотіли покращити зміст задачі (можливо ще один варіант). Загальне обговорення компетентнісних задач. Після обговорення збираються всі задачі, щоб можна було їх опрацювати і дати вчителям.

Приклади компетентнісних задач з хімії презентовані спікерам робочих груп:

Задача 1

Для того, щоб вилікуватись від застуди, вам необхідно приготувати лікувальний чай. Статистика свідчить, що її вміст у крові людини становить 90%, в м'язах - 75 %, кістках - 28%, мозку - 85%. Втрата організмом 12-15 % цієї речовини призводить до порушення обміну речовин. А якщо організм людини втрачає 25 %, то це призводить до його загибелі.

Завдання:

1. Назвіть і напишіть формулу речовини, про яку йдеться в тексті.

2. Як зміниться об'єм даної речовини при підвищенні температури тіла?

3. Розрахуйте складові 10 % - ного розчину чаю масою 200г.

Задача 2

За одну годину з водопровідного крану витікає 1000 літрів води. Під час великої перерви (20 хв.) протягом дня учні не вимикають кран два рази. Розрахуйте, який об'єм і маса води витрачається через недбалість учнів протягом тижня, місяця. Поясніть, чому необхідно економно витрачати воду?

Задача 3

Мама Андрійка захворіла ангіною. Лікар порадив їй чотири рази на день полоскати горло 3 %-ним розчином соди. Мама звернулася до сина,

учня 9 класу, з проханням приготувати їй склянку (200 мл) цього розчину. Допоможіть Андрійкові це зробити.

Завдання:

1.Обчисліть масу соди та об'єм води, необхідні для виготовлення цього розчину, якщо густина розчину дорівнює 1 г/мл.

2.Поясніть, чи потрібно знати хімічну формулу соди, аби виконати ці обчислення.

3.Вкажіть, як практично це здійснити.

Підсумок.

Ведучий. Наше заняття добігає кінця. Прийшов час підводити підсумки. Давайте виконаємо вправу "Асоціативний куц" - напишемо всі разом асоціативну схему до словосполучення "компетентнісна задача".

Вправа "Асоціативний куц".

Ведучий. Отже, компетентнісна задача це - Давайте запишемо алгоритм для складання компетентнісної задачі.

Всі учасники разом складають алгоритм. Він записується на дошці:

1. Визначити, де можна застосувати в житті знання з даної теми.

2. Проаналізувати зміст навчальної програми (що учні вчать і в якому класі).

3. Сформулювати компетентнісну задачу.

Рефлексія.

Ведучий. І наостанку я прошу вас ще попрацювати в парах: обговоріть і сформулюйте головну ідею цього семінару.

Робота в парах.

Загальний висновок.

Ведучий. Орієнтація на досягнення компетентностей задає принципово іншу логіку організації загальної освіти, а саме логіку вирішення завдань і проблем, причому не тільки і не стільки індивідуально, скільки групового, парного, колективного характеру. Відповідно перед учителем постає завдання не примушувати, а мотивувати їх до тієї чи іншої діяльності, формувати потребу у виконанні тих чи інших завдань, сприяти отриманню досвіду творчої діяльності.

Учитель сьогодні повинен уміти конструювати нові педагогічні ситуації, нові завдання, спрямовані на використання узагальнених способів діяльності та створення учнями власних продуктів у освоєнні знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко О. М. Предметні компетенції з хімії як складова ключових компетенцій особистості / О. М. Бабенко // Біологія і хімія в школі. - 2005. - №3. - С. 38-41.
2. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки // Вісник програм шкільних обмінів. - 2005. - №23. - С. 18-20.
3. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Хімія. 7-9 класи. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
4. Професійне самовиховання і самоосвіта педагога [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://stud.com.ua/49794/ pedagogika/profesiynne_samovihovannya_samoosvita_pedagoga
5. Родигіна І. В. Компетентнісно-орієнтований підхід до навчання / І. В. Родигіна // Біологія і хімія в школі. 2005. - №1. - С. 34-36.
6. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. - К.: Видавництво А.С. К., 2004. - 192 с.

В. О. Черногал,

учитель української мови та літератури В'язівської ЗОШ I-III ступенів Городищенської районної ради

"ТОБІ, МОВО, ВІЧНА ЧЕСТЬ І СЛАВА"

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА ПОЗАУРОЧНОГО МОВНОГО КВК ДЛЯ УЧНІВ 9-11 КЛАСІВ

Мета:

- повторити, систематизувати й закріпити вивчений матеріал у 5-8 класах. Сприяти активізації та розвиткові розумових і мовленнєвих здібностей дітей, їхнього мислення, пам'яті, виробленню в учнів уважності, спостережливості, відповідальності. Формувати культ знань.

- Розвивати усне і писемне мовлення, збагачувати лексику мовознавчими термінами. Спонукаючи учнів до орфоепічних норм сучасної літературної мови.

- Виховувати любов до української мови, до рідного краю, Батьківщини.

Хід заходу

Вступне слово вчителя.

*Ніжна, мила, світанкова,
Ясна, чиста, коліскова,
Мелодійна, дзвінкотюча,
Дивна, радісна, співаюча,
Лагідна, жива, казкова,
Красна, чарівна, шовкова,
Найдорожча, добра, власна,
Мудра, сонячна, прекрасна,
Солов'їна, барвінкова*

Наша українська мова. (Д. Білоус)

На нашому КВК будуть змагатися дві команди: "Лінгвісти" та "Оратори". На сцену оплесками запрошуємо команду "Лінгвісти" та команду "Оратори". (звучить музика)

Капітан команди "Лінгвісти" ... (прізвище, ім'я учня).

Капітан команди "Оратори" ... (прізвище, ім'я учня).

Оцінюватиме відповіді команд вельмишановне компетентне журі у складі... (оголошується склад журі).

Шановні учасники, за вас вболівають ваші друзі, ровесники, однокласники. Отже, думайте, творіть, перемагайте. Я зичу вам успіху!

Завдання 1. "Свята". З'єднати дату з подією. (завдання записане на дошці)

8 вересня - Міжнародний день грамотності

30 вересня - Всеукраїнський день бібліотек.

9 листопада - День української писемності та мови.

21 лютого - Міжнародний день рідної мови.

23 квітня - всесвітній день книги й авторського права.

24 травня - День слов'янської писемності та культури.

Завдання 2. Гра "Так чи ні?"

№ п/п	Запитання	Так	Ні
1	У світі нараховується приблизно 6 тисяч мов.	+	
2	Філологи попереджають, що в XXI столітті щонайменше 40% цих мов вимруть.	+	
3	Слово <i>ясний</i> має подвійний наголос.	+	
4	Буланий – це світло-рудий.	+	

5	Від часів російського царизму та в умовах радянської імперії українська мова витримала 25 заборон! (48)		-
6	Стилістика вивчає стилістичні засоби мови.	+	
7	Слово <i>звіроферма</i> пишеться через дефіс.		-
8	Псевдонім – шифрований підпис автора під своїм твором, щоб приховати справжнє ім'я. (Криптонім)		-
9	Батьківщиною мови, як і людини, сучасні вчені вважають район Танганї у Східній Африці.	+	
10	Пуризм – надмірне прагнення очистити свою мову від слів іншомовного походження.	+	
11	Слово <i>торф'яний</i> пишемо без апострофа.		-
12	Єдиним алфавітом поміж усіма світовими, у якому відсутнє розрізнення великих і малих літер, є грузинський.	+	
13	Рекордсмен серед поліглотів світу – німець Людвіг Густава Шютца, який знав 170 мов світу. (270)		-
14	Англійський король Георг I не знав жодного слова англійською мовою.	+	
15	Слово <i>вантажівка</i> має подвійний наголос.		-
16	Фразеологізми – це лексичні словосполучення.		-
17	У 1928 році на Міжнародному конкурсі мов у Парижі українську мову визнали однією з наймелодійніших мов у світі після французької та італійської.	+	
18	Слово <i>аж ніяк</i> пишемо разом.		-
19	Українську мову можна почути майже в 50 країнах світу. (40)		-
20	У словнику української мови налічується більше 200 тисяч слів!	+	

Завдання 3: "Повторюємо фонетику".
Затранскрибувати слова

Студентський – [с т у д е н' с' к и й]

Суцвіття – [с у ц' в' і т': а]

Тітчин – [т і ч: и е' н]

Учиться – [у ч и е' ц': а]

Хвилюватися – [х в и е' л' у в а т и е' с' а]

Шістдесят – [ш і з д е' с' а т]

Бумага – [б у о' м а' г а]

Приніси – [п р и е н і ш:и]
 Велетенський – [в е л е н т е н с к и й]
 Дігтяр – [д і х т а р]
 Зозуля – [з о у з у л а]
 Шістсот – [ш і с о т]
 Хвилюється – [х в и л у й е с а]
 Безжурний – [б е ж у р н и й]

Завдання для вболівальників: Відгадай діалектизм

Чічка - квітка
 маржина - велика рогата худоба
 Файний - гарний
 гостинець - великий битий шлях
 Гміна - волость
 гемба - губа
 Глота - натовп
 верем'я - гарна погода
 Верето - рядно
 ватра - вогнище
 Пуляресик - гаманець
 варіят - нерозумний, дурень
 Гарувати - важко, без відпочинку працювати.
 Дримба - щипковий музичний інструмент

Завдання 4. "Наголошуймо правильно!"

Поставити наголос у словах.

Милостивий, завершити, одноразовий, вишиванка, торф'яний, текстовий, урочистий, псевдонім, скрипковий, визнання, вимова, всередині, мармуровий, гетьманський, черговий, каталог, перепустка, фарфор, центнер, квартал, бюлетень, проміжок, випадок, автонім, коледж, жалюзи, форзац, вернешся, дочин, визвольний, царина, черствіти, байдуже.

Завдання 5. "Культура мовлення".

Відредагувати словосполучення.

Неправильно	Правильно
Вважати необхідним	Вважати за необхідне
Прикладати зусилля	Докладати зусилля
Просимо вислати	Просимо надіслати
Відношення до людей	Ставлення до людей
Давати добро	Давати згоду
Дякуючи підтримці	Завдяки підтримці
Диву даєшся	Не надивуєшся
Говорити невпопад	Говорити не до ладу
Бути правим	Мати рацію
Халатне ставлення	Недбале ставлення
Неправильно	Правильно
Тим не менше	Однак, проте
Держи вилку	Тримай виделку
Гарячий стакан	Гаряча склянка
Смачне жаркое	Смачна печеня
Дійсність документа	Справжність документа
Повістка дня	Порядок денний
Прийняти присягу	Скласти присягу
Участковий міліціонер	Дільничий
Підвести підсумки	Підбити підсумки
По всіх питаннях	З усіх питань

Завдання 6. "Одним словом". З'ясувати лексичне значення поданих слів.

1. Наука про мову. (Мовознавство, лінгвістика).
2. Здатність уміння гарно, майстерно говорити; ораторський хист. (Красномовність).
3. Пусті, беззмістовні розмови, балачки. (Словоблудство).
4. Такий, що стосується мови та мовлення. (Вербальний).
5. Особа, яка володіє багатьма мовами. (Поліглот).
6. Багатий за змістом. (Змістовний).
7. Повідомлення про що-небудь; відомості про які-небудь події, чиясь діяльність. (Інформація).
8. Дослівний уривок з тексту чи твору або чиїсь слова, що наводяться на письмі чи усно. (Цитата).
9. Мистецтво розбірливо, чисто і красиво писати. (Каліграфія, краснопис, чистописання).
10. Той, хто любить, цінує й збирає книги. (Бібліофіл, книголюб).
11. Розділ мовознавчої науки, який вивчає правильне написання слів. (орфографія)
12. Любитель, учасник полеміки, суперечник. (Полеміст).
13. Наявність різних лексичних значень у одного й того самого слова. (Полісемія, багатозначність).
14. Встановлення походження слова. (Етимологія).
15. Змішування у мовленні українських та російських слів і мовних форм. (Суржик).
16. Не прийняті в літературній мові грубі чи лайливі слова або звороти. (Вульгаризми).
17. Спілкування за допомогою мовних засобів (слів, словосполучень, речень, текстів), тобто мови. (Мовлення).
18. Утворення від наявних форм у мові нових слів. (Словотворення).
19. Другорядний член речення, який називає предмет або особу, на який направлена дія та відповідає на запитання непрямих відмінків. (Додаток).
20. Знаки, що використовуються для відображення синтаксичної структури української мови на письмі. (Розділові знаки).

Завдання 7. "Знайди відповідник".

Константа	незмінний
Домінувати	володіти
Дольче	ніжний
Аксіома	твердження
Прем'єра	першість
Екстраординарний	надзвичайний
Рандеву	зустріч
Прогноз	передбачення

Ліміт	обмеження
Дебати	обговорення
Сертифікат	посвідчення
Анонс	оголошення
Апелювати	звертатися
Репродукувати	відтворювати
Фіксувати	записувати
Бурлеск	жартівливий

Завдання 8. Математика у слові. Додати (відняти) чи замінити одну букву на іншу у слові так, щоб утворилося інше слово з іншим лексичним значенням.

Наприклад: башта - баштан, вікно - віко (верхня част. діжки, скрині) бешкет - бешмет (верхній чол. одяг у татар)

Запис - запит	адрес - адреса
Ефект - афект	верес - вереск
Барак - баран	булава - булавка
Щабель - щавель	чухати - чухрати
Брезент - презент	феска (шапочка) - фреска
Вербена - вербина	аномальний - анормальний
Вила - віла (русалка)	балкон - балон
Гирло - горло	бики - бички
Глупий - глухий	шов - шовк
Лівер - лідер	борозна - борона
Хліб - хлів	вертикал - вертикаль
Самба - самбо	зап'яток - зап'ясток
Байбак - байрак	галка - галька
Глина - глива	лавр - лавра
Тикати - тікати	суфле - суфлер
Цинк - цирк	ситий - ситний
Арка - арфа	текст - тест
Вдача - удача	цент - центр
Ящір - ящур	бесідка - бесіда
Бархан - бархат	торос (уламки криги) - торс
Голка - ґолка	саж - сажа
(сорт пшениці)	дипломант - дипломат
Бобер - бобир	лиск - лиска
Трель - троль	погода - погорда
Ластівка - листівка	

Завдання 9. "Цікавість паронімів". З'ясуйте різницю паронімів. Уведіть їх у речення, або складіть словосполучення.

1. **Декваліфікація** - ... (втрачання кваліфікації, професійних знань і умінь).

Дискваліфікація - ... (оголошення кого-небудь нездатним або негідним до якоїсь роботи). Дискваліфікація за вживання допінгу.

2. **Веліти** - ... (віддавати наказ). Веліти покликати когось.

Воліти - ... (бажати, прагнути чогось; уважати за краще). Волів прийти.

3. **Ревнивий** - ... (який вдається до ревнощів). Ревнивий чоловік.

Ревний - ... (старанний, сумлінний, добросовісний у роботі; палкий). Ревний сподвижник.

1. **Гастарбайтер** - ... (заробітчанин, людина, яка працює за наймом в іншій країні).

Остарбайтер - ... (людина, яку під час Другої світової війни насильно вивезли для примусових робіт у Німеччину).

2. **Одвічний** - ... (який існує спрадавна, споконвіку; вічний, невмирущий). Одвічні істини.

Довічний - ... (який триває до кінця життя, не обмежений терміном; безстроковий). Довічна каторга.

3. **Гамувати** - ... (угамовувати, приборкувати; не давати виявлятися чомусь). Гамувати дітей.

Тамувати - ... (заспокоювати, стишувати, зменшувати дію чогось; задовольняти потребу чогось (звичайно про спрагу, голод). Тамувати біль.

Завдання 10. "Включи логіку". Знайти відповідь у запитанні.

- Який спортивний заклад спорудили на пустирі?

(тир)

- Що побачив мотоцикліст попереду? (ліс)
- Яку страву любить тракторист? (рис)
- Скільки хвилин Надійка прострибала на скакалці? (три)
- Хто налякав королеву у лісі? (лев)
- Як називається водойма, де Марічка купається влітку? (річка)
- Що зламав об поріг цап? (ріг)
- Що побачив Карлсон, який спав на даху? (сон)
- Яку квітку, бачив хлопчик, як лежав у гамаку? (мак)
- Що їв касир під час обідньої перерви? (сир)
- Скільки кущів смородини посадив садівник? (один)
- Що вилили з цистерни на залізничну колію? (олію)
- Скільки зернин знайшла сорока? (сорок)
- Що стрибало, викручувалось у Андрієвих руках? (риба)

Конкурс капітанів. Синоніми навколо нас.

- Ганж - вада, недолік
 - Заборона - табу
 - Мемуари - спогади
 - охоронник - сек'юриті
 - Ідентичність - тотожність, однаковість
 - вояж - мандрівка
 - Білка - вивірка
 - генеалогія - родовід
 - Фотографія - світлина
 - талант - доля
 - Перекладач - товмач
 - автомобіль - автівка, авто
 - Лиман - затока, гавань, лагуна
 - епоха - доба, вік, період, ера, століття
 - Веснянки - ластовиння
 - круча - прірва, обрив, урвище
- Слово журі. Заключне слово вчителя.**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глазова О. Українська мова: підручник для 10 класу. Академічний рівень. / О. Глазова, Ю. Кузнецов. - Київ: Зодіак-ЕКО, 2010. - 129с.
2. Дорошенко Т. С. Словник труднощів української мови / Т.С. Дорошенко. - Харків: ПП "Торсінг Плюс", 2012. - 127с.
3. Заболотній О.В. Українська мова: підручник для 10 класу / О.В. Заболотній, В.В. Заболотній. - Київ: Генеза, 2010. - 234с.
4. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови/ С.Караванський. - Київ: Генеза, 1995. - 600с.
5. Клименко Н., Мельник-Крисаченко П. Українська легко. - Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. - 95с.
6. Маснюк В. Вузлики на пам'ять. - Черкаси : Брама, 2003. - 89с.

А.А. Нечаєнко, учитель математики Степанківської загальноосвітньої школи I-III ступенів Черкаської районної ради

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ 7 - 8 КЛАСІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

*Гра - це іскорка, що запалює вогник
допитливості й любові до знань*

В. Сухомлинський

Робити урок математики цікавим і більш змістовним - завдання кожного вчителя, і він має залучати учнів до ігор на уроках, які можуть бути легко організованими. Вміло проведені, вони розширюють і поглиблюють знання школярів, допомагають оцінити той великий ресурс, який несе в собі математика та проникнути в її загадковий світ.

Використання ігрових методів навчання при вивченні математики є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу школярів. Під час проведення гри навчальна, розвиваюча й виховна функції працюють у постійному взаємозв'язку.

Гра як метод навчання організовує, розвиває та розширює пізнавальні можливості дітей, а також виховує риси, що прикрашають моральну особистість школяра.

Нехтуючи ігровими етапами на уроках математики призводить до того, що учні втрачають інтерес до предмета.

Використання ігрових технологій навчання при вивченні математики виконують різні функції: активізують інтерес та увагу дітей, розвивають почуття відповідальності за результати своєї роботи, математичне мовлення, спостережливість, увагу, кмітливість, виховують інтерес до математики, організованість, бажання чітко й правильно формулювати думки, тому не муштруйте дітей різними "табличками" додавання, віднімання, множення, механічним запам'ятовуванням різних правил і формул, а, насамперед, привчайте охоче й свідомо мислити, а решта додасться. Не повчайте нікого нудними й механічними обчисленнями та вправами. Коли вони знадобляться комусь у житті, він їх виконає сам (та на це нині є всілякі обчислювальні машини, таблиці та інші пристосування).

Формування ключових компетентностей школярів, бажання та вміння вчитися - "вічні" завдання, які покликана вирішувати школа.

Сучасна доба ставить нові вимоги до вчителя. Суспільству потрібен учитель-професіонал з високою науковою, методичною, психолого-педагогічною, теоретичною і практичною підготовкою, здатний до безперервного навчання, творчості і постійного самовдосконалення.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ УРОКУ

1. Перевірка домашнього завдання.

Гра "Збери літери"

Тема. Найпростіші геометричні фігури та їх властивості (7 клас)

Мета: повторити елементарні геометричні фігури та їх властивості.

Завдання:

- відтворювати зміст вивчених понять на попередніх уроках;
- удосконалювати вміння визначати види кутів;
- розвивати інтелектуальні здібності учнів;
- виховувати культуру спілкування.

Технологія проведення гри: учні діляться на команду хлопців та команду дівчат, кожна отримує літери. Необхідно за три хвилини правильно відповісти на запитання і скласти найбільше правильних слів.

- Найпростіша геометрична фігура. (**Точка**)
- Частина прямої, яка має початок та кінець. (**Відрізок**)
- Прилад для вимірювання кутів. (Транспортир)
- Міра кутів ... (**Градус**)
- Кут, градусна міра якого 90° . (**Прямий**)
- Кут, градусна міра якого 180° . (**Розгорнутий**)
- Кут, градусна міра якого менша 90° .

(Гострий)

- Кут, градусна міра якого більша 90° . (**Тупий**)
- Промінь, який виходить з вершини кута і ділить кут навпіл. (**Бісектриса**)

Висновки: учні пригадали основні поняття теми.

Гра "Знайди пару"

Тема. Види кутів: суміжні та вертикальні (7 клас)

Мета: закріпити поняття і властивості вертикальних, суміжних, гострих, тупих та прямих кутів.

Завдання:

- узагальнити та систематизувати знання на закріплення понять і властивостей кутів;
- розвивати інтерес до навчання;
- виховувати відповідальність за результати роботи.

Технологія проведення гри: для проведення гри команди шикуються у дві шеренги. Вчитель прикріплює на грудях кожного учня табличку і називає будь-якого учасника першої команди, який повинен знайти пару (доповнення до своєї таблички) у другій команді. Гру можна ускладнити утворенням трійок - двом учням з першої команди відповідає один учасник другої команди.

I команда	II команда
30° і 30°	вертикальні кути
суміжні кути	15° і 89°
113° і 91°	тупі кути
гострі кути	Вертикальні кути
прямі кути	140° і 40°
прямі та вертикальні кути	вертикальні та гострі кути
121° і 59°	суміжні кути
95° і 95°	90° і 90°

Висновки: учні закріпили поняття і властивості вертикальних, суміжних, гострих, тупих та прямих кутів.

2. Актуалізація опорних знань

Гра "Доміно"

Тема. Трикутники. Сума кутів трикутників (7 клас)

Мета: перевірити знання основних понять теми.

Завдання:

- закріпити знання учнів про зміст теореми про суму кутів трикутника;

- розвивати пізнавальну активність;

- виховувати уважність, спостережливість.

Технологія проведення гри: учням потрібно закінчити фразу чи формулу.

Трикутник, у якого всі кути гострі називається ... **(гострокутним)**.

Суму довжин усіх сторін трикутника називають його ... **(периметром)**.

Дві геометричні фігури називаються рівними, якщо їх ... **(можна сумістити накладанням)**.

У якому трикутнику кути при основі рівні? **(у рівнобедреному)**

У якому трикутнику усі кути рівні? **(у рівносторонньому)**

Чи є правильним твердження, що будь-який рівнобедрений трикутник є рівностороннім? **(ні)**

Медіаною трикутника називається відрізок, що ... **(сполучає вершину трикутника із серединою протилежної сторони)**

У рівнобедреному трикутнику бісектриса, проведена до основи, є ... **(медіаною й висотою)**

Сума кутів трикутника дорівнює ... **(180°)**

Кут, суміжний з внутрішнім кутом трикутника... **(зовнішній)**

Кожна сторона трикутника менша ... **(суми двох інших сторін)**

Висновки: гра "Доміно" сприяє розвитку уміння говорити коротко, переконливо й по суті.

Гра "Магічний квадрат"

Тема. Центральний кут. Градусна міра дуги кола.

Вписаний кут (8 клас)

Мета: повторити знання учнів про властивості вписаного та центрального кута, які спираються на одну дугу.

Завдання:

- відтворювати зміст вивчених тверджень;

- розвивати пізнавальну активність, мислення;

- виховувати уважність, старанність, наполегливість.

Технологія проведення гри: учні отримують магічний квадрат, в якому потрібно заповнити порожні клітинки: вписаний кут, центральний кут і дуга, на яку спираються ці кути.

Завдання:

Центральний кут	Міра дуги	Вписаний кут
		90°
	120°	
60°		

Відповідь:

Центральний кут	Міра дуги	Вписаний кут
180°	180°	90°
120°	120°	60°
60°	60°	30°

Висновки: учні швидко та легко заповнюють порожні клітинки, пригадують теоретичний матеріал. Школярам можна запропонувати вдома підготувати схожі "магічні квадрати" і на наступний урок, обмінявшись домашніми заготовками, знову використати цю гру.

3. Мотивація навчальної діяльності

Гра "Математичний фокус"

Тема. Многочлени (7 клас)

Мета: вдосконалити вміння перетворювати многочлени.

Завдання:

- застосовувати вивчені знання в нестандартних ситуаціях;

- розвивати логічне мислення, спостережливість, увагу;

- виховувати допитливість, інтерес до навчальної діяльності, відповідальність.

Технологія проведення гри: вчитель пропонує учням пронумерувати дні тижня:

Понеділок	Вівторок	Середа	Четвер	П'ятниця	Субота	Неділя
1	2	3	4	5	6	7

Кожен учень задумує будь-який день тижня, його порядковий номер у таблиці помножить на 2, додає 5, одержаний результат помножить на 5, до знайденого числа допише праворуч нуль і оголосить результат. Вчитель від отриманого учнем числа віднімає 250 і називає цифру сотень отриманого числа.

Завдання. Розгадайте фокус!

Розв'язання: нехай x - задумане число, $1?x?7$, $(2x+5)?5?10=100x+250$;

$100x+250-250=100x$.

Висновки: перемагає той учень або команда, хто першим розгадає фокус і пояснить цей факт математично. В даній ігровій ситуації учні помічають практичне застосування знань з теми "Перетворення многочленів".

Гра "Що? Де? Коли?"

Тема. Коло. Круг (7 клас)

Мета: стимулювати роботу школярів для встановлення зв'язків між деякими поняттями.

Завдання:

- формування пізнавальної активності учнів;

- розвивати математичне мовлення;

- виховувати інтерес до математики, організованість, бажання чітко й правильно формулювати думки.

Технологія проведення гри: щоб дізнатися інформацію про певний об'єкт, потрібно поставити сім ключових запитань, розроблених давньогрецьким педагогом Квінтіліаном: Що? Хто? Коли? Навіщо? Де? Чим? Як?

1. Що називається колом? Кругом?
2. Хто з вчених досліджував ці поняття?
3. Коли з'явилися перші згадки про коло? Круг?
4. Навіщо потрібні знання про коло і круг?
5. Де застосовуються коло? Круг?
6. Чим відрізняється коло від круга?
7. Як обчислити довжину кола?
8. Як знайти площу круга?

Висновки: евристичні запитання відіграють важливу роль у формуванні пізнавальної активності учнів, сприяють створенню пізнавального мотиву, активізації мислення, посилюють увагу до навчального матеріалу.

4. Закріплення знань, умінь та навичок.

Гра "Морський бій"

Тема. Множення дробів (8 клас)

Мета: закріпити та удосконалити знання учнів з даної теми.

Завдання:

- перевірити засвоєння учнями правил множення дробів;
- розвивати пам'ять, культуру математичного запису;
- виховувати наполегливість, акуратність.

Технологія проведення гри: вчитель заздалегідь готує таблички. Клас ділиться на команди, кожна з яких отримує табличку. По команді вчителя учні ставлять по одній точці в кожному ряду таблиці. Після цього обмінюються табличками. Учитель пропонує виконати дію.

По команді учні ставлять по одній точці в кожному ряду таблиці. Вчитель пропонує виконати множення дробів, які стоять навпроти точки. Учні записують відповідь в клітинку з точкою. Через дві-три хвилини таблички повертаються знову, і школярі перевіряють результати обчислень один у одного.

	$\frac{30x}{y}$	$\frac{5xy}{2c}$	$\frac{15x^3}{3yc}$	$\frac{3x}{c}$	$\frac{100x^4}{9yc^3}$
$\frac{(yc)^2}{45x}$			•		
$\frac{y}{15x}$	•				
$\frac{3c}{18x}$				•	
$\frac{20c}{x}$		•			
$\frac{27y^4}{25x^3}$					•

Відповіді:

	$\frac{30x}{y}$	$\frac{5xy}{2c}$	$\frac{15x^3}{3yc}$	$\frac{3x}{c}$	$\frac{100x^4}{9yc^3}$
$\frac{(yc)^2}{45x}$			$\frac{x^2yc}{9}$		
$\frac{y}{15x}$	2				
$\frac{3c}{18x}$				$\frac{1}{2}$	
$\frac{20c}{x}$		50y			
$\frac{27y^4}{25x^3}$					$\frac{12y^3x}{c^3}$

Висновки: під час проведення гри "морський бій" відбувається взаємоперевірка результатів дій, тому час уроку використовується раціонально і вчитель швидко помічає "неуважних" учнів.

Гра "Лабіринт"

Тема. Додавання і віднімання дробів з різними знаменниками (8 клас)

Мета: закріплення учнями змісту алгоритмів зведення раціональних дробів до спільного знаменника та додавання (віднімання) раціональних дробів з різними знаменниками.

Завдання:

- застосовувати вивчені правила та алгоритми під час виконання завдань;
- розвивати обчислювальні навички учнів, логічне мислення;
- виховувати відповідальність, наполегливість, працьовитість.

Технологія проведення гри: гра починається за 15-20хв. до кінця уроку. Лабіринт розрахований на самостійне розв'язання завдань. Для кожного учня є конверт, в якому міститься 3-5 карток. На

конверті вказане перше завдання. Код другої картки відповідає відповіді першої задачі. Тому другу картку можна взяти після розв'язання першого завдання. Виграє той учень, чи команда, хто виконав завдання швидше та правильно.

Завдання 1	$\frac{x^2}{x+3} + \frac{3x-x^2}{x+3}$
Завдання 2	$\frac{3x^2}{x+3} + \frac{3x}{x-3}$
Завдання 3	$\frac{6x^2}{x^2-9} + \frac{4x}{x-3}$
Завдання 4	$\frac{10x^2+12x}{x^2-9} - \frac{12}{x+3}$

Висновки: учні з цікавістю розв'язують завдання, тому що гра схожа на лото, але, звичайно, зробивши хоч маленьку помилку, учень не зможе перейти до наступного виразу.

Тема. Основна властивість дробу. Скорочення дробів (8 клас)

Мета: перевірити знання учнів з основних понять теми.

Завдання:

- удосконалити вміння відтворювати основні поняття теми;
- розвивати пізнавальну активність, вміння аналізувати;
- виховувати уважність, спостережливність.

Технологія проведення гри: кожен учень отримує картку, в якій потрібно поставити речення по порядку. Перемагає учень, чи команда, хто виконав завдання швидко і правильно.

Завдання. Сформулювати основну властивість дробу

Встав номер за порядком речення	Основна властивість дробу
	то дістанемо дріб
	якщо чисельник і знаменник дробу
	на один і той самий вираз
	який дорівнює даному
	помножити або поділити

Завдання. Скласти алгоритм скорочення дробів

Встав номер за порядком речення	Скоротити дріб
	виконати скорочення
	чисельник і знаменник дробу
	та записати відповідь
	на спільний множник
	розкласти на множники
	чисельника та знаменника

Висновки: гра проста, але, в той же час, цікава. Учні намагаються якнайшвидше впоратись із завданням, тобто знайти вихід з лабіринту.

5. Підсумок уроку. Завдання додому.

Гра "Інвентаризація"

Тема. Чотирикутники (8 клас)

Мета: закріпити в учнів поняття основних видів чотирикутників та їх властивостей.

Завдання:

- повторити, систематизувати й узагальнити знання набуті під час вивчення теми "Чотирикутники";
- розвивати зорову пам'ять, комунікативні здібності учнів;
- виховувати відповідальність, культуру поведінки та мови.

Технологія проведення гри: на столі лежать моделі фігур: трикутники, трапеції, паралелограми, прямокутники, ромби, квадрати. Кожен ряд обирає капітана, який підходить до фігур, їм пропонується їх оглянути, запам'ятати. Огляд повинен тривати не більше 1 хвилини. Після цього моделі фігур потрібно накрити. Учні виконують інвентаризацію, тобто записують на дошці назви фігур, за потреби, зображають їх. Виграє той ряд, чий капітан напише найбільше правильних фігур та їх зображення. Звичайно, виграє змагання учень, який знає означення та властивості фігур.

Гра "Асоціації". У цьому світі можна побачити багато спільного: чи змальовуємо ми його мовою математики, чи поетично, чи філософськи. Багато властивостей навколишнього світу виражено у фольклорі. Учнім потрібно знайти до кожного з наступних запропонованих фольклорних висловів математичний аналог. Наприклад, для приказки "Що в лоб, що по лобі" математичним аналогом може виявитися переставна властивість додавання (або множення), $a+b = b+a$ або $a?b = b?a$.

Завдання 1. Вода від одного бере, а другому дає.

Відповідь. Перенесення доданків в іншу частину рівняння або позичання одиниці під час віднімання дробу від цілого, під час віднімання натуральних чисел.

Завдання 2. Люди з людьми, гори з горами.

Відповідь. Зведення подібних доданків.

Завдання 3. Ні риба, ні м'ясо.

Відповідь. Число нуль (ні додатний, ні від'ємний) або число 1 (ні просте, ні складене).

Учнім можна запропонувати підібрати схожі асоціації вдома.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атамась В. В. Задачі з веселої математики/ Атамась В. В. - Черкаси: Промінь, 1997. - 40 с. (книга одного автора).
2. Бабенко С. Співвідношення між сторонами і кутами прямокутного трикутника// Математика в школах України. - 2009. - №8 (236). - С. 13-15.
3. Григоренко В. К. Математичні брейн-ринги/ Григоренко В. К., Григоренко К. В. - Черкаси: Відлуння плюс, 2004. - 144 с. (книга двох авторів).
4. Грязнова Н. Хрестики-нулики// Математика в школах України. - 2009. - №8 (236). - С. 31-32.
5. Дзюбинська М. М. Зроби цікавим урок математики/ Дзюбинська М. М. - Тернопіль: Мандрівець, 2011. - 88 с. (книга одного автора).
6. Ігнат'єв О. І. Пізнавальні та логічні задачі з математики/ Ігнат'єв О. І. - Харків: Ранок, 2013. - 176 с. (книга одного автора).
7. Козлова О. М. Математична логіка [Електронний ресурс]/ Козлова О. М., Лискова С. М., Чамата С. О. - Режим доступу: <http://library.ippro.com.ua>
8. Конфорович А. Г. Визначні математичні задачі/ Конфорович А. Г. - Київ: Радянська школа, 1981. - 189 с. (книга одного автора).
9. Корнієнко Т.Л. Математичні диктанти. Геометрія, 7 - 8 класи/ Корнієнко Т. Л., Фіготіна В. І. - Харків: Ранок, 2009. - 160 с. (книга двох авторів).
10. Панішева С. Захід для учнів 7 класу "Битва велетнів"// Математика в школах України. - 2009. - №3(231). - С. 33-37.
11. Рафальська О. Теоретичні та методичні засади реалізації нового Державного стандарту освітньої галузі "Математика" в 7-х класах// Математика в школах України. - 2015. - № 19-21 (463-465). - С. 2-72.

О.М. Бардадим,

учитель бандури Шевченківської спеціалізованої загальноосвітньої школи-інтернату з поглибленим вивченням предметів гуманітарно-естетичного профілю Черкаської обласної ради

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ БАНДУРИ ТА ВОКАЛУ

Ми знаємо, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку та самореалізації кожної особистості. Діти повинні навчитись осмислено зберігати, самостійно і творчо відтворювати власну життєдіяльність, розбудовувати власну життєву стратегію, досягати життєвого успіху. І ми допомагаємо їм у цьому на уроках вокалу та бандури, а самореалізуються вони на різних заходах, конкурсах.

На уроках спеціальності ми знайомимо учнів з відомими бандуристами, кобзарями, ансамблями виконавців на цьому чудовому інструменті, розповідаємо про життя та творчість сучасних колективів, про відомих співаків, їх внесок у надбання української культури.

Як же створити умови для розвитку творчої особистості? На нашу думку, в першу чергу треба пам'ятати, що на уроці з фаху учень поринає у неповторний світ мистецтва, стає активним співучасником творіння композитора, намагаючись зрозуміти твір, приймає або не приймає позицію творця,

тобто виступає у ролі творця власної життєвої позиції, яку вчиться відстоювати.

Реалізувати цю позицію можна лише за умов формування учнів як вдумливих небайдужих виконавців.

Основою будь-якого нашого уроку буде музичний твір, а вдумливий небайдужий виконавець зможе його зрозуміти, пропустити через своє серце, збагатитись духовно і тим самим підготуватись до складних життєвих випробувань.

Аналізуючи фактори розвитку учня-музиканта, не можна оминати такий фактор, як виховання його самостійності. Розвиток такого навичку має особливе значення. Привчаючи свідомо ставитись до виконання домашніх завдань, ми виховуємо у своїх учнів волю до роботи, розвиваємо ініціативу, навчаємо долати труднощі та радіти своїм досягненням, тобто готуємо до майбутнього дорослого життя. Та й урок потім проходить з творчим підйомом в обох. Юний музикант повертається з уроку бадьорий, окрилений, із бажанням подальшого вдосконалення...

Яке ж підґрунтя проявів самостійності? На нашу думку, це насамперед зацікавленість і пов'язане з нею духовне збагачення особистості, тому закріпити і розвинути почуття задоволення - саме це і є запорукою самостійності, ініціативи та творчої активності у майбутньому!

А педагогічний вплив на формування творчої особистості ґрунтується на слуханні музики, спів, рух під музику, гра на дитячих музичних інструментах (дитячий оркестр), музично-дидактичній грі, грі-драматизації. Становлення мелодійного слуху відбувається головним чином у співі; формування почуття ритму - в рухах під музику; шляхом слухання та аналізу виконуваних творів тощо. Завдання, які ставимо перед дітьми: визначити загальний настрій, характер музики; відокремити засоби музичної виразності; уявити, про що розповідає музика.

Спеціальна увага приділяється чистоті інтонування і співочого дихання. Рухи під музику займають дуже велике місце, оскільки відображення різноманітних життєвих образів і вражень у доступній і цікавій формі музичного руху - один з найбільш адекватних шкільного віку видів музичної діяльності. У ньому розвивається весь комплекс музичних здібностей, але головним чином емоційна чуйність на музику, відчуття ритму, музичне мислення. Музична гра представлена на заняттях дуже різноманітно: як гра зі співом, рухом, рухлива гра, гра-етюд, гра-вправа.

На заняттях ми ставимо перед собою мету:

- розкрити засобами вокального мистецтва творчої індивідуальності кожної дитини;
- підготувати найбільш здібних учнів до продовження музичної освіти в професійних навчальних закладах.

Завдання нашого предмета:

1. Виховні:

- виховувати у дітей любов до музики, вокальному мистецтву;
- сприяти формуванню особистісних якостей учнів через знайомство з кращими зразками народної музичної творчості, російської і зарубіжної класичної та сучасної музики.

2. Розвиваючі:

- сприяти загальнокультурному і естетичному розвитку учнів;
- формувати художній смак, широкий кругозір, почуття стилю;
- сприяти розвитку емоційної сфери.

3. Навчальні завдання включають:

- співоче дихання на опорі;
- рівність звучання впродовж всього діапазону голосу;
- високу вокальну позицію і точне інтонування;
- вокальний слух;
- кантілену;
- чітку і ясну артикуляцію;
- орфоепічні навички у розмовній і співочій мові.
- виконавські здатності.

Проводячи індивідуальну роботу, враховуємо особливості кожної дитини: одним потрібно тягнути звуки, співати вище (дотягуватися), іншому - як надати правильне положення губ, рота, третій - співати голосніше, сміливіше або навпаки, м'якше й тихіше.

Заняття в нашій школі проводяться з періодичністю два рази на тиждень. Враховуючи те, що діти відрізняються один від одного гостротою служового уваги, мірою координації слуху й голосу, навичками у співочому і музично-ритмічному виконавстві - з кожним займаємо індивідуально.

У свій план неодмінно включаємо найпростіше визначення характеру музики, стійкість або нестійкість звуків, їх тяжіння до тоніки. Вправи на вміння утримувати інтонацію. Завжди указуємо дітям на неправильний, нечистий спів, неправильну або неясну вимову приголосних. Обов'язково зазначаємо позитивні сторони роботи учнів. При співі вправ або пісень велику увагу приділяємо процесу співочого дихання. Це привчає слух і

голос дитини до виразності в інтонації. Так, як слухова координація, співацький голос і музичні здібності взаємопов'язані, на заняттях у вокальній групі велика увага приділяється постановці співочого голосу. Головним критерієм має бути не кількість, а якість вивченого матеріалу і ніколи не показувати на відкритих заходах не досить вокальні і технічно відпрацьовані музичні твори.

Поступово, в процесі роботи, ми намагаємось домогтися:

- співу природним звуком без напруги;
- чистого інтонування в зручному діапазоні;
- співу без музичного супроводу, під акомпанемент фортепіано, під фонограму;
- чути і передавати у співі поступовий і стрибкоподібний рух мелодії;
- чути і оцінювати правильний і неправильний спів;
- самостійно потрапляти в тоніку;
- емоційно виконувати відповідні віку і вокальним можливостям пісні, у вокальній групі та індивідуально;
- відчувати і дотримуватися у співі метроритм.

Підбір репертуару:

1. Репертуар, безсумнівно, підбираємо таким чином, щоб він сприяв розвитку і зміцненню дитячого голосу.
2. Для роботи беремо не один, а декілька контрастних між собою творів.
3. Використовуємо в роботі маловідомі в шкільній аудиторії пісні.
4. Пісенний репертуар доступний розумінню учнів.
5. Використовуємо народні пісні, твори фольклору, як один з досконалих засобів музичного виховання дітей.
6. Вибираючи пісні, враховуємо інтереси вихованців.
7. Всі пісні мають відповідати вокальним можливостям, віковим, фізіологічним і музичним можливостям дітей.

Обравши пісню, ми використовуємо методи і прийоми, що створюють бажання виконувати її, при цьому перед показом пісні, ретельно вивчаємо її, засвоївши мелодію і текст. Продумуємо всі динамічні відтінки (де швидше, де замінити темп, динаміку, які фрази і слова виділити, де брати дихання). Для того щоб дітям пісня неодмінно сподобалася, необхідний яскравий художній показ. Можна прослухати пісню у виконанні хору в аудіозапису або на музичному диску. Перед розучуванням спочатку виявити найбільш важкі місця в мелодії, відпрацювати їх окремо, виявити та опрацювати незнайомі і важкі слова, звернути увагу на чисте інтонування, вирівнювання унісону, природне звучання, без форсування звуку, артикуляцію та емоційне виконання.

Знайомство з піснею, назва, автори музики і тексту Обговорення характеру і змісту пісні. Зупинка на незрозумілих місцях. Якщо є складні мелодичні звороти, ритмічний малюнок, пауза, пунктирний ритм, проспівати окремо. Для цього зіграти 1, 2 рази важку частину. Потім діти повторюють разом з педагогом, потім одні (можна без музичного супроводу). Особливу увагу в співочій роботі приділяємо вибудовуванню унісону при виконанні мелодії на одному звуці, а так само на формування голосних звуків. Головний принцип навчання - попередження помилок. Краще зайвий раз правильно показати твір дітям, запропонувати його проспівати кілька разів, вичленувати складну інтонацію, складний ритм, важкі склади, але не допускати неправильного співу.

Необхідно вибирати такий твір, який не набридне дітям, не викличе у них перенасичення. Знову повернутися до вже відпрацьованого твору і виконувати його на концертах. Ті пісні, на які витрачено більше часу, сил, уваги і енергії, стають для учнів ближчими й улюбленишими.

В роботі над розвитком музичних здібностей дітей велика увага приділяється разспівуванню і розучуванню вправ, що сприяють розвитку звуковисотного слуху, ладотонального слуху, почуттю тяжіння до тоніки, почуття

ритму, дикції, артикуляції та міміці, тембрового слуху дихання. Враховуючи, що діти молодшого шкільного віку ще люблять ігрові моменти, підбираємо вправи таким чином, щоб кожна вправа мала цікавий зміст або елемент гри, що могло зацікавити дітей, адже саме інтерес допомагає дітям усвідомити виражальні особливості співу. Ці вправи готують школярів до подолання різних співочих труднощів, допомагають розвивати музичний слух і голос. У процесі роботи діти вчать розрізняти відтінки музики, лад, розвивають почуття тяжіння до тоніки в пісенній творчості. Придумують свої варіанти мелодій і виконують їх емоційно та виразно, застосовуючи різні способи співу - legato, staccato, non legato.

Без емоційного компоненту музичного слуху неможливо розвинути музичні здібності дітей. З цією метою пропонуємо дітям вправу "Зіпсований телевізор", яку доцільно проводити з усією групою одночасно. Перед виконанням вправи, налаштувавши учнів на виразний спів, запропонувати дітям уявити, що вони виступають по телевізору, але з технічних причин зіпсувався телевізор (не стало звуку). Мами, тата, бабусі і т. д. дивляться дітей по телевізору і повинні без звуку, по артикуляції, міміці і настрою дітей дізнатися, про що пісня, зрозуміти слова.

Вправа "Через скло" має мету проспівати так, щоб через скло, по губах були зрозумілі не тільки слова, а й характер пісні.

В ході завдання діти вчать вмінню утримувати інтонацію на одному звуці. Крім того співати виразно, передаючи характер пісеньки. Для розвитку почуття ритму молодших школярів, теж є цікаві ігрові вправи, націлені на розвиток цього компонента музичних здібностей. Діти із захопленням грають в гру "Повтори ритм". Одна дитина виконує ударами, притопами або на музичному інструменті (припустимо, бубон), ритм, всі решта повторюють.

Сучасна музична педагогіка приділяє все більшу увагу різним формам колективного музикування. Участь у колективній роботі дає можливість відчути результат. Саме, дякуючи першим успіхам перед масовою аудиторією, юний музикант починає відчувати користь від своєї справи, проявляє цілеспрямованість, працездатність у формуванні своєї виконавської майстерності. Тому в класі бандури та вокалу систематично залучаю своїх учнів до гри в ансамблі бандуристів "Веселі дзвіночки" (1-2 класи), до співу у різноманітних вокальних колективах різного складу "Росинка", "Перлини", що сприяє організації колективної форми діяльності людини. Ці колективи є учасниками різноманітних заходів та конкурсів.

Діти люблять виступати на сцені. Вони пишаються увагою аудиторії, радіють, коли їх хвалять. Успішний виступ стає стимулом для подальшої роботи, створює піднесений настрій, бажання працювати.

Конкурси відіграють важливу роль для учнів школи-інтернату, які прагнуть підняти свою виконавську майстерність на якісно новий рівень. Вони стимулюють юних музикантів розкривати свій найвищий потенціал. Участь у конкурсах надає нам унікальну можливість перевірити відповідність свого виконавського рівня світовим конкурсним стандартам, а також об'єднатися для отримання особистого, музичного та громадського досвіду.

Вокальне тріо "Чомучки" у складі Кліменко Аліни, Кліменко Анни та Кривошеї Софії утворилось у 2011р. Три маленькі дівчинки вирішили співати разом. Музичний репертуар підбирали згідно вимог, але також я враховувала і побажання та уподобання учениць. Заняття проходять емоційно та цікаво. Використовуємо вправи для подолання різних співочих труднощів, що допомагають розвивати музичний слух і голос. Діти, що співають в ансамблі, де ставляться певні художньо-виконавські завдання, виконують їх паралельно з виконанням нехай маленьких, але для них дуже важливих "дитячих" життєвих завдань. Тому на педагога-музиканта

лягає відповідальність за музичну освіту дітей та виховання маленької людини.

Велике значення для адаптації дітей у суспільстві є виступи учениць на різних заходах та конкурсах. Адже вокалісти, виступаючи, вибірково вводять у свою систему поведінки ті норми і шаблони, що прийняті в суспільстві.

Вокальне тріо "ЧОМУЧКИ" активні учасники на всіх шкільних заходах, їх радо вітають глядачі, як нашого села так і сусідніх сіл. На різноманітних конкурсах дівчата приносять перемоги не лише районного чи обласного значення.

Багатогранна співоча діяльність вимагає від учнів сформованих вокально-хорових навичок, згуртованості, самовираження і самоствердження.

Маю надію, що учні отримали користь від досвіду і можливостей, що надають різні конкурси.

Велику роль у формуванні особистості відіграє також і виховна робота з того чи іншого навчального предмету. В класі бандури ми з учнями активно займаємось проектно-пошуковою та науковою роботою, адже одним з основних завдань шкільних установ сучасного типу є залучення творчо обдарованої молоді до пошукової та наукової діяльності.

Організація та проведення в школі музичних ранків, вечорів розширює світогляд, збагачує знання учнів у галузі мистецтва, знайомить їх з кращими зразками народної та класичної музики, підвищує музичну та загальну культуру, формує особистість, людину. Музичні вечори сприяють вихованню культури мови та поведінки, викликають емоційне піднесення, яке в свою чергу сприяє збудженню думки і бажанню працювати більш серйозно і наполегливо, що позитивно впливає на формування особистості.

Дитина, як ніхто інший, потребує постійного поновлення емоційних вражень, набуття досвіду, що досить складно в умовах інтернатського життя. Тому творчі зустрічі є джерелом, яке живить інтерес, стимулює процес навчання, формує особистість. Спостереження за роботою майстрів-виконавців значною мірою впливають на розширення музичного світогляду учня. Та творча атмосфера, натхнення і піднесення, легкість, із якими виконуються найскладніше завдання, рідко залишають байдужим серце юного музиканта. Надіюсь, що саме такі концерти стануть сильним імпульсом до подальшої творчої роботи, допоможуть прийняти остаточне рішення щодо майбутньої професії.

Проблема здібностей завжди була і залишається гострою і життєво важливою. Формування творчих здібностей вимагає від батьків і вчителів наполегливої і терплячої роботи. Протягом тривалого часу треба розвивати і формувати особистість маленької людини і разом з ним прагнути до досягнення великих результатів, яких найчастіше можна домогтися не дуже швидко.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дмитрієв Л.Б. Основи вокальної методики/Л.Б. Дмитрієв. - Москва: Музыка, 2004. - 89 с.
2. Менабені А.Г. Вокальні вправи в роботі з дітьми /А.Г. Менабені// Музичне виховання в школі. Вип. 13. - Москва: Просвещение, 1978. -С. 28-37.
3. Соколов В.Г. Робота з дитячим хором / В.Г. Соколов. - Москва: Просвещение, 1981. - 89с.
4. Соколов, В.Г. Робота з хором/В.Г. Соколов. - Москва: Музыка, 1967. -75 с.
5. Стулова Г.П. Теорія і практика роботи з дитячим хором /Г.П. Стулова. - Москва: Просвещение, 2002. - 124 с.
6. Стулова Г.П. Розвиток дитячого голосу у процесі навчання співу/Г.П. Стулова. - Москва, 1992. - 68с.
7. Тевлін Б. Майстер хорового мистецтва / Б. Тевлін // Музичне життя. 1962. - № 6. - С. 15-16.
8. Щетинін, М.Н. Дихальна гімнастика Стрельникової/ М. М. Щетинін. - Москва: Просвещение, 1998. - 102 с.
9. Юшманов В.І. Вокальна техніка і її парадокси /В.І. Юшманов. - СПб.: 2002. - 126 с.

О.О. Крамаренко,

учитель біології Чорнобаївської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1 Чорнобаївської районної ради

"ЗИМУЮЧІ ПТАХИ ЧОРНОБАЇВЩИНИ"

РОЗРОБКА ПРОЕКТУ (БІОЛОГІЯ) ДЛЯ УЧНІВ 7 КЛАСУ

Зміст проекту

Актуальність проекту:

Наша планета під загрозою зникнення. І винні в цьому не природні катаклізми, а саме людство. Доки люди не почнуть постійно дбати про її природу на Землі, не навчатися зберігати і розумно використовувати скарби, нічого не зміниться. Тому мета цього проекту - змалечку привчати дітей любити і цінувати рідну природу, платити їй своєю добротою, увагою, дбайливим поведінням.

Мета проекту:

- ознайомитися з зимуючими птахам центра України;
- з'ясувати, які птахи регіону занесені у Червону книгу України;
- активізувати бажання дітей допомагати птахам у несприятливу пору року;
- виготовити годівнички та підгодовувати пташок;
- підвести до розуміння, що птахи - наші друзі, їх необхідно оберігати;
- виховувати свідоме та раціональне пізнання навколишнього світу без завдання йому шкоди, навіть і ненавмисно;
- виховувати у дітей любов до птахів, дбайливе ставлення до них;
- виховувати гуманне ставлення до природи, та у відносинах один до одного.

Вид проекту:

- між предметний;
- груповий;
- інформаційний;
- ознайомлювальний;
- практично-орієнтований;
- довготривалий.

Етапи проекту:

- 1) допроектна діяльність;
- 2) дослідницький;
- 3) презентація отриманих результатів

Етапи проекту:

I етап - допроектна діяльність .

- 1) формування проектних груп;
- 2) вибір проектними групами завдань;
- 3) визначення проблемного завдання:
 - а) зібрати та систематизувати інформацію про зимуючих птахів Чорнобаївщини та пташок занесених до Червоної книги;
 - б) підготовка малюнків на тему: "Допомога птахам взимку"
 - в) виготовлення годівничок;
 - г) складання віршів та оповідань на тему "Годівничка";
 - д) підбір загадок про птахів, прислів'їв, приказок, скоромовок.
- 4) Вибір методів дослідження:
 - а) робота з книгою;
 - б) робота в Інтернеті;
 - в) екскурсія;
 - г) творча лабораторія;
 - д) консультативна робота.
- 5) Розробка плану дослідження:
 - а) збір даних з використання наукової літератури та Інтернету;
 - б) аналіз та обробка отриманих даних;
 - в) екскурсія в місцевий парк;

г) складання віршів та оповідань на задану тему;

д) малювання малюнків про птахів;

е) виготовлення годівничок;

є) ліплення пташок;

ж) складання народного "пташиного" календаря;

з) підбір загадок про птахів, прислів'їв, приказок, скоромовок;

і) оформлення кожною групою колективної творчої роботи у вигляді реферату.

II етап - дослідницька діяльність.

- 1) збір даних про зимуючих птахів рідного краю;
- 2) аналіз та оброблення отриманих матеріалів;
- 3) складання віршів та оповідань "Годівничка";
- 4) малювання малюнків "Допомога птахам взимку";

5) підбір загадок про птахів, прислів'їв, приказок, скоромовок;

6) виготовлення годівничок та розвішування їх;

7) підготовка ілюстрацій, фотографій зимуючих та перелітних птахів;

8) оформлення кожною групою колективної творчої роботи у вигляді реферату.

III етап - презентація отриманих результатів.

Цей етап проводиться у вигляді виховної години з теми "Зимуючі птахи Чорнобаївщини".

Мета заходу: поглибити знання учнів про клас Птахи; заохочувати учнів до необхідності допомоги птахам у холодний період року; ознайомити школярів із видами птахів, що зимують на Чернігівщині; показати роль птахів у природі й житті людини; звернути увагу на зимівлю птахів, що підлягають охороні; активізувати пізнавальний інтерес і творчі здібності учнів; формувати почуття колективізму, прагнення до самореалізації та цілеспрямованості; реалізовувати екологічне та естетичне виховання.

Обладнання: фотографії різних груп зимуючих птахів на електронних носіях та на папері; насіння різних рослин; буклети "Підгодуй пташку взимку"; зображення птахів занесених до Червоної книги України.

Підготовка до заходу

Школярі об'єднуються в групи. Кожна група отримує завдання.

Для групи "Орнітологи-систематики"

Ознайомити школярів з осілими, кочовими та залітними видами птахів нашої місцевості.

Для групи "Фізіологи"

Переконати школярів у необхідності турботи про птахів у зимовий період.

Для групи "Майстри"

Допомогти учням у правильному виборі годівниці.

Для групи "Кухарі"

Запропонувати види кормів для підгодовілі птахів.

Для групи "Екологи"

Перевірити знання учнів про птахів, що підлягають охороні й занесені до Червоної книги України.

Для групи "Фольклористи"

Підготувати повідомлення про відображення знань наших предків про птахів, спостережень за ними в народних традиціях та фольклорі.

Оцінювання конкурсів: за перемогу в змаганнях учасники конкурсів отримують кольорові жетони, за кількістю яких члени журі визначають переможців.

Хід заходу

Учень 1.

Світ прекрасний навколо тебе

- Сонце ясне і синє небо,

Птахи і звірі, гори і ріки

- Нехай він буде таким навіки!

Учитель. Найзаповітніша мрія людини - навчитися літати. Як птах - високо і вільно. Може, тому птахи завжди захоплювали й привертали увагу людей.

Ми милуємося барвами їхнього оперення, слухаємо їхні мелодійні пісні, дивуємося складній і незбагненній для нас поведінці. Ми дивимося у небо зі світлою радістю, коли чуємо клекіт гусей, що повертаються з вирию; завмираємо, вперше побачивши лелеку. Але поки що зима - із холодом, снігопадами, дощами і обледенінням, із короткими днями і довгими непривітними ночами. І слід знати, що за вікнами наших теплих осель живуть тварини, і серед них - наші пернаті друзі. Пропоную ще раз поговорити про птахів, які взимку не відлітають у теплі краї.

Учень 2. Птахи - одні з найцікавіших, найкращих створінь природи, вони є невід'ємною частиною природи, її окрасою. А яку велику користь приносять невтомні і крилаті захисники полів, лісів, лук, садів. Птахи - це друзі і захисники людини.

Учень 3. На земній кулі налічується біля 8600 видів птахів. З них в Україні - 360 видів, 167 з них занесені до національної Червоної книги України. Птахи поширені по всій земній кулі, пристосовані до різних кліматичних умов. Кожний вид по своєму реагує на несприятливі зміни зовнішнього середовища. Деякі у відповідь на значне і тривале пониження температури, зникнення їжі у місцевості де вони живуть, перелітають якийсь час в інші країни.

Учень 4. Але є птахи, які залишилися з нами зимувати. Ми так радіємо їх присутності у довгий зимовий період! З ними ж зима яскравіша і привабливіша. А для птахів зима важка пора. Значна частина корму, такого необхідного для життя пернатих друзів, окутана кригою, схована під снігом. Добути його дуже важко, особливо тоді, коли світловий день короткий, а їжі потрібно багато, щоб забезпечити енергію тіла на всю холодну ніч.

Зимові дарунки

З хуртовинами, з морозом рушила зима.

Не просили її в гості, та прийшла сама.

Через гори мандрувала - прямо до села.

Птицем снігу до обіду щедро принесла.

У долини, у діброви сипала сповна.

Та й забула, що до снігу треба ще й зерна.

М.Сингаївський

Учень.

Ой, ти, зимонько - зима,

В тебе жалості нема:

Снігом вкрила наш садок,

Розігнала всіх пташок.

Вітер твій гуде, шумить,

За вікном мороз тріщить,

А та віхола не раз,

Заганяла в хату нас.

Учень.

В теплі подались краї

Гуси, чаплі, солов'ї,

Журавель, зозуля, шпак,

Трясогузка, стриж і грак,

З ними жайвір польовий,

Вивільга, деркач прудкий,

Конопляночка - співачка,

Лебідь, ластівка і качка.

Учень.

У скрутний зимовий час

Залишилися у нас

Дятел, ворон, горобець,

Галка, щиглик і норець.

Омелюха і сорока, гамірлива - білобока,

Та синички з снігурами,

Та вівсянки з шишкарями

Серед розсипу снігів

Чути їхній мужній спів.

Група "Орнітологи-систематики".

Конкурс "Зимуючі птахи".

(Завдання вивішується на дошці, а на картках його отримує кожна група.)

Серед запропонованого переліку птахів підкресліть тих, яких можна побачити взимку в нашій місцевості (час виконання - 1 хв.): гуска сіра, дрізд чорний, чечітка, повзик, довгохвоста синиця, малинівка, соловей, вівсянка звичайна, чайка озерна, сова вухата, качка, ворона, снігур, лелека, горобець, ластівка, грак, шпак, великий строкатий дятел.

(Відповідь. Чечітка, повзик, синиця довгохвоста, вівсянка звичайна, сова вухата, ворона, снігур, горобець, великий строкатий дятел.)

Учитель. Чи добре ми знаємо птахів, які живуть поряд із нами взимку?

Учень 1.

Синиці голодом намлілись

Така зима, така зима,

Оце б у вирії полетіти

Та Батьківщини там нема.

Синиця велика - досить незвичайний птах. Це один із небагатьох птахів, батьківщина яких - наші краї. Майже всі птахи, які живуть у нас, - вихідці з далеких тропічних джунглів, а синиця - наша, рідна. У нас її можна побачити на кожному кроці, а ось в Америці синиця велика - така само дивина, як у нас колібри.

Для нас синиця велика настільки звична, що немає потреби описувати її зовнішність. Але щоб не переплутати синицю велику з дуже схожою на неї синицею чорною (московкою), запам'ятайте: на шії синиці великої "зав'язана" чорна краватка.

Синиця, яка народилася і виросла в доволі непростих умовах помірного поясу, самою долею приречена на щоденну й дуже сувору боротьбу за виживання та процвітання виду. Тому, мабуть, синиця велика обрала собі за девіз "випереджальне розмноження!" і впевненою ходою нарощує власне поголів'я на заздрість усім тропічним прибульцям. Ви бачили колись пташине гніздечко? Скільки, на вашу думку, там може буди яєчок: 3-5? Виявляється, що гніздо великої синиці вміщає 11-15 яєць! До того ж численне потомство невтомні батьки виводять двічі на рік! Тобто за одне літо пара синиць "ставить на ноги" сім'ю, у якій у середньому 25 дитинчат! Батьківський інстинкт цієї пташки настільки сильний, що часто самочка приступає до повторної кладки навіть тоді, коли пташенята першої родини ще не вилетіли з гнізда.

Учень 2. Уявіть собі, що всі пташенята підросли, досягай через рік шлюбного віку і мають намір створювати сім'ю та будувати домівку. Але де знайти стільки відповідних притулків? За своєю природою синиця - дуплогніздник, тобто гніздо вона в'є неодмінно в укритті. Однак навіть армія дятлів не змогла б забезпечити дуплами всіх синиць, зайнятих "випереджальним розмноженням". Тому гніздяться пташки, де трапляється. Часом їх укриття

досить кумедне: старий черевик, труба висохлої водопровідної колонки, кінський череп - усе це стає будиночком для численного і ненажерливого синичиноного потомства. В усіх цих екстравагантних притулках героїчна самочка абсолютно самостійно будує затишне товстостінне гніздечко. Для будівництва гнізда використовує будь-що: рослинний пух, шерстинки та пір'їнки, ниточки і мотузки. У її гнізді навіть можуть бути щетинки зі щітки для одягу!

Учень 3. А скільки їжі треба для прогодування 12-13 завжди голодних пташенят? За один день батьки приносять своїм ненажерливим нащадкам до 1 000 комах - шкідників саду та городу.

Узимку можна підгодувати синичок шматочками сала (тільки несолоного!), підвісивши їх на мотузку. Довготривале сусідство з людиною змінило психологію синиць. Неймовірно відважні, вони можуть брати корм із долоні людини та випрошувати насіння у тих, хто гуляє у парку.

Учень 4.

Снігурі на гілочках, як кульки на ялиночках:
Червоні та кругленькі пташечки маленькі.

Чи знаєте ви, що ми живемо у вирії? У тих самих краях, куди прямують на зиму птахи? Коли ви сердито дивитесь на термометр за вікном, натягуючи на себе три светри і неповоротку шубу, коли ви бурчите: "Залягти б на всю зиму в сплячку!", знайте - ви не праві. У нас зовсім по-курортному тепло. Принаймні саме такої думки дотримуються снігурі, які прилітають на зиму в наші, ну просто-таки літні широти.

Для мешканця Півночі - снігура - наша зима - справжнє літо. Щоправда, і в наших краях гніздиться снігур - у карпатських ялинових лісах. Цей птах загалом дуже прив'язаний до ялини, і лише в її темних колючих гілках почувається в безпеці й довіряє їм захист свого гніздечка та підростаючого в ньому лисенького потомства. Харчується снігур виключно насінням - і своєї улюблениці-ялини, і клена, і різних бур'янів. Снігурі - суворі вегетаріанці. Лише дуже короткозорий або патологічно неухважний снігур здатний дзьобнути якогось павучка, схожого на зернятко.

Узимку снігурі намагаються триматися поблизу людського житла. У містах, безперечно, тепліше, ніж у лісах. До того ж веселіше: то машина проїде, то люди пройдуть.

Однією з найзворушливіших особливостей снігурів є їх прихильність один до одного. Птахи вважають за краще триматися зграйкою, по-справжньому переживають смерть одного зі своїх товаришів, довго і тужливо кричать над загиблим родичем і зовсім не "по-пташиному" страждають. Таку само пристрасну прихильність відчувають снігурі й до людини, у якої вони живуть. За словами великого знавця тварин А.Брема, "снігур настільки бурхливо переживає і горе, і радість, що здатен навіть загинути від надміру почуттів".

Доброзичливі й невибагливі снігурі - чудові птахи для домашнього утримання. По-перше, вони по-справжньому люблять людину, а по-друге, стосунки приручених снігурів сповнені такої ніжності, ввічливості й лицарства, що сучасним людям є чого в них повчитися.

Учень 5.

*Цвінь-цвірінь, цвінь-цвірінь, -
Танцювати не лінь!
Любить соняшник клювати,
Булочкою смакувати...*

Горобець - тропічний птах. Він - представник родини Ткачикові. Напевно, ви чули про ткачиків - умілих будівельників, які в рідних тропіках повністю завішують деякі дерева своїми симпатичними

гніздами-гамачками. Це, так би мовити, кузени нашого хатнього горобця.

Що змусило горобця проміняти рослинні джунгли на джунгли кам'яні, сказати важко - ймовірно, стимулом для цього стала непереборна любов до роду людського. Бо оселяється горобець хатній у наших широтах виключно поряд із людиною. У містах і селах, на степових хуторах і у високігорних поселеннях - всюди біля людського житла горобець є звичним птахом. Зате ви ніколи не зустрінете цього птаха в лісі чи будь-якому іншому місці, позбавленому люд-ських осель.

Насправді важко зрозуміти таку прихильність птаха до людини. Це намагалися пояснити тим, що біля людського житла горобці мають удосталь улюбленої їжі, однак у північних районах, де сільське господарство не розвинене і поживитися горобцеві нічим, він усе одно живе серед людей, а по їжу літає на луки і в ліси. Горобець влаштовує гнізда в людських домівках, але не менш вдало він гніздиться на деревах і кущах.

Гніздяться горобці зазвичай окремими родинками, але іноді об'єднуються в колонії. Гнізда будують майже всюди: у щілинах різних будівель, у норах берегових ластівок та дрібних тварин, у дуплах дерев, у шпаківнях і відкрито - на деревах та кущах: ялині, акації й найчастіше на пірамідальній тополі. Дивно, але дуже часто горобці гніздяться в стінах гнізд великих (іноді хижих) птахів: чапель, лелек, сорок. На одному гнізді великого птаха може вміщуватися до 10 горобиних гнізд. Хижі птахи, які активно харчуються та годують свої малят дрібними пташками - і тими ж горобцями, "своїх", "домашніх" горобців та їхніх малят не чіпають і гнізд не руйнують. Можливо, зворушує довірливість маленьких птахів, які неначе віддають себе і своїх дітей під захист великих і сильних побратимів. Натомість люди... На жаль, ми часто не цінуємо товариство цієї веселої і симпатичної пташи-ни, кривдимо її.

В зимові дні на стовпчиках.

*На вітах, на дахах
Сидять малі горобчики
У сірих піджаках
Сидіти б їм під стріхами
Чекати б їм тепла
Та жаль, що всюди віхола
Поживу замела.
Сніги, мов білі килими
І долі ні зерна.
Я хліба накришила їм
Посипала пшона.
Горобчики наїлися
І, наче у теплінь,
Всі радо розлетілися
Цвірінь - цвірінь - цвірінь.*

Учень 6. Гнізда горобці будують дуже майстерно - мабуть, виправдовують свою належність до родини Ткачики. Форма гнізда неправильно кулеподібна. Стіни товсті, сплетені зі стебел різних рослин. Для утеплення стін гнізда горобці сплітають пух, пір'я, кінський волос. У місті горобці можуть знайти вдосталь будівельних матеріалів: нитки, мотузочки, шерсть собак, жмутики вати - і все це використовувати для створення затишного житла.

На будівництві гнізда подружжя працює разом. Самець транспортує будматеріали, а самка здійснює власне будівництво. Дуже ретельно майбутня мама утеплює будинок, що цілком зрозуміло: діти її вилуплюються абсолютно без пір'я чи пуху, але вже через 10 днів після народження вони залишають гніздо.

Для вигодовування своїх чад батькам доводиться приносити багато комах та личинок. За літо горобці вигодовують 2-3, іноді 4 покоління. Після вирощування малят упорядковане й відремонтоване житло стає захистом від холоду зимових ночей горобців-батьків.

Завжди життєрадісні, безжурні, голосисті, на диво віддані людині, ці птахи є, мабуть, найбільш привабливою і найменш, на жаль, оціненою частиною сучасного міста.

Учень 2. Дятли - осілі птахи лишаються в нас протягом цілого року. Озброєні міцним дзьобом дятли добувають комах з-під кори або добувають ялинові чи соснові шишки. На пеньку або в розгалуженні гілок дятел влаштовує кузню, в якій закріплює шишки. Роздовбуючи їх, він виймає насіння, яким живиться. Часто біля кузні дятла підгодовуються дрібні пташки - синиці, чечітки.

*В дятловій кузні гаряча пора,
Дятлова кузня стоїть край села
Дятел невтомно працює щодня
Така роботяца в нього рідня.
Вчився він змалку так працювати
Щоб шкідників з-під кори добувати.
Учень. Довгохвоста, білобока,
На тину сидить сорока,
Поглядає до воріт -
Рибку там смакує кіт.*

- Сорока - чорнобілий птах з довгим з'хвостом - відома усім. Вона завжди виказує свою присутність голосним тріскотінням. Усі звірі і птахи знають, що якщо кричить сорока, то десь поблизу може бути якась небезпека. Сорока - дуже поширена птаха від помірної зони Європи на схід до Камчатки, Зустрічається також на північному заході Африки і заході Північної Америки. Ця звичайна осіла і кочівна птаха живе як одна, так і парами і зграями.

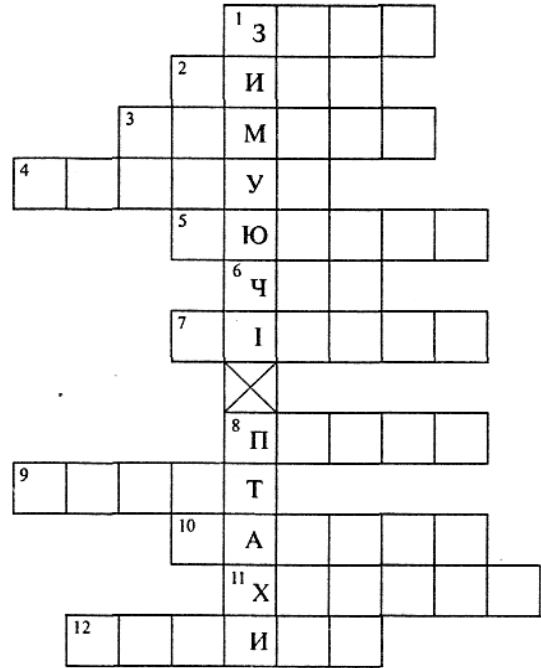
- Сороки будують відразу декілька гнізд, але гніздяться в одному, найкращому на їхню думку. Воно розташоване на невеликій висоті і має форму кулі. Старі сорочі гнізда облюбують для свого житла вухаті сови, сичі, боривітри, а також куниці, білки. Інколи сороки грабують гнізда дрібних птиць, поїдаючи яйця і пташенят. У лісопарковій зоні вони наносять істотну шкоду фауні півчих пташок. Живляться сороки комахами, червами, моллюсками, насінням рослин, ягодами, фруктами, не гребують падаллю і харчовими відходами.

- Сорока дуже тямуща птиця і може звикнути до життя в неволі. Вирощена з пташеняти вона стає абсолютно ручною. Птах може навчитись наслідувати голоси багатьох тварин, скрипу дверей, іншим звукам, а також голосу людини. Взагалі окрім цвіркотання в сороки є справжня пісня. Вона тиха і співають її лише самці у весняний час.

Конкурс "Зимовий кросворд" Питання

1. Пора року, найтяжчий період для птахів.
2. Група, до якої належать яструб великий, сова сіра, підорлик малий.
3. Птах, назва якого пов'язана з порою року.
4. Хижий птах.
5. Друг птахів узимку.
6. Птах із характерним зеленим забарвленням, позивними звуками.
7. Зимовий місяць.
8. Клас тварин, до якого належать снігурі, ластівки, лелеки тощо.
9. Частина тіла птахів, що виконує роль керма.
10. Куш, ягодами якого смакують птахи взимку.
11. Ліси, в яких живе шишкар.
12. Невелика співоча пташка, що найчастіше трапляється в нашій місцевості.

Зимовий кросворд

(Відповіді. 1. Зима. 2. Хижі. 3. Зимняк. 4. Яструб. 5. Людина. 6. Чиж. 7. Січень. 8. Птахи. 9. Хвіст. 10. Калина. 11. Хвойні. 12. Синиця.)

Учитель. Чи пристосовані птахи до зимівлі, нестачі кормів, низьких температур, холодних вітрів, стужи, короткого дня?

Група "Фізіологи"

Учень 1. Так, пристосовані. Вони мають пір'яний покрив, що забезпечує їх політ, захищає тіло від ушкоджень і зігріває. Саме пух рятує птахів від морозів.

Особливості будови травної системи птахів забезпечують швидке перетравлення їжі. У птахів дуже швидко скорочується серце. У голуба масою 250 г частота серцевих скорочень становить у середньому 248 уд./хв, у циглика (13 г) - 754.

Їхня дихальна система складається з легенів та легеневих мішків. Під час дихання повітря проходить крізь легені двічі, при цьому кров забирає багато кисню. Тому обмін речовин у птаха відбувається дуже швидко, виділяючи велику кількість енергії і, відповідно, тепла. Але за умови, що їжа поступає постійно.

Учень 2. Що стимулює людей до підгодовування птахів?

Птахів узимку треба підгодовувати тому, що:

- ми любимо своїх пернатих друзів;
- ми хочемо допомогти птахам витримати зимові негаразди;
- птахи є невід'ємною складовою біогеоценозів: лісів, боліт, полів, парків;
- птахи знищують багато комах, шкідників рослин, чим захищають наші сади, сквери та городи;
- ми милуємося їхньою красою, слухаємо їхні пісні.

Орнітологічна вікторина

1. Який птах узимку висить на деревах униз головою? Чому?

{Відповідь. Синиця. Зверху гілки вкриті снігом, а синиці добувають комах, яйця та личинки яких знаходяться на нижньому боці гілок.)

2. Який зерноїдний птах вигодовує своїх малят виключно комахами і за літо вирощує три або навіть чотири покоління пташенят?

(Відповідь. Горобець.)

3. Скільки комах за добу приносить у середньому пара горобців пташенятам?

(Відповідь. Близько 500.)

4. Про якого птаха йдеться?

"Тук-тук-тук" чути стук,
Та цей звук не від рук.
Птаха дзьобом стовбур б'є,
Лікарем для лісу є.
(Відповідь. Про дятла.)

5. Які птахи, що полюють уночі, з'їдають за рік до тисячі мишей та гризунів кожен?

(Відповідь. Пугач, сова.)

6. Назвіть птахів, що знищують шкідливих комах.

(Відповідь. Синиця, підкоришник, повзик, вівчарик, дрізд, дятел, чиж, сорока, сойка, вівсянка, кібчик.)

Група "Майстри"

Конкурс "Змайструй годівничку".

Конкурсанти отримують перелік матеріалів (картон, фанера, водостійкий клей, мотузки, пластикова пляшка, пакет від молока, півлітрова банка, дощечка, скотч, коробка з-під цукерок, банка з-під консервів, цвяхи). За 3 хв вони мають запропонувати варіанти годівниць.

Упродовж 2-3 хв учасники захищають свої проекти. Допускається доповнення конструкції зі "своїх" матеріалів.

Учень.

Для того, щоб збудувати годівничку, варто скористатися такими порадами:

- не слід ганятися за дуже складними і химерними конструкціями, краще зробити кілька про-стіших і нагодувати більше птахів; важливо тільки, аби корм був захищений від негоди;
- у пакеті треба лише прорізати отвір-дверцята: їх може бути двоє, але не в протилежних стінках, щоб не виникали протяги і корм не видувало; із пляшок можна виготовити кілька модифікацій годівниць;
- якщо годівниця зі скляної банки, то її треба прив'язати міцною мотузкою горизонтально до гілки;
- можна облаштувати годівницю за допомогою сітки: у неї насипають крупне насіння чи висушені ягоди та сухофрукти і підвішують до гілок;
- найпростіше - просто підвісити на мотузці шматочки несолоного сала; необхідна умова для кожної з таких конструкцій - міцність;
- найлегший варіант - дощечка з прибитими по краях бортиками, щоб корм не здувало вітром; із метою захисту корму від несприятливої погоди і конкурентів тих пташок, яких ви хочете підгодовувати, конструкцію годівниці можна ускладнити різними дахами чи боковими стінками;
- зручні різні варіанти годівниць-автоматів, у яких їжа висипається поступово в міру її споживання. Для цього кормову суміш слід висипати у пляшку, яку потім перевернути догори, або зробити з Дощок ко-нічний "бункер" із вузькою щілиною внизу .

Група "Кухарі"

Учень 1.

Гуляють білі сніговиці,
Тріщить мороз, гудуть вітри,
Сидять зажурені синиці,
І повзики, і снігурі.
Зима. Зима. Не те, що влітку,
Біліє далеч снігова,
І на малесеньку чечітку
Колючий острах навіва.
Дзьобатий дятел діловито
У стовбур стука, не дріма,
Але тепер йому не літо -

*Кругом зима, кругом зима!
А сніг летить, а вітер злиться.
І навіть щиглик на біду,
Хоч звичка в нього - бадьориться,
Притих під кущиком в саду.
Сніжинки білі - не комахи,
А ковдра біла - не тепло.
І повели розмову птахи
Про те, що буде, що було.*

Учень 2. Наші дослідники встановили, що найкраще птахи смакують їжу, найбільш наближену до їхнього природного харчування.

Конкурс "Харчовий кошик для птахів"

На столах перед групами - набори з різноманітним насінням. Конкурсанти мають визначити, з яких рослин це насіння та яких птахів порадує його наявність у годівниці.

Учень 3. Рекомендовані види кормів для зимуючих птахів:

- насіння зернових культур: насіння кавуна, діні, соняшника, гарбуза (не смажене), ясена, проса, вівса; для снігурів та інших зерноїдних: насіння лободи, кропиви, кінського щавлю, лопуха; кетяги ягід, калини, горобини, чорної і червоної бузини;
- крупы: пшоно, подрібнена ячмінна крупа, гречана та кукурудзяна січка, манка;
- овочі та фрукти: картопля в "мундирах", яблука, груші, терта морква та столовий буряк;
- хліб та випічка, сало та м'ясо, жири;
- молочні продукти: сир чи шматочки плавленого сирку, потертого на тертці.

Група "Екологи"

Учень 1. Чи все ми знаємо про птахів? Чи добре ми вивчили їхню поведінку і чи можемо її зрозуміти?

Для того, щоб відповісти на ці та інші питання щодо особливостей розмноження й поведінки птахів, проводять спостереження. Слід зазначити, що поведінка наших пернатих друзів змінюється. Вони пристосовуються до умов великих міст, до шумних магістралей, тобто стають більш урбанізованими [11].

Учень 2. Аналіз спостережень за зимуючими птахами показав досить закономірну картину: безперечно, перевага виявилася на боці видів-синантропів, що пристосувалися до сусідства з людиною і мають із цього неабияку користь. Така тенденція особливо характерна для птахів, що зимують у наших широтах.

Птахи, які гніздяться в місті, використовують для будування гнізд елементи сучасного "євродизайну": коноплянки вистилають лоточок гнізда мотузками і ниточками, дрозди влітають у гнізда целофанові обгортки від цигаркових пачок, ворони і сороки прикручують гнізда до гілок дротом і з нього ж будують основу гнізда. Багато птахів, які зазвичай кочують на зимівлю, залишаються в містах і використовують як "шматочки літа" відталі ділянки навколо люків опалювальної системи і системи гарячого водопостачання [6].

Спостерігайте за птахами, і ви отримаєте приємне задоволення та дізнаєтеся про них багато нового.

(Усі групи отримують картки "Поради орнітологам-початківцям".)

Поради орнітологам-початківцям

Пам'ятайте: хоча спостереження за птахами мінімально впливають на довкілля, проте слід поводитися так, щоб усі ми й надалі мали змогу милуватися птахами.

Правила проведення спостереження:

- не розлякуйте птахів і не завдавайте шкоди місцям їх перебування;

- поведіться під час спостережень толерантно - будьте гарним прикладом для інших, спонукайте колег поводитися відповідально;

- дотримуйтеся правил і вимог щодо відвідування певних місць;

- поважайте інтереси птахів, інших тварин та місцевих жителів: не розголошуйте інформацію, якщо вам трапиться рідкісний птах; насамперед, повідомте про свою знахідку в Українське товариство охорони птахів, що зможе вжити необхідних заходів для збереження рідкісного птаха.

Учитель. Слід пам'ятати, що в нашій місцевості є види зимуючих птахів, які підлягають охороні: пугач і сорокопуд сірий Обидва види занесено до Червоної книги України.

У зоопарку утримуються птахи, занесені до Червоної книги МСОП, Червоної книги України та Червоної книги Росії: пелікан рожевий журавель сірий, журавель степовий, мандаринка, гуска-білошия, огар, куро-гуска та підорлик малий.

Група "Фольклористи"

Учень 1. Із давніх-давен в Україні люблять птахів. Із ними пов'язано багато легенд, казок і прикмет. А ще люди склали прислів'я про птахів. Про птахів піклуються, їх оберігають, вони стали складовою українських обрядів.

- Яких птахів виліплюють із тіста для весільних короваїв? Чому?

(Відповідь. Голуби є символом вірності, взаєморозуміння та взаємоповаги чоловіка і жінки. Про закоханих говорять: воркують, як голуби.)

Саме тому голубів вишивають на весільних рушниках. Голуби мають ще одну унікальну властивість. Яку саме, ви дізнаєтеся, прослухавши уривок із казки.

Конкурс "Знавці українських народних казок".

Учень 2. "...Князівна взяла собі те на думку й думає, як би їй вісточку додому подати й на волю до батька дістатись. А при ній не було ні душі, тільки один голубок. Вона вигодувала його, ще як у Києві була. Думала-думала, а далі й написала до батька: "Отак і так, - каже, - у вас, таточку, є в Києві чоловік. Благайте ви його через старих людей, чи схоче він із змієм побитися, чи визволить мене, бідну, з неволі! Благі йте його, татусю, і словами й подарунками, щоб не образився він за яке незвичайне слово!"

Написала так, прив'язала під крильце голубові та й випустила у вікно. Голубок злинув під небо й полетів додому, на подвір'я до князя. А діти саме бігали по подвір'ю та й побачили голуба.

- Татусю, татусю, - кажуть, - чи бачиш - голубок від сестриці прилетів?

Князь перше зрадів, а далі подумав-подумав та й засмувався:

- Це ж уже проклятий змії згубив, видно, мою дитину!

А далі поманив до себе голуба, глядь - аж під крильцем карточка. Він за карточку. Читає, аж дочка пише: так і так" [14].

- Із якої казки цей уривок? Яку властивість голубів у ньому описано?

(Відповідь. Уривок з української народної казки "Кирило Кожум'яка". Ще здавна люди використовували здатність голубів запам'ятовувати дорогу для доставки поштових повідомлень.)

Учень 3. Помітили люди і характерні риси поведінки птахів. Багато добре відомих нам птахів стали міфічними істотами. Сова - символ мудрості, а також мороку і смерті. Будучи атрибутом богині Афіни, сова символізує мудрість, пізнання. Сиви володіють здатністю бачити вночі, бачити все

довкола, не рухаючись з місця, а лише повертаючи голову. У них мудрий проникливий погляд. Безшумний нічний політ, очі, що світяться, та моторошні крики зумовили появу уявлень, за якими сову пов'язували зі смертю й окультними силами.

Учень 4. Ворона - символ віртуозності, хитрості, підступності, злодійкуватості. В Японії ворона - вісник і супутник богів, образ синівської поваги; у Греції - носій поганих новин, але і символ довголіття.

Конкурс "Що означають прислів'я про птахів?" (Зачитуються прислів'я, конкурсанти їх тлумачать.)

1. Ліпше пташці на зеленій вітці, ніж у пана в золотій клітці.

(Відповідь. Птахові дані крила для того, щоб вільно літати. Людина хоче бути вільною у своїх думках, бажаннях, діях. Немає нічого гіршого для людини, як неволя, і жодне багатство не може замінити людині її вільного вибору.)

2. Всяка пташка своє гніздо знає. (Кожна пташка своє гніздо хвалить. Погана та пташка, якій своє гніздо не миле.)

(Відповідь. Для кожної людини найдорожчим є власний дім і родина. Нещасна та людина, яка не відчуває підтримки своїх рідних.)

3. Вліз межі ворони, каркай, як і вони.

(Відповідь. У кожній спільноті людей є свої певні правила. Якщо хочеш бути таким, як вони, - дотримуйся їхніх законів.)

4. Горобець маленький, а серденько має.

(Відповідь. Серце - символ любові, добра й милосердя. Горобчик маленький, але, як і людина та інші тварини, відчуває біль, страх і радіє теплу, світлу, достатку та підтримці ближнього.)

5. Куди орли літають, туди сорок не пускають.

(Відповідь. Орли часто символізують вольових, упевнених у собі людей. їм не потрібні ті, хто не тримає слова, багато говорить та пліткує.)

6. Соловей співає, поки голос має.

(Відповідь. Робити справу слід тоді, коли є час, сили й бажання. Тобто вчасно.)

7. Всяка сорока від свого язика страждає.

(Відповідь. Плітки, осуд інших не приводять до добрих наслідків.)

Учень 5. Вдячні люди ставлять птахам пам'ятники. У Бостоні є пам'ятник горобцям. У 1850 р. англійці привезли в Америку першу пару горобців. Крилатим переселенцям нові місця сподобалися, вони розмножилися і розповсюдилися на значних територіях. Одного разу в околицях Бостона дуже розмножилися шкідливі комахи. Гусениці величезними навалами напали на поля, сади і городи, і знищували все підряд - посіви, овочі, плоди на деревах. Людям загрожував голод. Але налетіли великі зграї горобців і знищили шкідників.

У Солт-Лейк-Сіті (Америка) та австрійському Клостернейбурзі стоять пам'ятники чайкам, які врятували посіви від сарани.

За допомогу в дні війни люди "поставили на п'єдестал" гусей, півня, голубів.

У різних містах є скульптурні зображення журавлів як пам'ятники воїнам, які не повернулися з фронтів Другої світової війни.

*Мне кажешся порою, что солдаты,
С кровавих не пришедшие полей,
Не в землю нашу полегли когда-то,
А превратились в белых журавлей.*

Р.Гамзатов

Учитель. Ми всі любимо наших пернатих друзів. Вони є невід'ємною частиною людського життя і потребують нашої допомоги, підтримки та захисту. Не будьмо байдужими до зимівлі птахів - допоможімо їм!

Л. В. Яцюк,

учитель зарубіжної літератури Білозірської загальноосвітньої школи I-II ступенів №2 Білозірської сільської ради Черкаського району Черкаської області

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ДОСВІДУ РОБОТИ

*Літературу вилучено із законів тління.
Вона одна не визнає смерті.*

М. Є. Салтиков-Щедрін

Уроки зарубіжної літератури - важлива складова гуманітарної освіти.

Завдання вчителя зарубіжної літератури - формування гуманістичного світогляду та гуманітарної свідомості самостійної, творчої особистості; стимулювання інтересу до читання в цілому; формування стійкої мотивації вивчення літератури, відчуття краси та виразності художнього слова; плекання вміння сприймати прекрасне, творити власну особистість його засобами; створення умов для активного осягнення програмового матеріалу завдяки насиченій розумовій діяльності, зацікавленості процесом навчання; сприяння виробленню естетичних смаків, поглядів і уподобань учнів; розвиток умінь сприймати літературний твір як явище мистецтва у єдності його змістових та формальних особливостей; формування читацької культури, творчих здібностей, критичного мислення, навичок самостійного аналізу та аргументованого оцінювання прочитаного; підвищення загального рівня культури учнів як повноправних членів соціуму та активних учасників соціальних процесів; виховання в учнів поваги до національної культури та інших етнокультурних традицій; формування планетарного мислення, вільної орієнтації в розмаїтті культурних явищ (с. 61).

Успішна реалізація навчально-виховних завдань шкільного курсу "Зарубіжної літератури" у навчальних закладах залежить від прилучення школярів до читання вершинних творів світової літератури.

Предметом вивчення в курсі зарубіжної літератури є художній твір, його естетична природа та духовно-етична сутність. Аналіз та інтерпретація літературного твору мають спиратися на ґрунтовне знання тексту, докладний розгляд ключових епізодів, доречне цитування, виразне читання окремих творів або їх фрагментів.

Підтримка читання - це стратегічно важливий елемент культури, інструмент підвищення інтелектуального потенціалу нації, творчого розвитку особистостей та соціальної активності українського суспільства. (С. 15).

Читацька компетентність - складова комунікативної компетентності - це набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і

власного ставлення. Компетентність набувається учнями у процесі активної пізнавальної діяльності та діалогу з твором, автором, літературним героєм, однокласниками, педагогом - все це забезпечує інтерактивне навчання (в його основі спілкування, обмін інформацією, співпраця) (с. 380).

У своїй педагогічній діяльності розвивати читацькі компетентності учнів починаю уже з 5 класу, коли діти щойно переходять з початкової школи, здійснюю це на різних етапах уроку. Адже завдання вивчення літератури в 5 -7 класах - це прилучення до читання.

Продемонструю це хоча б на прикладі одного програмового літературного твору. Прикладом може послугувати вивчення розділу "Казки народів світу" в 5 класі, а саме життєвий і творчий шлях ірландського письменника **Оскара Уайльда** та його казка "Хлопчик-зірка" (на вивчення відведено 3 год.).

На етапі мотивації уроку, з метою зацікавлення учнів, використовую ігрові прийоми, розгадування кросвордів, пошук ключових слів у формуванні теми, літературні диктанти, вікторини, проблемні запитання тощо. Наприклад, з метою залучення учнів до читання казки пропоную учням до уваги інсценізацію уривку з твору, а саме початок казки (інсценізацію готую завчасно). Також під час цього ж уроку розгадуємо кросворд із ключовим словом (Уайльд) про життєвий і творчий шлях Оскара Уайльда (з життям і творчістю письменника учні були ознайомлені на попередньому уроці).

Суспільство XXI століття потребує розумної, конкурентоспроможної, гідно мислячої особистості, керуючої власною інтелектуальною діяльністю в соціальній взаємодії з членами цього товариства. Це соціальне замовлення відображається в Державних освітніх стандартах загальної освіти, тому вчитель зарубіжної літератури повинен акцентувати увагу на завданні формування в учнів універсальних навчальних дій: особистісних, регулятивних, пізнавальних, комунікативних (с. 32).

Так на етапі роботи над змістом казки Оскара Уайльда "Хлопчик-зірка" учні пригадують, що спільного між казкою та міфом. Тому пропоную до уваги учнів уривок з давньогрецького міфу "Нарцис".

"Якось під час ловів Нарцис дістався ручаю і, стомлений, схилився напиться води. Раптом із сріблястого люстра глянуло на нього юне обличчя, таке дивно гарне, що Нарцисові аж серце завмерло. Побачив він і руки, що наче тяглися до нього, та коли надумав їх торкнутися, вода збрижилася, і все видиво зникло.

Вражений Нарцис уже не міг одійти від ручаю. Раз у раз юнак нахилився до води, милувався тією дивовижною вродою, не розуміючи, що то він дивиться сам на себе, і страждав від не знаного досі кохання.

Ані голод, ані втома не могли відірвати юнака від ручаю. Мов прикутий до нього, Нарцис не зводив погляду з любого обличчя в воді, з юних уст, з променистих очей, що теж ніби милувався ним".

Після цього ставлю дітям проблемне запитання.

- На вашу думку, навіщо я запропонувала вам до уваги уривок саме цього давньогрецького міфу?

Очікувані відповіді.

По-перше, навчаючись в Оксфордському університеті юний Оскар цікавився вивченням давньогрецької міфології. Він добре знав давньогрецькі міфи.

По-друге, зміст уривку з міфу "Нарцис" використав у своїй казці "Хлопчик-зірка".

Після цього пропоную учням відшукати відповідний уривок у тексті казки.

"Хлопець був ніби заворожений своєю казковою вродою і насміхався й глузував з нещасних та безпомічних. Себе ж любив, і часто влітку, коли стояли тихі сонячні дні, він лежав у священниковому садку біля кринички і посміхався собі з утіхи, милуючись своєю вродою".

Характеризуючи головного героя казки Хлопчика-зірку, пропоную учням зачитати уривок з казки, який містить опис хлопця.

"... мав личко біле і ніжне, мов вирізьблене із слонової кістки, і золоті кучері - як пелюстки нарциса, і губи - як пелюстки червоної троянди, а очі - як фіалки..."

Учні роблять висновки, що Оскар Уайльд, зображуючи гординю головного героя Хлопчика-зірки, також використав давньогрецьку міфологію. Тому, що за давньогрецькою міфологією квітка нарциса є символом самозакоханості, червона троянда - цариця всіх квітів, а синя фіалка символізує смуток, смерть. Але фіалка за міфологією є також і емблемою пробудження природи. Очі людини відображують її душевний стан. Отож, Уайльд таким чином налаштовує читача на те, що головний герой зуміє подолати свою гординю.

Важливе місце на уроках літератури також відводжу на **міжпредметні зв'язки**. Тож при вивченні цієї казки використовую зв'язок літератури з предметом "Християнська етика" (тема "Гордість та смирення"). Для цього пропоную учня ще один уривок з твору, акцентуючи увагу на таку художню деталь у творі, як слова гординя і смирення.

"Мати моя! Я зрікся тебе в дні своєї ГОРДИНИ. Не відштовхни мене в годину мого СМирення".

Ставлю учням запитання.

- Як ви розумієте значення слів гординя і смирення?

Пояснюю учням, що за Біблією :

Гординя - упевненість людини в тому, що вона особлива, самодостатня і може всі свої проблеми вирішувати самостійно, без Бога.

Смирення - уміння подолати свою гордість, насамперед перед Богом.

Фарисейство - лицемірство, звичка вважати себе кращим за інших.

Література покликана виховувати високі моральні якості у читачів. Тому читаємо з п'ятикласниками біблійну притчу "Притча про митаря та фарисея" (Євангеліє від Лк.18: 9 -14)

Притча про митаря та фарисея

До храму ввійшли помолитися два чоловіки. Один був фарисей, а інший митар.

Фарисей, ставши посеред храму, молився так: "Дякую, Боже, Тобі, що я не такий, як інші люди неправедні, як оцей митар, наприклад. Я постую два рази на тиждень, даю десятину з усього, що тільки надбаю!"

А митар здалеку стояв і навіть не смів звести очей до неба, тільки бив себе в груди: "Боже, будь милостивий до мене, грішного!"

Митар повернувся до дому свого більш виправданий, ніж фарисей, бо кожен, хто підноситься, буде понижений, хто ж понижється, той буде піднесений.

Учні приходять до висновку, що гординя є найбільшим гріхом. А ліки від неї лише одні - це покаятися в своєму гріхові, стати смиренным. Тому то і проводить Оскар Уайльд гордовитого Хлопчика-зірку через різні випробування, показавши читачам складний і тернистий шлях до смирення.

Література взаємодіє також з дисциплінами художнього циклу (музикою, образотворчим мистецтвом, художньою культурою): на уроках літератури формується естетичне ставлення до навколишнього світу.

На своїх уроках я також використовую цей вид діяльності. Наприклад, пропоную школярам переглянути уривок з кінофільму "Хлопчик-зірка" (кіностудії "Мосфільм" 1957 року режисерів А. Дударова та Є. Зільбейштерна, роль Хлопчика-зірки виконує актриса М. Виноградова) та ілюстрацію до твору (той самий фрагмент), після чого ставлю перед учнями завдання відшукати та зачитати відповідний уривок з тексту казки. Потім ставлю перед учнями завдання порівняти уривки цих трьох видів мистецтва і відшукати в них спільне і відмінне. Також ставлю перед учнями запитання:

- Чому, на вашу думку, чоловічу роль Хлопчика-зірки у кінофільмі режисери запропонували виконувати жінці?

Очікувані відповіді.

- Я вважаю, з такою метою, щоб підкреслити вроду Хлопчика-зірки.

- Можливо і тому, що мати Оскара Уайльда мріяла мати доньку, а коли народився син, то в дитинстві вона часто його одягала в дівчаче вбрання.

Сучасне життя вимагає творчого підходу до уроку літератури та до всього процесу навчання, а компаративістика відкриває широкі горизонти в

процесі навчання, виховання сучасних учнів, розширення їхнього світогляду, формування життєво необхідних компетенцій. Літературний компонент освітньої галузі "Мови і літератури" Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти передбачає реалізацію компаративної лінії й визначає відповідні державні вимоги до рівня підготовки учнів. Порівняльний метод став не тільки загальноновизнаним, але й одержав статус програмного методу. Компаративний аналіз творів допомагає усвідомити учням цілісність світового літературного процесу. Це відповідає головній меті літературної освіти - виховання творчого читача із самостійним критичним мисленням, формуванням гуманістичного світогляду, загальної культури, естетичних смаків особистості.

Головним завданням вивчення зарубіжної літератури в 8 - 9 класах є системне читання.

Так, наприклад, в 8 класі під час вивчення теми "Література ХХ - ХХІ ст. У пошуках себе і високого польоту", а саме творів Антуана де Сент-Екзюпері "Маленький принц" (згідно нової програми даний твір перенесеного з 6 класу) та Річарда Баха "Чайка Джонатан Лівінгстон" на уроці закріплення знань, умінь і навичок здійснюємо компаративний аналіз цих творів. Спочатку пропонуємо учням відшукати, що є спільного в біографії авторів цих творів. Учні зауважують, що французький письменник Антуан де Сент-Екзюпері та американський - Річард Бах були пілотами. Тому то і головні герої їхніх творів здійснюють політ в пошуках себе і високого польоту.

Також мої восьмикласники говорять про те, що обидва твори за жанром є притчі, тобто твори, що містять повчання в алегоричній формі, повчання на прикладі. Так головний герой казки-притчі Антуана де Сент-Екзюпері Маленький принц здійснює свою подорож на планету Земля заради пізнання світу, заради пошуку шляху до істини. Автор твору доводить, що людина все життя перебуває у пошуку. Шлях до життя нелегкий. Доводиться бачити багато негативного, переходити через різні випробування.

Річард Бах, автор повісті-притчі "**Чайка Джонатан Лівінгстон**" на прикладі головного героя твору Джонатана доводить читачам, що в кожному з нас живе Чайка Джонатан Лівінгстон, тільки потрібно навчитися бачити справжню людину, і в кожній із них допомагати розгледіти її в собі. Джонатан - це символ безкінечних можливостей того, хто вміє мріяти, вірити в досконалість, любити життя. І тоді людина здатна пізнати добро, любов і знайти свій сенс життя. Для Джонатана сенс існування полягає в польоті, почуття польоту для нього - це шлях до вдосконалення.

Також мої учні роблять висновок, що так, як за ці два твори - це притчі, то їхні герої повинні давати якісь поради, тобто, повчати. Підтверджуючи цитатами із творів, восьмикласники коментують пораду Джонатана його учневі Флетчеру ("Не вір тому, що говорять тобі твої очі: їхні можливості обмежені. Дивися так, щоб зрозуміти, осмислити те, що вже відомо, і ти побачиш шлях до польоту").

Мудрий Лис із твору Антуана де Сент-Екзюпері "Маленький принц" учить Маленького принца, говорячи подібно до слів Джонатана

("Добре бачить тільки серце. Найголовнішого очима не побачиш"). Тобто, світ, людину потрібно відчувати душею, а не тілом.

Ще восьмикласники зауважують, що Джонатан переродився в іншу форму - духовну. А Маленький принц помер, щоб воскреснути у зорях.

Також у своїй роботі, під час вивчення твору Річарда Баха "Чайка Джонатан Лівінгстон", здійснюю компаративний аналіз ще з одним твором - диптихом із поеми Ліни Костенко "Чайка на крижині" - "Крила" (українська література 7 клас). Так пілот, на ім'я Річард Бах, пристрасно відданий своєму льотному ремеслу, прогулюючись одного разу по березі каналу в Каліфорнії, почув крик чайок і розібрав у них слова "Чайка Джонатан Лівінгстон" (ім'я знаменитого в 30-ті роки ХХ ст. американського льотчика). Цей голос змушує пілота сісти за стіл і написати повість-притчу про сенс людського життя, для головного героя повісті Чайки ця суть в польоті. Закон Великої Чайки - "Будь самим собою. Без свободи чайка - не чайка". Потім учні пригадують історію написання поезії Ліни Костенко "Крила". Українська поетеса, перебуваючи в Польщі, зокрема у морському порту Щеціна, сумує за рідною Україною. Проголюючись берегом річки, спостерігає за красою Одри, за кораблями біля причалів. Це було весною, коли ламалася крига. На одній із крижин вона помітила чайку. Побачена картина підштовхнула поетесу до роздумів про смисл життя людини, її призначення на землі, любові до рідного краю. Так виник вірш "Крила". Авторка використала алегоричний образ крил, що є символом духовності, багатства думки, емоційного піднесення, могутності, незалежності і впевненості. У давніх греків крила символізували любов і перемогу. Платон вважав крила символом розуму, вони володіють здатністю до величного духовного піднесення. На думку поетеси, людина теж має крила, але як птах не літає, бо людські крила зроблені не з пуху, а з правди, чесності, довір'я, вірності в коханні, з вічного поривання, з щирості до роботи, з щедрості та турботи, з пісні, з надії, з поезії, з мрії. Тобто, ця поезія є розгорнутою притчовою метафорою про глибоке наповнення людини.

Також у своїй педагогічній діяльності здійснюю особистісно-орієнтований підхід до навчання, який зумовлює надання належного місця методам і формам, сфокусованим на учневі: диспутам, груповій роботі, рольовій грі, керованим дослідженням, інтегрованим урокам.

Наприклад, під час вивчення творчості **Генріха Гейне в 9 класі** проводжу інтегровані уроки (зарубіжна та українська літератури). Франко захоплювався творчістю німецького поета Генріха Гейне, досліджував її, здійснював переклади його творів. Він у 1902 р. в своїй передмові до українського видання гейнівської "Подорожі на Гарц" зауважив, що з усіх німецьких поетів ХІХ віку, мабуть, найбільше пощастило на переклади українською мовою Генріхові Гейне.

Вплив Гейне в тій чи іншій мірі помітний у творчості Франка. Це пояснюється тим, що обидва вони поети революційної демократії, що відгостреним мечем різючої сатири рубали самодержавство.

Перу Франка належить чимало перекладів і переспівів німецького поета, він надавав його поезіям українського колориту. Але найбільших висот дійшов поет у перекладі поезії "Німеччина". У цьому творі Гейне нещадно картає дворянство, попівство, тому цим він дуже імпував українському поетові-революціонеру.

Отож, Франка ще по праву можна назвати ученим-компаративістом. Щоб переконати в цьому своїх учнів, я на уроках зарубіжної літератури в 9 класі при вивченні розділу "Романтизм як напрям у літературі", а саме під час вивчення творчості Генріха Гейне, проводжу інтегровані уроки (зарубіжна та українська літератури) з метою, щоб прослідкувати паралелі у творчості Генріха Гейне та Івана Франка. Наприклад, при ознайомленні своїх дев'ятикласників з поемою Гейне "Німеччина" паралельно пропоную до уваги учнів вірш Франка "Ботокуди". Після чого мої учні роблять висновки, що гейнівська "Німеччина" дійсно служила в руках Франка зброєю в боротьбі з ворогами його народу. Також учні переконуються в тому, що в поезії Франка "Ботокуди", безперечно, відчувається вплив гейнівської іронії та сарказму.

Та не тільки в громадянській ліриці цих двох геніїв просліджується подібність у творчості. Цю подібність можна помітити і в їхній інтимній ліриці. Пропоную своїм дев'ятикласникам при вивченні теми "Генріх Гейне. "Книга пісень" - видатне явище німецького романтизму. Лірика Г. Гейне" проаналізувати поезію з циклу "Ліричне інтермецо" Генріха Гейне (наприклад, програмового твору "Не знаю, що стало зо мною..." та поезію Івана Франка зі збірки "Зів'яле листя" (наприклад, програмового твору "Ой ти, дівчино, з горіха зерня").

Аналізуючи поезії циклу "Ліричне інтермецо", мої учні роблять висновок, що серцевиною "Книги пісень" Генріха Гейне є цикл "Ліричне інтермецо", який відзначається найбільшою сюжетно-тематичною єдністю. В ліриці цього циклу звучать автобіографічні мотиви - кохання поета до кухні Амалиї. В ньому поступово відтворена вся історія кохання поета, від зародження до драматичної розв'язки - виходу заміж коханої за іншого. Це ніби своєрідний любовний роман, що складається з ліричних мініатюр.

Паралельно аналізуючи поезії, що ввійшли до збірки інтимної лірики "Зів'яле листя" Івана Франка, учні також помічають в ній автобіографічні мотиви. Мої дев'ятикласники роблять висновки, що поезії цієї збірки передають складний перебіг внутрішнього життя закоханої людини - від зародження почуття до її краху. Причому, в ліриці і Гейне, і Франка це здійснюється через самоаналіз ліричним героєм своїх переживань. Так розкривається глибоке почуття людини, передається її страждання. Головний мотив - кохання до жінки, яка не захотіла відповісти взаємністю, постійне наростання цього почуття, спочатку гострого до болю, але такого, як свіжа, щойно заподіяна рана, а потім все більш широкого й глибокого, почуття, яке переростає в недугу. Також мої учні відзначають, що в поезіях обох поетів присутні фольклорні елементи, що є свідченням їх глибокого зв'язку з народом.

Також проводжу ще один інтегрований урок з позакласного читання в 9 класі за поемами Генріха Гейне **"Атта Троль"** та Івана Франка **"Іван Вишенський"**. Попередньо я зацікавлюю своїх учнів історією написання поеми "Атта Троль". Поема була задумана Генріхом Гейне в 1841 році під час його перебування на курорті Котре у верхніх Піренеях і завершена в 1842 році. Твір має підзаголовок "Сон літньої ночі" і названий в тексті "останньою лісовою піснею романтизму".

Враження від могутніх гір і водоспадів, описаних від імені оповідача, переплітаються з розповіддю про ведмедя Атта Троля, який, не бажаючи більше танцювати перед публікою, розриває кайдани рабства, тікає в гори, ховається в печери, а в кінці гине, тому що покидає її, піддаючись непереможному покликові ведмедиці, який насправді був ілюзією, обманом хитрого мисливця, котрий хотів виманити його.

Учні при моїй допомозі роблять висновок, що автор вкладає в уста свого персонажа роздуми, переважно критичні, про життя людей і, зокрема, про сучасне німецьке суспільство.

Паралельно прочитавши поему Івана Франка "Іван Вишенський", дев'ятикласники відразу переконуються, що її моделлю, значною мірою, була поема Генріха Гейне "Атта Троль". А що до основної думки твору, то це - призначення кожної людини жити заради інших, прагнути надати допомогу ближньому, навіть якщо для цього потрібно пожертвувати своїм життям.

Тільки наполеглива, творча та систематична робота на уроці вчителя-філолога здатна залучити дітей до читання художніх творів, розвинути їхні читацькі компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бачкіс С. В. та ін. 450 тем та розмовних ситуацій з німецької мови / С.В. Бачкіс, І.К. Раєвська. - Харків, 2002. - 150с.
2. Гладішев В.В. Теорія і практика контекстного вивчення художніх творів у шкільному курсі зарубіжної літератури: Монографія / В.В. Гладішев. - Миколаїв: Видавництво "Іліон", 2006. - 372 с.
3. Журавська І. Ю. Іван Франко і зарубіжні літератури / І.Ю. Журавська. - Київ, 1961. - 126с.
4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Освітня галузь "Мови і літератури" (Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392) // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. - 2012. - №4-5. - С.3-56.
5. Ісаєва О.О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури. - Київ: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2003. - 380 с.
6. Концепція літературної освіти в 11-річній школі (наказ МОНУ від 26.01.2011 р. № 58) // Директор школи (Шкільний світ). - 2011. - №27-28. - С.58-63.
7. Клименко Ж. В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи: Монографія / Ж.В.Клименко. - Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. - 340 с.
8. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури: монографія / О. М. Куцевол. - Вінниця: Глобус-Прес, 2006. - 348 с.

Н. С. Негодуйко,

учитель історії та географії Паланської ЗОШ I-III ступенів Уманської районної ради

"ПРОГНОЗ ПОГОДИ ПО-УЧНІВСЬКИ"

СЦЕНАРІЙ ТЕЛЕПЕРЕДАЧІ З ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ УЧНІВ 5-11 КЛАСІВ

Мета: зацікавити учнів географічними знаннями, ознайомити учнів з особливостями роботи ведучих прогнозу погоди; розвивати вміння виступати перед аудиторією, вміння ведучих телепередач; виховувати пізнавальний інтерес до предмета та до особливостей роботи ведучого прогнозу погоди.

Обладнання: комп'ютер, проектор, офіційні дані про погоду на кожен день.

Хід роботи

1. Організаційний момент.

Телепередача складається із двох постійних рубрик:

- "Прогноз погоди", де ведуча прогнозу погоди ознайомлювала нас з погодою на кожен день в нашому селі.

- "Спитай в розумника", де наші розумники розповідали про різні прилади, які є в нас на географічному майданчику та про деякі атмосферні явища.

Учитель роздає учням слова, які вони повинні вивчити. Потім учитель записує на камеру повідомлення кожного учня-ведучого, монтує всі записи серіями. Можна з допомогою програми Movavi Video Suite. Пропоную вам сценарій на 5 серій, тобто передача виходила щодня під час проведення тижня географії.

Серія 1

Ведуча в студії. Доброго дня, шановні глядачі, в ефірі телепередача "Прогноз погоди по-учнівськи". Скажете: що знову якість дурне телешоу?

Але "Ні". Це надзвичайно цікава та корисна телепередача, яка допоможе не лише в навчанні, а й у повсякденному житті.

А розпочнемо ми звично ж з прогнозу погоди.

Ведуча прогнозу погоди. Вітаю вас, на нашому каналі прогноз погоди, у студії я, Валерія Бевзенко.

9 лютого в Паланці погода буде такою: весь день у селі погода буде хмарною, без опадів. Вітер західний і північно-західний, від 2,5 до 3-х метрів за секунду. Температура повітря вночі 3-4 градусів морозу, вдень -5 -1 0С.

Ось такою погодою нас зустріне цей день. Гарного настрою, легкого робочого дня працівникам школи, а учням гарних оцінок. До побачення!

Ведуча в студії. Дякую, Валеріє, за гарний прогноз погоди. А чи знаєте ви, дорогі глядачі, чим виміряють температуру повітря та напрямок вітру. Ні? То давайте запитасмо у нашого розумника Лесі Драч.

Ведучий рубрики "Спитай в розумника". Кожного дня по телевізору ми бачимо такий звичний для нас прогноз погоди. А виявляється, що з приладами, якими вимірюють деякі показники погоди, ми знайомимось ще в шкільні роки. Ось наприклад: температура повітря і напрямок вітру. Всі ці прилади є в нас на "Географічному майданчику".

Напрямок вітру ми визначаємо флюгером.

Флюгер - один з давніх винаходів людства. Найпоширеніша і широко відома форма флюгера - півень. Сучасні флюгери найчастіше виготовляють із сталі або міді. Флюгер складається деталі, що обертається - флюгарки з покажчиком сторін горизонту, рози вітрів і стійки.

Також на нашому майданчику є так звана "метеорологічна будка" - це спеціальна жалюзійна будка, де знаходяться прилади для вимірювання

температури та вологості повітря - термометри та психометр.

Ось такі не хитрі прилади визначають нам деякі показники погоди. Будьте обізнані разом із нами. До наступних зустрічей.

Ведуча в студії. Дякуємо нашій розумниці за цікаву розповідь. Я впевнена, що багато учнів нашої школи тепер будуть обізнані з даного питання.

А нам, на жаль, пора прощатися. Та не засмучуйтесь, тому що завтра ми знову з'явимося в ефірі з масою цікавої інформації та прогнозом погоди. До побачення!

Серія 2

Ведуча в студії. Доброго дня, шановні глядачі, в ефірі телепередача "Прогноз погоди по-учнівськи". Після вчорашнього випуску нашої передачі рейтинги зашкаливали. Ми побили рейтинги таких відомих телешоу як "Україна має талант та Х-фактор", тому що це надзвичайно цікава та корисна телепередача, яка допоможе не лише в навчанні, а й у повсякденному житті.

А розпочнемо ми звично ж з прогнозу погоди.

Ведуча прогнозу погоди. Вітаю вас, на нашому каналі прогноз погоди, у студії я, Валерія Бевзенко.

10 лютого в Паланці погода буде похмурою, але без опадів. Вітер північний і північно-західний, від 3 до 4-х метрів за секунду. Температура повітря вночі 5-6 градусів морозу, вдень -2 -4 0С. Ось такою погодою нас зустріне цей день. Гарного настрою, легкого робочого дня працівникам школи, а учням гарних оцінок. До побачення!

Ведуча в студії. Дякую, Валеріє, за прогноз погоди. А чи знаєте ви, дорогі глядачі чим виміряють опади та як вони позначаються? Якщо ні то давайте дивитися разом, адже наш розумник уже знає, Тарасе, ми тебе слухаємо.

Ведучий рубрики "Спитай в розумника". Прилад, який вимірює кількість опадів також є на нашому "Географічному майданчику" і називається він опадомір. Він складається з дощевимірювальних відрів і стакана, спеціального захисту з 16 пластин.

А тепер давайте згадаємо як позначаються різні атмосферні опади: дощ, сніг, град, туман, іній, роса.

Ось так, цікаво і просто. А якщо вас щось цікавить то просто увімкніть наш канал і тут ви дізнаєтесь багато цікавого. До побачення!

Ведуча в студії. Дякуємо нашому розумнику за цікаву розповідь про опади, адже це такі явища, з якими ми зустрічаємось майже кожен день.

А ви ще не переконались, що географія - це надзвичайно корисний предмет? Ні? То завтра ми продовжимо вас переконувати. А сьогодні настав час сказати: "До побачення!"

Серія 3

Ведуча в студії. Доброго дня, шановні глядачі, в ефірі знову ваша улюблена телепередача "Прогноз погоди по-учнівськи". Ця цікава та корисна телепередача допоможе не лише в навчанні, а й у повсякденному житті. І за традицією розпочинаємо ми з прогнозу погоди.

Ведуча прогнозу погоди. Вітаю вас, на нашому каналі прогноз погоди, у студії я, Валерія Бевзенко.

Сьогодні в Паланці погода буде знову похмурою, але без опадів.

Вітер північний і північно-східний, від 3 до 4-х метрів за секунду.

Температура повітря вночі знизиться до -7 0С, а вдень становитиме -2 -4 0С.

Ось такою погодою нас зустрине цей день. Гарного настрою, легкого робочого дня працівникам школи, а учням гарних оцінок. До побачення!

Ведуча в студії. Дякую, Валеріє, за прогноз погоди.

Зараз ми послухаємо народний прогноз погоди на 11 лютого.

Отже, Тетяно, тобі слово.

Ведучий рубрики "Спитай в розумника". У народі 11 лютого відзначається перенесення мощей священномученика Ігнатія Богоносця. У минулі часи цього дня наші пращури слухали ліс: якщо він шумів - чекали відлиги. Вважається, що з 3 до 11 лютого проходять сім морозних ранків, коли мороз особливо лютує. Погода цього дня часто бувала мінливою, тому про неї говорили: "і теплом приголубить, і морозом віддубасить".

Ось такий народний прогноз погоди на сьогодні. Нашим глядачам бажаю, аби погода ніяк не впливала на настрій вчителів, а головне на наші оцінки.

До побачення!

Ведуча в студії. Дякуємо нашому розумнику за цікаву розповідь та гарні побажання. Гарного вам дня і до побачення!

Серія 4

Ведуча в студії. Доброго дня, шановні глядачі, в ефірі найкраща шкільна телепередача "Прогноз погоди по-учнівськи". Головне - пам'ятайте, що ця цікава та корисна телепередача допоможе вам не лише в навчанні, а й у повсякденному житті.

А в нашій Валерії вже готовий прогноз погоди. Тож Валеріє, тобі слово.

Ведуча прогнозу погоди. Вітаю вас, на нашому каналі прогноз погоди, у студії я, Валерія Бевзенко.

Сьогодні хмари вже з ранку вкривають небо, і похмура погода триматиметься у Паланці до кінця дня. Опадів не спостерігатиметься.

Вітер північний і північно-західний, від 1,5 до 2-х метрів за секунду.

Температура повітря вночі знизиться до -5 0С, а вдень становитиме -1 +2 0С.

Ось такою погодою нас зустрине цей день. Гарного настрою, легкого робочого дня працівникам школи, а учням гарних оцінок. До побачення!

Ведуча в студії. Дякую Валеріє за прогноз погоди.

Улюблена пора року майже усіх учнів - літо. Це пора коли можна весело провести час гарного сонячного дня. Але часто веселе і грайливе сонечко нам заступають хмари. Про те, що таке хмари і як вони утворюються, давайте дізнаємось в нашій постійній рубриці "Спитай у розумника".

Ведучий рубрики "Спитай в розумника". Хмари - це скупчення на певній висоті в тропосфері продуктів конденсації водяної пари. Зазвичай, хмари спостерігаються в тропосфері. Утворення хмар пов'язане з виникненням в атмосфері високої вологості. Наявність в атмосфері величезного числа дрібних частинок, що грають роль ядер конденсації, забезпечує появу зародкових крапель уже при досягненні насичення. Подальше охолодження повітря приводить до появи надлишкової пари, що поглинається зростаючими краплями. Таким чином, спочатку краплі ростуть переважно за рахунок конденсації водяної пари. Потім, по мірі їхнього укрупнення, все більшу роль починають грати процеси зіткнення й злиття крапель одна з одною.

Укрупнення хмарних елементів і зростання їхньої швидкості падіння сприяє випаданню із хмар опадів. А від опадів нас рятують парасольки, тому настрою нам ніщо не зіпсує.

Студія...

Ведуча в студії. Дякуємо нашій розумниці за цікаву розповідь. Гарного вам дня і до побачення!

Серія 5

Ведуча в студії. Вітаю Вас, шановні глядачі, в ефірі, як зазвичай, у цій порі наша телепередача "Прогноз погоди по-учнівськи" - цікава та корисна телепередача, яка допоможе вам не лише в навчанні, а й у повсякденному житті.

Давайте послухаємо прогноз погоди. Тож, Валеріє, тобі слово.

Ведуча прогнозу погоди. Вітаю вас, на нашому каналі прогноз погоди, у студії я, Валерія Бевзенко.

13 лютого хмарна погода триматиметься у Паланці до кінця дня, без опадів.

Вітер північний і західний від 1,5 до 3-х метрів за секунду. Температура повітря вночі знизиться до -2 0С, а вдень становитиме 0 +10С. Ось така погода буде сьогодні. Гарного настрою, легкого робочого дня працівникам школи, а учням гарних оцінок. До побачення!

Ведуча в студії. Дякую, Валеріє, за прогноз погоди. Прогноз погоди - зараз для нас звичне явище. Сьогодні кожен із нас легко може ознайомитись із ним у будь-якому куточку світу. А вам не цікаво коли з'явився перший прогноз погоди? Якщо так, то давайте запитаємо у наших розумників.

Ведучий рубрики "Спитай в розумника".

1-розумник. Історія метеорології налічує тисячі років, починаючи з праці Аристотеля про перші атмосферні явища. Прогнозувати ж погоду навчилися порівняно недавно - в 19 столітті. Перший в історії прогноз погоди був опублікований в англійській газеті Times. 1 серпня 1861 року. Його склав метеоролог Роберт Фіцрой - офіцер військово-морського флоту Великобританії. Прогноз був вкрай лаконічний. Інформації про температуру повітря в бюлетені не містилося. При цьому прогнозу від 1 серпня 1861 року виявився точним для кожного регіону Великобританії.

Перший телевізійний прогноз по телебаченню показали в тій же Великобританії в 1936 році. Протягом 6 хвилин глядачам на екрані малювали напрямки вітру, при цьому ведучого ніхто не бачив. Ведучий прогнозу погоди з'явився на екрані тільки в 50-х роках, а в 70-ті роки прогноз погоди став виходити з елементами шоу.

2-розумник. Перша метеостанція в Україні з'явилася в 1809 році в селі Кручик на території сучасної Харківської області. Створив її український вчений та винахідник Василь Назарович Каразін. Він першим став розглядати метеорологію як науку та розробив проект організації метеорологічної мережі. "Я впевнений, ми можемо наблизитися до теорії, яка дозволить передбачити погоду на даний час року і в цьому місці на цілий рік вперед", - писав Каразін. Більше 30 років учений марно клопотав про створення в тодішній Росії першої в світі мережі метеорологічних обсерваторій. Проте задум Каразіна був реалізований тільки після його смерті. Зараз прогноз погоди став максимально доступним у будь-якому вигляді.

Ведуча в студії. Дякуємо вам наші розумники. Нам настав час прощатися, але користуючись нагодою, я хочу привітати всю шкільну родину із наступаючим днем усіх закоханих. Нехай ніяка погода не впливає на ваші почуття.

Приємного вам дня і до побачення!

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Рівненський обласний центр з гідрометеорології [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.chm.rv.ua/persha-meteostanciya-v-ukrayini>
3. Синоптик [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.sinoptik.ua>

С.А.Гетьман,

учитель з математики Костянтинівської спеціалізованої школи I-III ступенів Смілянської районної ради

ДОВЖИНА КОЛА. ПЛОЩА КРУГА

РОЗРОБКА УРОКУ З МАТЕМАТИКИ

Мета:

- систематизувати та поглибити знання учнів про коло, круг та їх частини;
- виробити вміння знаходити довжину кола та площу круга за формулами;
- розвивати логічне мислення, культуру розумової праці;
- виховувати інтерес до математики, увагу, старанність.

Тип уроку: урок закріплення та застосування знань, вмінь, навичок.

Обладнання: медіа-проектор, презентація, малюнки до задач, креслярське приладдя.

Хід уроку

"Для вивчення наук - задачі корисніші за правила"

I. Ньютон

1. Організаційний момент.

Подаруймо чарівну посмішку один одному і присутнім гостям на уроці. Пам'ятайте, що вона збагачує тих, хто її отримує, і не робить біднішими тих, хто її дарує. Вона триває мить, а в пам'яті, часом, залишається назавжди. Від неї добре, тепло, стає гарним настроєм. От з таким настроєм ми й будемо працювати упродовж усього уроку.

Туристичне агентство "ДКПК" Запрошує на екскурсію в математичну країну молодих, талановитих, працелюбних учнів 6 класу, які отримують задоволення від розв'язування математичних задач, вірять у могутність і універсальність математики і прагнуть пізнати її глибину.

В учителя на бейджику записані слова: "Менеджер туристичного агентства ДКПК" Гетьман С.А. Вчитель пропонує учням здійснити подорож в математичну країну. Всі учні діляться на 4 туристичні групи. Кожна група обирає собі екскурсовода, який буде відповідати за свою групу. Учитель роздає екскурсоводам маршрутні листи, на яких вони будуть фіксувати відповіді своїх туристів.

2. Актуалізація опорних знань.

Для того, щоб поїхати в іншу країну необхідно оформити візу. **Наша віза-це:**

А) математична розминка.

усний рахунок: щоб швидко обчислювати площу круга, ми повинні засвоїти деякі прийоми **усного обчислення:**

$$25^2, 45^2, 65^2, 85^2, 95^2, 105^2.$$

$$78^2 - 22^2$$

$$53^2 - 37^2$$

$$19^2 - 9^2$$

$$9,6^2 - 8,6^2$$

$$19,3^2 - 18,3^2$$

Молодці! Візу ви отримали. А щоб добре орієнтуватися в чужій країні необхідно досконало знати мову.

Б) Фронтальне опитування.

Кожна команда по черзі ставить запитання одна одній:

- Що таке коло?
- Що таке круг?
- Що таке радіус? Хорда? Діаметр?
- Як знайти площу круга? Довжину кола?
- Що таке ?? Чому воно дорівнює?
- Що таке сектор? Сегмент? Дуга?

Молодці! Ви добре вивчили мову. Отже, готові до подорожі. Кожен повинен купити собі квиток.

Учитель показує презентацію. Учні називають предмети схожі на коло або круг.

В) Презентація.

3. Мотивація навчальної діяльності.

Але коло і круг ми не тільки будемо малювати адже на практиці часто зустрічаються задачі, в яких треба виміряти довжину кола, знайти площу круга.

Розглянемо таку задачу: Кіт наздоганяє мишу, яка втікає по колу, радіусом 20 см. Мишка пробігла 4 кола. Яку відстань вона пододала?

Зрозуміло, що потрібно якимось чином виміряти довжину кола. Винахідливий розум людини придумав багато способів це зробити. Наприклад: Щоб знайти довжину металевого обруча, можна його надізнати і випрямити у відрізок. Можна прокотити коло по лінійці і знайти його довжину. Можна пройтися по цьому колу кроками, знаючи довжину одного кроку знайти довжину кола. Але ці способи не є зручними. Тому на сьогоднішньому уроці ми закріпимо формули для знаходження довжини кола та площі круга.

4. Застосування знань, умінь і навичок.

А зараз кожна команда буде подорожувати в окремий штат. А потім розповість, що цікавого вона там побачила.

Кожна команда отримала завдання здійснити подорож і довести, що знання формул площі круга та довжини кола теж потрібне у житті і багато де використовується

I команда завітала до атракціону (команда отримала разом із задачею малюнок із зображенням атракціону)

Задача 1. Уявіть, що ми вирішили протягом години кататися на колесі огляду. Яку відстань ми "проїдемо" за цей час, якщо діаметр колеса огляду дорівнює 50 м, а один оберт воно виконує за 20 хв? (Відповідь. = 471 м).

Екскурсовод команди розповідає про цікаве.

Сучасне колесо розробив Джордж Ферріс, як експонат на Всесвітній виставці у Чикаго в 1893 році. З того часу у багатьох країнах назва - "Колесо Ферріса" використовується для всіх подібних атракціонів. Одне з найбільших оглядових колес в Європі знаходиться на Україні в місті Бердянськ.

II команда завітала до цирку (команда отримала разом із задачею малюнок із зображенням арени цирку).

Задача 2. Знайти площу циркової арени, якщо її діаметр дорівнює 13 метрів. У більшості цирків світу діаметр арени дорівнює 13 м (42 англійських футів). Так повелося з 1769 року. Тоді відставний британський драгунський офіцер Філіп Естлі організував перший у світі цирк, який виступав не під шатром, а в будівлі круглої форми. Естлі був власником вищої школи верхової їзди, тому більшу частину його циркової трупи становили наїзники. Будівлю цирку проектували так, щоб їм було зручно працювати. Сам, будучи досвідченим кавалеристом, Естлі розрахував, що на арені діаметром у 42 фути коню доведеться бігти, нахилившись до центра арени. Відцентрова сила, що виникає при цьому, притискає наїзника, який стоїть на спині коня, ногами до сідла. Колом більшого діаметра кінь біг би пряміше, і наїзникові було б складніше утриматися на ньому. А колом меншого діаметра коню було б важко бігти.

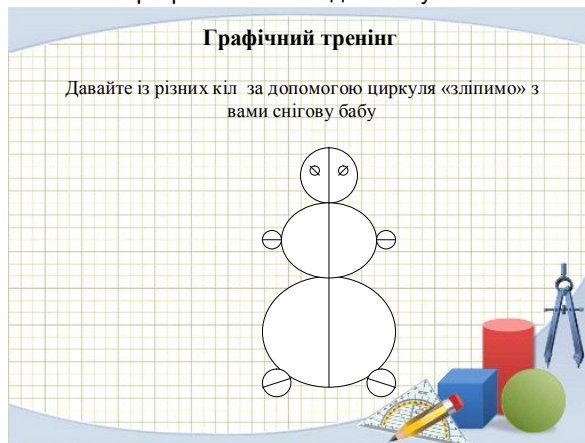
III команда. Поїхала відпочивати на природу (команда отримала разом із задачею малюнок із зображенням природи).

Задача 3. На полі прив'язаний кінь, мотузкою, довжина якої 15 м до кілка. Знайти площу ділянки, яку випасе кінь.

IV команда завітала до шкільної клумби (команда отримала разом із задачею малюнок із зображенням клумби засадженої квітами).

Задача 4. Скільки геацинтів можна посадити на клумбі, якщо діаметр клумби дорівнює 4 м, а для одного куща геацинтів в середньому треба відвести 0,1 м².

Кожна команда записувала свої розрахунки на дошці. А тепер прийшов час відпочинку.

5. Підсумок уроку.

Побудова кола без циркуля. Демонстрація досвідів учнями.

Учитель. Отже, для побудови кола на папері при розв'язуванні задачі ми використовували спеціальний інструмент циркуль. Слово "Циркус" в перекладі з латинської означає "коло".

- Для побудови кола на комп'ютері можна застосувати спеціальну програму.

- А чи можливо побудувати коло без циркуля? Ось кілька прикладів, які демонструють учні.

Опис досліду

Для того, щоб провести коло на місцевості, можна скористатися мотузкою. Беремо мотузку і два кілочка, які прив'язуємо до різних кінців мотузки заданої довжини. Один кілочок вставляємо в землю, а іншим натягнутою мотузкою креслимо коло.

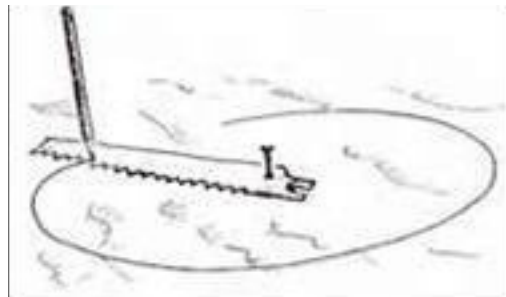
Гребінець замість циркуля

Для того, щоб швидко накреслити коло того чи іншого діаметру, зовсім не обов'язково користуватися циркулем. Його у багатьох випадках цілком замінить звичайний гребінець з отвором на одному кінці. Встромивши через отвір кнопку (або шпильку) і вставивши між відповідними зубцями гребінця гостро заточений олівець, можете повертати гребінець і креслити коло.

Циркуль, який завжди під рукою

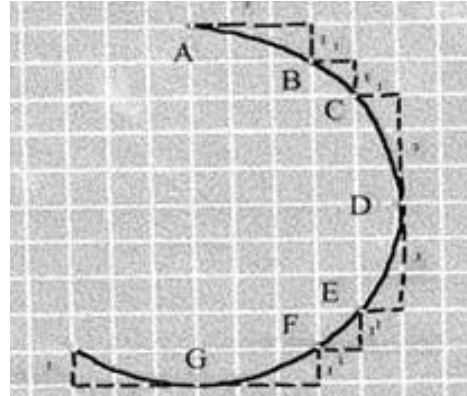
Накреслити на підлозі коло можна з допомогою змінного полотна для пилки. Для цього забийте цвях в центр майбутнього кола і надіньте на цю вісь полотно. Тепер встановіть у потрібному місці між зубами олівець і обертайте полотно навколо цвяха.

Коло на папері в клітинку

Потрібно запам'ятати лише такі цифри: три - один, один - один, один - три.

Коло почніть малювати з однієї точки, позначимо її А. Вправо від точки рухайтесь на 3 клітини, потім вниз на одну - позначте точку В. Потім вправо від В на одну клітинку і вниз на одну клітку - позначимо точку С. Від точки С вправо на одну клітинку і вниз на три - точка Д. Лінія АВСД готова - це чверть кола. Таким же чином залишається побудувати ще три чверті кола.

6. Рефлексія.

Кожен учень охарактеризовує подорож одним словом.

- Цікава.
- Захоплююча.
- Розвиваюча.
- Добра.
- Мотивуюча.
- Оригінальна.
- Кмітлива.

7. Домашнє завдання.

Знайти площу сніговика, якого побудували на уроці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Навчальна програма з математики для 5-9 класів [Електронний ресурс].- Режим доступу: URL: <http://mon.gov.ua/>

А.В. Перехрест,

учитель української мови та літератури Чорнобаївської ЗОШ І-ІІІ ступенів №2 Чорнобаївської районної ради

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ШКОЛЯРІВ ТА ЇХ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНО - СИТУАТИВНИХ ЗАВДАНЬ

Основна мета навчання рідної мови в загальноосвітній школі полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами рідної мови - її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності, тобто забезпечує належний рівень комунікативної компетенції. Зазначена мета передбачає здійснення навчальної, розвивальної і виховної функцій освітнього змісту навчального предмета.

Основна роль вчителів-словесників полягає у сприянні мовленнєвому розвитку громадян держави, які б уміли змістовно, зв'язано і стилістично грамотно висловлювати свої думки.

Серед пріоритетних методичних засобів формування мовленнєвих і комунікативних умінь на уроках української мови чільне місце належить ситуативним завданням, які повністю відповідають меті і змісту сучасної мовної освіти та комунікативно-діяльній підходу до навчання. В основу вивчення мови за цим підходом кладеться принцип формування комунікативної спроможності в спілкуванні, отже, спілкування виступає метою, змістом і засобом навчання.

Тож у практиці викладання української мови активно використовуються проблемно-ситуативні завдання, які допомагають учителю цілеспрямованіше реалізовувати як навчальну, так і розвиваючу та виховну мету уроку. Їх ефективність апробована роботою багатьох словесників з посібниками, виданими впродовж кількох останніх років, у яких подана добірка завдань згаданого типу, описана методика їх використання [див. Білоусенко П.І., Явір В.В. Проблемно-ситуативні завдання на уроках української мови. - К.: Освіта, 1992; Білоусенко П.І., Пестрецов В.В. Дидактичні матеріали з розвитку зв'язного мовлення (проблемно-ситуативні завдання). - Запоріжжя: ЗДУ, 1998; Білоусенко П.І. Роздавальний матеріал з розвитку зв'язного мовлення (проблемно-ситуативні завдання). - Запоріжжя: ЛІПС, 1999 та ін.].

Суть проблемно-ситуативних завдань полягає в тому, що учням пропонується ознайомитися з реальною життєвою ситуацією, яка спонукає до морального, суспільно-політичного вибору. Подана ситуація супроводжується проблемним запитанням-завданням: учням пропонується оцінити вчинки людей, передбачити розвиток подій, їх наслідки, виступити з порадою тощо. Отже, запропонований для ознайомлення текст виступає не як об'єкт для лінгвістичних спостережень, а як інформація для роздумів. Власні умотивовані міркування школярі мають організувати в текст, який за жанрами учнівських творів здебільшого матиме форму твору-роздуму.

Мета системи ситуативних завдань - формування основних комунікативних умінь: орієнтуватися в умовах спілкування, планувати і створювати власні висловлювання відповідно до ситуації спілкування; добирати мовні засоби, які б відповідали окресленій

мовленнєвій ситуації; коригувати висловлювання з урахуванням ситуації спілкування, тобто досягнення адекватності мовлення.

Виховна спрямованість проблемно-ситуативних завдань визначається впливом поданої інформації на думки й почуття школярів та її активним аналізом, у процесі якого відбувається процес уточнення, формування уявлень про навколишній світ, морально-етичних, суспільно-політичних переконань. Ці переконання учні вчать ся обстоювати, накреслюючи зміст мовленнєвих конструкцій, добираючи синтаксичні схеми, лексику.

Доцільно було б такі завдання, складені на життєвих ситуаціях, друкувати на сторінках навчальних підручників, адже мати в користуванні згадані збірники не кожному доступно.

Отож, стараюсь скласти такі завдання самостійно. Маю зразки різної тематики, хоч перевагу надаю проблемно-ситуативним завданням на морально-етичну тему. Ці завдання можна використовувати не тільки на уроках розвитку зв'язного мовлення, а й на виховних годинах, на батьківських зборах, психолого - педагогічних семінарах. Адже не лише на уроках, й у позаурочні час ми мусимо навчати дітей думати, розмірковувати над життєвими проблемами, робити висновки, гідно виходити з ситуацій, що трапляються в житті.

За своїм покликанням ми зобов'язані формувати духовний світ своїх вихованців, їх цілісні світоглядні уявлення, через мову прилучати до культурних надбань українського народу, виховувати активну громадянську позицію.

Мені уже довелося друкуватися на сторінках "Педагогічного вісника" зі своїми авторськими розробками проблемно-ситуативних завдань. Проте час диктує нові ситуації і спонукає до нових виховних завдань.

Поштовхом до рішення поновити друк авторських доробок, зробити їх надбанням вчителів - словесників стала стаття Тарабанової Я. В.

"Ситуативні завдання як засіб соціалізації учнів на уроках української мови".

Тож пропоную колегам добірку таких завдань для учнів старшої школи, соціалізація яких, на мою думку, є основним завданням сьогодення.

Чи замінить комп'ютер людину?

Провівши аналіз контрольної роботи з української мови, Ганна Петрівна зауважила:

- *Зверніть, діти, увагу на каліграфію! Ви зовсім не слідкуєте за почерком. Таке враження, що за вісім років навчання в школі ви забули, як пишуться окремі літери. Невже прийдеться йти на екскурсію до учнів першого класу? Адже є певні норми правопису!*

- *А кому зараз потрібна та каліграфія? Незабаром всі учні школи матимуть персональні комп'ютери, і я впевнений, що учнівська ручка стане зовсім зайвою! Зате всі матимуть однакові почерки - набір красивих літер на клавіатурі!? заперечив Абрамов Степан, визнаний у школі ерудит.*

- І справді, хто зараз звертає увагу на той почерк! Вітальних листівок нині ніхто не відсилає... Для "есемесок" згодиться будь-який почерк. Листа другу я передам електронною поштою, комп'ютер ще й помилки повиправляє! - сказала Лариса.

- Я чув, що в школах Америки електронний почерк стає нормою ... - зауважив Дмитрик.

- Так, діти, комп'ютерні технології роблять велику революцію у свідомості людей! Але почерк, як і одяг, підкреслює індивідуальність, неповторність людини. По почерку можна навіть дізнатися про характер, темперамент індивіда. І право підпису людини ще ніхто не відмінює. Та й єдині мовні правила обов'язкові для всіх, - переконувала вчителька. - Проте я згідна провести з вами дискусію на цю тему. Тож готуйте аргументи!

Завдання:

Уявіть себе на цьому уроці.

Яку позицію ви займете?

Чи вистачить у вас аргументів?

Підготуйте власні висловлювання

Кохання під прицілом

По коридору йшло двоє. Не зважаючи на гамір шкільної перерви, вони належали лише собі. Він - високий міцний юнак з модною спортивною зачіскою, вона - тендітна сіроока білявка. Випускники! Молодші школярі із заздністю поглядали на закохану пару.

А вони, нікого не соромлячись, ніжно трималися за руки і щебетали, щебетали...

Шкільний дзвінок вимогливо покликав у клас, і хлопець поспішно повіз свою подругу до навчального кабінету, де починався урок паралельного класу. На мить затримався, стиснув долоньку дівчини, шепнув, торкаючись губами рожевого вушка:

- Чекаю в шкільному саду!

- Це що за видумки? Що ви собі дозволяєте? Як ви себе поведете? ? як зрім серед ясного неба пролунав голос директорки. Мене вже дістала ця парочка!

- Ми нічого... ? знітилися обоє.

- Це називається "нічого"! Який ви приклад подаєте? Краще б уроками займалися!

- А хіба одне одному заважає? ? насмілився заперечити юнак. Та й що ми такого зробили?

- В клас! Негайно в клас! Потім поговоримо! Безсовісні!

Понуривши голову, дівчина зайшла до класу. Образа душила горло. Навіть голос улюбленого вчителя історії не міг повернути їй душевної рівноваги...

А хлопець замість того, щоб розв'язувати задачі з математики, якою він так захоплювався, нервово куриє, ховаючись за шкільною майстернею ...

Завдання:

Чи коректним було втручання директорки?

Як би ви повелися на її місці?

Чи вірно відреагували на зауваження вихованці?

Чи потрібно так відверто демонструвати свої почуття?

Придумайте свій заголовок.

Образ

...Ручка повільно повзла по сторінках журналу. Потім завмерла.

Учні перевели подих.

- Романова до дошки!

Учениця хутко піднялася з місця, бадьоро попрямувала до дошки.

- Що? Ти знову накрасила очі? Правил поведінки не знаєш? Я скільки раз говорила, що слід вести себе в рамках дозволеного. Це клас, а не дискотека! голос вчительки зірвався на крик.

- Я більше не буду! - весело блиснула очима. ? Давайте ближче до теми! - засвітилась рум'янцями учениця

- Розпустилась! Куди та мати дивиться! Та що там дивуватися - така сама була відірвиголова! Негайно змиє фарбу з обличчя!

- Я зроблю це на перерві...

- Ніякої перерви! Зроби негайно! Он раковина...

... Учениця торкнула рукою кран, відкрила воду.

Десятки очей дивились по-різному: одні - насмішкувато, другі - співчутливо... Нараз підставила долоні під струмінь - бризки полетіли на передні парти, стіл учителя, класний журнал... Потім хлюпнула в розпашіле обличчя, і, розмазуючи фарбу, змішану зі сльозами, швидко залишила клас...

Завдання:

Прокomentуйте дії вчительки.

Чи можна назвати поведінку учениці зухвалою?

Уявіть себе на місці вчителя і на місці учениці, запишіть діалог.

Запропонуйте свій варіант розв'язання проблеми.

Чим, на вашу думку, закінчилась ця історія?

Зізнання

Одягаючи спортивну куртку, Олег Петрович (Олежик, як називали молодого вчителя фізкультури старшокласниця), знову намацав у кишені згорнуту записку:

"...Твої лагідні добрі очі... ти такий справжній... зрозумій мене правильно..."

Хто це пише? Перебрав у пам'яті всіх старшокласниць. Всі вони дивились на нього грайливо, догідливо переймали його жарти, весело підтримували розмову.

...Записки час від часу нагадували про себе. Хто вона, ця загадкова незнайомка? І як сміє бути такою настирливою!

...Наближалась шкільна осіння спартакіада. Підготувляли шкільний стадіон, уточнювали списки учасників. І раптом... знайомі літери... Точно, її почерк!

А на наступному уроці фізкультури Олег Петрович (Олежик!), ехидно посміхаючись, вимахував аркушками паперу, що рясніли щирими зізнаннями, перед класом:

- Що, королево? Вичислили? Чого раки печеш? В дзеркало на себе дивилась?

Оленка нахилила голову, а вона гуділа, як дзвін, і, здається, палала. А вчитель, кривляючись, грубо торкався її таємниці, цитуючи рядки із поеми її першого кохання.

... Дівчина тулилася щокую до тендітної яблунки в шкільному саду і з болем в серці шепотіла: "...Які в нього злі очі...які холодні..."

Завдання:

Чи вважаєте ви поступок учениці легковажним?

Дайте оцінку поступку вчителя.

Які почуття викликала ця історія?

Викличте учителя на відверту розмову

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоусенко П.І. Дидактичні матеріали з розвитку зв'язного мовлення (проблемно-ситуативні завдання) / П.І. Білоусенко, В.В. Пестрецов. - Запоріжжя: ЗДУ, 1998 - 125с.
2. Білоусенко П.І. Проблемно-ситуативні завдання на уроках української мови / П.І.Білоусенко, В.В.Явір. - Київ: Освіта, 1992. - 109 с.
3. Українська (рідна) мова. 5-12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / Г.Т.Шелехова, В.І.Тихоша, А.М.Корольчук, В.І.Новосьолова, Я.І.Остаф / За редакцією Л.В.Скурятівського. - Київ; Ірпінь: Перун, 2005. - 176 с.
4. Тарабанова Я. В. Ситуативні завдання як засіб соціалізації учнів на уроках української мови / Я.В.Тарабанова // Таврійський вісник освіти. - 2014. - № 4(48). - С. 23-25.
5. Шевцова Л. С. Ситуативні завдання як ефективний засіб розвитку зв'язного мовлення учнів / Л.С. Шевцова // Українська мова і література в школі. - 2001. - №2. - С. 11- 17.

В. І. Шелест,

учитель початкових класів Черкаської ЗОШ I-III ступенів №12
Черкаської міської ради

ПОРІВНЯННЯ ЧИСЕЛ У МЕЖАХ 10. СКЛАДАННЯ І РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ НА ЗНАХОДЖЕННЯ СУМИ Й ОСТАЧІ

РОЗРОБКА УРОКУ-КАЗКИ З МАТЕМАТИКИ ДЛЯ УЧНІВ 1 КЛАСУ

Мета:

Формування предметних компетентностей:

- уміння виконувати усні та письмові обчислення, складати і розв'язувати сюжетні задачі;
- уміння користуватися математичною термінологією, знаковою та графічною інформацією;
- здатність застосовувати додавання і віднімання в межах 10 в усних і письмових обчисленнях у повсякденних ситуаціях, логічно міркувати,
- критично мислити, обґрунтовувати свої дії;
- уміння орієнтуватися на площині та у просторі.

Формування ключових компетентностей :

- уміння вчитися- організувати свою працю на уроці для досягнення успішного результату; оволодіння вміннями та навичками виконувати
- обчислення в межах 10, складати і розв'язувати задачі. Вчити аналізувати свою працю на уроці, робити самооцінку.
- здоров'язбережувальна - вчити керувати своїми емоціями при роботі в групах, парах; проводити фізкультхвилинки для відпочинку.
- загальнокультурна - дотримуватися правил поведінки на уроці, уміння працювати в команді, дотримуватися культури спілкування.
- соціальна - вчити володіти етикою громадянських стосунків при роботі в групах, парах; уміння робити вибір, приймати рішення, формувати відповідальність за зроблений вибір; готовність розв'язувати проблеми із застосуванням досвіду математичної діяльності для вирішення повсякденних задач.
- інформаційна - оволодіння інформаційними технологіями, використання джерела інформації для власного розвитку.

Обладнання: казкові герої, сигнали світлофора, дидактичний матеріал для роботи в парах, групах, картки для усного рахунку, малюнки до задач, квадрати Воскобовича, таблиці Шульте, диференційовані картки, мультимедійна презентація.

Тип уроку: узагальнення і систематизації знань.

Хід уроку

I. Організація класу.

Вчитель.

*Дзвоник всім нам дав наказ:
До роботи ,швидше в клас!
Біля парти станемо рівенько,
Хай мене час не даремно.*

*Привітаємось до гостей всі,
Сядемо тихенько на місця свої.*

Вчитель. Діти, чого ви очікуєте від уроку?
(відповіді дітей)

- *Щоб усі ваші сподівання збулися...*

Працюватимем старанно,

Щоб почути у кінці,

Що у нашій 1 класі,

Учні - просто молодці.

II. Актуалізація опорних знань і способів діяльності.

Вчитель. Кожна людина починає свій новий день із чистої водички. І ми почнемо нашій урок із джерельця чистоти - хвилинки каліграфії.

Красиво і охайно напишемо у зошитах один рядок знайомої нам цифри:

До цифри цієї ти уже звик,

Вона дуже схожа на сніговик.

(Учні записують рядок цифри 8)

Вчитель. Діти, чи любите ви казки?

Героями нашого уроку будуть персонажі відомої вам української народної казки "Колобок". Ви, діти, допомагатимете звірятам, а головний герой казки приготував для вас сюрприз, про який ви дізнаєтесь в кінці уроку.

Отже, старайтеся!

Слухання казки.

Вчитель. Спекла баба увечері колобок і покпала на віно, щоб прохолонув. Колобок, надиво, вийшов незвичайний. Мало того, що непосидючий, але ще й допитливий.

Лежить на вікні, дивиться на небо і зірки рахує.

Допоможемо йому.

1. Таблиця Шульте (робота в парах).

Називання чисел від 1-10 і в зворотньому порядку.

2. Гра "Так чи ні називай, швидко відповідай"

(сигнальні картки світлофора)

- 5 пальців на руці (так)
- 2 вогники у світлофора (ні)
- У веселки 5 кольорів (ні)
- Тиждень має 7 днів (так)
- У трикутника 4 сторони(ні)
- У 1-В класі 9 учнів (ні)
- 4-й день тижня п'ятниця(ні).

3. Усний рахунок.

Вчитель. Потрібно швидко обчислити вирази, а Ведмедик аплодуватиме за правильні відповіді.

а) $7 + 3$, $4 + 3$, $5 + 0$, $10 - 6$, $5 + 4$, $8 - 8$

б) **Задачі-вірші.**

*У норі стара бобриха
Все плете шкарпетки стиха
Для онуків - бобреньят:
5 хлоп'ят і 5 дівчат.
Помилитися боюся скільки
зв'яже їх бабуся? (10).*

В клас зайшов Мишко,

А за ним - Петько,

А за ним Маринка,

За нею Яринка,

А за нею Ганна.

Скільки всіх хлоп'ят? (2).

У живім куточку в школі

Є три рибки у воді.

Ще 7 рибок дав Микола

Скільки буде риб тоді? (10).

III. Повідомлення теми і завдань уроку.

Вчитель. Порівнюватимемо числа у межах 10. Складатимемо і розв'язуватимемо задачі на знаходження суми й остачі.

Слайд 1

IV. Застосування знань, формування умінь і навичок.

Вчитель. Мріяв, мріяв колобок і не помітив, як прийшов ранок. Скочив він з вікна і покотився доріжкою. А назустріч йому Заєць:

- Колобок, колобок, я тебе з'їм!
- Виконай спочатку моє завдання, а тоді їж!

1. Гра "Пройди крізь ворота" (>)

На столі лежать картки на порівняння чисел. Двоє учнів стоять на воротах і пропускають учнів, які правильно дібрали знак на порівняння чисел.

Тих учнів, які неправильно дібрали знак не пропускають крізь ворота.

2. Самостійна робота. (картки з диференційованими завданнями).

V. Фізкультхвилинка "Ялинка".

(Діти виконують рухи під музику).

■ Порівняти числа	■ Порівняти вираз і число
7 □ 2 8 □ 5	6 + 2 □ 3 3 + 3 □ 6
3 □ 6 4 □ 4	5 - 1 □ 8 7 + 3 □ 5

VI. Робота над задачами.

Вчитель. Поки замислився Заєць, то колобок далі покотився. Коли це назустріч йому Вовк:

- Колобок, колобок, я тебе з'їм!
- Виконай спочатку моє завдання, а тоді їж.

1. Гра "Сонечко" (Повторення з чого складається задача).

Учень виходить і називає, з чого складається задача. (Умови, запитання, розв'язку, відповіді). Наступний учень, якщо правильно називає, то попередній бере його за руку. Так всі бажаючі виходять і утворюють коло. Потім піднімають руки вгору, сонечко посміхається всім учням, які правильно відповідали.

2. Задачі на знаходження суми.

Вчитель. Потрібно за малюнком скласти і розв'язати задачу.

Слайд 11, слайд 12, слайд 13

3. Задачі на знаходження остачі.

Слайд 14, слайд 15, слайд 16, слайд 17

4. Робота з підручником.

Задача 1 (ст.51)- учні складають задачу за малюнком і записують у зошит розв'язання.

5. Робота в групах.

Складання задач на знаходження суми і остачі за малюнками і розв'язання .

1 група - за малюнком складає задачу на знаходження суми.

2 група - на знаходження остачі.

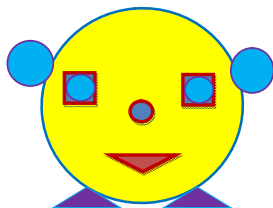
3 група - складає за малюнком задачу і розподіляє між собою, хто розповідає умову, запитання, розв'язок і відповідь до задачі.

VII. Робота з геометричним матеріалом.

Вчитель. Назвати всі геометричні фігури, які є на малюнку.

(Учні називають кількість однакових геометричних фігур, які бачать на малюнку).

2. Робота з квадратом Воскобовича.

Учень розповідає казку про квадратик і показує геометричні фігури. Інші учні продовжують казку, утворюючи різноманітні фігури.

Учень. Жив собі Квадрат. Нічого особливого в нього не було: всі сторони рівні, всі кутики рівні. От одного разу він взяв і відкинув 1 кутик, 2, 3 і 4. Нічого особливого не вийшло: утворився менший за розмірами квадрат і іншого кольору. Потім відкинув ще один кутик - утворився конверт. Зрадів Квадратик, що зможе написати дідусеві Чотирикутнику листа. Потім він відкинув ще один кутик. Йому стало солодко-солодко на душі : утворилася цукерка. Потім Квадратик з обгортки цукерки утворив човник . Він сів у нього і почав подорожувати. По дорозі він зустрів пташечку, яка пролітала, рибку...(Учні продовжують казку, утворюючи різноманітні фігури тварин, предметів).

VIII. Логічні завдання.

Вчитель. Котиться колобок, а назустріч йому Лисиця:

- Колобок, колобок, рум'яний бочок, я тебе з'їм!

- Ні, Лисонько, нічого в тебе не вийде! Знаю я багато казок про твої хитрощі.

Загадаю тобі таке завдання, з яким ти ніколи не впораєшся.

Діти, давайте допоможемо Лисичці розв'язати хитрі завдання.

Задача 1. Мама купила декілька яблук. Половину з'їв Петрик, а решту - 4 яблука відніс своїй сестрі. Скільки яблук купила мама? (8 ябл.)

Задача 2. У чотирьох братів по 1 сестрі. Скільки всіх дітей?(5діт.)

Завдання 3. Однакові числа замінили однаковими фігурами.

Які це числа?

○	+	○	+	△	=	4	○	=	□
○	+	△	+	□	=	6	△	=	□
○	□	□	=	7	□	□			

Вчитель. Молодці, діти! Допомогли Колобку залишитися цілим.

IX. Підсумок уроку.

Вчитель. Діти, я вам дякую за співпрацю. Колобок теж дякує вам за активну роботу на уроці і на згадку дарує подарунки - паперові колобки.

- Що найбільше вам сподобалось на уроці? (відповіді учнів)

- Над яким завданням було важко працювати? (відповіді учнів)

- Чи здійснилося те, чого ви очікували на початку уроку? (відповіді учнів)

- Які завдання потребували мислення і кмітливості? (відповіді учнів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баєва Т.Ф., Руденко В.М. Уроки розвитку логічного мислення у початкових класах та відповіді до робочих зошитів "Дізнайся, відгадай, обчисли" : збірка / Т. Ф. Баєва, В.М. Руденко, О.І. Мудрик . - Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. - 80с.
2. Беденко М.В. Математика- це справді цікаво! :збірник задач для учнів початкових класів / М. В. Беденко. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 1999. - 96 с.
3. Використані власні творчі напрацювання.

В. А. Чурчина,

директор Черкаської загальноосвітньої школи I-III ступенів №5 Черкаської міської ради Черкаської області;

О. М. Геліконова,

заступник директора з виховної роботи Черкаської загальноосвітньої школи I-III ступенів №5 Черкаської міської ради Черкаської області

"ПЕРШИЙ СВІЙ ПОКЛІН ВІДДАЙ БАТЬКАМ СВОЇМ, ВОНИ ТЕБЕ ЗРОСТИЛИ. А ДРУГИЙ - ДАЙ УЧИТЕЛЯМ, ВОНИ ТЕБЕ НАВЧИЛИ..."

СЦЕНАРІЙ СВЯТКУВАННЯ 125-Ї РІЧНИЦІ ШКОЛИ

Мета: показати шляхи реалізації та втілення в навчально-виховний процес "Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді" в основу якої покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації.

Спрямувати просвітницьку діяльність навчального закладу на відновлення історичної пам'яті про історію, звичаї та традиції українського народу; формування в учнів високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, до рідного краю, до рідного міста, до рідної школи; формування готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України.

Обладнання: ноутбук, проектор, екран, музичний центр, колонки, мікрофони, презентації, фонограми.

(Відкриття куліс. Без оголошення - виступ ансамблю народного танцю "Черкащанка")

Ведучий 1. Доброго дня, учні, учителі, батьки!

Ведучий 2. Доброго дня, випускники, ветерани праці, друзі та гості сьогоднішнього свята!

Ведучий 1. Доброго дня, шановні ювіляри!

Ведучий 2. Так-так, ювіляри! Ми всі сьогодні з вами ювіляри. І першокласники, і сивочолі!

Ведучий 1. Одні навчалися, інші - навчали...

Ведучий 2. І так за днями дні, за роками роки, за десятиріччями десятиріччя... і... до сьогоднішнього дня.

Ведучий 1. А сьогодні у цій ошатній та теплій залі панує атмосфера єднання та гарних спогадів.

Ведучий 2. Це та радісна і щаслива мить, коли ми можемо стверджувати, що школа об'єднує покоління.

Ведучий 1. Від першого учня, що переступив поріг нашої школи до останнього, хто нещодавно прийшов до нашої родини.

Ведучий 2. І кожен з них гордо промовляє, що навчався в найкращій школі, в одній із перших шкіл міста! У школі номер 5!

Ведучий 1. А, ти помітив, що навіть у номері нашої школи закладений сакральний зміст, бо, як усім нам відомо, п'ятірка - це універсальний символ людини, цілісність природи і духовне виховання.

Ведучий 2. І ми безкінечно раді вітати вас на нашому святі з нагоди відзначення 125-ї річниці з дня заснування нашої школи.

Ведучий 1. За довгих 125 років п'ята школа випустила в широкий життєвий шлях десятки поколінь учнів, в її стінах працювало шість поколінь учителів і в різні періоди очолювало більше двадцяти директорів. І так уже повелося в Україні, що свято завжди розпочинає господар, який зустрічає гостей і запрошує їх до своєї господи.

Ведучий 2. Тож запрошуємо до слова господиню сьогоднішнього свята, директора Черкаської загальноосвітньої школи I-III ступенів №5 Чурчину Валентину Анатоліївну.

(Привітальне слово директора)

Директор. Шановна шкільна громадо, випускники, вельмишановні ветерани, гості, які прийшли розділити з нами сьогоднішнє свято.

Ось уже 125-років поспіль щорічно випускники школи №5, а їх було більше 10 тисяч за всі ці роки, залишають стіни рідної школи, прославляють нашу школу, наше місто, рідну Україну.

Ми відсвяткували з вами 100-річчя школи, потім 115-річчя з дня народження школи і ось сьогодні ми відзначаємо 125-річний ювілей. Готуючись до свята ми вирішили переконатися в тому, що нам дійсно 125. Вчителі школи працювали в обласному архіві, бібліотекар - в міських бібліотеках. Долучилися до пошуків і працівники обласного краєзнавчого музею. І ось несподівана знахідка з якою декілька днів тому прийшли до мене працівники музею.

(Презентація "Архівні матеріали")

Подивіться на екран. Перед вами акт про виділення землі під церкву Різдва Святої Богородиці та церковно-парафіяльної школи, датований 30 листопада 1863 роком. Тож через 2 роки у 1965 році під номером 499 на розі вулиць Чигиринської та 5-ї Поперечної з'явилася церковно-парафіяльна школа.

Тож сьогодні нашої школі 150. І вона є найстарішою школою міста Черкаси!!!

Славна історія школи №5 і ми намагаємося зберегти усі шкільні традиції. Та час невпинно рухається вперед. Вперед рухається і педагогічний колектив примножуючи свої здобутки. В школі з'явилася дитяча громадська організація "Веселкова країна", члени якої мають власний значок, шкільний Парламент очолює вже II Президент школи Васілева Валерія. Усе шкільне життя висвітлюється на шкільному сайті, з успіхом пройшов вже III шкільний фестиваль-конкурс "Школа шукає таланти". Нашу школу прославляють як наші висококваліфіковані вчителі так і талановиті учні. Сьогодні школа відроджується і впевнено рухається вперед.

Тож, дозвольте шановні присутні привітати усіх Вас з нашим 150-річним ювілеєм. Побажати, щоб наступні роки були результативними та плідними.

Хочу побажати вчителям натхнення, творчих успіхів, талановитих та вдячних учнів.

Хочу подякувати усім батькам, які привели своїх дітей саме в школу №5. Ваш вибір був правильним, сподіваємося, що і онуки з якими бабусі-випускниці школи №5 відпочивають на затишному подвір'ї школи, також переступлять поріг нашої школи.

Особлива вдячність нашим ветеранам, які своє серце і душу віддали нашим учням, які розлетілися в різні куточки України, але саме завдяки Вам стали висококваліфікованими лікарями, педагогами, юристами, талановитими журналістами.

Школа завжди радо зустрічає своїх випускників, двері школи завжди відкриті для них адже вона їх друга домівка.

Сьогодні ми святкуємо ювілей школи. Вдячна, всім присутнім, що ви прийшли сьогодні, щоб розділити з нами наше свято.

Бажаю усім вам здоров'я, радості, мирного неба, а школі №5 процвітання.

Школа розпочинається з дзвінка. Тож лунає шкільний дзвоник...

(Лунає 1-й дзвоник. Випускник виносить дівчинку із дзвоником на плечі.

Супровід - вальс "Школьные годы чудесные")
(Виходять двоє дітей в шкільній формі.)

Учень 1. Доброго дня, шановні гості!

Учень 2. Доброго дня, ювіляри!

Учень 1. Дійсно, чи можна забути такі щасливі моменти свого життя, як шкільні роки?

Ведучий 1. Ой, малеча, а ви звідки знаєте?

Ведучий 2. Ви ще зовсім маленькі, щоб про це говорити!

Учень 2. А, от зовсім і не маленькі...

Учень 1. Наш татко разом з мамою частенько гортає шкільний альбом і у них виступають сльози на очах, коли вони починають згадувати своє безтурботне дитинство та юність.

Учень 2. Своїх однокласників, вчителів, які частенько сварили татка за неохайний вигляд, а маму за розмальовані помадою губи ...

Ведучий 2. Щось схоже і я починаю пригадувати!

Ведучий 1. У далекі спогади верніться,

В шкільну історію ввійдіть.

Ви до школи серцем пригорніться,

Дивний спокій для душі знайдіть.

(Презентація "Так починалася школа" на фоні якої ведучі читають текст)

Ведучий 2. Рік відкриття школи №5 - далекий 1890. Тоді це була одна з перших шкіл міста, і перша на околиці. Від самого початку школа стала україномовною. Розміщувалася в одному, а потім декількох одноповерхових приміщеннях. Навколо школи був яблуневий сад. Частково він зберігся аж до 1968 року, коли на місці старих будівель піднялася нова трьохповерхова школа. А в далекому 1913 році по вулиці Різдвяній було збудовано ще одне приміщення школи. Там знаходились додаткові класи й бібліотека.

Ведучий 1. У період першої світової війни частина приміщення використовувалась під госпіталь. Із однокласної церковно-приходської школи у 1919 році вона стала п'ятою трудовою з семирічним навчанням, а з 1933 року - з десятирічним. І вже в 1939 році відбувся перший випуск десятикласників. Серед випускників цього року - Шевцов Іван Петрович, доктор медичних наук, професор, генерал-майор медичної служби.

Ведучий 2. Як одна з найкращих в місті, де навчалось понад 630 учнів, п'ята школа у 1934 році стала базовою школою педінституту (тепер - Національного університету). Учителі школи були членами ради педінституту, а керівники кафедр вузу - членами педагогічної ради школи.

Ведучий 1. Саме тоді, в складні історичні часи, зародилася велич і сила духу нашої школи, загартована роками наполегливої праці та турботою педагогів. Про що нам і нагадують архівні документи.

Особлива сторінка школи пов'язана з долею Шийка Сави Стратоновича, вчителя малювання і креслення, репресованого в 1937 році та реабілітованого по смертю.

Ведучий 2. У роки другої світової війни, коли проти нацистських загарбників піднялася вся країна, серед тих, хто віддав своє життя за наше сьогоднішнє, - директор школи в 1932-1938 років Малик Семен Іванович, розстріляний фашистами у 1941 році.

Ведучий 1. Смертю хоробрих загинули на фронтних дорогах та в тилу ворога учителі Калініченко, Сотуленко та учні - медсестра Сердюк, комісар полку майор Назаренко, Степаненко, Микитенко, Коляденко, брати Пилип та Володимир Вакулєнки, Борис та Гліб Дмитруки і багато інших.

(На сцені з'являється маленька дівчинка, в руках якої зашарпане зайченя)

... Це вже було ні зайчиком, ні вовком - кривавий світ, обвуглена зоря!

А я писала мало не осколком великі букви, щойно з букваря.

Мені б ще гратись в піжмурки і в класи, в казки літати на крилах палітур.

А я писала вірші про фугаси,

а я вже смерть побачила впритул...

Ведучий 2. 10 січня 1944 року, всього через 25 днів після визволення Черкас, школа відновила заняття. Основні приміщення не постраждали, окрім даху та вікон. Ось як той час згадував колишній учень - Овсюк Федір Васильович: "Після того, як місто звільнили і ми знову пішли до школи, вікон не було. Їх "скрили" знайденими на звалищі консервного заводу скляними слоїками, а проміжки між ними замазували глиною, щоб не мерзнути взимку..."

Ведучий 1. Отак, плавно ми перегортаємо наступну сторінку нашого шкільного літопису. Отже, рік 1968 - як же тепер виглядала наша школа?

Ведучий 2. Вже 28 серпня 1968 року було затверджено акт державної комісії про введення в експлуатацію новозбудованого приміщення школи № 5 по вулиці Лазо (нині Різдвяна) 60, з оцінкою "добре". Ця будівля була зведена всього за 8 місяців!

Ведучий 1. І саме це приміщення стало рідною домівкою кількох тисяч учнів. Багато років шефство над п'ятою школою здійснював Черкаський машинобудівельний завод. А з травня 2013 року турботами школи став опікуватися ПАТ "Азот".

Ведучий 2. Не можна не згадати, що саме в нашій школі навчався син Василя Симоненка Олесь, та його майбутня дружина Ніна.

Ведучий 1. А в 1963 році нашу школу закінчила Нікітенко Надія Миколаївна, доктор історичних наук, завідувач відділу науково-історичних досліджень національного заповідника "Софія Київська".

(Презентація "Директори школи" на фоні якої ведучі читають текст)

Ведучий 2. За період існування школу очолювали більше 20 директорів. На жаль, невідомо прізвище першого директора - церковно-парафіяльної школи. Історія зберегла не всі імена. Тож згадаймо тих, хто очолював наш заклад...

Ведучий 1. Сьогодні, в цей святковий день в цьому залі присутні троє з тих, хто очолювали п'яту школу.

Привітаймо їх оплесками!

Ведучий 2. Сьогодні керівник школи - жінка-лідер, яка знаходить у постійному пошуку, сповнена інноваційних ідей щодо навчання та виховання сучасної особистості; під керівництвом якої склався міцний та творчо-активний колектив педагогів сьогоднішнього дня.

Ведучий 1. Адже сучасний вчитель - це той, хто є дитині другом, прикладом та порадиником. Людина яка на власному прикладі надихає учня до творчості, роботи та навчання.

(Пісня у виконанні колишнього вчителя музики "Українська душа" на слова В.Крищенка та музику О.Пляченка)

Ведучий 2. Дякуємо нашим вчителям і директору, яка упродовж багатьох років була начала наших учнів. Ці оплески саме для вас.

Ведучий 1. Денес, мені здається, що ми з тобою забули з якого приводу ми усі тут зібрались! А привід - це день народження! Як відомо, на день народження потрібно приймати привітання та подарунки.

Ведучий 2. Лідерами не народжуються, лідерами стають. І наша школа виховала справжнього сучасного лідера. В минулому - лідера учнівського самоврядування, нині - заступника голови - керівника апарату Черкаської обласної державної адміністрації. Тож слово для привітання надається **Ковалю Віталію Володимировичу**, випускнику нашої школи!...

Ведучий 1. Шановний Віталію Володимировичу, дякуємо за привітання та просимо вручити грамоти педагогічним працівникам!

(Вручення грамот)

Ведучий 2. До слова запрошується Голова Черкаської обласної ради .

(Вручення грамот)

Ведучий 2. Слово для привітання надається міському голові Черкас.

(Вручення Подяк міського голови)

Ведучий 1. До слова запрошується директор Департаменту освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації.

(Вручення грамот)

Ведучий 2. Вас вітає ансамбль народного танцю "Веселка". (Танок "Жартівники")

Ведучий 1. Запрошуємо до слова директора департаменту освіти та гуманітарної політики Черкаської міської ради та голову асоціації керівників шкіл міста Черкаси .

(Вручення грамот та подяк)

Ведучий 2. Вас вітає зразковий хореографічний ансамбль "Світанок". (Танок "Веснянка")

Ведучий 1. Запрошуємо до слова куратора школи Публічного акціонерного товариства "АЗОТ".

Ведучий 2. На сцену запрошуються голова Черкаської обласної організації профспілки працівників освіти і науки України та голова Черкаської міської організації профспілки працівників освіти і науки України. Цінними подарунками нагороджується: Колектив Черкаської загальноосвітньої школи I-III ступенів №5 Черкаської міської ради Черкаської області

Ведучий 1. Дякуємо за ваші теплі та чуйні слова.

Ведучий 2. Скілки ж грамот та подяк отримали працівники школи!

Ведучий 1. Це й не дивно, адже школа пишається своїми вчителям, що працюють сьогодні у нашому сучасному навчальному закладі, та тими, хто зробив вклад у її історію та розвиток.

Ведучий 2. Школа в нашій пам'яті - це світлі класи, списана крейдою дошка, загублений десь щоденник, перша закоханість, суворі вчителі, батьківські нотації...

Ведучий 1. А як чудово дзвенів шкільний дзвоник з останнього уроку! Ура! Книги летіли в портфель, як птахи! Двері школи переможно гриміли салютом! Шкільний двір оголошувався радісними криками! Ура! Уроки скінчилися!

Ведучий 2. А на шкільному подвір'ї розгулюють вітри... Пустотливо пробігають шкільні роки...

Ведучий 1. *Життя іде. А де його причали?*

*Літа пливають невпинно, як вода,
Здається, вчора юність ще буяла,
Цвіла неначе квітка золота.
Здається, вчора (як про це забути?)
Але сьогодні вже не повернути.*

Ведучий 2. *Життя іде, і, може в тому мудрість,
Літа пливають невпинно, як вода,
Здається, вчора ще весілля юність,
Сьогодні - осінь в очі загляда.*

Ведучий 1. І сьогодні на наше свято завітали ті, кого ми - і учні, і молоде покоління вчителів - сміливо називаємо своїми наставниками! Вчителі, чий імена вже вписані в історію нашої школи. І сьогодні ми раді вітати на цьому святі:

Ведучий 2. Дорогі, шановні наші наставники! Земний уклін вам, невтомні трудівники і терпеливі вихователі. Знайте, що всі ваші учні, де б ви не були, люблять вас і несуть у своїх серцях золоті зерна, які ви засівали своїми руками день в день, з року в рік.

Ведучий 1. До вітального слова запрошуємо колишнього учителя української мови та літератури, потім заступника директора, члена Союзу письменників України, громадського діяча, депутата обласної ради **Коваленко Валентину Михайлівну**.

Ведучий 2. Звучить пісня у виконанні молодого вчителя - саме для Вас!

(Пісня "Мій добрий вчителю, душі твоя криниця..." на слова та музику Наталії Май)

Ведучий 1. Ростуть діти... Здається, ми ще вчора бігали з бантиками, з рогатками. А сьогодні вже ведемо до вас своїх малюків. А ви всі так само приходите в ті ж класи, задаєте домашні завдання, сварите за дисципліну... Тільки все менше поряд тих, з кого починалася наша школа. Пам'ятаю, як нестримно весело зустрічали свята, як допомагали один одному, ділили разом радості й печалі...

Ведучий 2. Де ж вони зараз, наші добрі друзі, де вони?... (Починає лунати музика Рахманінова "Ніжність" на фоні читаються слова)

Ведучий 1. Гортаючи сторінки шкільного літопису, переглядаючи старі фотографії, ми бачимо молоді енергійні обличчя вчителів.

Ведучий 2. Ми гортаємо сторінки і бачимо, як ці обличчя поступово вкриваються зморшками, а очі стають суворішими, погляд - мудрішими. Яким натхненням сяють їхні очі, якою жагою життя!..

Ведучий 1. Замітають сніги сліди на стежці, що веде до школи... Замітає час рани, залишені в пам'яті тими, хто вже не прийде сюди ніколи...

(Презентація "Хто не прийде сюди ніколи".

Всі в залі підводяться).

Ведучий 2. Прошу сідати.

Ведучий 1. Ідуть роки... Збігають, мов весняні струмочки... Кожний день приносить нове пізнання світу, нові успіхи і радість. І кожна зима обов'язково закінчується молодим весняним сонцем.

(Звучить акапелла українська народна пісня "Ой, верше мій, верше")

Ведучий 1. Жодна школа міста не може святкувати ось такий ювілей, який так гармонійно переплітається з її номером.

Ведучий 2. 125 - це ж лиш 5 по 25!

Ведучий 1. Ніні, ти погано вчив математику. Це 5 на 5 і на 5. Інакше кажучи, це троїстий символ, у центрі якого - наша улюблена школа! Школа №5!

(Презентація - слайд №1)

Ведучий 2. І найголовнішим надбанням школи: учнями, випускниками, учителями та батьками, з якими ми завжди співпрацюємо, - і гордиться наша школа.

(Презентація - слайд №2)

Ведучий 1. А знаєш, раніше найкращою оцінкою була оцінка "відмінно", тобто "5".

Ведучий 2. "Здивувала"! І зараз найкраща оцінка - відмінно!, і вона, до речі, починається з 10-ти балів, а це - двічі по 5!

Ведучий 1. Так, наше покоління дуже круте, у батьків було лише 5 оцінок, а у нас - аж 12!

Ведучий 2. Не лише покоління круте, а й наша школа - адже вона - ювілярка. І саме колишній учитель нашої школи **Коваленко Валентина Михайлівна** написала вірш "Про нашу 12-бальну систему":

(На сцені учні початкових класів)

"Бал" - присутній на уроці й знає вчителя як звуть.

"Два" - протер спросоння очі і уклав якусь в них суть.

"Три" - зв'язав якісь три слова й вид розумний сотворив.

А "чотири" - щось до теми став приблизно говорить.

"П'ять!" О! Ця прадавня мрія вже в реальність перейшла.

"Шість" - напевне йдемо в гору, від напруги піт осів.

Ну! Ще трішки, непокоро, доведи мене до "сім".

"Сім" - ви впевнені в роботі, ну, спіткнулись два чи три.

Якщо "вісімка" вам потрібна, треба ще поговорить.

Без водички, а по-суті, вчитись радо шанс вам дасть,

А тоді і до "дев'ятки" вже рукою вам податъ.

"Дев'ять" - без хвилини геній, всі завдання на зубок,

До "десяточки" не вціпив, оступився, бач, на крок.

А тепер - ура! Десятка! Виклав всі свої знання.

До кінця аж від початку, на півнігтя не дотяг,

Щоб освоїть п'єдестал -

Взять "одинадцятий" бал!

Стій! Й для цього є порада: кинь із парочку ідей.

Доведи одну, а іншу, хай учитель доведе.

От тобі і "одинадцять".

Хочеш в лавах спочивать

Вимізковуй щось новеньке, що й несли розгадать. І "дванадцять" вам учитель твердо може тоді дати.

Ведучий 1. *Сьогодні свято в нашій рідній школі Сюди прийшли її випускники, Яких, як мати рідна, до порогу Вона випроводжала всі роки.*

Ведучий 2. *Дарувала ласку, і турботу Сто двадцять п'ять минулих в праці літ, І от усі зібралися сьогодні, Щоб принести їй палкий привіт!*

Ведучий 1. Наші випускники пройшли тернистий шлях та змогли стати тими, чиє ім'я ми з гордістю сьогодні промовляємо.

(Відеопривітання випускників "Вітаю тебе, рідна школо")

Ведучий 2. А ми - представники усіх випускників, заручившись підтримкою випускників минулих років, хочемо чесно вам сказати: ми пишаємося тим, що свій перший шкільний дзвоник ми почули саме у п'ятій школі, яка плекала, підтримувала, сварила та нагадувала, що ми - люди. Люди з великої літери.

(Звучить пісня "Три поради" на слова Юрія Рибчинського та музику Ігоря Шамо)

Ведучий 2. Наша школа - світла оселя, у якій завжди панують порядок і чистота. Дбайливі руки працівників - господарників кожного дня піклуються про те, щоб тут було затишно і приємно навчатися та відпочивати. У кожного з вас у пам'яті "тютья Валя", "тютья Рая", "двірник Сергій", які постійно щось тнуть, миють та метуть.

Ведучий 1. А ще багато хто із вас пам'ятає запах шкільної котлети зі скибочкою хліба, смачні шкільні піріжки.

Ведучий 2. А хто з вас не шукав порятунку у медпункті, де чарівниця в білому халаті знімала головний біль добрим словом і рятувала всіх бажаючих від уроків фізкультури та військової підготовки!!

Ведучий 1. Цікаво, чи хто-небудь з вас порахував, скільки разів він переступив поріг шкільної бібліотеки, щоб пізнати таїну книжкової мудрості. Протягом багатьох років вас зустрічала з посмішкою та увагою.

(Відеофільм "Школа у сьогодні")

Ведучий 2. Ми сьогодні дуже багато говорили про історію нашої рідної школи, але досвід нашого закладу, мудрість поколінь, - це міцна основа для майбутнього. А всі ми знаємо, що майбутнє формується нашим сьогоднім.

Ведучий 1. Денисе, ми з тобою говорити про школу сьогодні. І хотіла б додати, сьогодні школа це не тільки уроки, семінари, олімпіади, а й насичена позакласна робота: екскурсії, спортивні змагання, безліч різнопланових заходів і конкурсів, де наші учні посідають призові місця.

Ведучий 2. Так... Одним словом сумувати у школі ніколи.

(Танок "Капітошка")

(Акробатичний номер "Бджілки")

Ведучий 1. Дитинство не міняється у школі.

Єдина зміна - це, звичайно, ми.

А ми міняємось - хто швидко, хто поволі,

І вже стаєм дорослими людьми.

Ведучий 2. А дзвоник знову весело лунає,

І знову галас, пустощі і крик.

Ідуть уроки. Тут ідуть уроки.

І так щодня, і так із року в рік.

Ведучий 1. Цей ювілей - значна, велична дата.

Років минулих славний зорепад.

Хай світла вона буде і багата.

А в домі нашому хай будуть щастя й лад.

(Флешмоб учнів 1-11 класів "Україна єдина")

Ведучий 2. Загальноосвітня школа №5 знаменна своїми досягненнями. Школа має власний прапор, логотип школи, свого Президента, дитячу громадську організацію "Веселкова країна", шкільну газету "Дивосвіт". І ось сьогодні вперше на сцені лунає гімн школи, написаний на слова та

музику вчителя музики Черкаської загальноосвітньої школи №5 Залізняка Миколи Григоровича.

(Сцена заповнюється дітьми, лунає гімн школи)

Ведучий 2. Наше свято добігає кінця. Можливо, сказано не всі слова. Їх доповнить саме життя... Хочеться ще раз побажати процвітання нашій рідній школі, щоб вона відзначила ще не один ювілей.

Ведучий 1. А його працівникам і учням - світлого мирного неба, наснаги та творчих здобутків.

(Виступ народного танцювального колективу "Черкашанка" з композицією "Єднання України")

Ведучий 1. Ми ще раз щиро вітаємо всіх з ювілеєм.

Ведучий 2. І від імені адміністрації школи, усіх працівників закладу, учнів, батьків, висловлюємо подяку усім благодійникам та меценатам нашого свята:

(Презентація "Благодійники та меценати")

Ведучий 1. Робити добрі справи для людей - це почесно, це прекрасно! Саме завдяки Вам, шановні добродії, відбулося це свято. Ми дуже вдячні Вам.

Ведучий 2. Концертну програму для вас підготували учні та вчителі Черкаської загальноосвітньої школи №5.

Ведучий 1. Вели концерну програму випускники школи.

Ведучий 1 - Дякуємо за увагу!

Ведучий 2 - До нових зустрічей!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жуган Г.Т. Школа ми тебе вітаємо / Краєзнавча довідка / Часопис Всеукраїнського громадського об'єднання самодіяльних та професійних митців // Спадщина Черкащини. - Черкаси: Вертикаль, 2006. - Вип. №4. - С.81-82.
2. Жуган Г.Т. На вітрах трьох віків / Г.Т. Жуган // Земля Черкаська. - Листопад 2005. - №45.
3. Жуган Г.Т. А написали - "міокардит" / Г.Т. Жуган // Земля Черкаська. - Червень. - 2006. - №25.
4. Тамаркіна С.М. Здравствуй школа / С.М. Тамаркіна / Народна правда. - Черкаси: 2007. - №36.
5. Щербина М.М. Андій Пошиваник: ентузіаст своєї справи / М.М. Щербина // Новадоба. - Черкаси. - 12 листопада 2015. - №90-91.
6. Щербина М.М. Кобзаря і Канів малював з уяви. - Київ: Освіта. - 2 березня 2016. - №9-10.
7. Духовна спадщина Черкаського краю / Хрестоматія з історії культури Черкащини / упорядник Кузьмінський А.І. - Черкаси: Сіяч, 1997. - 320 с.
8. З історії освіти м. Черкас / Краєзнавча розповідь для учнів 7-9 класів // Управління культури і туризму Черкаської облдержадміністрації. КЗ "Обласна бібліотека для дітей" Черкаської обласної ради. - 2010. - Вид.2-е, доп.
9. Наш рідний край: хрестоматія з історії Черкащини. - Київ: Молодь, 1993. - 368 с.
10. З історії народної освіти у Черкасах / Снітко М.А., Кузьміков Г.Т., Туркулець А.В., Педорич-Яровий І.П. / Історичний нарис-опис // Архівні матеріали з музею історії школи.
11. Акт про виділення землі під церкву Різдва Святої Богородиці і церковно-парафіяльної школи / Архівні матеріали з музею історії школи. - 30.11.1863.
12. Помогайбо В.М. Здобуття освіти: Світова війна і генетика / В.М. Помогайбо // Постметодика. - 2012. - №2 (105) - С.50-59.
13. Ліна Костенко. Мій перший вірш написаний в окопі [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ip.poltava.ua/pm/postmetod.html
14. Коваленко В.М. Про нашу 12-бальну систему / 3 архіву школи.
15. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://kvs2110.at.ua/index/vipusknikiv_do_sebe_ridna_shkola_kliche/0-168
16. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://kvs2110.at.ua/index/zustrich_vipusknikiv_minulikh_rokiv/0-167

I. Й.Гончар,

учитель правознавства та громадянської освіти Лихолітського навчально-виховного комплексу "Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа I-III ступенів" Чорнобаївської районної ради

"УКРАЇНА У НАС ОДНА"

РОЗРОБКА ЛІТЕРАТУРНО-МУЗИЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ ДО ДНЯ СОБОРНОСТІ УКРАЇНИ

Мета: об'єктивно висвітлити історичні події, що пов'язані з формуванням і становленням української державності; поглибити патріотичне виховання та розуміння цілісності України та індивідуальних особливостей регіонів особливо в контексті сучасних подій; проаналізувати через призму сучасності значення Акта злуки УНР та ЗУНР; глибинно розкрити творчий потенціал колективу та прищепити шанобливе ставлення до традицій рідного краю, рідного села.

Обладнання. Святово прикрашений зал. Дівчата в українському вбранні. Наявна державна символіка, звучать патріотичні мелодії.

ХІД ЗАХОДУ

На сцену одна за одною виходять дівчата в українському вбранні.

1-ша дівчина. (замріяно) Я б так хотіла жити десь на іншому континенті, наприклад, в Сполучених Штатах Америки чи в Великій Британії - в них все таке розвинене. Американці - свободолюбива нація, а істинні англійці, навпаки, стримані, але так хотілося б хоч раз побути леді, попиту справжнього англійського чаю...

2-га дівчина. (Зухвало) Ага, "ваша овсянка сер..." !!! Та цеж так нудно! От я б хотіла жити в одній із країн Скандинавії - там найвищі життєві стандарти - безкоштовна освіта і медицина. Там люди будують справжній соціалізм. А ще (замріяно) яке там носять розкішне хутро: песець, норочка...

3-тя дівчина. Ага, з ніг до голови в хутрі перед білими ведмедями хизуватися, там же людину рідко зустрінеш... От я, наприклад, надаю перевагу витонченості та вишуканості. Я б з превеликим задоволенням жила у Франції: чарівні парфуми, модний одяг, а кухня - пальчики оближеш!!

4-та дівчина. (Презирливо)

Пхе! Що ж там такого вишуканого?! Істи жаб'ячі лапки і бути худюю, як середземноморська тюлька!!! До речі, а парфуми "Шанель №5" уже не в моді. А я б хотіла жити в Латинській Америці. Карнавали, запальні латино-американські танці - оце круто і весело!!!

5-та дівчина. Дівчата, які ви однокі! Вам одні розваги та комфорт на думці. А духовний розвиток? Наприклад, я б хотіла жити десь на Сході. Де-небудь в Індії чи в Китаї. В них така цікава та багата культура! А слони які в Індії!!!

6-та дівчина. Дівчата, а ви знаєте, що китайців і так дуже багато - кожен п'ятий, а можливо, й четвертий на Землі - китаєць, ще й ви хочете туди припхатися вивчати екзотичну культуру. От я б із задоволенням жила на березі моря - пляжі, смачні коктейлі, морозиво, ласощі ...

7-ма дівчина. Мрійниці ви, подруженьки! Вам би все фантазувати! Ну чому ви не цінуєте того, що маєте? Невже наші мальовничі краєвиди так поступаються заморським? Наша Україна - від Карпат до Криму, від Дніпра до Чорного моря - ось чим треба пишатися, ось де треба хотіти жити.

8-ма дівчина. На Україні найвродливіші дівчата! Всі. Однозначно!!!

8-ма дівчина. Українська мова - наймелодійніша в світі. Чи не так?

Всі. Саме так!!!

8-ма дівчина. А українська пісня проникає в серце самої черстої людини, розбудить байдужого і сплячого, наповнить людські душі життєдайною силою і радістю.

А співати ви вмієте?

Всі. Ще й як!!!

8-ма дівчина. Тоді ви справжні україночки - надія і гордість нашої молоді держави, цвіт нації й окраса покоління. А Україна - це ваша Батьківщина.

Вчитель.

*Є на світі одна країна
серед всіх європейської країн.*

Це, звичайно, моя Україна!

Це перлина серед перлин.

Пісня "Моя Україна"

Ти шляхом праведним, святим

йшла до волі, Україно!

Ти перед ворогом свої

не ставала на коліна.

Ти до омріяних зірок

йшла крізь терна, йшла крізь терна

Ти в душах сіяла добро,

наче зерна, наче зерна!!!

Приспів

*Є на світі одна країна, де червона цвіте калина:
Гори, ріки і полонина - це моя Україна.*

*Є на світі моя країна, найчарівніша, як перлина,
В моїм серці вона єдина - це моя Україна.*

2. Де б я на світі не була - ти зі мною, Україно.

Ти моя мати, що дала мені мову солов'їну.

Тут я пила із джерела чисту воду і до рання,

Тут я п'яніла без вина: від свободи, від кохання!!!

Приспів 2 рази

Вчитель. На сьогоднішньому святі ми будемо переконавати і дівчат, і всіх присутніх, що наша Україна - найкраще місце на планеті Земля, яке наші пращури відстоювали ціною власної свободи і життя, щоб передати у спадок своїм нащадкам цю благодатну землю.

Україна... Стражденна батьківська земля... Неодноразово її територію краями на частини, роздирали на шматки кровожерливі і сильніші сусіди, які весь час зазіхали на родючі чорноземи, безмежні поля і неозорі степи а також на дешеві людські ресурси. Багато століть волелюбна нація була під різними видами гніту. Тож у наш час, коли проходять процеси оновлення і народові повертається його історична спадщина та пам'ять, коли в країні точаться бойові дії, особливу роль повинно відіграти об'єктивне висвітлення історичних подій, що пов'язані з формуванням і становленням української державності. Одна з таких подій - "Акт злуки", проголошення соборності України, об'єднання Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки 22 січня 1919 року.

А зараз запрошую вас в міні-екскурсію сторінками історії України

Вчитель історії. Майже століття пройшло з тих вікопомних подій. Ми маємо різні джерела інформації, як відбувалось об'єднання східних і західних земель, тож сьогодні весь наш творчий колектив постарается у доступній формі донести до вас важливість цього історичного моменту в історії України.

3 січня 1919 року в місті Станіславі було схвалено закон про об'єднання ЗУНР з Наддніпрянською Україною в одну цілу Народну Республіку. Проголошення злуки було назначено на 12 годину 22 січня 1919 року, тобто в першу річницю проголошення IV Універсалу про повну незалежність України.

День 22 січня 1919 року видався погідним і гарним, хоча і був легкий мороз. Цей день було проголошено всенародним і державним святом. Київ був прикрашений національними синьожовтими прапорами, гербами. О 9 годині ранку в усіх церквах відправляли богослужіння. Службу Богу в Софіївському Соборі правив черкаський єпископ Назар. Головні торжества урочистого проголошення злуки проходили на Софіївській площі. При вході з вулиці Володимирської на Софіївську площу було збудовано арку й прикрашено її старовинними гербами України. Рівно о 12 годині розпочалася урочиста церемонія проголошення Акта злуки. На Софіївському майдані на масовому вічі посол ЗУНР Л.Цегельський передав грамоту Національної Ради "Про об'єднання ЗУНР з УНР" голові Директорії В.Винниченку. Член Директорії Ф. Швець урочисто зачитав Універсал Директорії: "...Віднині воедино зливаються, століттями відірвані одна від одної частини єдиної України - Галичина, Буковина, Закарпаття і Наддніпрянська Україна. Здійснилися віковічні мрії, для яких жили і заради яких помиралі найкращі сини України. Віднині є тільки одна незалежна Українська Народна республіка. Віднині український народ, увільнений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднати всі зусилля своїх синів для створення нероздільної незалежної української держави, на добро і щастя українського народу". Після урочистого проголошення злуки на Софіївській площі відбувся молебен, яким правив архієпископ Агапід, а потім - військовий парад під керівництвом полковника Івана Чмоли. Приймав парад полковник Євген Коновалець.

Наступного дня, 23 січня, відкрився Трудовий конгрес України, який повинен був виконувати функцію всеукраїнського парламенту. Акт злуки було затверджено вищим законодавчим органом України. На основі цих рішень ЗУНР перейменовувалась у західну область УНР (ЗО УНР).

Таким чином, об'єднання українських земель відбулося в юридичному та політичному відношеннях. Проте фактичного державного об'єднання здійснено не було. Тому перед фактом військової катастрофи навесні 1919 року уряд та військово командування ЗУНР та УНР дбали передусім про свої регіональні інтереси. Це яскраво проявилось в ході переговорів Симона Петлюри з польським керівництвом та в підписанні ним 21 квітня 1920 року варшавського договору, згідно з яким за визнання Польщею Директорії УНР на чолі з Симоном Петлюрою та надання військової допомоги проти більшовицьких урядів України та Росії, Польщі передавалася Галичина, Холмщина, Підляшся, Західна Волинь (включаючи повіти Рівненський, Дубнівський та частину Кременчуцького).

Слово вчителя. Окупація Польщею західноукраїнських земель знову відсунула на

невизначений період возз'єднання всіх українських земель. Воно відбулося лише у вересні 1939 року, але не як результат втілення в життя віковічних прагнень українського народу, а як результат таємної радянсько-німецької змови від 23 серпня 1939 року про сфери впливу а також гри на патріотичних почуттях населення Західної України. Надії народу не виправдалися, а "свято свободи, що прийшло зі Сходу", обернулося для населення жорстокими буднями.

Сьогодні, у час національного відродження, утвердження реального суверенітету і незалежності України в ім'я відновлення історичної справедливості і повернення історичної правди, ми віддаємо належне цьому першому переможному взірцеві вікового прагнення українського народу до національної державності і возз'єднання..

Слово вчителя. Сьогодні мені також хочеться звернутися до маленької частинки України. Рідний край! Починається він із батьківського порогу, стежини до хати, що ніжно стелиться в садочку. Для кожної людини найдорожчим є той край, де вона народилася, звідки пішла у світ. Тут жили наші діди, прадіди, тут живуть і працюють наші батьки. Тут корінь нашого славного роду українського

(ПРЕЗЕНТАЦІЯ ПРО РІДНЕ СЕЛО)

Слово вчителя. А ще, дівчата правду сказали: українська пісня часто рятувала людей від смутку на чужині, спраглому напувала своїми мелодійними мотивами, бідно-го робила духовно багатим, нещасному несла краплинки щастя...

*А без пісні не буває сонця,
А без сонця не буває цвіту.
Хто забуде українську пісню,
Той сліпим блукатиме по світу.
Щира, світла, промениста -
Хай лунає в залі пісня,
Хай лунає людям на добро.*

Пісня про село "Вітер польовий"

*1. Кожен з нас любить рідне село
І є найкращим для всіх воно.
Вулички рідні додому ведуть
Де на тебе, звісно, ждуть.
Село Лихоліти усіх нас єдна,
Дорослі і діти - в них думка одна,
Щоб процвітало наше село,
Все найкраще в нас було.*

Приспів

*Вітер польовий - яскраве сонце,
І квітів різних рідний аромат.
На світі стільки сіл, та найрідніші
Лихоліти.*

*Будинки і двори - блищать віконця
І лісосмуги ділять тут поля.
В нас особливе все й по-іншому тут пахнуть
квіти*

*2. І люди щирі в селі тут живуть -
Вчаться, працюють, люблять, ростуть,
Танцюють, співають вони знов і знов,
Навіть грають у футбол
І проживав тут козак Лихоліт
Був знаменитим увесь його рід,
Тепер бойові всі тут люди живуть,
Дух козацький бережуть*

Приспів 2 рази

Виходять дівчата в українському вбранні
1-ша дівчина. Україна !!! Із Заходу на Схід, із Півночі на Південь - ця територія залита кров'ю і сльозами наших предків, щоб ми, молоде покоління, вирощували хліб, будували будинки, насаджували сади і ліси, примножували здобутки і прославляли свою Батьківщину!!!. Прославляли

в хороших справах і вчинках, в теплих і дружніх стосунках і піснях.

2-га дівчина. І дійсно, наша Україна - найкраща. Нам є чим пишатися. Київщина, Чернігівщина, Житомирщина - це області партизанської слави.

3-тя дівчина. Донеччина, Луганщина, Харківщина - тут знаходяться великі промислові заводи-титани, які відомі на весь світ.

4-та дівчина. Кіровоградщина, Полтавщина і рідна Черкащина - аграрні області, житниці України. І до речі, дівчата тут найкрасивіші!

5-та дівчина. Рівнинська, Львівська, Волинська Закарпатська - це області, де є прекрасні гори, чисті джерела, осередки культури.

6-та дівчина. Херсонська, Одеська, Крим - курортні зони, та такі, що заморським країнам і не снитися.

7-ма дівчина. Миколаївська - царство кораблів, Запорізька - область козацтва, Дніпропетровська - скарбниця залізних і титанових руд.

8-ма дівчина. Чернівецька і Вінницька, Тернопільська і Хмельницька - це все наша мальовнича Україна, де протікає Рось, цвітуть волошки і живуть талановиті люди, які вистраждали свою довгождану свободу.

9 - та дівчина. Дівчата, то можливо, саме тут ви всі хотіли б жити? Купатися в Дніпрі, відпочивати в Кримських санаторіях, обробляти родючі чорноземи, навчати-ся в українських школах і вузах і, щонайголовніше, будувати свою державу.

Слово вчителя. Сьогоднішнє свято було приурочене до річниці соборності України, але весь наш творчий колектив прагнув донести в піснях, віршах, роздумах, що наша Україна - найпрекрасніше місце на планеті Земля. І ми всі з вами повинні бути патріотами своєї Батьківщини, пишатися і прославляти рідний край, вивчати його історію і передавати її із покоління в покоління як найцінніший скарб, щоб наші з вами нащадки могли мати уявлення про своїх пращурів і їхні безцінні подвиги. Щоб бути сильними, треба бути разом і не ділити країну на Захід і Схід, Північ і Південь, адже все це одна наша Україна, а ми - українці.

Пісня "Об'єднаймося, люди, всі".

1. Українці ми й хочеться людьми
У цім світі бути щиро і змахнуть крильми.
Де б ми не жили, де б стежки не йшли -
Це все наша Україна й українці ми .

Приспів

Об'єднаймося, люди, всі, бо ми любимо волю нашу.
Сльози нації у росі - вони виплакані за правду.
Схід і Захід - єдине це , Південь з Північчю завжди разом.
Україною зветься це - землі з'єднані довгим часом.

2. Дух гірських Карпат, кримський виноград.
І Дніпрові всі притоки, і ланів каскад
Рідні всі міста, гордість в нас зроста.
Львів, Донецьк, Одеса, Київ і краса Черкас.

Приспів 2 рази

Вчитель історії.

Україна сьогодні: на сході гремлять гармати і гинуть люди, складна економічна і політична ситуація, молодь прагне будь-що виїхати на навчання чи на роботу за кордон... Але нам не байдуже, що буде з нашою країною і хто тут буде проживати!!! Ми - патріоти і ми пишаємося тим, що ми - українці!!!

"Чому я пишаюся тим, що я українка"

Я народилась у раю земному,
де ріки бистрі й неозорі поля.

Де вранці впевнено приховуючи втому
У росах скупана, всміхається земля...

І від Карпат до Криму лине пісня,
Її мотиви пробивають час.

Оспіває Донецьк, Одесу, Київ,
І Львів звеличує, й красу наших Черкас!

Я народилась у раю земному,
де стежка в'ється, губиться в росі.

Й веде в село, завжди веде додому.
В село, бо звідти родом ми усі.

Це Україна! Пахне м'ята, рута,
виблискує притоками Дніпро.

Комусь чужому, звісно, не збагнути
І не почути щиру пісню на добро

Але, на жаль, не всі красу цінують
Історію не прагнуть всі збагнути

І мову рідну інколи не чують -
У цьому є невдач все ж наших суть.

І де ж еліта наша українська

Де гордість нації, окраса покоління
Інтелігенція, яка не може й досі

Ні встать, ні хоч піднятися з колін
Нема ні крихти гордості й пошани

До тих ідей, що захищали нас колись.
Лише примарні мрії перед нами

Й країн заморських неосяжна вись
Але комусь теж в Україні треба жити:

Садки садить і оброблять поля
І українську мову нашу вчити -

Не опустіла рідна щоб земля.
Лише сліпий краси не помічає,

Багатств природних і землі щедрот
Але сьогодні не живе, а виживає

В країні нашої справжній патріот.
Та то дарма, не за горами щастя.

Для України є майбутнє на віки ,
І доля відведе від нас напасті

Хоч пройдуть довгі місяці й роки.
І витре слези ньенька Україна

Й обійме втомлено своїх усіх дітей.
Я вірю, нас чекають гарні зміни

І безліч втілених в життя нових ідей.
Я так пишаюсь, що живу сьогодні

У тім краю, де ще колосяться хліба,
Хоч не усі зі мною, знаю, згодні

Але ж ми нація, народ ми, не юрба!
Й у цьому, звісно, наша правда й сила

Й земля свята, що нам герої зберегли.
Століттями нас недруги гнобили

Та нахилить назавжди не змогли.
Я вірю в нас, я вірю в світлу Україну!

Я знаю, сила є, вона не згасне.
Ми допоможемо їй встати із Руїни

Бо з нами Бог, нам разом не пропасти!

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. 22 січня - День Соборності України [Електронний ресурс]. - Джерело доступу: http://aratta-ukraine.com/sacred_ua.php?id=87

2. Баханов К.О. Життєтворчі проекти в навчанні історії України. Посібник для учителів / К.О. Баханов, В.А. Нищета. - Харків: Видавнича група "Основа", 2008. - 109 с.

3. Брецько Ф.Ф. Державотворення незалежної України (1991 - 2009) / Федір Бецько. - Харків: Видавнича група "Основа", 2009. - 128 с.

4. Єдність і соборність українських земель [Електронний ресурс]. - Джерело доступу: <http://www.brama.com/ua-consulate/press-release/sobornist%20zemel.htm>

О.Д.Грицай,

учитель бандури та вокалу, Шевченківської спеціалізованої загальноосвітньої школи-інтернату з поглибленим вивченням предметів гуманітарно-естетичного профілю Черкаської обласної ради

ДОБРЕ ДОШЛИ В БЪЛГАРИЯ - ЛАСКАВО ПРОСИМО ДО БОЛГАРІЇ (МИСТЕЦЬКА ВІТАЛЬНЯ)

Виконуючи завдання Всеукраїнського експерименту з теми "Формування національної свідомості і самосвідомості учнів засобами національного та класичного мистецтва", педагоги нашої школи працювали над розвитком всіх компонентів естетичної свідомості, розвивали уміння і навички активної діяльності у мистецтві, праці, побуті, людських взаєминах.

В процесі естетичного виховання доцільним виявилось проведення тижнів культури та мистецтв різних етнічних груп, що проживають на території України, що формувало у школярів певну систему художніх уявлень, поглядів, естетичних цінностей, поваги до всіх жителів нашої країни.

Тижні культури були представлені різноманітними формами роботи: літературно-музичні вітальні, тематичні виховні заходи, творчі зустрічі, фестивалі мистецтв. Вихователі школи проводили заочні подорожі, усні журнали про історію, культуру різних етносів. Проведено тижні російського, грецького, єврейського, білоруського, молдавського, польського, вірменського, грузинського та німецького етносу.

Мета:

- розширити коло знань учнів про нації, які населяють Україну, про їх культуру, мистецтво, побут,
- ознайомити учнів та вчителів школи з культурою та мистецтвом Білорусії, її традиціями та обрядами.
- виховувати почуття толерантності та поваги до людей інших національностей.

Обладнання: мультимедійна дошка, музичний центр з мікрофонами, підсилювальна апаратура.

Перебіг заходу

Актова зала школи урочисто прибрана. Перед початком заходу звучать білоруські пісні у запису.

На мультимедійній дошці слайд 1.**Відео 1. Відео "Білорусь моя"**

Звучить болгарська народна музика в запису. Ведуча. Доброго дня, любі друзі, ми раді вітати вас в нашій мистецькій вітальні. Сьогодні ми помандруємо дорогами та стежками країни, яка розташована в східній частині Балканського півострова - це республіка БОЛГАРІЯ.

Звучить пісня "България" у виконанні Лізи Чухліб (на екрані відео цієї пісні без звуку).

Ведучий. Республіка Болгарія - держава у Південно-Східній Європі, розташована в східній частині Балканського півострова, займає 22% його території. На півночі межує з Румунією - вздовж Дунаю, на півдні - з Грецією і Туреччиною, на заході - з Сербією і Македонією. На сході омивається Чорним морем. Площа Болгарії - 110,9 тис. км², столиця і найбільше місто її - Софія, офіційна мова - болгарська, грошова одиниця - лев (слайд).

Ведуча. Болгарія є індустріальною країною з розвиненим сільським господарством. Економіка країни заснована на видобутку металів, корисних

копалин і переробці сировини. Одними з основних галузей економіки також є туризм і сфера послуг.

Болгарія є одним із засновників Організації Чорноморського економічного співробітництва та Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), член міжнародних організацій ООН, ЄС, НАТО. Найбільші міста країни, окрім столиці: Пловдив (500 тис.), Варна (451 тис.), Русе (180 тис.).

Ведучий. На території Болгарії проживають болгари, турки та цигани, росіяни та українці. Адміністративний поділ: Болгарія поділяється на 6 регіонів, які, в свою чергу, поділяються на 28 областей. Відповідно з конституцією віросповідання вільне - християнство, іслам, іудаїзм (слайди).

Ведуча. Максимальна відстань із заходу на схід 520 кілометрів, з півдня на північ - 330 кілометрів. Четверть території займають ліси - одні з найгустіших у центральній Європі.

Ведучий. Болгарія - республіка з парламентським правлінням. Глава держави - Президент, законодавчу владу здійснюють Народні збори, виконавчим органом влади є Рада Міністрів (уряд).

Ведуча. Державний прапор Болгарії складається із білої, зеленої та червоної горизонтальних смужок із гербом у лівій верхній частині (слайд). Біла смуга - символ миру та свободи, зелена - природні багатства країни, червона - символ мужності і крові патріотів, яку пролило в боротьбі за незалежність. Прапор у нинішньому варіанті існує від 1947 року.

Ведучий. Герб Республіки Болгарія - це золотий коронований лев, що стоїть на задніх лапах, на червоному тлі у формі щиту, під яким напис: "Сила в об'єднанні". Щит тримають два золотих коронованих прямостоячих леви із лівої та правої сторони. Вони стоять на схрещених дубових гілках із жолудями (слайд).

Ведуча. Державним гімном країни є пісня "Мила Батьківщино" (аудіозапис).

*Горда Стара планина,
до ней Дунава синей,
сльнце Тракия огрява,
над Пирина пламеней.*

Приспів:

*Мила Родино,
ти си земен рай,
твойта хубост, твойта прелест,
ах, те нямат край.*

Ведучий. Болгарія славиться олійними трояндами, які квітнуть по всій Казанликській долині, відомій як Трояндова долина (слайд). Високо в горах зустрічаються дуже рідкісні і красиві квіти - едельвейси. Всьому світу знайомі сорти болгарського тютюну. Національні парки Болгарії: Вітоша, Золоті піски, Ропотамо, Стенето та інші. Клімат помірний, на півдні перехідний до

середземноморського. Завдяки легкому морському бризу влітку немає виснажливої спеки.

Ведуча. Болгарія - індустріально-аграрна країна. Основні галузі економіки: машинобудівна та металообробна, харчова, хімічна, текстильна, конструкційних матеріалів. Основний транспорт - залізничний, автомобільний, морський, повітряний. У Болгарії 10 аеропортів, з них три міжнародних - в Софії, Варні й Бургасі.

Ведучий. Запаси корисних копалин в Болгарії невеликі. Найважливіші корисні копалини - лігніти, руди заліза, свинцю, цинку і міді. Болгарія - невелика країна, але з винятково багатю природою. Тепле, чисте і спокійне море, гори, безліч мінеральних джерел з цілющими водами, пам'ятники культури і архітектури, живий, колоритний фольклор - все це привертає сюди туристів. Сотні готелів, ресторанів і розважальних закладів створюють умови для повноцінного відпочинку.

Ведучий. У Болгарії багато історико-культурних пам'яток, занесених у Книгу ЮНЕСКО. Це: Церква Бояна у Софії; вирублені з каміння церкви Іваново біля Русе; могила фракійців у Казанлику; вершник Мадаре; давнє місто Несембр; національний парк Пірин; Рильський монастир; природний заповідник Сребарна; фракійська могила Свештари (слайди).

Ведуча. Найпопулярніші курорти Болгарії - Албена, "Золоті піски", Рів'єра, Сонячний берег, Сонячний день (слайди).

Ведучий. Основу болгарської кухні складають численні страви з овочів, але картоплю до столу подають рідко. Удосталь білого хліба і свіжих фруктів та овочів. Гарячу їжу болгарі їдять двічі в день: на обід і вечерю. Поширені кисломолочні продукти. Вважається, що саме вони сприяють болгарському довголіттю.

Ведуча. Прочитати меню в болгарських ресторанах просто - болгарі користуються кирилицею. Вибір страв місцевої і європейської кухні звичайно широкий навіть в невеликому ресторані. З перших страв виділяється таратор - холодний суп з йогурту, огірків, часнику і тертих горіхів. Для непідготовленого туриста набір може здатися дивним, але це смачна і корисна страва. Можна замовити борщ. Одне з найпопулярніших м'ясних страв в Болгарії - мусака - картопля, запечена шарами з сиром, м'ясом, яйцем і іншими компонентами. У мусаку кладуть також помідори або перець (слайд). Практично у всіх ресторанах Болгарії подають чужки - солодкий перець в різному вигляді, кебапче - короткі м'ясні ковбаски, присмажені на сковороді або в духовці (слайд). До гарячих м'ясних страв можуть запропонувати соус з солодкого перцю - лютеницу. М'ясо рідко подають із смаженою картоплею. Звичайний гарнір - соковиті тушковані овочі (слайд).

Ведучий. Найчастіше в болгарській кухні використовують часник, цибулю, суміш перців, петрушку та м'яту. Гарячі блюда, в більшості, дуже жирні та кашеподібні. Солодкий перець від назви країни так і називають болгарським. Суть болгарської кухні добре відображає гювеч - це овочі з шматками баранини, запечені в духовці. На стіл подаються великими порціями (слайд).

Ведуча. З холодних закусок можна вибрати плоскі ковбаси "луканка" і "суджук". У меню багато кисломолочних продуктів і сирів. У переробку йде навіть козине і овече молоко. З молока овець в гірських долинах Болгарії готують сир кашкавал. Для любителів гострих відчуттів рекомендується боза -

безалкогольний кисло-солодкий напій виготовлений з пшона. У містах Болгарії повсюдно продаються горішки: солоні, очищені, в шоколаді, з карамеллю і т. д. У магазинах можна придбати салати без консервантів. Популярні різні піци. Баница - несолодке листкове тісто, перекадане солоним сиром під назвою "сірене", а також м'ясом або шпинатом. Баниці продаються в закладах швидкого харчування. Варіанти її наповнення можна вибирати на місці (слайд).

Ведуча (звучить болгарська народна мелодія). Важливу роль в житті болгар відігравали ремесла і домашні виробництва. Ткацтво - використовували вовну, льон, коноплі, бавовник, шовк (слайди). Значного розвитку досягло килимарство: безворсові, двобічні килими ткалися на вовняній основі, тому були легкі (слайди).

Ведучий. Здавна розвивалось і гончарство (слайди). Керамічні вироби були різних видів: з поливою; з втиснутим орнаментом; з рельєфними прикрасами; розфарбовані. Для болгарського гончарства характерне використання фарби, що вільно тече по поверхні виробу. Майстри направляли фарбу соломинкою, і вона розливалася в чудові візерунки. Майстри-ювеліри робили срібні та золоті прикраси: сережки, каблучки, браслети, пряжки, намиста. Використовувалась техніка ковки срібла, філігранні вироби, емалі (слайди).

Ведуча. Здавна розвивалось у Болгарії прикладне мистецтво. У вишивці одягу використовували різнокольорові шовкові, вовняні, бавовняні, металеві нитки. Переважав рослинний орнамент та геометричні фігури. Чудовим було різьблення по дереву - стелі, двері, інші деталі будівель, іконостаси, ложки, чашки, посохи, свистульки. Переважав рослинний орнамент, стилізовані зображення людей, тварин, квітів, птахів тощо (слайди).

Ведучий. Серед відомих болгар слід назвати фізика Г. Наджакова (1896-1983), який відкрив фотоелектронний стан речовин, продовжувачів гуманістичних традицій класиків болгарської літератури Христо Ботева, Івана Базова та Йордана Йовкова, сучасних болгарських письменників Димитра Димова, Георгія Караславова, Димитра Талева та ін. (слайд).

Ведуча. Болгарська музика є частиною болгарської, балканської, європейської та світової культури. Сформувалася на основі народної музики слов'янських племен, увібравши у себе елементи музичних культур інших народів, що населяли територію сучасної Болгарії.

Народні музичні інструменти: духові, ударні, струнні. Духові - різні види сопілок: кавал, свирка, дюдюк, двојанка, волинка (гайда); струнні - гадулка, гусла, тамбура; ударні - барабан (слайди).

Ведучий. Народна музика Болгарії зберігає самобутні риси щодо образності, мелодики, ладо-гармонічного строю і метро ритму. Їй властиві слов'янська наспівність, в основі багатьох мелодій - різні натуральні лади. Поряд з простими розмірами 2/4, 3/4, 4/4, зустрічаються також 5/8, 7/8, 10/16, 14/16; зустрічаються і складніші комбінації подібних розмірів.

Звучить Болгарська хора у виконанні інструментального тріо у складі Євдокії Лапської, Василя Прісича та Олександри Марчук

Ведуча. Ці розміри є основою різних танців - хороводів, сольних й парних танців: ручениця, добруджанський рученик та ін. Часто в одній і тій самій пісні зустрічаються кілька нерівнодолічних

розмірів; численні пісні не мають постійного розміру. У будові музичних фраз і речень спостерігається різне поєднання симетричних і несиметричних структур. Ладова будова пісень заснована на старовинних звукорядах; зазвичай їхній діапазон обмежений тетракордом. Протяжні, головним чином історичні пісні не мають рівномірного тактового поділу, істотну роль грає акцентування словесного тексту, що додає пісням характер речитативу.

Ведучий. Болгарські народні пісні переважно одноголосні. Багатоголосні пісні, яким властивий секундовий і квартовий рух голосів, зустрічаються частіше в середній, західній і південно-західній Болгарії.

Зразковий хоровий колектив "Надія" виконують болгарську народну пісню "Посадил я полинь", керівник Наталія Прісич

Ведуча. Надзвичайно багате сучасне музичне життя Болгарії. Воно охоплює як традиційні, так і різноманітні сучасні напрямки. Серед відомих музикантів-сучасників Лілі Іванова (співачка), Бісер Кіров (співак), Ніколо Кацев (гітара, скрипка), Бедрос Кіркоров (великий болгарський співак, батько російського співака Філіпа Кіркорова) (слайди). Традиційна болгарська музика виконується багатьма міськими ансамблями, серед яких слід назвати національний ансамбль "Филип Кутев" названий на честь його засновника і диригента, автора понад 500 обробок народних мелодій. Серед інших популярних груп народної музики "Пирин" (Благоєвград), "Північний ансамбль" (Плевен), "Тракія" (Пловдив), серед пісенних ансамблів тріо "Болгарка", "Пісні Пиринських гір" (сестри Бісерови) та ін.

Ведучий. Дуже популярні фольклорні фестивалі у Копривштице, фестивалі "Кукери і Сурвакари" у Пернику (виконуються давні танці у традиційних масках і костюмах), щорічні фольклорні фестивалі болгарських ансамблів (липень у м. Бургасі, серпень - на Золотих пісках). Ці фестивалі проводяться за участю зарубіжних виконавців (слайд).

Ведуча. Щороку у місті Русе і Софії (протягом двох місяців) з 24 травня відбуваються Міжнародні музичні тижні сучасної музики, а в червні на Золотих пісках - Міжнародний поп-фестиваль "Золотий Орфей". У літні місяці в Бургасі проходить фестиваль бального танцю, а у Пловдиві - камерної музики, у січні в Софії - Новорічний музичний фестиваль (слайди).

Ведучий. А як цікаво відбувається Фестиваль троянд! Це красива подія, святкується щорічно в Долині Троянд у близькості до міста Казанлик (у підніжжя Старої Планіни) у першу суботу і неділю червня (слайд). Фестиваль - це грандіозна хода краси в унікальній Рожевій долині. Підготовка до події включає в себе і кілька відбіркових кіл конкурсу "Цариця троянд". (Відео)

Ведуча. Артисти, художники, циркові виконавці, письменники і співаки збираються в Казанлику на початку червня. Всі болгари знають, що болгарська троянда дає 70% усього світового виробництва трояндової олії, яка використовується у виготовленні парфумів (відео).

Ведучий. Необхідність будівництва храмів для богослужінь поклала початок власне болгарській архітектурі. Найбільш відомими пам'ятками болгарської архітектури цього часу є Рильський монастир і Боянська церква. Рильський монастир, заснований в кінці X століття (слайд).

Ведуча. Розвитку образотворчого мистецтва сприяли візантійські традиції. Свідченням своєрідності болгарської школи іконопису є ікони з використанням в якості основи не дошок, а кераміки. Найбільш відомими митцями Болгарії є: Олександр Занков (скульптор), Димитр Добрович (художник), Захарій Зограф (іконописець), Іван Милев (художник-модерніст), Стоян Венев (художник), Малія Ілієва (художниця) (відео).

Ведучий. Країна сонця, соняхів і гір.

Країна вітру, вітряків і моря.

Прислухаєшся - чути, як говорять

До вод дерева, і земля - до зір.

Усіх доріг не встигнути пройти.

На повні груди дихають троянди.

В таких краях живуть старі обряди,

Й пісок, на диво, справді золотий.

Звучить пісня Вероніки "България" у виконанні вокального дуєту

Чухліб Єлизавети і Сітар Вікторії

Ведуча. Ми з вами відвідали країну троянд, країну, багату на свою культуру і мистецтво, коротко познайомилися з культурою та мистецтвом болгарського народу. Щиро дякуємо всім, хто слухав нас, всім, хто допомагав у проведенні цього заходу, надіємось, що присутні в залі дізналися для себе багато цікавого про цей чудовий край. Так? (Відповідь). Тоді скажіть, будь ласка:

1. З якими країнами проживає в сусідстві Болгарія? (Румунія, Сербія, Македонія).

2. А яким морем омивається? (Чорним).

3. Назвіть Столицю Болгарії (Софія).

4. Назвіть грошову одиницю Болгарії (лев).

5. Болгарія поділяється на Області (28), а Україна на скільки? (24).

6. Виконавчим органом Болгарії є... (Рада Міністрів - уряд).

7. Які кольори входять до Державного прапора Болгарії? (білий, зелений, червоний).

8. Чим славиться Болгарія з Казанлицької долини? (олійними трояндами).

9. Які істрико-культурні пам'ятки вас вразили, чим?

10. Незнаючи болгарські мови, ми можемо в ресторани прочитати меню. Чому?

11. Чим характерна болгарська кухня? (масовим використанням овочів).

12. Які види декоративно-ужиткового мистецтва найбільш розвинені в Болгарії? (килимарство, ткацтво, вишивка, ювелірне мистецтво).

13. Що властиве болгарській народній музиці? (складні розміри: 5/16, 7/8, 14/16...).

14. У Болгарії відбуваються багато різних фестивалів, а один із них особливий. Який? (фестиваль троянд).

15. Де використовується трояндова олія? (у виробництві парфумів).

Молодці, з ваших відповідей видно, що ви уважно слухали. Дякуємо вам.

До нових зустрічей. (у запису звучить болгарська мелодія)

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вікіпедія: режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>;
2. Етнографія та побут народів світу: режим доступу: <http://04.com.ua/cccp/2339-narodnoie-iskystvo-belorys.html>;
3. Мінусовки білоруських пісень: режим доступу: <http://x-minus.me/lang/6>;
4. Фото Білорусії: режим доступу: <https://www.google.com.ua/search?q=білорусь+фото>.

Л.М. Павлюченко;

Л.Д. Бунь,

учителі початкових класів Подільського навчально-виховного комплексу "загальноосвітня школа I-III ступенів - дошкільний навчальний заклад" Золотоніської районної ради

"СЛАВА УКРАЇНІ - ГЕРОЯМ СЛАВА!"

РОЗРОБКА ВИХОВНОГО ЗАХОДУ ДЛЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Мета: ознайомлення учнів з нещодавними та вже минулими подіями, що відбувалися на території України, зокрема на Донбасі; виховання глибоких патріотичних почуттів, причетність і відповідальність за все, що відбувається в країні, вдячність тим, хто віддавав за неї життя; формувати активну життєву громадянську позицію школярів щодо єдиної, цілісної держави та захисту її кордонів, віру в краще майбутнє України.

Зала прикрашена синіми та жовтими кульками. Проектор для презентації. Запрошені гості: захисники України, сім'ї захисників.

Перебіг виховного заходу

Виходять діти. 1-2 клас.

Учень.

*Схиливши голову свою золотокошу,
із чорними стрічками,
Що понад волоссям тривожний вітер, наче хвилі розвіває
В скорботі Україна тужить і ридає.
Вона ридає, бо спіткало її горе -
Тяжке, мов камінь, і безкрає, наче море.
Вірвалось вдушу невблаганним ураганом
Прошло болем її серце, мов кинджалом.
Завжди ясні, мов те безкрайне небо, сині
Враз налилися смутком очі України.
Немов рясним дощем, вмиваються сльозами
То плаче ненька за убитими синами.
З тих пір, коли з явилася вона на сіті
Чимало бід їй довелося перетерпіти.
Бо, мабуть, не минуло ні одне століття,
Щоб не ламалося життя, як віття.
Її сини - красиві, мужні діти,
Якими мріяла гордитись і радіти.
Вертаються з боїв додому "вантажем двісті"
Щодня реуть душу на шматки тривожні вісті.
Її страждання неможливо описати
Бо її сльози - це убита горем мати.
Яка голосить над могилою у сина,
Життя так рано віддала її дитина.
Плач України - це ридання сиротини,
В якій батька в боротьбі тяжкій загинув.
Це плач коханої, що не діждалася із бою
Свого єдиного - і стала емить вдовою.
Сліз Україна вже пролила, мабуть море.
Принесла смерть у кожне щире серце горе.
Заплакав кожен, хто любить Україну -
Свій рідний край, свою єдину Батьківщину.*

Т.Петриненко "Україна"

Ведучий

Тобі, Україно, мій мужній народі,

Складаю я пісню святої свободи.

Усі мої сили і душу широко

Й життя я віддам до останнього кроку.

Аби ти щаслива була, Україно, моя Батьківщино!

23 роки Україна не знала війни. Наш народ पिшався тим, що у буремні 90 - ті вдалося зберегти мир. На жаль, війна не обійшла нашу державу тепер. Майже кожну родину так чи інакше опалило полум'я військових дій. Особливо урочисто на сьогоднішній день звучать слова: **"Слава Україні - Героям слава!!!"** Учні вшановують пам'ять героїв, звучать поезії, монологи, інсценізації, лунають слова, що пробуджують в серці кожного почуття гордості за рідну Україну та її героїв.

Ведучий. Все може рідна земля: може нагодувати своїм хлібом, напоїти зі своїх джерел, здивувати своєю красою. Ось тільки захистити себе е може. Тому захист рідної землі - обов'язок тих. Хто їсть її хліб, п'є її воду, милується її красою. Людям дають різні почесні звання. Та найвище звання - Захисник Вітчизни!

Ведучий. І сьогодні наш захід присвячений воїнам, які захищають незалежність нашої держави. На нашому святі присутні гості (перелік).

Звучить мелодія, виходить учень у військовій формі

Палає Україна

Палає Україна ... Йде війна...

На сході точаться бої гарячі.

Вона не вмерла! Ні! Вона жива!

Лише сльозами гірками тихо плаче.

За тих, хто вчора грав ще у квача,

Ганяв із іграшковим автоматом,

Футболив у дворі м'яча,

Сьогодні ж є захисником - солдатом.

Так, вона викохала відданих синів,

Що підуть і на смерть заради неї.,

Вітчизна плаче, Схід горить в огні,-

Та вона горда, що ви є в неї.

І хай же "брат" став ворогом для нас,

І хай же ним хоч сам нечистий править,

Україна вистійть у нелегкий цей час!

Державу нашу на коліна не поставлять!

Ведучий. Із березня 2014 року наша країна знаходиться в стані неоголошеної війни. Багато страждань випало на долю нашого народу за цей час, але він проявив свій незламний дух. Сьогодні на Сході України йдуть військові дії, точаться криваві бої. Там вирішується доля і майбутнє України. Весь народ нашої держави об'єднався нині проти російського агресора. Сили АТО намагаються протистояти терористам. На полі битви - захисники, воїни.

Ведучий. Вони мужні, сміливі, хоробрі. Не шкодуючи власного життя, захищають неньку - Україну. Це бійці, що зі зброєю в руках захищають крихкий східний кордон України, лікарі, які в мирний час повертають поранених в АТО з того світу, волонтери, на плечах яких тримається наша армія.

Ведучий. Багато синів нашого району пішли виконувати свій обов'язок перед Батьківщиною. Вони з гідністю несли і несуть бойову службу в лавах Збройних сил України.

Ведучий. Серед них і жителі нашого села (перелік).

Ведучий. Дорогі гості, захисники й герої нашої країни! Ми раді Вас вітати у нашому навчальному закладі. Нам дуже приємно, що Ви, наші випускники, з мужністю, наполегливістю й вірою в краще майбутнє, стали на захист нашої Батьківщини.

Ведучий. Ми дякуємо Вам за те, що забуваючи про страх, про біль, про безпеку, Ви всі як один, незалежно від віку й роду занять, встали на боротьбу з ворогом. Кожен з Вас ясно усвідомлював, що може загинути в будь-яку секунду, але раз за разом піднімався в бій, захищаючи свій дім, свою родину, свою Батьківщину від ворогів, тому що кожен з Вас знав - "Що якщо не я, то хто ж!"

Ведучий. Ми пишаємося ними і благаємо, повертайтеся, будь ласка, живими!

Учень.

*Повертайтеся живими
Повертайся, будь ласка, живим.
Я прошу не багато й не мало.
Кожен вечір молюся святим,
Щоб нещастя тебе не спіткало.
Щоби янгол беріг від біди,
Щоб душа від сліз не боліла.
І щоб куля страшною орди
Не побачила. Не зачепила.
Ранком ясним і днем дощовим
Я шепочу у синєє небо:
"Повертайся, будь ласка, живим,
Рідний дім твій чекає на тебе!"*

Танець під пісню Світлани Тарабарової "Повертайся живим"

Ведучий. Війна - це жах...

Ведучий. Війна - це руйнація...

Ведучий. Війна - це смерть...

Ведучий. Війна несе незліченні втрати. За офіційним даними ООН із квітня 2014 року по вересень 2015 року у результаті конфлікту на сході України всього вбито 7962 людини (включаючи українських військових та цивільних), а також 17811 людей поранено. Солдати добровольчих загонів та регулярної армії віддали життя за кожного із нас!

Ведучий. Наша черкаська земля втратила також своїх синів на Сході.

Ведучий. У пам'яті земляків ці хлопці назавжди залишаються мужніми героями, які з честю виконали головний обов'язок чоловіків - захист рідної землі.

Моцарт " Реквієм".

Ведучі називають імена загиблих

Ведучий.

*І вже сердець немає молодих
Що билися за волю разом з нами.
Лиш чути материнський плач за них
Який блукає довгими ночами.
Виходить мати - ставить свічку.*

Ведучий. Не плачте, мамо, що Ваш син не повернеться до Вас. Він прийде, коли Ви спатимете, і розкаже, як любить Вас...

Звучить мелодія, виходить учень у військовій формі.

*Мамо, не плач. Я повернуся весною.
У шибку пташинкою вдарюся твоєю.
Прийду на світанку в садок із росюю,
А, може, дощем на поріг упаду.*

*Голубко, не плач. Так судилося, ненько,
Вже слово, матуся. Не буде моїм.
Прийду і попрошуся в сон твої тихенько
Розкажу, як мається в домі новім.*

*Мені коліскову анегл співає
І рана смертельна уже не болить.
Ти знаєш, матусю, й тут сумно буває.
Душа за тобою, рідненька, щемить.
Мамочко, вибач за чорну хустину
За те, що віднині ти будеш сама.*

*Тебе я люблю. Я люблю Україну
Вона, як і ти, була в мене одна.*

Ведучий.

Не плачте, мамо. Дозвольте поплакати світові.

Герой не вмер, він у серцях!

Герой не вмер, він у серцях!

Вже мати не побачить сина.

І не обійме, як завжди.

Стоїть цинкова домовина,

У ній єдиний син лежить,

А мати пада на коліна.

Не в силах стримать сліз кричить:

"Що ви зробили з моїм сином?

Верніть його мені, верніть!"

Знесилена втрача свідомість.

Перед очима - син. Живий.

Одразу все втрача вагомість.

Лиш тихий шепіт: "Рідний мій".

А син підходить. Обіймає.

Бер за руку, мовить їй:

"Не плач, матусю, я благаю,

Життя віддав за спокій твоїй,

За мирне небо на Україні

І за майбутнє дітей.

Не плач, і буду я спокійний".

І тихо рушив до дверей.

Вже мати не обійме сина,

Та сліз нема в її очах.

Бо син поліг за Україну.

Герой не вмер, він - у серцях!

Ведучий. Герої не вмирають! Вони завжди будуть у наших серцях!

Ведучий. Вшануємо пам'ять наших земляків хвилиною мовчання.

Хвилина мовчання

Ведучий. Вже занадто багато ми чуємо кожен день про кроки війни

І навряд чи ми спокій відчуємо, поки гинуть України сини.

Ведучий. Прокидається кожна людина лише з думкою, кожного дня:

- *Стала б мирною моя Україна... Хай скінчиться війна!*

Ти не знаєш, що справді є страх?

Ти не знаєш, що справді є страх?

Подивися солдаткові в очі:

Скільки горя в тих юних очах,

Скільки темряви мертвої ночі...

Ти не знаєш, на що здатний біль?

Подивися на матір солдата:

Ніби вічність пройшла вже відтілю,

Як провела його воювати.

Виходять двоє учнів хлопців із старшокласників, одягнуті в форму.

Учень.

Я повернусь

Лебідка моя, я скоро вернуся,

неначе уперше тебе обійму.

Я з ворогом лютим за правду борюся,

і тільки тобою зараз живу.
 Кохана моя. Ти не плач, не журися!
 Мене береже молитва свята.
 Ти вір в перемогу й за мене молися,
 молися кохана моя золота!
 Не плач, я благаю, бо серденько рветься.
 Твій біль відчуваю, але не боюсь.
 Все скоро скінчиться - спокій повернеться, і я,
 моя мила, до тебе вернусь.
 Та ми заживемо у вільній країні,
 і виростимо в мирі щасливих дітей!
 За це віддаю свою честь Україні!
 За віру! За правду! За наших людей!
 Звучить пісня "Ти чуєш, мамо"
 Ти чуєш, мамо...
 Ти чуєш, мамо, постріли гармати?
 Ти бачиш, мамо, в небі в'ється дим.
 Я у руках тримаю, мамо, автомата.
 Не хочу, мамо, помирати молодим.
 Скажи мені, не плач, ну як там батько?
 "Він цим пишається, що в нього такий син"
 А як сестра, чи все у неї в порядку?
 Каже - "Повертайся, бо у мене ти один.
 А як ти сам? Скажи мені синочку.
 Чи ти здоровий, чи живий ти там?"
 Я тут в порядку, мамо, у гарячій точці
 День пережив і трохи вже поспав.
 Ну добре, все, пора іти, підйом вже,
 Не згадуй лихом, і чекайте там.
 Я повернусь. Не бійся, кажу точно
 Ми тут усі єдині - я не сам!

Пісня "Мамина молитва".

Ведучий. Саме в ці дні вирішується доля країни,
 і кожен громадянин може зробити свій внесок у
 боротьбу за мир. Самий простий спосіб - підтримати
 українську армію.

Шлемо привіт...
 Шлемо привіт з маленького села.
 Вам, воїни, захисники України!
 Щоб скоро вже скінчилась війна
 І кожен повернувся до родини.
 Ми знаєм, що при зорях ви спите,
 Все автомат стискаючи руками.
 Вас справа й голод мучать, та проте
 Лиш сняться рідні очі тата й мами.
 Ми молимося за кожного із вас,
 Тримають кулачки дитячі руки,
 Щоб вже закінчився тяжкий цей час -
 Безглуздої війни, біди та муки!
 Немає значення: чи Захід, а чи Схід,
 Чи південь, Північ, або Центр країни
 Ми з діда - прадіда один козацький рід!
 Одна сім'я - Єдина Україна!
 І незабаром вже щаслива та пора!
 Повстане із руїн наша держава!
 Дай, Боже, сили вам, здоров'я і добра.
 Нас ображать ніхто немає права!
 Діти початкових класів.

Учень 1.

Нам невідомі всіх імена хто їх чекає,
 хто за ними плаче.
 Де їхній дім, як їм болить війна.
 Яке в них серце - щире чи терпляче.
 Як страшно їм, коли усе горить.
 Коли руїни, смерть перед очима.
 І як в бою важлива кожна мить,
 які в них білі крила за плечима.
 Нам не відомі мрії й здобуття,
 всі їхні рани, всі слова прощання.

Вони - солдати, що кладуть життя
 заради нас і мирного світання.
 І без імен помолімося за них
 за трошки вдачі світлої, простої
 В час зрад і втрат таких гірких,
 і без імен вони для нас герої

Учень 2.

Дорогі наші хлопці - тата
 ми слідкуєм за вами щодня.
 Молимо Бога, щоб вас не здолати,
 щоб скоріше скінчилась війна.
 То ж вертайтесь, рідні, живими,
 щоб усмішка була на лиці.
 Вас чекають кохані і мами
 та ще в декого діти малі.
 Ми бажаєм Вам щастя й здоров'я,
 перемоги в безглуздій війні.
 Хай збуваються мрії, покинуть тривоги,
 хай завжди буде мир на землі.
 Ми вам бажаємо добра,
 ми вам бажаємо тепла.
 Любові завтра і сьогодні.
 Ми вам бажаємо добра,
 щоб, наче сад, душа цвіла,
 Щоб зорі падали в долоні!

**Виходить мама з дітьми. Вірш "Синова
 молитва".**

Синоч розплющив сонні оченята
 І тягне ручки - мамо обніми!
 Він кожен ранок згадує про тата,
 Що затуляє нас від куль грудьми.
 Дитя моє як схоже ти на нього -
 І плоть, і стать не позичать тобі,
 Ти відчуваєш мамині тривоги,
 Цілуєш образи в німій мольбі.
 Щоб Бозя уберіг від смерті татка.
 Щоб він на руки взяв і пригорнув
 До свого серця це мале дитятко,
 Щоб батько з сином був, щоб просто був.
 Найперша в світі синова молитва
 Іще без слів у німоті очей
 Вступає за життя зі смертю в битву
 За мир, за тата і за світ оцей.

Ведучий.

Я голосую за мир. За щастя у кожному домі
 Я голосую за мир на рідній землі колоскової.

Ведучий.

Я голосую за мир на вільній своїй Батьківщині.
 Я голосую за мир на рідній моїй Україні.

Разом:

Ми голосуємо за мир. Хай буде завжди він і всюди.
 Коли буде мир на землі, то будуть щасливими
 люди.

Софія Ротару "Аист на крише"

Ведучий. Сьогодні десятки тисяч наших синів:
 братів, чоловіків, коханих - патріотів нашої держави
 знаходяться на передовій. Захищаючи неньку -
 Україну.

Ведучий. Наш навчальний заклад не
 залишився осторонь тих непростих подій, що
 відбуваються в державі. Постійно проходять акції
 "Лист пораненому", "Лист воїну АТО", в яких
 написали найщиріші слова подяки та підтримки.
 Висвітлювали свої найтепліші побажання в
 малюнках. З душею виготовили і подарували
 обереги, щоб обійшла ворожа куля. Щоб дочекались
 матері, щоб запанував ми на всій планеті. Прийшла
 в нашу хату тривожна година. Хто кожен збагне собі
 в безлічі справ:

Все треба зробити, щоб жила Україна, щоб ворог підступний її не здолав.

І хай доведеться колись недоісти, чи буде в кімнатах поменше тепла,

Але не дамо ми лихим терористам чіпляти в наших небі чужого орла.

В цей день хай єднає нас думка єдина, ми зло в наших домі долали не раз.

Все треба зробити, щоб жила Україна, прийміть цей заклик, як Божий наказ!

Виходить дівчинка із зверненням до Святого Миколая.

Любий мій дідусю Миколаю!

Пробачте, будь ласка, що пишу вам так рано: ще навіть сніг не випав і свята довго чекати. Але мені треба швидше, святий отче! Дуже-дуже треба!

Можливо я була не надто слухняною дівчинкою в селі, але намагалась не робити нічого злого. Мама каже, що перед сном потрібно пригадати, що за день зробила доброго і що поганого, й уявити, ніби складаєш ті вчинки на шальки терезів. Чесно-пречесно, жодного разу погане не переважило! От тільки тепер важко пригадати всі свої добрі вчинки. Кажуть же: зробив добро і кидай його у воду! Зате якщо зробив щось погане, то гризтиме воно тебе довго-предовго.

Я добре вчуся, святий Миколаю. В усьому допомагаю мамі. Мрію відпочити з рідними біля моря. Але й цього року моє бажання не здійснилося. І не тільки тому, що у нас мало грошей. Тому, що війна. Хоч кажуть, що то не війна, а АТО, але яка різниця? Тривають бої, стріляють, люди гинуть.

А ви були на війні, отче Миколаю? Мені здається, що всі солдати просять у вас миру. Може, ви подаруєте пораненим втрачені руки, ноги, очі? Яке б це було щастя! Чи ви вважаєте їх поганими і негідними подарунків, бо вони стріляли, вбивали? Ні, дідусю Миколаю, не вірте нікому: наші хлопці рятували Україну!

От учора Славо й Павло з дев'ятого класу побили Руслана. Він біженець, та ми його так не називаємо. Хіба Руслан винен, що його батько воює за "ДНР"? Вони з мамою приїхали до нас, то ми повинні його захищати, а не бити. Хоча й хлопців можна зрозуміти: їхній дядько Микола загинув на війні.

Благаю вас, святий отче Миколаю, не давайте мені подарунків до кінця мого життя! Подаруйте мир дітям Донбасу! І нам подаруйте мир, будь ласка!

Тепер всі люди стали дуже вразливі - часто бачу в сльозах і жінок, і чоловіків. Мама каже, що ми маємо бути сильними. Я сильна! Коли ми в школі писали листи солдатам, я так і написала: "Я сильна, я не плачу! Нехай сила моєї молитви захистить тебе, любий воїне, від ворожої зброї!" Я знаю, що той солдат носить мого листа в касці, тому він виживе, переможе і повернеться додому до своїх рідних. Я написала вже багато листів на фронт, і до кожного вкладаю синьо-жовту стрічку, з якою передаю своє тепло, свою любов та силу.

Я так хочу бути чарівницею, дідусю Миколаю! Колись, дурненька, мріяла про планшет, комп'ютер, гарну сукню... А тепер мрію тільки про одне - щоб прокинутися вранці і почути в телевізорі слова президента: "Вітаю вас, люди! Більше не буде жодного пострілу! Слава Україні!" Уявляю, яка б то була радість!

Молю вас, святий благодійнику, віднесіть мій подарунок якійсь дитинці в Донецьку чи в Луганську! Нехай у неї буде вдвічі більше добра і Божого благословення! Нехай вона теж відчує свято.

Тільки бережіть себе, любий дідусю Миколаю! Ви ж не вдягаєте бронезилет, чи не так? А краще би вдягнули, ще й каску - вам не можна ризикувати! Адже на вас так надіються, вас так чекають...

Ведучий. Сьогодні нам треба гуртуватися, допомагати один одному, та нашому війську і державі, не піддаватися провокаціям, що розповсюджує пропаганда Кремля. Вони сіють злість, зневагу та брехню про нашу країну.

Ведучий. Будьмо мужніми, збережемо державу, збережімо себе. Ми віримо, що скоро закінчиться АТО на Сході нашої неньки - України!

Молитва за Україну

Україно молюся за тебе

Як за матір гріховно - святу.

За блакить твого вічного неба.

І за ниву твою золоту.

Україно, молюся за славу,

За твою непокору століть.

За столицю твою златоглаву,

Що по груди в тополях стоїть.

Україно, молюся за мову.

За божественну мову твою

І за вроду твою калінову.

Від якої добрішим стою.

Ведучий. Україна - мирна держава, українці - толерантні, ввічливі люди, які з повагою ставляться до кожної нації і мови!

Ведучий. Ми знаємо, що ми - єдині, що перемога буде за нами. Єдина Україна - іншого шляху у нас немає.

Не роси, сльози схилили каліну.

І вічною буде печаль матерів.

Мій Боже святий, збережи Україну!

Сьогодні щиріших не знайдено слів.

Ми віримо в те. Що мине зла година.

Сам бог нам звелів залишатись людьми.

Хай стане щасливою знов Україна.

А з нею мудрішою станемо й ми.

Учениця. Дякуємо бійцям за їх подвиги. Велика шана їхнім родинам: матерям, батькам, що виховали їх, дружинам і дітям, які підтримують їх. Слава Україні!

Діти дарують букети воїнам АТО, учасникам бойових дій

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Босанько Л. Повертайся живим // Вісник Золотоніщини. - 2015. - №33. - С.6.
2. Використані власні творчі напрацювання.
3. Методичний портал. Розробки виховних заходів [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://metodportal.com/node/49736>
4. Музика Петриненка [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://xmusik.me/s/9820846-T._Petrinenko_-_Ukra_na/
5. Нетудихатка О. Палає Україна...Йде війна // Вісник Золотоніщини. - 2014. - №29. - С.5.
6. Сотник О. Синова молитва // Літературна Україна. - 2015. - №33. - С.15.

ПЕРШИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ТУРНІР FIRST LEGO LEAGUE В УКРАЇНІ ФОТОКОЛАЖ

